Bilaga 3. *Avskrift:*

Till länsstyrelsen i Stockholms län.

Genom beslut den 18 oktober 1929 har Kungl. Maj:t förordnat häradsskrivaren i Laholms fögderi av Hallands län Carl Arvid Gösta Bergendahl att tills vidare vara häradsskrivare i Svartsjö fögderi av Stockholms län.

Vidare har Kungl. Maj:t genom beslut den 14 februari 1930 förordnat länsbokhållaren av 2:a klass i Kristianstads län, Oscar Vilhelm Erik Krook att tills vidare vara häradsskrivare i Laholms fögderi.

På därom av Bergendahl i en till Kungl. Maj:t ställd skrift av den 8 juli 1930, gjord framställning entledigar Kungl. Maj:t honom från och med den 1 december 1930 från förordnandet som häradsskrivare i Svartsjö fögderi, till följd varav det Krook meddelade förordnandet såsom häradsskrivare i Laholms fögderi från och med samma dag skall upphöra.

Detta meddelas länsstyrelsen till kännedom jämte det avskrifter av denna ämbetsskrivelse tillställes länsstyrelserna i Hallands och Kristianstads län samt Bergendahl och Krook till kännedom.

Stockholm den 25 juli 1930.

Carl Edelstam.

Bestyrkes å tjänstens vägnar:
Bertil Virseen.

Rätt avskrivet betyga:

Ester Sandelin. *Gunvor Wilhelmsson.*

Länsstyrelsens i Örebro län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 49, § 21.

Till kungl. socialdepartementet.

Genom nådig remiss den 19 december 1931 har länsstyrelsen anbefallts att inkomma med utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört i fråga om flyttningsersättning till tillförordnade häradsskrivare.

På grund härav får länsstyrelsen anföra följande.

Länsstyrelsen har denna dag avgivit utlåtande med anledning av vad revisorerna anfört i fråga om viss ersättning till tillförordnade häradsskrivare och därvid av anförda skäl förklarat sig anse, att av revisorerna ifrågasatt reducering av de s. k. sportelinkomsterna till tillförordnade häradsskrivare icke borde för det närvarande vidtagas.

För det fall, att den mening, varåt länsstyrelsen i nämnda utlåtande givit uttryck, finnes vara riktig och befattningshavarna i fråga i enlighet därmed bibehållas vid sin rätt till sportelinkomster enligt nu gällande grunder, synas skäl tala för, att tillförordnade häradsskrivare själva få vidkännas eventuella flyttningskostnader.

Örebro slott i landskontoret den 7 januari 1932.

På länsstyrelsens vägnar:

ALB. NISSER. OSKAR RUNDQVIST.

Länsstyrelsens i Västmanlands län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 49, § 21.

Till kungl. socialdepartementet, Stockholm.

På grund av remissresolution den 19 innevarande december får Konungens befallningshavande härmed avgiva utlåtande över riksdagens revisorers framställning under § 21 i fråga om flyttningsersättning till tillförordnade häradsskrivare och i sådant avseende vördsamt anföra följande:

Inom detta län har efter det gällande avlöningsreglementet trätt i tillämpning beträffande länsstyrelsernas personal icke i något fall flyttningsersättning utgått vid förordnande å häradsskrivaretjänst. Befallningshavanden finner också såsom revisorerna anfört sådan ersättning näppeligen erforderlig, vadan befallningshavanden tillstyrker ett förtydligande tillägg till avlöningsreglementet i den av revisorerna åsyftade riktningen.

Västerås slott i landskontoret den 29 december 1931.

På länsstyrelsens vägnar:

CARL FR. JOHANSON. E. HOLMQVIST.

Länsstyrelsens i Kopparbergs län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 49, § 21.

Genom resolution den 19 december 1931 har länsstyrelsen i Kopparbergs län anbefallts att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer uttalat i fråga om flyttningsersättning åt tillförordnade häradsskrivare.

Efter inhämtande av här bilagda yttrande från häradsskrivarna inom Kopparbergs län får länsstyrelsen för egen del anföra.

Ersättning, varom nu är fråga, har i ett fall utbetalats av länsstyrelsen, nämligen till en extra länsbokhållare för flyttning på grund av förordnande å häradsskrivartjänst med ett belopp av 331 kronor 45 öre. Visserligen finnas icke några bestämmelser, som uttryckligen medgiva länsstyrelsen befogenhet att utanordna ersättning i fall, varom nu är fråga, men länsstyrelsen har sig bekant, att länsstyrelsens ifrågavarande utbetalningsåtgärd varit föremål för behandling inom riksräkenskapsverket och därvid lämnats utan anmärkning.

Under åberopande av förestående får länsstyrelsen hemställa, att revisorernas förevarande erinran icke måtte till någon åtgärd föranleda.

Falun i landskontoret den 8 januari 1932.

Underdånigst:

S. H. KVARNZELIUS.

LARS FERNQVIST.

Häradsskrivarnas i Kopparbergs län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 49, § 21.

Till länsstyrelsen i Falun,

Genom länsstyrelsens remissresolution den 23 sistlidne december anmodade avgiva yttrande i anledning av statsrevisorernas uttalande ifråga om flyttningsersättning åt tillförordnade häradsskrivare, få undertecknade häradsskrivare i Kopparbergs län, med återställande av remissakten, vördsamt anföra.

Statsrevisorernas uppmärksamhet på denna angelägenhet synes hava blivit väckt genom det av dem omnämnda fall, då en andre länsbokhållare erhållit flyttningsersättning två gånger under mindre tid än ett år. Då berörda fall sannolikt är så enastående, att ett upprepande knappast kan befaras, och då i övrigt ingenting inträffat, som synes oss utgöra skäl för flyttningsbidragens avskaffande, hemställa vi vördsamt, att länsstyrelsen icke måtte biträda, vad statsrevisorerna i förevarande avseende föreslagit.

Falun den 2 januari 1932.

Sven Gottliebsson. *C. Wilén.*

Tage Blidberg. *C. Ad. Hwasser*

Emil Halldin. *Hugo Hedman.*

Länsstyrelsens i Gävleborgs län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 49, § 21.

Till Konungen.

Anmodad att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i sin år 1931 avgivna berättelse under § 21 anfört rörande flyttningsersättning åt tillförordnade häradsskrivare får länsstyrelsen härmed i underdånighet anföra följande.

Länsstyrelsen har i ett fall utbetalat dylik flyttningsersättning nämligen med ett belopp av 487 kronor 50 öre genom anordning den 25 oktober 1928 till tillförordnade häradsskrivaren i Bollnäs fögderi, landskontoristen i Kopparbergs län John Nordensson.

Enligt länsstyrelsens förmenande har beslutet stått i full överensstämmelse med avlöningsreglementets föreskrifter, då reglementet utan någon inskränkning gäller för ordinarie landskontorist. Ett annat likartat fall har jämväl varit föremål för länsstyrelsens prövning och avgjorts i enahanda riktning, då länsstyrelsen till häradshövdingen, förutvarande hovrättsrådet i Svea hovrätt G. Holmberg utanordnat flyttningsersättning med 1,245 kronor 35 öre. Enligt vad länsstyrelsen erfarit hava flera dylika an-

ordningsbeslut varit föremål för behandling inom riksräkenskapsverket utan att föranleda till revisionsanmärkning.

Länsstyrelsen delar till fullo de synpunkter på frågan, som riksdagens revisorer framhållit. För såväl häradshövdingeämbetena som häradsskrivareförordnandena torde orsaken till att de eftersträvats så ivrigt av tjänstemän i olika ställning vara att söka i de med tjänsterna ifråga förenade relativt goda inkomsterna.

Någon anledning att underlätta rekryteringen av dessa befattningar genom utbetalning av flyttningsersättningar torde icke förefinnas, så länge med befattningarna äro förenade de för närvarande utgående löneförmånerna.

Länsstyrelsen vill därför tillstyrka, att sådana bestämmelser meddelas, att ersättning för flyttningskostnad icke i dylika fall skall utgå.

Gävle slott i landskontoret den 4 januari 1932.

Underdånigst:

På länsstyrelsens vägnar:

OSCAR RYDIN. ZACHR. NORDIN.

Länsstyrelsens i Västernorrlands län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I. sid. 49, § 21.

Till Konungen.

Medelst nådig remiss den 19 december 1931 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt länsstyrelsen inkomma med yttrande över riksdagens revisorers gjorda anmärkning angående flyttningsersättning till tillförordnade häradsskrivare.

I anledning härav får länsstyrelsen anföra, att den avsevärda ökning i avlöningsförmåner, som i regel blir följden av ett förordnande att uppehålla häradsskrivartjänst, mer än väl synes uppväga kostnaderna för av förordnandet betingad flyttning från en ort till en annan. Länsstyrelsen anser därför riktigt, att kostnaden för flyttningen i detta fall bestrides av vederbörande befattningshavare själva, varför länsstyrelsen instämmer i det av revisorerna gjorda uttalandet.

Härnösand i landskontoret den 9 januari 1932.

Underdånigst:

På länsstyrelsens vägnar:

MAGNUS FALCK. RAGNAR STATTIN.

Länsstyrelsens i Jämtlands län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 49, § 21.

Till Konungen.

Jämlikt föreskrift i nådig remiss den 19 december 1931 får länsstyrelsen härmed i underdånighet avgiva utlåtande med anledning av 1931 års statsrevisorers uttalande angående flyttningsersättning till tillförordnade häradsskrivare; och får länsstyrelsen i sådant avseende i underdånighet anföra följande.

Statsrevisorerna anmärka, att befattningshavare i vissa lönegrader vid länsstyrelserna, vilka förordnats att tillsvidare vara häradsskrivare, tillerkänts ersättning för kostnad vid flyttning till annan tjänstgöringsort. Ett förordnande att tillsvidare vara häradsskrivare medför merendels för vederbörande befattningshavare en ej obetydlig ökning i inkomster. Med hänsyn härtill anser länsstyrelsen i likhet med statsrevisorerna, att det ej kan anses oskäligt betungande för de tillförordnade häradsskrivarna, om de själva få vidkännas eventuella flyttningskostnader.

Östersund i landskontoret den 21 januari 1932.

Underdånigst:

På länsstyrelsens vägnar:

EMIL NORMAN. GUNNAR LEKANDER.

Länsstyrelsens i Västerbottens län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 49, § 21.

Till kungl. socialdepartementet.

Länsstyrelsen har anbefallts att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens år 1931 församlade revisorer under § 21 i sin berättelse anfört angående flyttningsersättning till tillförordnade häradsskrivare.

Till åtlydnad härav får länsstyrelsen vördsamt anföra följande i saken.

Principiella betänkligheter skulle visserligen möjligen kunna resas mot förslaget, att en viss grupp befattningshavare uteslutes från en tjänstemän i allmänhet tillerkänd förmån.

Då länsstyrelsen emellertid finner de skäl tungt vägande, som anförts av statsrevisorerna till stöd för den av dem framförda åsikt, anser sig länsstyrelsen icke böra uttala sig emot förslaget om, att bestämmelse utfärdas därom, att tjänsteman, vilken erhåller förordnande tillsvidare såsom häradsskrivare, icke äger rätt till ersättning för flyttningskostnad.

Umeå i landskontoret den 5 januari 1932.

GUSTAV ROSÉN.

AXEL RUDBERG.

Länsstyrelsens i Norrbottens län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 49, § 21.

Till herr statsrådet och chefen för kungl. socialdepartementet.

Genom nådig remiss den 19 dennes anbefalld att avgiva och före den 8 januari 1932 till socialdepartementet inkomma med utlåtande i anledning av vad 1931 års riksdags revisorer i punkt 21 anfört rörande flyttningsersättning åt tillförordnade häradsskrivare, får länsstyrelsen i ärendet anföra följande.

Här i länet har endast i ett enda fall förekommit utbetalning av dylik flyttningsersättning till befattningshavare vid länsstyrelse, nämligen år 1926, då en ordinarie landskontorist i Linköping av Kungl. Maj:t förordnades att tills vidare uppehålla häradsskrivartjänsten i Kalix fögderi, och uppbar han då i ersättning för flyttningskostnaden ett belopp av 1,699 kronor 23 öre.

Riksdagens revisorer hava väl icke ifrågasatt lagligheten av dylika ersättningar men förmena, att det såsom skäl för att flyttningsersättning borde utgå vid förordnande å högre tjänst angivna förhållandet, att den omedelbara ökningen i avlöningen, som en befordran eller än mera ett förordnande beredde tjänstemannen, merendels vore så ringa, att denna ökning i inkomster icke i och för sig kunde utgöra vederlag för flyttningskostnaderna, icke föreligger vid förordnande, varom här är fråga.

Länsstyrelsen har i ett denna dag avgivet särskilt utlåtande över revisorernas framställning rörande indragning av förvaltningsbidraget för tillförordnade häradsskrivare som sin mening framhållit, att det av flera skäl kunde anses olämpligt att nu vidtaga någon beskärning av löneförmånerna enbart för de tillförordnade häradsskrivarna, utan att en sådan beskärning endast borde företagas i samband med en allmän löneregleringen för häradsskrivarna. Samma skäl, som därvid anförts, synas även tala för att någon ändring nu ej bör ske i nu gällande bestämmelser angående rätt för befattningshavare i verk med reglerad avlöning att uppbära ersättning för flyttningskostnaden, då han till följd av förordnande att uppehålla häradsskrivartjänst nödgas flytta till annan ort än den förutvarande tjänstgöringsorten. Att förordnandet härvid gäller oreglerad befattning synes länsstyrelsen ej böra tillmötas någon betydelse.

Luleå i landskontoret den 31 december 1931.

A. B. GÄRDE.

A. HOLM.

Länsstyrelsens i Jämtlands län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 51, § 22.

Till Konungen.

Jämlikt föreskrift i nådig remiss den 19 december 1931 får Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande härmed i underdånighet avgiva utlåtande med anledning av vad 1931 års statsrevisorer anfört i fråga om kostnaderna för lappfogdarnas och deras biträdens resor; och får länsstyrelsen i sådant avseende i underdånighet anföra följande.

Till lappfogden i Jämtlands län utbetalades under budgetåret 1926/1927 i ersättning för resor i tjänsten 3,247 kronor 6 öre. Motsvarande kostnader för budgetåret 1930/1931 uppgingo till 4,800 kronor 38 öre. Under sistnämnda budgetår ägde renräkning rum i de större lappbyarna i länet, vilket bidragit till att lappfogdens resekostnader detta år blivit jämförelsevis höga. En annan orsak till de ökade resekostnaderna har varit, att Idre lappbys område under året utrymts. Slutligen har antalet hos lappfogden registrerade ärenden under budgetåret 1930/1931 varit mer än dubbelt så stort som under budgetåret 1926/1927, vilket givetvis även medfört en ökning av lappfogdens resekostnader.

Statsrevisorerna ifrågasätta, huruvida icke det för resekostnader åt lappfogdarna och deras biträden anvisade anslaget borde redovisas såsom bestämt anslag och fördelas mellan länsstyrelserna. Då ifrågavarande kostnader kunna betydligt växla för olika budgetår och anslagsbehovet icke låter sig på förhand beräknas, anser länsstyrelsen för sin del, att anslaget bör bibehållas såsom förslagsanslag.

Innan lappfogden i detta län anträder en resa i tjänsten, hemställer han hos länsstyrelsen om förordnande, att företaga resan och uppger därvid resans ändamål samt de olika platser, som han under resan ämnar besöka. Sedan länsstyrelsen prövat lappfogdens framställning och funnit resan vara av förhållandena påkallad och ändamålsenligt planlagd, meddelar länsstyrelsen det begärda förordnandet. Det förefaller som om detta förfarande skulle innebära en tillräcklig garanti för att kostnaderna för lappfogdens resor ej bliva högre än som med hänsyn till den av honom utövade tjänstverksamheten kan anses skäligt.

Av lappfogden W. Nilsson avgivet yttrande i ärendet bifogas härjämte.

Östersund i landskontoret den 12 januari 1932.

Underdånigst:

M. MUNCK AF ROSENSCHÖLD.

GUNNAR LEKANDER.

Lappfogdens i Jämtlands län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 51, § 22.

Till länsstyrelsen i Jämtlands län.

Med återställande av statsrevisorernas »sammanställning och uttalande» får jag beträffande deras förslag m. m. angående kostnaderna för lappfogdarnas och deras biträdens resor vördsamt anföra följande.

Ehuru statsrevisorerna ej påtalat, att också utgifterna för lappfogdens i Jämtlands län resor under budgetåret 1930/1931 ökats, synes mig likväl orsaken härtill kunna omnämnas, alldenstund jämförelse göres med dessa kostnader för budgetåret 1926/1927. Enligt taxeringsförordningen av den 28 september 1928, § 83, skall lappfogde kallas till sammanträde vid taxering av inkomst från renskötsel och, då så ske kan, vara tillstädes. Vidare skall lappfogden enligt »Meddelanden från Socialdepartementets Byrå för fattigvårds- och barnavårdsärenden n:r 29, mars 1928» taga befattning med den lapska fattig- och barnavården, vilket nödvändiggör antingen förlängning av tid och väg under de vanliga resorna för lagstadgat sammanträde med lappbyarna eller föranleder extra resor. Dessa efter år 1927 tillkomna åligganden medföra givetvis en ökning av resekostnaderna. Till ökningen har dock resor för renräkning och tvångsflyttning av Idrelapparnas renar än mer bidragit. Den mot Idrelapparna inledda aktionen måste fullföljas och räkning av renarna i länets största lappbyar var nödvändig för vinnande av säkrast möjliga underlag ifråga om renantalet i länet i och för den pågående utredningen i lappfrågorna.

Fastän dessa sistnämnda fall måste anses som tillfälliga, bör det framhållas, att lappfogdens arbete för varje år ökas. Några siffror ur diarie- och konceptboken kunna i någon mån belysa detta. Under budgetåret 1926/1927, som av statsrevisorerna omnämnts, diarieförde 309 ärenden och konceptboken upptager 99 yttranden och brev, och för senast tilländalupna budgetår voro motsvarande siffror 619 respektive 270. För kalenderåret 1931 upptager konceptboken 303 yttranden och brev samt diarieboken 659 ärenden.

Det är givet att en del av dessa ärenden föranleda förlängning av resorna eller en och annan gång extra resor. Härutinnan bidrager mest det efter år 1927 upptagna arbetet med telefonlinjer, renstängselbyggnader och byggnadsarbetet på lappväsendets hemman och kolonat, vilka enbart i Tännäs socken uppgå till 67 stycken.

Vad beträffar statsrevisorernas förslag att, för nedbringande av lappfogdarnas och deras biträdens resekostnader, reseanslaget bör uppföras såsom bestämt anslag, fördelas mellan länsstyrelserna samt uppdelas på de olika befattningshavarna, synes mig detta åtminstone för denna lappfogdetjänst erbjuda svårigheter. Vid planläggning av resorna, vilka företagas efter förordnande av länsstyrelsen, inordnas i planen allt det, som fordrar lappfogdens närvaro, d. v. s. dels sådant, som han är ansvarig för, såsom sammanträden med lapparna, utarrendering av och tillsyn över arrendehemmanen m. m. och dels sådant, varom han måste vara beredd att vid ett eller annat tillfälle, muntligt eller i yttrande, lämna länsstyrelsen tillförlitliga upplysningar om. Men av de resor, som erfordras härför, synas blott de, vilka företagas till sammanträden med fattigvårds- och

barnavårdsmyndigheter samt taxeringsnämnder, kunna med någorlunda säkerhet till kostnaden beräknas.

Sammanträde med lappby skall enligt § 12 renbeteslagen hållas å tid, som för lappbyn är lämplig men lämplig tidpunkt är beroende av tid för skiljningar med grannlappbyar både i Sverige och Norge. Å vilket viste inom lappbyns område lapparna då uppehålla sig, kan icke förutsägas men har inflytande på resans längd, och färdsättet dit inverkar på resans omkostnader. Längden av dessa resor beror dock mest på det antal uppgifter, som lappfogden under denna resa måste utföra, utöver själva sammanträdet med lapparna. En mängd ärenden kunna stundom icke av lappfogden handläggas, förrän han på ort och ställe hållit syn, gjort undersökning, träffat avtal eller dylikt. Men vilka dessa ärenden under ett år komma att bliva eller deras antal, kan icke på förhand beräknas. Detta är också förhållandet med följande slags ärenden, som under de senaste åren föranlett resor: till arrendehemman dels för syner vid av- och tillträde av arrende och dels för upprättande av kontrakt vid plötsligt ombyte av arrendator, till Norge vid inträffande av större invasioner av renar och skador å växande eller bärgad gröda, till syner å fäbodvallar och myrodlingar vid skada av renar samt då renar äro i fara att förgiftas av utsådd konstgödning, till undersökningar vid stora krav på betesavgifter till Norge (sådana krav hava uppgått ända till 5,500 kronor), till platser för bortsättande av leveranser av telefonstolpar och transporter av telefonmateriel, till bortsättning och avsyning av renstängselbyggnader, till tvångsförflyttning och tvångsnedslaktning av renar, till tingssammanträden vid handläggning av mål beträffande förseelse mot renbeteslag och byordning samt tjuvskytte å ren, till plats, där större antal renar dödats av tåg, till plats för större renskiljning och renslakt, där lappfogde från Norge skall inträffa och önskar lappfogdens närvaro, till undersökningar för yttrande dels över av lapparna begärda anslag till renstängsel och flyttningsvägars förbättring, och dels över av arrendatorerna begärda anslag till vägbyggnader, till Tännäs socken, där lappväsendet har 67 större och mindre hemman, varå livlig byggnadsverksamhet pågår.

Detta uppräknande av olika slags ärenden, som föranlett resor, skulle kunna fortsättas, men det anförda torde visa, att de flesta av lappfogdens arbetsuppgifter icke kunna med avseende på beskaffenhet, plats och tid i förväg beräknas, så att man därpå kan grunda en hållbar beräkning av resekostnaden för ett år. Och när lappfogdens arbete tenderar att ytterligare öka, enär all tillsyn av lapparnas renskötsel inom detta län måste utövas av denne och allt i den vägen icke är, som det borde vara, samt lappbefolkningens psyke är sådant, att det icke är möjligt att i brev eller per telefon få önskade och nödvändiga åtgärder vidtagna, synes det mig icke lämpligt att med bestämmelser i av statsrevisorerna föreslagen riktning begränsa lappfogdens möjligheter att verka i den tjänst, han är satt att sköta och att vara väl informerad i de frågor, för vilka han är ansvarig och för vilka han är avsedd att tjäna sin länsstyrelse såsom ett upplysande och verkställande organ.

Östersund i lappfogdekontoret den 3 januari 1932.

W. NILSSON.

Länsstyrelsens i Västerbottens län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 51, § 22.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 19 sistlidne december har länsstyrelsen anbefallts att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört beträffande kostnaderna för lappfogdarnes och deras biträdens resor.

Till åtlydnad härav får länsstyrelsen med överlämnande av från lappfogden i länet infordrat yttrande i underdånighet anföra följande.

Revisorerna hava med sitt ifrågavarande uttalande velat fästa uppmärksamheten vid det förhållande, att kostnaderna för lappfogdarnes och deras biträdens resor äro påfallande höga och ifrågasätta, huruvida icke för dessas begränsande det för dylika resor avsedda anslaget borde uppföras som ett bestämt anslag att fördelas mellan de olika länen. Detta resemedelsanslag skulle sedan av vederbörande länsstyrelse fördelas mellan de olika befattningshavarna.

För att ett anslag avseende ersättning för resor i tjänsten skall på detta sätt kunna fixeras till ett visst belopp fordras givetvis att resorna kunna i förväg beräknas och att en bestämd plan för desamma kan uppgöras. Lappfogdens och lapptillsyningsmännens tjänstgöring försiggår huvudsakligen under resor. I den mån dessa resor föranledas av i författning bestämda sammanträden med lapparna eller av lapparnas årligen återkommande flyttningar, kan visserligen en viss planläggning ske. Men utöver dessa erfordras resor i vida större omfattning, beträffande vilka någon beräkning i förväg ej kan göras. Renarna kunna ej som tamboskap utan svårighet vårdas inom vissa områden. De äro tvärtom att betrakta som halvvilda djur, som hur noggrann vård än lapparna taga om dem, till följd av väderleksförhållanden eller andra tillfälliga omständigheter lätt skingras och spridas och följande sin naturdrift ströva bort från de trakter, som under de olika tiderna av året anvisats för dem. Så inträffar allt emellanåt, att flockar av renar draga in över gränsen mot Norge under tider, då svenska renar ej få uppehålla sig där, eller att hopar av renar, som undandragit sig bevakning, göra skada för de bofasta. För lapptillsyningsmännen i första hand men även ofta för lappfogden innebär detta opåräknade, mången gång kostsamma resor för övervakande av att renarna återföras från Norge och för verkställande av erforderlig utredning om förhållandet för bedömande av framställda krav på skadeersättningar. I senare fallet erfordras ingripande från lappfogde och lapptillsyningsman till förhindrande av slitningar i förhållandet till de bofaste.

Lappfogden har i sin skrivelse givit ytterligare exempel på resor, som icke i förväg kunna beräknas.

Lappfogdens och lapptillsyningsmännens verksamhet kan närmast jämföras med den verksamhet, som utövas av polismyndigheten på landet, d. v. s. landsfiskal och fjärdingsmän. Dessa hava att enligt för dem utfärdade instruktioner upprätthålla allmän ordning och säkerhet inom sina tjänstgöringsdistrikt och att i händelse något däremot stridande förekommer ingripa på lämpligt sätt. Lappfogden och lapptillsyningsmännen hava att ansvara för ordning och reda i renskötseln och, om något därvid

brister, ingripa för att bringa rättelse. Lika litet som det låter sig göra att föreskriva, att landsfiskal och fjärdingsmän i sin polisverksamhet endast få under året företaga resor till den längd och det antal, som svarar emot ett visst fastställt reseanslag, lika litet låter det sig göra att beträffande lappfogde och lapptillsyningsmän föreskriva, att deras resor för renskötselns övervakande och därmed sammanhängande frågor skola anpassas efter ett visst bestämt reseanslag. Skulle en dylik bestämmelse genomföras, komme helt visst förr eller senare att inträffa, att nödig övervakning icke kunde fullgöras, vilket i sin ordning skulle medföra förluster för lapparna genom tvångsvis verkställd nedslaktning av renar, skadeståndskrav och slitningar i förhållandet till de bofasta.

Så länge de nomadiserande lapparna tillåtas driva renskötsel under förhanden varande förhållanden med svårigheterna att under vissa väderleksförhållanden hindra renarna från att tränga in i Norge och att förekomma intrång för de bofasta, måste ock fullt erforderliga medel ställas till förfogande för det nödiga övervakandet av renskötseln. Att renskötseln icke är en obetydlig näring framgår av det förhållandet, att enbart inom lappbyarna i Västerbottens län finnas för närvarande renar, som under normala förhållanden äro värda sammanlagt omkring en miljon kronor, vilka lämna en avkastning för år till värde av omkring 300,000 kronor.

På sätt revisorerna påvisa, hava kostnaderna för lappfogdens och lapptillsyningsmännens resor under de senare åren betydligt nedgått. Detta måste betraktas som en följd av vederbörandes strävan att hålla kostnaderna inom så snäva gränser som möjligt. Enligt länsstyrelsens uppfattning finnes ej heller någon anledning antaga att icke denna strävan kommer att fullföljas för framtiden.

Länsstyrelsen får därför i underdånighet hemställa, att revisorernas ifrågavarande uttalande icke måtte föranleda till någon vidare åtgärd.

Umeå i landskansliet den 9 januari 1932.

Underdånigst:

GUSTAV ROSÉN.

GUSTAF HULTMAN.

Lappfogdens i Västerbottens län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 51, § 22.

Till länsstyrelsen i Västerbottens län.

Med återställande av närlagda remisshandlingar nr 15—47—1931 till landskontoret får jag som mig avfordrat yttrande vördsamt meddela följande.

Beträffande Västerbottens län hava statsrevisorerna anfört att kostnaden nedgått från 43,047 kronor till 30,056 kronor, alltså i det närmaste med 13,000 kronor. Detta i jämförelse med kostnaderna under budgetåret 1926/1927. (I uppställningen enligt 1927 års statsrevisorers berättelse har

tydligen en omkastning mellan Västerbottens och Norrbottens län ägt rum.) Under budgetåret 1930/1931 utfördes en del arbeten, som ej återkomma årligen. Således räknades under våren 1931 renarna i tre av länets lappbyar och då genomfördes till större delen den år 1926 beslutade disslokationen av lappar och renar från Karesuando socken av Norrbottens län till Västerbottens län. Dessa arbeten medförde en del resor utöver de ordinarie, varför kostnaderna torde för länets vidkommande, därest intet oförutsett inträffar, till ett annat år ställa sig något lägre. Siffrorna för budgetåren 1930/1931 och 1926/1927 äro ej heller direkt jämförbara, då traktamentsersättningarna sedan år 1926 hava ökats med en krona per dygn för alla tjänstemän.

Under de år jag arbetat som lappfogde i Västerbotten har jag gjort allt vad jag kunnat för att nedbringa resekostnaderna och jag anser det icke möjligt att, om arbetet skall skötas på ett tillfredsställande sätt, kunna göra några ytterligare inskränkningar. Man bör dock betänka att mitt tjänstgöringsområde omfattar icke blott hela Västerbottens län utan även Västernorrlands län norr om Ångermanälven samt tolv distrikt i Norge, sträckande sig efter hela riksgränsen, en sträcka på cirka 18 mil väglöst land.

Arbetets art är även sådan att det är omöjligt att på förhand, såsom statsrevisorerna ifrågasatt, kunna beräkna vilka resor som skola företagas under året. Lappfogden skall icke blott sköta de nomadiserande lapparna och övervaka dem i deras arbete. Han utövar tillsyn över lapska fattigvården samt deltager såsom sakkunnig i den lapska taxeringen. Vidare skall han sköta om alla upplåtelser på kronomark ovan odlingsgränsen, såsom av jakt, fiske, slåtter, bete och fjällägenheter. (Inom Västerbottens län finnas för närvarande över etthundra fjällägenheter.) Resor för utstakning av fjällägenheter äro givetvis också omöjliga att förutsäga, då de bero på antalet inkomna framställningar om upplåtelse av dylika. Vidare har lappväsendet i länets fjälltrakter anläggningar av olika slag, värda över 500,000 kronor, och arbetet med underhåll och vidmakthållande av dessa är en ytterst krävande uppgift. Ofta kan naturförhållandena i fjällen förorsaka oberäknade svårigheter och på grund av de stora avstånden kunna kostnaderna därför synas oproportionerligt stora.

Beträffande själva renskötseln är även härvidlag omöjligt att på förhand kunna beräkna antalet inspektionsresor, då naturförhållandena ofta påkalla snabba ingripanden från tjänstemännens sida för att förhindra skadegörelse å bland annat bofastas egendom. Vissa år äro dessa resor flera, andra färre. Förliden höst exempelvis orsakade klövröta, som uppträdde bland renarna i en del av länets lappbyar, ett par veckors helt opåräknat arbete.

Konventionen emellan Sverige och Norge av år 1919 angående flyttlapparnas rätt till renbetning ställer synnerligen stora krav på de svenska lapparnas renskötsel, och här hava tillsyningsmännen ett synnerligen ansträngande arbete att utföra vid övervakande av hithörande bestämmelser. Det är på förhand omöjligt att säga hur många anmälningar om olaga betning, som inkomma per år. Normala år med gott bete för renarna bliva dessa färre och andra år, när speciellt höstbetet är sämre, kunna resorna ökas i rätt avsevärd grad.

Tillsyningsmännen skola dessutom vara arbetsledare vid alla lappväsendets olika arbeten ute i fjällen, var och en inom sitt distrikt. Bland annat fordrar tillsynen över stängslen ett oerhört arbete. Vidare hava

tillsyningsmännen att vara lappfogdens verkställande organ, varigenom han kan hålla sig underrättad om huru renskötseln bedrives. De utöva den direkta tillsynen över lapparnas flyttningar inom sina distrikt, vilka sträcka sig från ett gott stycke inne i Norge ned till svenska kusten.

Genom tillsyningsmännen kan lappfogden snabbt komma i förbindelse med alla lapparna, en sak som dem förutan vore absolut omöjlig med de oerhörda avstånd, varom här är fråga.

Som en sammanfattning av vad jag ovan anfört ber jag få framhålla, att enligt min erfarenhet är det omöjligt att med ledning av resekostnaderna för ett år ens tillnärmelsevis kunna beräkna kostnaderna för det kommande årets resor. Det torde därför icke vara praktiskt genomförbart med hänsyn till resornas beskaffenhet att införa något nytt system för resornas planläggande.

Umeå i lappfogdekontoret den 5 januari 1932.

Hans Cederberg.

Länsstyrelsens i Norrbottens län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 51, § 22.

Till kungl. socialdepartementet.

Jämlikt nådig remiss den 19 december 1931 i anledning av statsrevisorernas utlåtande rörande resekostnaderna för lappväsendets tjänstemän i Norrbottens län får länsstyrelsen vördsamt anföra följande.

Såsom anmärkningsvärt höga hava revisorerna betecknat de till en lappfogde och en lapptillsyningsman utbetalta beloppen å respektive 14,312 kronor och 12,843 kronor; erinringarna gälla budgetåret 1930/1931, och beloppen avse lappfogden i norra distriktet och lapptillsyningsmannen i Jukkasjärvi socken.

På sätt närmare framgår av bifogade yttrande från lappfogden belöpa sig på *resor i lappfogdetjänsten under sagda tid* endast 6,604 kronor (under budgetåret 1929/1930 uppgingo motsvarande kostnader till 8,944 kronor); resten av anmärkta beloppet faller med 6,103 kronor på resor i lappfogdetjänsten under budgetåret 1929/1930 och med 2,265 kronor på resor i uppdrag för den av Kungl. Maj:t och riksdagen anbefallda s. k. 1930 års lapputredning.

Vad därefter lapptillsyningsmannen beträffar så belöper av de 12,843 kronorna *8,922 kronor på resor under budgetåret 1930/1931.* Lappfogden har i åberopade yttrandet påpekat, att denna tillsyningsman har det vidsträcktaste distriktet och tillika det som i fråga om övervakning och omsikt är det mest krävande. Länsstyrelsen vill ytterligare understryka dessa upplysningar och erinringar därom att det är en angelägenhet av nationell vikt för Sverige att de svenska lapparna sköta sina renar och sig själva under sommarvistelsen i Norge så att renbeteskonventionens bestämmelser icke överträdas och så att mot deras personliga förhållande befogade anmärkningar icke må kunna göras. Den omedelbara uppsikten häröver åvilar denna tillsyningsman, och hans arbete härvidlag måste givas ett högt vitsord. För denna tillsyn är han emellertid nödsakad att

vistas i Norge under den tid lapparna äga där uppehålla sig, från 1 maj till 1 oktober, och hans traktamenten utgå under dessa resor jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande med 25 procents förhöjning. Beträffande budgetåret 1930/1931 är därjämte särskilt att märka, att under 1931 verkställts allmän renräkning, en förrättning som återkommer vart tredje år, därvid denne lapptillsyningsman under tiden januari—april 1931 såsom gruppledare vid räkningen och såsom övervakare av arbetet med hopsamling av renar och andra kontrollåtgärder för denna — i synnerhet för förhållandet till Norge — viktiga förrättning fått vara särskilt i farten. Av ovan angivna 8,922 kronorna falla enligt upplysning från lapptillsyningsmannen 1,933 kronor på renräkningen.

Ehuruväl den grund, varå statsrevisorerna byggt sina anmärkningar, väsentligen försvunnit och anmärkningarna sålunda förfallit så vill länsstyrelsen i allt fall rörande de anvisningar i ämnet som statsrevisorerna tänkt sig anföra följande.

Statsrevisorerna ifrågasätta, huruvida icke anslaget till resekostnader för lappväsendets tjänstemän borde uppföras såsom bestämt anslag. En dylik maximering är med länsstyrelsens erfarenhet på lappväsendets område och länsstyrelsens uppfattning om dessa sysslors särskilda natur knappast möjlig och i alla händelser icke behövlig. Länsstyrelsen har inför Kungl. Maj:t i andra sammanhang — särskilt i ärenden angående lappfogdarnas tjänsteställning — utvecklat, hurusom det värdefullaste och vederhäftigaste resultatet av lappfogdarnas verksamhet utvinnes genom den omedelbara kontakt med lapparna och deras näring samt med bofasta och deras förhållande till lapparna som endast resorna till ort och ställe kunna giva. Och ju mer bebyggelse och annan kultur breder ut sig inom lapparnas land desto mer accentueras denna sats. Dessa omständigheter och det förhållandet att på förevarande gebit aldrig kunna undvikas oväntade händelser som kräva lappfogdens inställelse för sakernas ordnande inom det egna landet eller i Norge eller Finland, göra en dylik maximering omöjlig. Och detsamma gäller i motsvarande delar för lapptillsyningsmännen. Givet är emellertid att länsstyrelsen genom föreläggande för lappväsendets tjänstemän att i förväg planlägga sina förrättningar och resor söker övervaka att dessa i möjligaste mån begränsas, och länsstyrelsen har i samband med 1930 års lapputredning särskilda överväganden på området å bane.

Luleå i landskansliet den 5 januari 1932.

A. B. GÄRDE.

R. SUNDBERG.

Lappfogdens i Norrbottens norra distrikt

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 51, § 22.

Till länsstyrelsen i Norrbottens län.

Anmodad inkomma med yttrande i anledning av de påpekanden, som av riksdagens revisorer blivit gjorda beträffande kostnaderna under budgetåret 1930/1931 för lappfogdarnas och deras biträdens resor, får jag med remisshandlingarnas återställande vördsamt anföra följande.

Av de till lappväsendets tjänstemän i Norrbottens län utbetalda rese- och traktamentsersättningarna hava riksdagens revisorer såsom anmärkningsvärt höga betecknat tvenne poster, i det att till en lappfogde under budgetåret utbetalats 14,312 kronor 49 öre och till en lapptillsyningsman 12,843 kronor 60 öre. Dessa belopp avse lappfogden i Norrbottens norra distrikt samt lapptillsyningsmannen i Jukkasjärvi socken.

Av det till lappfogden i norra distriktet utbetalade beloppet 14,312 kronor 49 öre utgöra 6,103 kronor 56 öre rese- och traktamentsersättningar för resor under budgetåret 1929/1930, och av återstående beloppet 8,208 kronor 93 öre, belöper sig 2,265 kronor 80 öre på kostnader för resor i huvudsak utom eget tjänstgöringsområde såsom ledamot i den av Kungl. Maj:t år 1930 anbefallda utredningen rörande renskötselsförhållandena i Norrbottens län, 1930 års lapputredning. Dock synes icke i det belopp, som av riksdagens revisorer uppgives hava utgått under budgetåret 1930/1931, vara inräknat ett belopp av 661 kronor 50 öre, vilket i anledning av den 2 juli 1931 inlämnade reseräkningar av länsstyrelsen utanordnats den 4 i samma månad såsom ersättning för mellan den 13 och 30 juni 1931 företagna resor, och alltså hörande under det budgetår, de framställda anmärkningarna avse.

Av länsstyrelsen i Norrbottens län hava sålunda för lappfogdens i egen tjänst utförda resor under budgetåret 1930/1931 utanordnats 6,604 kronor 63 öre. Under nästföregående budgetår, 1929/1930, uppgingo motsvarande kostnader till 8,944 kronor 11 öre. — Härvidlag är ju att märka, det, grunderna för ersättnings utgående under denna tid förändrats, och att främst därigenom, att automobiltaxorna såväl i Norge som i Sverige blivit sänkta, kostnaderna för bilresorna under det senare budgetåret kunnat hållas icke obetydligt lägre än under det förra.

Kostnaderna för lappfogdens i norra distriktet resor i tjänsten måste givetvis med nuvarande distriktsindelning bliva rätt betydande. Förutom inspektion av renskötseln inom Karesuando, Jukkasjärvi och Gellivare lappmarker måste årligen omfattande resor företagas genom Troms fylke i Norge, varjämte ärenden berörande den s. k. Tornedalsrenskötseln påkalla resor av lappfogden genom Tornedals- och kustsocknarna öster om Lule älv, nedanför lappmarksgränsen.

Med hänsyn till tjänstens art, torde det icke kunna anses önskvärt, att lappfogden företoge ett färre antal resor, än de, som nu kunna utföras. Lappfogden har i sin inspektionsverksamhet i fält sin viktigaste uppgift; jag tvekar icke att såsom min åsikt uttala, att redan för närvarande lappfogdens expeditionsarbete snarast lägger hinder i vägen för denna verksamhet, och att det på denna grund i många fall kan ställa sig svårt att uppehålla den levande kontakt med renskötselsarbetet, vilken hörde samman med lappfogden åliggande uppgifter. Vid den närmare kontrollen av lapparnas renbevakning, av rensamlingar och flyttningar och i allmänhet av renskötselsförordningarnas efterlevnad vore det av behovet, att lappfogden i större utsträckning än som hitintills varit möjligt, personligen toge del. Lappfogdetjänsten krävde — särskilt i den tid av långt gående reformarbeten på renskötselns område, som för närvarande är inne — av dess innehavare ett intensivt och säkerligen mera resor krävande fältarbete, än det under nuvarande förhållanden varit möjligt utföra.

Lapptillsyningsmannens i Jukkasjärvi tjänstgöringsområde är det mest vidsträckta av tillsyningsmannadistrikten och med hänsyn till renskötsels-

förhållandena därjämte det mest krävande. Förutom tillsynen av såväl skogsrenskötsel som fjällrenskötsel inom Jukkasjärvi lappmark åligger honom övervakningen av de svenska lapparnas från Talma, Saarivuoma och Lainiovuoma lappbyar renskötsel under deras vistelse i Troms fylke i Norge. Denna tillsyn i Norge är, ehuru den på grund av de stora avstånden i de för Sverige upplåtna renbetesdistrikten kan bli kostbar för statsverket, oundgängligen av nöden, med hänsyn till den internationella karaktären av de förpliktelser, som måste anses åvila svenska staten med avseende på övervakande av renbeteskonventionens efterlevnad. I detta sammanhang förtjänar det påpekas, att medan renskadegörelserna i Norge innan denne lapptillsyningsman anställdes årligen uppgingo till flera tiotal tusen kronor, de numera i vanliga fall uppgå till högst obetydliga belopp om några hundratal kronor.

Från och med den 1 juli 1931 är Jukkasjärvi lapptillsyningsmannadistrikt uppdelat i tvenne, varigenom möjlighet erbjudes att på ett mera ekonomiskt sätt planera tillsyningsverksamheten å det nu ifrågavarande området.

Jag ber att i övrigt få hänvisa därtill, att länsstyrelsen åt 1930 års lapputredning givit i uppdrag att inkomma med förslag till åtgärder, vilka kunna vara ägnade att utan eftergivande av kravet på effektiv tillsyn nedbringa kostnaderna för tjänsteresor av den art som här är i fråga.

Luleå den 29 december 1931.

Ragnar Pappila.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I. sid. 57, § 24.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 19 december 1931 har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anbefallts att avgiva underdånigt utlåtande angående yttrande av riksdagens revisorer i fråga om kostnadsberäkningen för Ulricehamn—Jönköpings järnväg, i det revisorerna anmärkt på de beräknade kostnadernas väsentliga överskridande, och särskilt på den därtill bidragande omständigheten, att terrasseringsmassorna visat sig bliva större än vid järnvägsförslagets upprättande angivits.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har inhämtat yttrande av förslagsställaren, dåvarande distriktschefen i västra väg- och vattenbyggnadsdistriktet A. Asplund, vilken inkommit med yttrande av den 22 december 1931, däri Asplund dels förklarar nyssnämnda massökning, dels framhåller, hurusom icke denna utan vissa andra omständigheter äro anledning till större delen av kostnadsökningen.

Till vad Asplund anfört har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen intet att tillägga.

Den i sista punkten av Asplunds skrivelse omförmälda nådiga remissen är en remiss från socialdepartementet angående av bolaget ingiven ny

kostnadsberäkning för järnvägen, angående vilken undertecknad föredragande tidigare begärt information av Asplund.

Handlingarna i ärendet överlämnas härjämte.

Stockholm den 31 december 1931.

Underdånigst:

FR. ENBLOM.

JOHAN ALMQVIST.

Förutvarande distriktschefen A. Asplunds

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 57, § 24.

Till kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, Stockholm.

Med återställande av remissakten D. nr 11063.31 rörande riksdagens revisorers anmärkningar angående den nya kostnadsberäkningen för järnvägsanläggningen Ulricehamn—Jönköping, får jag vördsamt häröver avgiva av kungl. styrelsen begärt yttrande.

Då fråga uppstått om utförande av Ulricehamn—Jönköpings järnvägsbyggnad såsom nödhjälpsarbete fick undertecknad i uppdrag att verkställa renstakning av järnvägen ifråga, varvid först renstakades sträckan Ulricehamn—Strängsered.

På grund av att stor brådska förelåg vid renstakningens fullbordande, enär det ifrågasattes, att arbetslöshetskommissionen så gott som omedelbart skulle övertaga och igångsätta detta arbete, måste renstakningen Ulricehamn—Strängsered företagas under februari och mars månader.

Av denna renstakning framgick, att i förhållande till koncessionskostnadsförslaget vissa besparingar i arbetskvantiteter ernåtts. Emellertid kunde icke med bestämdhet utrönas bergförekomsten, dels på grund av att jorden var tjälad och dels på den grund, att bergförekomsten senare visat sig uppkomma i botten på stora skärningar, som med tillgängligt borrningsmaterial icke kunnat genomborras. Att sålunda bergförekomsten vid renstakningen icke med bestämdhet kunnat utrönas har däri sin förklaring.

Sedermera renstakades påföljande året sträckan Strängsered—Jönköping och visade det sig därvid, att de förhoppningar, som man hyst på att kunna göra massbesparingar i nedgången mot Jönköping gäckades. I stället har det visat sig, att, sedan järnvägsbolaget på min inrådan låtit statens järnvägars geotekniska ingenjörer undersöka samt avgiva yttrande angående bankfyllning över maden på ömse sidor Tabergsån i Jönköping, denna bankfyllning måste, för att man skall kunna säkerställa sig, beräknas kräva större massor än som man från början trott vara erforderligt.

Emellertid ligga de väsentliga kostnadsökningarna icke så mycket i dessa ökningar i arbetskvantiteterna, utan äro de att finna i flera andra här nedan angivna omständigheter, som vid renstakningens uppgörande icke kunnat bedömas.

Dessa omständigheter äro:
ökning av marklösenskostnader i Ulricehamn och Jönköping samt
ökning av kostnaderna på grund av dessa samhällens större krav på gators förande över banan med skenfria korsningar.

Tillkommande kostnader, som icke i förslaget tidigare medtagits för anslutning till S. J. i Jönköping samt för av järnvägsbolaget upptagna byggnader, lokstall m. m.

Vidare har kostnadsökningen uppstått på den grund, att från vägväsendets sida större krav ställts på korsningsanordningar med allmänna vägar.

Den förhållandevis största kostnadsökningen ligger dock däri, att man nu måste räkna med avsevärt ökade arbets- och materialpriser än vad som var fallet då renstakningen verkställdes, vilket särskilt framgår därav, att i uppgörelsen med A. K. högre priser beräknats för arbetet än vad förslaget upptager.

Då man närmare ingår på och granskar bolagets nu föreliggande kostnadsberäkning finner man, att kostnadsökningen väl kan förklaras; och kan kostnadsökningen icke anses vara osedvanligt stor, då densamma håller sig inom proportionsvis mindre marginal än exempelvis de kostnadsökningar som kommit på järnvägsbyggnaderna Dal—V. Värmland, Ostkustbanan m. fl.

Med vad som här anförts torde få anses besvarad även remissen 11062.31, och får jag därjämte hänvisa vad jag i mina tidigare skrivelser i *denna* sak yttrat.

Göteborg den 22 december 1931.

Arthur Asplund.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 59, § 25.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen vidgår det oriktiga uti att byrådirektör Lindencrona, som försålt ifrågavarande möbler till styrelsen, deltagit i styrelsens anordningsbeslut med likvid för möblerna; men har detta berott på ett rent förbiseende ifråga om det formella förfarandet.

I fråga om själva saken ansåg styrelsen, som var i behov av möbler av denna art och som förut med hänsyn till de knappt tillmätta expensmedlen brukat inköpa begagnade möbler, vid köpets avslutande affären vara för styrelsen ekonomiskt fördelaktig.

Värdering verkställdes för anordningen den 11 februari av den snickaremästare, som under en lång följd av år brukat reparera styrelsens möbler och samme man var även anmodad värdera möblerna, som likviderades enligt anordning den 16 mars, men infann sig icke; och ansåg styrelsen då värdering av styrelsens 1:ste expeditionsvakt tillräcklig.

Styrelsen bifogar intyg av förenämnde snickaremästare över de genom anordning den 16 mars 1931 inköpta möblernas värde (Bil. A).

Stockholm den 11 januari 1932.

Underdånigst:

FR. ENBLOM.

AXEL VALSINGER.

Sven Stenberg.

Bil. A.

De möbler, som enligt räkning av den 14 mars 1931 försåldes av byrådirektör Lindencrona till kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, hava av mig besiktigats och värderats; och anser jag att de åsatta värdena å möblerna, som äro i fullgott skick, ej äro för höga i förhållande till möblernas beskaffenhet.

Stockholm den 9 januari 1932.

G. A. Törngren.
Snickarmästare.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 60, § 26.

I anledning av att revisorerna under mom. I av § 26 framhållit vikten av att den vid vägdistriktens huvudräkenskap fogade särskilda vägskatteredovisningen författningsenligt uppställes vill styrelsen meddela, att vid den granskning som inom styrelsen företagits av vägdistriktens huvudräkenskaper endast i ett fåtal fall anledning till erinran mot uppställningen av den särskilda vägskatteredovisningen förekommit.

Styrelsen vill emellertid på grund av revisorernas uttalande i cirkulärskrivelse till vägingenjörerna, som författningsenligt hava att granska vägdistriktens räkenskaper för fastställandet av den underhållskostnad varå statsbidrag må utgå, anmoda dessa att vid granskningen tillse att den vid huvudräkenskapen fogade vägskatteredovisningen är författningsenligt uppställd.

Rörande den av revisorerna under mom. 2 i § 26 upptagna frågan om sättet för debitering och uppbörd av vägskatten anser styrelsen i likhet med revisorerna, att det vore synnerligen önskvärt om nuvarande bestämmelsen ändrades därhän att uppgifterna med vägskattens debitering och uppbörd alltid skola ombesörjas i den ordning som är föreskriven beträffande debitering och uppbörd av landstingsmedel. Genom väghållningens övertagande av vägkassorna och möjligheten att uppdela kronoskatten i två terminer synas styrelsen de skäl, som dikterat riksdagens senaste ståndpunktstagande i frågan, hava förlorat sin betydelse.

Det motiv, som för styrelsens vidkommande är avgörande vid tillstyrkandet av den av revisorerna föreslagna ändringen, är, att den erfarenhet styrelsen vunnit under de 2 år styrelsen haft att granska vägdistrikts räkenskaper för att fastställa underhållsbidragets storlek bestyrker den av vissa länsstyrelser och vederbörande departementschef redan år 1905 uttalade farhågan, att vägdistriktens frihet att välja mellan olika sätt för debitering och uppbörd av vägskatt skulle komma att medföra en viss fara för att kravet på ordning, reda och säkerhet vid utskyldens upptagande kunde komma att eftersättas.

I fråga om kostnaden för de olika sätten för anordnandet av uppbörden har styrelsen under nästlidne höst gjort en utredning omfattande 102 av de 110 distrikt, som för närvarande hava uppbörden ordnad på annat sätt än genom länsstyrelsen. Av denna utredning framgår, att kostnaden i samtliga distrikt utom i Norrbottens och Västerbottens län skulle vara ungefär densamma vid användande av annat sätt för uppbörden än om man hade använt länsstyrelse, under det att för nämnda två län användandet av annat sätt för uppbörd än genom länsstyrelse ökat kostnaden med omkring 11,000 kronor årligen eller med omkring 50 %.

Styrelsen instämmer jämväl i revisorernas önskan att därest den nu befintliga valfriheten bibehålles kompletterande bestämmelser böra utfärdas i syfte att en effektiv kontroll i avseende å bokföring och redovisning möjliggöres.

Stockholm den 7 januari 1932.

Underdånigst:

FR. ENBLOM.

G. LINDENCRONA.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 65, § 27.

Den omständigheten att kassabehållningen i Börstils vägdistrikt under en del av år 1931 överstigit vad som i betraktande av utgifternas storlek varit behövligt har av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen uppmärksammats vid under året med vägdistriktets räkenskaper företagen stickprovsgranskning; och har styrelsen i anledning därav förständigat distriktets styrelse att tillse att kassabehållningen i vägdistriktet icke må vara större än vad som med hänsyn till förhållandena kan anses oundgängligen nödvändigt.

Vid de till omkring ett hundratal uppgående stickprovsgranskningar av vägdistrikts räkenskaper i olika delar av landet, som av styrelsen företagits under åren 1930 och 1931 har styrelsen icke funnit anledning till erinran av den art, som riktats mot Börstils vägdistrikt.

Det synes styrelsen därför som om den alltför höga kassabehållningen inom detta distrikt skulle utgöra ett undantag; och anser styrelsen därför att för närvarande anledning ej förefinnes att utfärda generell föreskrift i enlighet med revisorernas hemställan.

Stockholm den 7 januari 1932.

Underdånigst:

FR. ENBLOM.

G. LINDENCRONA.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 67, § 28.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 19 sistlidne december anbefalld avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens år 1931 församlade revisorer under § 28 av sin berättelse anfört i fråga om Vikens och Skanörs hamnar får väg- och vattenbyggnadsstyrelsen med remissaktens återställande i ärendet i underdånighet anföra följande.

Beträffande *Vikens hamn* har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen liksom revisorerna framhållit vikten av att denna hamn bör sättas i stånd för att ej hamnen skall helt förfalla.

I underdånig skrivelse den 27 juni förra året föreslog styrelsen bidrag från anslaget till statsunderstödda fiskehamnar till förbättring av hamnen, men bifölls denna hemställan ej av Eders Kungl. Maj:t, utan meddelades genom nådigt brev den 30 oktober samma år, att Eders Kungl. Maj:t skulle efter den förnyade utredning, som kunde vara påkallad, meddela beslut.

I underdånig skrivelse den 23 november samma år framlade väg- och vattenbyggnadsstyrelsen förnyad plan i två alternativ A och B, vilka ej upptogo omläggning av den östra hamnarmen.

Alternativ A, vilket beräknades till 134,000 kronor, upptog förstärkning av befintliga delar av hamnen med fullt varaktiga konstruktioner, då däremot alternativ B, som beräknades kosta 71,200 kronor, endast upptog sådana arbeten, som ovillkorligen borde komma till utförande, därest hamnens bestånd ej skulle riskeras. Konstruktionerna i alternativ B äro delvis av provisorisk karaktär.

Styrelsen föreslog att alternativ B skulle komma till utförande samt hemställde om ett statsbidrag av 57,000 kronor att utgå av disponibelt belopp ur anslaget till statsunderstödda fiskehamnar, det vill säga 80 % av kostnaderna, vilken procentsats styrelsen tidigare föreslagit för denna hamn med hänsyn till att densamma ej kan anses vara enbart fiskehamn.

I samma underdåniga skrivelse föreslog styrelsen, att därest Vikens hamn ej kunde komma i åtanke till erhållande av bidrag från anslaget till statsunderstödda fiskehamnar så borde hamnen erhålla bidrag ur anslaget till handelshamnar och farleder med $^2/_3$ av kostnaderna för alternativ A, vilket beräknats till 134,000 kronor, och borde således detta anslag ökas med nämnda belopp.

Genom nådigt brev den 27 november samma år tilldelades Vikens hamn ej något bidrag ur anslaget till statsunderstödda hamnar, utan resterande belopp av anslaget fördelades mellan andra hamnar.

Beträffande revisorernas påpekande angående underhållet av *Skanörs hamn* har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen redan förut gått i författning om undersökningar för upprättande av en plan till sandledare eller annan anordning, avsedd att minska underhållskostnaderna för inseglingsrännan.

Så snart denna plan föreligger, skall styrelsen inkomma med densamma till Eders Kungl. Maj:t.

Stockholm den 7 januari 1932.

Underdånigst:

FR. ENBLOM.

SVEN STENBERG.

G. Lindencrona.

Länsstyrelsens i Stockholms län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 69, § 29.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 19 december 1931 har länsstyrelsen anbefallts avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens år 1931 församlade revisorer, på sätt remissakten utvisar, under § 29 av sin berättelse anfört i fråga om statens bidrag till skjutsentreprenader.

Till åtlydnad härav får länsstyrelsen anföra följande.

Riksdagens ovannämnda revisorer hava på grundval av en utredning, utvisande att statsbidrag till skjutsentreprenader under budgetåret 1930/1931 utgått endast i tolv län samt att dylikt bidrag i sex län icke uppgått till 1,000 kronor, anfört, att det med hänsyn till den starka ökningen av motortrafiken med därav följande förbättring av kommunikationerna torde kunna ifrågasättas, huruvida de nuvarande föråldrade bestämmelserna om skjutsväsendet borde bibehållas, samt att, därest på någon plats statligt bidrag till kommunikationsmedel, som avsåges i skjutsstadgan, fortfarande skulle anses behövligt, sådant bidrag lämpligen torde kunna beviljas efter prövning i varje särskilt fall i likhet med vad som nu ägde rum beträffande bidrag från sjätte huvudtitelns anslag till kommunikationsändamål.

Vad Stockholms län beträffar, började länsstyrelsen redan för åtskilliga år sedan, med hänsyn till motortrafikens utveckling, att avveckla lantskjutsanstalterna i länet och numera kvarstår icke någon sådan skjutsanstalt. De enda skjutsanstalter, som bibehållits i Stockholms län, äro tre sjöskjutsstationer, vilka ansetts behövliga oavsett den utveckling, som automobiltrafiken undergått. Av dessa stationer är en belägen vid Bammarboda i Österåkers socken, en vid Spillersboda i Frötuna socken och en vid Furusund i Blidö socken. Årliga statsbidragen till nämnda tre stationer uppgå till sammanlagt 675 kronor och entreprenadtiden utgår med år 1932. Huruvida stationerna efter utgången av sagda tid fortfarande må finnas behövliga, kan länsstyrelsen icke nu med bestämdhet uttala sig om, men man torde dock böra räkna med deras bibehållande.

De fåtaliga fall, i vilka entreprenadavtal om skjutsning alltså för framtiden kunna tänkas förekomma i Stockholms län, kunna givetvis utan

svårighet regleras på enklare sätt än som föreskrives i kungl. stadgan om skjutsväsendet den 22 juni 1911, och för Stockholms läns vidkommande möter intet hinder mot förevarande statsbidragsfrågas reformerande på det av riksdagens revisorer angivna sätt. Det för Stockholms län erforderliga årliga statsbidragets belopp är emellertid så ringa, att det ur denna länsstyrelses synpunkt framstår såsom ett önskemål att icke behöva besvära Kungl. Maj:t med prövning av bidragsfrågan i varje särskilt fall, utan att det må läggas i länsstyrelsens hand att efter landstingets hörande besluta i sådant ärende.

Stockholm å landskansliet den 31 december 1931.

Underdånigst:

NILS EDÉN.

ERIK ÅMAN.

Länsstyrelsens i Uppsala län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 69, § 29.

Till Konungen.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande, som genom nådig remiss den 19 december 1931 anbefallts avgiva utlåtande över vad riksdagens år 1931 församlade revisorer under § 29 av sin berättelse anfört i fråga om statens bidrag till skjutsentreprenader, får, med bifogande av infordrat yttrande i ärendet från länets landstings förvaltningsutskott, härmed i underdånighet anföra, att befallningshavanden finner skäl tala för en avveckling av nu gällande bestämmelser rörande skjutsväsendet och, för länets vidkommande, anser hinder icke möta för indragning efter nu löpande entreprenadperiods utgång den 31 december 1933 av de båda ännu kvarvarande skjutsanstalterna i Bålsta och Skärplinge.

Uppsala slott i landskansliet den 12 januari 1932.

Underdånigst:

S. LINNÉR.

ELIAS STENIUS.

Uppsala läns landstings förvaltningsutskotts

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 69, § 29.

Till länsstyrelsen i Uppsala.

Sedan länsstyrelsen genom resolution den 21 december 1931 infordrat landstingets förvaltningsutskotts yttrande i anledning av vad riksdagens år 1931 församlade revisorer anfört i fråga om statens bidrag till skjuts-

entreprenader, får förvaltningsutskottet härmed vördsamt meddela, att förvaltningsutskottet, i likhet med revisorerna, anser, att det kan ifrågasättas, huruvida de nuvarande föråldrade bestämmelserna om skjutsväsendet böra bibehållas.

Uppsala den 4 januari 1932.

På förvaltningsutskottets vägnar:

THORE ENGSTRÖMER.

Fritz Palm.

Länsstyrelsens i Södermanlands län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 69, § 29.

Till Konungen.

I nådig remiss den 19 december 1931 har länsstyrelsen anbefallts att senast den 11 januari 1932 avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens år 1931 församlade revisorer anfört i fråga om statens bidrag till skjutsentreprenader.

Med anledning härav får länsstyrelsen i underdånighet anföra följande.

Inom Södermanlands län finnes numera inrättad endast en sådan skjutsanstalt, som avses i gällande stadga om skjutsväsendet. Till denna skjutsanstalt utgår under nu löpande period entreprenadbidrag, men så kommer med all sannolikhet icke att bliva förhållandet efter ingången av år 1933, alldenstund nämligen 1929 års lagtima landsting vid godkännande av lämnat anbud för åren 1930/1932 uttalat, att efter denna treårsperiod anslag för dylikt ändamål ej vidare må ifrågakomma.

Frågorna huruvida skjutsanstalt utan entreprenadbidrag kommer att för framtiden inrättas inom länet samt angående behovet av sådan anstalt är något, varom länsstyrelsen anser sig icke kunna göra något förhandsuttalande.

Nyköping i landskansliet den 24 december 1931.

Underdånigst:

G. SEDERHOLM.

IVAR SCHALIN.

Länsstyrelsens i Östergötlands län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 69, § 29.

Till Konungen.

I nådig remiss av den 19 december 1931 har det blivit länsstyrelsen anbefallt att avgiva utlåtande med anledning av vad riksdagens revisorer anfört i fråga om statens bidrag till skjutsstationer.

Till åtlydnad härav får länsstyrelsen anföra följande.

Sedan under år 1929 fråga uppkommit om indragning av skjutsanstalterna i länet, har länsstyrelsen dels fattat beslut om indragning av 6 dylika anstalter dels ock genom utslag av den 4 mars 1929, vilket utslag i avskrift bifogas, funnit 10 skjutsanstalter inom länet fortfarande fylla ett visst lokalt trafikbehov och förty böra bibehållas. Efter det länets landstings förvaltningsutskott hos Eders Kungl. Maj:t anfört besvär över detta utslag, har Eders Kungl. Maj:t genom nådigt utslag av den 10 juni 1929, vilket utslag jämväl i avskrift bifogas, ogillat de anförda besvären.

I anledning av framställning från ovannämnda förvaltningsutskott kommer länsstyrelsen inom den närmaste tiden att taga under förnyat övervägande frågan om indragande av ovan åsyftade skjutsanstalter eller några av dem. Givetvis kommer länsstyrelsen att vid avgörande av dessa ärenden taga all skälig hänsyn till den minskning i behovet av skjutsanstalter, som av motorismens allt fortgående utveckling föranledes.

Linköpings slott i landskansliet den 5 januari 1932.

Underdånigst:

KARL TISELIUS.

V. E. VON DER LANKEN.

Avskrift.

Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Östergötlands län resolution angående ifrågasatt indragning av Östra Husby, Kuddby och Kvarsebo skjutsstationer i Östra Husby, Kuddby och Kvarsebo socknar; given Linköpings slott i landskansliet den 4 mars 1929.

Av handlingarna i ärendet inhämtas huvudsakligen följande.

Sedan fråga uppstått om indragning av ovannämnda skjutsstationer, samt i anledning härav länsstyrelsen genom allmän kungörelse den 29 oktober 1928 kallat trafikanter och andra, som kunde beröras av den ifrågasatta indragningen, att sammanträda inför landsfiskalen i Vikbolandets distrikt den 21 sistlidne november, har landsfiskalen med skrivelse, som den 7 december 1928 hit inkommit, översänt det vid sammanträdet förda protokoll, utvisande, att något yttrande rörande den ifrågasatta indragningen av Östra Husby och Kvarsebo skjutsstationer icke förekommit, under det att rörande Kuddby skjutsstation de vid sammanträdet närvarande såsom sin mening uttalat, att denna skjutsstation vore till gagn för orten, och att densamma borde bibehållas. I protokollet var jämväl intagen en av ett flertal personer i Kuddby socken undertecknad skrift, vari gjordes gällande, att skjutsstationen vore välbehövlig icke allenast för resandes behov av skjutsar utan även för ortsbefolkningen, då det vore av vikt att vid hastigt inträffande sjukdoms- och olycksfall vid varje timme under dygnet kunna erhålla nödig skjuts.

Landsfiskalen har sedermera avgivit infordrat yttrande i ärendet och därvid i huvudsak anfört, att han för sin del förordade ett bibehållande

tillsvidare av såväl Kuddby som Östra Husby och Kvarsebo skjutsstationer, enär det för närvarande beträffande de flesta allmänna vägarna inom landsfiskalsdistriktet icke funnes någon skyldighet för de väghållningsskyldige att vintertiden hålla dessa vägar fria från is och snö i sådan omfattning, som krävdes för automobiltrafik, i följd varav skäl förelåge, att hästskjutsarna vid skjutsstationerna bibehöllos.

Kungl. Maj:ts befallningshavande har tagit detta ärende i övervägande, och enär med hänsyn till vad i ärendet förekommit bibehållandet av ifrågavarande skjutsstationer måste anses fylla ett visst trafikbehov,

finner Kungl. Maj:ts befallningshavande skäligt förordna att Östra Husby, Kuddby och Kvarsebo skjutsstationer tillsvidare skola bibehållas.

(Besvär i kommunikationsdepartementet 30, 45 dagar från delfåendet.)

Av denna resolution sändas 4 exemplar till landsfiskalen i Vikbolandets distrikt, därav tre för att befordras till uppläsning i Kuddby, Östra Husby och Kvarsebo socknars kyrkor emot bevis, som hit införväntas, och ett för egen kännedom samt för att å landsfiskalskontoret förvaras.

Som ovan.

Eric Trolle.

V. E. von der Lancken.

Bestyrkes å tjänstens vägnar:

V. E. von der Lancken.

Av avskrift.

Kungl. Maj:ts

utslag på de besvär, Östergötlands läns landstings förvaltningsutskott i underdånighet anfört över sex särskilda av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Östergötlands län den 4 mars 1929 meddelade resolutioner i fråga om indragning av skjutsanstalterna i nämnda län; i anledning av vilka besvär Kungl. Maj:ts befallningshavande efter vederbörandes hörande den 14 maj 1929 avgivit infordrat utlåtande;

Givet i regeringsrätten den 10 juni 1929.

I skrivelse till Kungl. Maj:ts befallningshavande den 7 september 1927 hemställde Östergötlands läns landsting, att Kungl. Maj:ts befallningshavande måtte taga i övervägande möjligheten av indragning av samtliga skjutsanstalter inom länet.

Genom överklagade resolutionerna har Kungl. Maj:ts befallningshavande enär bibehållandet av Söderköpings skjutsanstalt måste anses fylla ett visst trafikbehov samt bibehållandet av Brattebergs, Östra Husby, Kuddby, Kvarsebo, Boxholms, Ödeshögs, Hällestads, Godegårds och Tjällmo skjutsanstalter måste anses för den allmänna samfärdseln fylla ett visst behov, förordnat, att desamma tills vidare skulle bibehållas.

I de underdåniga besvären yrkas, att Kungl. Maj:t måtte med undanröjande av Kungl. Maj:ts befallningshavandes resolutioner förklara ovannämnda skjutsanstalter skola indragas.

Kungl. Maj:t har i nåder låtit sig föredragas ovan berörda besvär och finner ej skäl att göra ändring i Kungl. Maj:ts befallningshavandes resolutioner. Det länder vederbörande till underdånig efterrättelse.

Under Kungl. Maj:ts sekret:
(L. S.)

A. C. F. von Krusenstierna.

Bestyrkes å tjänstens vägnar:

Gunnar Nordholm.

Bestyrkes å tjänstens vägnar:

V. E. von der Lancken.

Länsstyrelsens i Jönköpings län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 69, § 29.

Till Konungen.

Genom remissresolution den 19 december 1931 har Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande anbefallts avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i sin berättelse anfört i fråga om statens bidrag till skjutsentreprenader.

I anledning härav får Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande anföra följande.

Med anledning av den utveckling automobiltrafiken under senare år tagit hava samtliga skjutsanstalter inom Jönköpings län med undantag av en indragits från och med den 1 januari 1929. Den ännu bestående skjutsanstalten är båtskjutsen mellan Visingsö och Gränna, vartill staten och landstinget bidrager med vardera 75 kronor om året.

För detta läns vidkommande har sålunda gällande stadga om skjutsväsendet praktiskt taget förlorat sin betydelse, och instämmer länsstyrelsen till fullo i vad riksdagens revisorer anfört ifråga om den fortsatta tillämpningen av sagda stadga.

Jönköping i landskansliet den 30 december 1931.

Underdånigst:
CARL MALMROTH.

Gösta Finngård.

Länsstyrelsens i Gotlands län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 69, § 29.

Till Konungen.

Jämlikt nådig remiss den 19 december 1931 har Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande fått sig anbefallt att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens år 1931 församlade revisorer anfört i fråga om statens bidrag till skjutsentreprenader.

Till fullgörande härav får Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande i underdånighet anföra följande.

Antalet skjutsanstalter inom länet, som under entreprenadperioden 1924/1928 utgjorde 24, har, efter det 19 dylika anstalter under år 1928 blivit indragna, efter ingången av år 1929 utgjort allenast 5, av vilka fyra haft egenskap av gästgiveri och en uppehållits såsom skjutsstation. Allenast till en av dessa skjutsanstalter har utgått och utgår jämväl under nu löpande entreprenadperiod entreprenadbidrag till belopp av 500 kronor, varav hälften utgöres av statsmedel.

I samma mån den yrkesmässiga automobiltrafiken utvecklas minskas alltmer behovet av skjutsanstalter för resandens befordran, anordnade enligt föreskrifterna i skjutsstadgan. Genom införande i motorfordonsförordningen den 20 juni 1930 av bestämmelser om trafikområden och föreskrift om körplikt inom detta område har behovet av skjutsanstalter än ytterligare minskats. Med hänsyn härtill har Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande vid anordnandet av skjutsväsendet för den entreprenadperiod, som tog sin början den 1 januari 1932, inskränkt denna period att omfatta allenast tre år för att bliva i tillfälle att under år 1934 taga under övervägande frågan om ytterligare indragning av kvarvarande skjutsanstalter eller eventuellt borttagande helt och hållet av skjutsskyldighetens fullgörande enligt skjutsstadgans föreskrifter.

På sätt statsrevisorerna i detta sammanhang framhållit torde de nuvarande bestämmelserna om skjutsväsendet få anses föråldrade. Med hänsyn härtill finner sig Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande böra ifrågasätta lämpligheten därav, att utredning verkställes, huruvida förutsättningar förefinnas för upphävande helt och hållet av skjutsväsendet enligt skjutsstadgans föreskrifter eller, därest så icke skulle visa sig vara förhållandet, huruvida icke en förenkling av nu gällande bestämmelser om skjutsväsendet må kunna åvägabringas.

Visby i landskansliet den 9 januari 1932.

Underdånigst:

A. E. RODHE.

G. A. BROMS.

Länsstyrelsens i Älvsborgs län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 69, § 29.

Till Konungen.

I nådig remiss den 19 nästlidne december har Eders Kungl. Maj:t anbefallt länsstyrelsen att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens år 1931 församlade revisorer, på sätt av remissen bilagd handling framginge, anfört ifråga om statens bidrag till skjutsentreprenader; och får i anledning härav länsstyrelsen i underdånighet anföra följande:

Revisorerna hava ifrågasatt, huruvida med hänsyn till den starka ökningen av motortrafiken med därav följande förbättring av kommunikationerna de nuvarande föråldrade bestämmelserna om skjutsväsendet borde bibehållas, i samband varmed revisorerna föreslagit att, därest på någon plats statligt bidrag till kommunikationsmedel, som avsåges i skjutsstadgan, fortfarande skulle anses behövligt, sådant bidrag, i likhet med vad som nu ägde rum beträffande bidrag från sjätte huvudtitelns anslag till kommunikationsändamål, lämpligen skulle kunna beviljas efter prövning i varje särskilt fall.

Länsstyrelsen finner vad revisorerna sålunda anfört beaktansvärt.

Vad Älvsborgs län beträffar har antalet skjutsanstalter för var och en av senaste entreprenadperioderna undergått en betydande reduktion. Vid förberedelserna för ordnande av skjutsentreprenaderna för perioden 1919—1923 bestämdes skjutsanstalternas antal under sagda period till 72, vilket antal sedermera, med stöd av utfärdad särskild förordning, inskränktes för åren 1921—1923 till 53. Under perioden 1924—1928 var antalet 28 och under innevarande entreprenadperiod 1929—1933 har antalet sjunkit till 15. Denna fortgående minskning har icke givit anledning till klagomål. Under förutsättning av oförändrad lagstiftning vågar länsstyrelsen för den skull tro, att för nästa entreprenadperiod de flesta av de nuvarande skjutsanstalterna, kanske alla, komma att indragas.

Länsstyrelsen har förut ställt sig betänksam mot tidigare uppkommet förslag att slopa skjutsväsendet i dess helhet. Anledningen härtill har varit, att länsstyrelsen funnit det önskvärt bibehålla en del skjutsanstalter, huvudsakligen avsedda att uppehålla förbindelserna med avlägsna och snörika skogsbygder, där en vinterväghållning av den beskaffenhet, att den alltid håller samtliga vägar öppna för biltrafik, skulle draga betydliga kostnader. Med den utveckling vägväsendet under de senare åren erhållit, och då länsstyrelsen på grund av den år 1927 tillkomna ändringen av 67 § väglagen förordnat, att ett stort antal vägar inom länet skola hållas fria från hinder av snö och is i sådan omfattning, som kräves för automobiltrafik, finner sig länsstyrelsen emellertid icke längre kunna vidhålla denna sin ståndpunkt.

Länsstyrelsen vill alltså, under anförande att förhållandena i de nordligare länen icke kunna av länsstyrelsen bedömas, för sin del förklara sig icke hava något att erinra mot slopande av det nuvarande skjutsväsendet, såvitt angår de sydliga och mellersta delarna av landet.

Vänersborg i landskansliet den 11 januari 1932.

Underdånigst:

På länsstyrelsens vägnar:

E. LINDGREN. CARL MALM.

Länsstyrelsens i Värmlands län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 69, § 29.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 19 nästlidne december har Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande anbefallts att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens år 1931 församlade revisorer under § 29 av sin berättelse uttalat i fråga om statens bidrag till skjutsentreprenader; och får i följd härav Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande i underdånighet anföra följande.

Genom den starka ökningen av motortrafiken och därav följande förbättring av kommunikationerna har givetvis behovet av skjutsanstalter för resandes befordran högst väsentligt förminskats. Härtill har också tagits hänsyn vid skjutsväsendets ordnande inom länet under senaste skjutsentreprenadperioder. I avseende härå må sålunda framhållas, att antalet skjutsanstalter, som under skjutsentreprenadperioden för tiden 1927—1929 utgjorde 48, därav 22 gästgiverier och 26 skjutsstationer, under nu löpande skjutsentreprenadperiod nedgått till 19, därav 18 gästgiverier och 1 skjutsstation. Entreprenadbidragen, som under förstnämnda period belöpte sig till sammanlagt 20,670 kronor årligen, har numera för 16 skjutsanstalter begränsats till sammanlagt 4,325 kronor årligen — vid 3 gästgiverier uppbäres icke något entreprenadbidrag. Nuvarande skjutsanstalter äro belägna inom norra och västra delarna av länet, varest skjutsanstalterna i allmänhetens intresse hitintills funnits böra bibehållas. Före meddelandet av sitt beslut därom har Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande samrått med särskilda, av länets landsting för ändamålet valda kommitterade.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande avser emellertid att för nästkommande skjutsentreprenadperiod söka ytterligare nedbringa antalet skjutsanstalter i länet. Att helt avskaffa dessa anstalter torde icke låta sig göra. Särskilt synas gästgiverierna på vissa platser fortfarande fylla en icke oviktig uppgift, icke minst med hänsyn till den livliga turisttrafiken i länet.

I varje händelse måste gällande bestämmelser om skjutsväsendet anses vara föråldrade och fördenskull böra ersättas med efter nutida förhållanden mera lämpade föreskrifter i ämnet.

Karlstad i landskansliet den 9 januari 1932.

Underdånigst:

På länsstyrelsens vägnar:

GEORG SAMUELSON. GUSTAF HEINTZ.

Länsstyrelsens i Kopparbergs län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 69, § 29.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 19 november 1931 har länsstyrelsen anbefallts att avgiva underdånigt utlåtande i anledning av vad riksdagens år 1931 församlade revisorer, på sätt av remissen bifogad handling framginge, under § 29 av sin berättelse anfört ifråga om statens bidrag till skjutsentreprenader.

Till underdånig åtlydnad härav får länsstyrelsen, med bifogande av från Kopparbergs läns landstings förvaltningsutskott infordrat yttrande, såsom anbefallt underdånigt utlåtande i ärendet anföra. I stadgan om skjutsväsendet den 22 juni 1911 föreskrives, att skjutsanstalt för resandes befordran skall å tjänlig plats finnas för varje ort, där behovet sådant kräver och anstalten enligt samma stadga kan uppehållas. Med hänsyn till den starka utvecklingen av motortrafiken har antalet skjutsanstalter under den senare tiden kunnat avsevärt minskas. Därest vid de sammanträden, som komma att före ingången av nästa entreprenadperiod hållas med trafikanter och andra, som saken kan röra, det kommer att visa sig, att skjutsanstalter äro obehövliga, komma sådana anstalter att av länsstyrelsen indragas.

Falun i landskansliet den 7 januari 1932.

Underdånigst:

S. H. KVARNZELIUS.

R. SUNDELIUS.

Bilaga.

Utdrag av protokoll, hållet vid sammanträde med Kopparbergs läns landstings förvaltningsutskott den 4 januari 1932.

§ 1.

Föredrogs länsstyrelsens remiss den 22 december 1931 med anmodan till förvaltningsutskottet att avgiva yttrande över av riksdagens revisorer gjort uttalande angående statens bidrag till skjutsentreprenaderna; och beslöt förvaltningsutskottet i ärendet anföra följande.

Då frågan om antalet skjutsanstalter inom länet för nu löpande entreprenadperiod år 1929 behandlades, förordnade länsstyrelsen att fem skjutsanstalter skulle utgöra gästgiverier, att åtta skjutsanstalter fortfarande skulle uppehållas såsom skjutsstationer samt att elva skjutsstationer skulle indragas. Vid behandling av ärendet beslöt landstinget hos länsstyrelsen göra framställning om indragning av ytterligare fem skjutsstationer samt anvisade bidragsmedel till sju skjutsstationer. Genom landstinget delgiven resolution förklarade sig länsstyrelsen förhindrad godkänna

landstingets beslut om indragning av vissa skjutsstationer, vilket länsstyrelsens beslut efter besvär av landstinget fastställdes av Kungl. Maj:t.

Med den starka ökning av motortrafiken och därav föranledda förbättring av kommunikationerna, som under senare åren ägt rum, anser förvaltningsutskottet, att något behov icke förefinnes inom Kopparbergs län för uppehållande av skjutsstationer genom bidrag av allmänna medel efter nu löpande entreprenadperiods utgång. Förvaltningsutskottet vill sålunda förorda, att nu gällande bestämmelser om skjutsväsendet måtte upphävas.

Denna paragraf skulle anses genast justerad.

Som ovan.

In fidem:

Carl-Isac Andersson.

Länsstyrelsens i Jämtlands län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 69, § 29.

Till Konungen.

Genom nådigt beslut den 19 december 1931 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt länsstyrelsen att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens år 1931 församlade revisorer under § 29 av sin berättelse anfört ifråga om statens bidrag till skjutsentreprenader; och får till åtlydnad därav länsstyrelsen i underdånighet anföra:

Det av revisorerna påpekade förhållandet att förbättringen av kommunikationerna genom den starka ökningen av motortrafiken minskat behovet av skjutsanstalter äger som naturligt är i viss utsträckning sin giltighet även beträffande Jämtlands län. Länsstyrelsen, som icke förbisett denna omständighet, har också med hänsyn härtill verkställt indragning av skjutsanstalter, i synnerhet sådana, vilkas upprätthållande varit förenat med utgifter i form av entreprenadbidrag. Sålunda höllos före ingången av den entreprenadperiod, som började år 1929 och med innevarande år utgår, sammanträden jämlikt 2 § skjutsstadgan beträffande varje då befintlig skjutsanstalt, därvid för envar frågan om nödvändigheten av dess bibehållande behandlades. Åtskilliga skjutsanstalter blevo därefter indragna, och perioden bestämdes till allenast tre år för att de ytterligare indragningar, som den fortsatta utvecklingen av automobiltrafiken medgåve, snarast möjligt skulle kunna genomföras. Vid denna tid hade nämligen automobiltrafiken i form av omnibuslinjer ännu icke nått en sådan utveckling inom detta län att en mera omfattande indragning av skjutsanstalterna kunde ske. Postdiligenslinjer funnos å vissa huvudvägar, men ansågos dessa icke utesluta behovet av skjutsantalter, då möjlighet för resandes befordran måste förefinnas å de många från huvudvägarna utgående bivägar, där vinterplogning för motortrafik icke kunnat genomföras. Nödvändigheten av gästgiveriernas bibehållande å platser, där möj-

lighet för resande att eljest erhålla logi och mat icke vore för handen, måste även beaktas.

Entreprenadbidragen, som under perioden 1929—1931 utgått med sammanlagt 26,225 kronor för år, hava för nästkommande period kunnat så nedbringas, att allenast tio skjutsanstalter erhålla bidrag med för år tillhopa 4,100 kronor, därav 2,050 kronor belöper å statsverket. Ingen av dessa tio skjutsanstalter har ansetts under några omständigheter kunna undvaras.

Även om man tar all tillbörlig hänsyn till den omvälvning av hithörande förhållanden, som förorsakats av den växande automobiltrafiken, och särskilt till den här starkt utvecklade busstrafiken, synes behov av skjutsanstalter alltjämt i viss utsträckning komma att förefinnas inom Jämtlands län med dess stora avstånd och glesa befolkning. Huvudsaken torde vara att det allmännas kostnader för uppehållande av skjutsanstalterna så mycket som möjligt nedbringas. Såsom framgår av nyss anförda siffror, har denna synpunkt mycket effektivt kommit till uttryck vid den under sistlidne höst i detta län vidtagna prövningen av i vilka fall entreprenadbidrag kunde anses oundgängliga. Kunna väl skötta skjutsanstalter och gästgiverier uppehållas på sådana platser, där de måste anses behövliga, utan att dylikt bidrag utgår, synes detta närmast vara att anse såsom en fördel för de resande, och det finnes enligt länsstyrelsens uppfattning näppeligen någon giltig anledning för deras indragning. Lika litet kan länsstyrelsen finna tillräcklig anledning föreligga för att frågor om beviljande av entreprenadbidrag skulle underställas Eders Kungl. Maj:ts prövning — vilket torde vara avsett med det uttalande riksdagens revisorer göra angående eventuellt sådant bidrags utgående från sjätte huvudtitelns anslag till kommunikationsändamål — då dessa frågors vikt icke påkallar det samt en dylik anordning endast skulle föranleda en icke nödvändig skriftväxling. Den lokalkännedom och det sparsamhetsintresse, som representeras såväl av länsstyrelsen som av landstinget och som givetvis föranleder en noggrann prövning av de särskilda fallen, synes utgöra fullgod säkerhet för att onödiga utgifter för skjuts- och gästgiverihållningen icke heller i framtiden skola uppkomma.

Östersund i landskansliet den 31 december 1931.

Underdånigst:

M. MUNCK AF ROSENSCHÖLD

ERLAND MONTELL.

Länsstyrelsens i Västerbottens län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 69, § 29.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 19 innevarande december har länsstyrelsen anbefallts att avgiva utlåtande med anledning av vad riksdagens år 1931 församlade revisorer anfört ifråga om statens bidrag till skjutsentreprenader.

I sådant avseende får länsstyrelsen i underdånighet anföra följande:

Utbyggnaden av inlandsbanan och tvärbanorna inom länet och de senare årens snabba ökning av automobiltrafiken har medfört en omfattande förbättring av kommunikationerna. Då härstädes automobiltrafik tidigare endast i obetydlig grad kunnat bedrivas vintertid har den mera betydelsefulla förbättringen ägt rum efter det, med stöd av de under år 1927 införda bestämmelserna i väglagen, det blivit möjligt att meddela föreskrift om vägs hållande fri från snö och is i sådan omfattning, som kräves för automobiltrafik. Härigenom har ock behovet av skjutsanstalter även i betydande grad minskats. Sålunda har antalet skjutsanstalter, som under entreprenadperioden 1925—1927 uppgick till 122, nedsatts till 48 för perioden 1928—1930 och till 31 för perioden 1931—1933.

Då år för år vägarna förbättras och systemet av vägar, som öppenhållas för automobiltrafik utvidgas, samt linjetrafiken med omnibus och personautomobil allt mer utvecklas, synes den naturliga följden bliva, att hela skjutsentreprenadväsendet kan avskaffas. Vad Västerbottens län beträffar torde vid utgången av nu löpande entreprenadperiod icke förefinnas behov av inrättande av skjutsanstalt å mer än möjligen ett ställe, nämligen i Strimasund. Strimasund är beläget i Tärna socken å förbindelseleden med Norge, där framkomlig körväg saknas sommartid.

Under sådana förhållanden torde beträffande detta län intet hindra, att skjutsstadgan upphör att gälla med utgången av 1933.

Umeå i landskansliet den 22 december 1931.

Underdånigst:

GUSTAV ROSÉN.

GUSTAF HULTMAN.

Länsstyrelsens i Norrbottens län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 69, § 29.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 19 december 1931 har länsstyrelsen anbefallts avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens år 1931 församlade revisorer anfört i fråga om statens bidrag till skjutsentreprenader.

Till åtlydnad härav får länsstyrelsen härmed i underdånighet anföra följande.

Sedan åtskilliga år tillbaka har länsstyrelsen strävat att nedbringa beloppen av bidragen till skjutsentreprenaderna inom länet. Undan för undan hava ock i senare tid dessa bidrag i väsentlig mån nedgått. Entreprenaderna inom detta län omfatta för övrigt numera — utom när fråga är om båtskjuts — skjutsskyldighet endast vintertiden, vartill i flertalet fall kommer gästgiverihållning året runt. Med den närmare kännedom om förhållandena inom Övre Norrland och särskilt Norrbottens län, som länsstyrelsen besitter, anser sig länsstyrelsen emellertid kunna göra det

bestämda uttalandet, att tiden för avskaffande av förevarande form för kommunikationsväsendets understödjande i allt fall vad angår denna landsända ännu ej är kommen. I åtskilliga av länets mera periferiskt belägna delar är hästskjutshållningen alltjämt ett kännbart onus, vadan denna rörelse otvivelaktigt för sin fortsatta drift tarvar bidrag från det allmännas sida. Ett omedelbart borttagande av nuvarande bestämmelser om skjutsväsendet skulle vid sådant förhållande med all sannolikhet medföra betydande svårigheter för resandes fortkomst under vintertiden i nämnda trakter. Länsstyrelsen framhåller i detta sammanhang, att många jämförelsevis viktiga allmänna vägar inom länet fortfarande icke plogas för automobiltrafik. Härtill kommer, att uti de delar av länet, som här närmast åsyftas, ortsbefolkningens hästar om vintern i stor utsträckning hållas sysselsatta ute i skogarna; vid sådant förhållande finnes ingen säkerhet för att vederbörande resande under nämnda årstid vid passerandet av viss by därstädes kan uppbringa skjutslägenhet.

Luleå i landskansliet den 11 januari 1932.

Underdånigst:

På länsstyrelsens vägnar:

OLOF ÅKESSON. A. HOLM.

Byggnadsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 72 § 30.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 19 december 1931 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt byggnadsstyrelsen att senast den 11 januari 1932 avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens år 1931 församlade revisorer under § 30 av sin berättelse anfört i fråga om av vissa befattningshavare i byggnadsstyrelsen innehavda enskilda arkitektuppdrag.

Med överlämnande av en av undertecknad generaldirektör i ämnet avfattad, innevarande dag dagtecknad särskild skrivelse i ämnet, får byggnadsstyrelsen i underdånighet anföra följande.

Frågan om rättigheten för byggnadsstyrelsens tekniska personal att bedriva enskild verksamhet dryftades redan av de sakkunniga för överintendentsämbetets omorganisation. I sitt år 1915 avgivna betänkande yttrade dessa sålunda, bland annat, följande (sid. 447):

»Utövare av den tekniska verksamhet, som skulle bliva byggnadsstyrelsens, och med den skicklighet och erfarenhet, som förutsättes för anställning hos styrelsen, hava givetvis ganska lätt, i synnerhet i en stad som Stockholm, att skaffa sig privat verksamhet. Och då sådan kan antagas i allmänhet bliva förhållandevis bättre gottgjord än statstjänsten kan bliva, ligger det nära till hands att befara, det vederbörandes intresse kan i alltför stor omfattning bliva upptaget av de enskilda angelägenheterna. Lämpligheten av ett stadgande om förbud för styrelsens tjänstemän mot enskild verksamhet i yrket kan därför ifrågasättas. Detta spörsmål är emellertid

synnerligen svårlöst, vägande skäl kunna anföras såväl för som emot en sådan åtgärd. Ehuru vi ingalunda underskattat skälen för införandet av en dylik bestämmelse, anse vi oss dock ej böra tillstyrka en så genomgripande åtgärd, och detta såväl ur synpunkten av de tekniska tjänsternas rekrytering som av de tekniska tjänstemännens informering. Såsom ovan vid ett par tillfällen antytts, äro avlöningarna i de normala lönegraderna på intet vis jämförliga med de inkomster av fri yrkesverksamhet, som i allmänhet kunna påräknas av så kvalificerade husbyggnadsteknici, som man önskar få fästade vid styrelsen. Skulle nu anställning hos styrelsen helt och hållet beröva vederbörande möjlighet att, i mån som tjänsten det kunde medgiva, förbättra sina villkor genom enskild verksamhet, frukta vi, att det skulle bliva synnerligen vanskligt att få tjänsterna hos byggnadsstyrelsen så besatta, som styrelsens ställning till husbyggnadsverksamheten i allmänhet och till statens i synnerhet ovillkorligen fordrar. Och antaget att, trots förbudet mot enskild praktik, fullt kvalificerade funktionärer vunnits för styrelsen, skulle säkerligen, sedan de helt kommit ifrån den enskilda praktikens av former obundna men med mer direkt personligt ansvar förenade och av förtrogenheten med byggnadskonstens nyaste framsteg absolut beroende ställning, en relativ tillbakagång i deras byggnadstekniska kompetens lätt kunna inträda. Ehuru vi alltså ej vilja föreslå förbud för byggnadsstyrelsens tjänstemän att utöva privat verksamhet, finna vi dock lämpligt, att i avlöningsvillkoren intages en bestämmelse, som kan utgöra garanti mot eventuella missbruk av friheten att utöva enskild arkitektpraktik.»

Det var sålunda huvudsakligen två skäl de sakkunniga anförde mot den av dem uppställda tanken om förbud för styrelsens tjänstemän att utöva enskild arkitektverksamhet, nämligen hänsyn till dels rekryteringen av tjänsterna i fråga och dels kravet på hög kompetens hos styrelsens tekniska personal.

Vad rekryteringsfrågan beträffar, delar byggnadsstyrelsen till fullo de sakkunnigas uppfattning om svårigheten, för att ej säga omöjligheten av att på tjänsterna i fråga erhålla verkligt dugliga arbetskrafter, för så vitt hinder skulle uppställas för dessa att bedriva enskild verksamhet. Rekryteringen sker givetvis huvudsakligast inom de praktiserande arkitekternas krets, och möjligheten att bland dessa med de nuvarande lönevillkoren för tjänsterna i fråga förvärva verkligt dugande krafter torde få anses så gott som utesluten, om såsom villkor för anställningen skulle uppställas, att vederbörande måste övergiva sin enskilda arkitektverksamhet.

Ovanberörda sakkunniga betonade vid flera tillfällen vikten av hög byggnadsteknisk kompetens hos byggnadsstyrelsens personal. Så framhöllo de exempelvis (sid. 328), att åliggandet att, för byggnadsväsendets främjande, med uppmärksamhet följa dess utveckling och framsteg inom riket och, så mycket ske kunde, även i främmande länder, som enligt sakens natur måste tillkomma särskilt de ämbetsverkets befattningshavare, som hade att därinom mera självständigt företräda någon huvudgren av byggnadskonsten, vore uppenbarligen ett oeftergivligt villkor för bibehållande av styrelsens auktoritet på sitt verksamhetsområde. »Att behärska detta», säga de sakkunniga, »torde ej låta sig för vederbörande göra utan att besitta djupa insikter i byggnadskonsten och att ständigt hålla sig i höjd med dess utveckling, kvalifikationer som ej förvärvas utan allvarliga, ihållande och tidskrävande studier.»

Revisorerna säga sig icke heller förbise, »att det även ur det allmännas synpunkt kan vara till fördel, att de hos byggnadsstyrelsen anställda arkitektutbildade tjänstemännen i viss begränsad utsträckning bedriva enskild arkitektverksamhet jämsides med tjänstgöringen i verket, i det att de härigenom måhända beredas större möjligheter att hålla sig i nivå med utvecklingen inom sitt fack än vid en enbart till verkets ämbetsområde inskränkt sysselsättning». I anledning av detta till synes något tveksamma uttalande vill byggnadsstyrelsen med bestämdhet betona, att den säkraste och enligt byggnadsstyrelsens mening enda effektiva garantin för att de tekniska tjänstemännen »hålla sig i nivå med utvecklingen i sitt fack», otvivelaktigt vinnes genom att dessa icke avkopplas från den skapande arkitektverksamheten. Det ligger i sakens natur, att teknikern genom denna tvingas att tillgodogöra sig den snabba utvecklingens erfarenheter inom vederbörande område, att »följa med sin tid». Upphör däremot tjänstemannen att själv såsom skapande fackman taga del i, så att säga, det levande livet inom byggnadskonsten, kan detta lätt medföra slentrian och ett kvarblivande i föråldrade former och metoder att lösa de mångfaldiga tekniska problemen.

I överensstämmelse med dessa av omförmälda sakkunniga uttalade principer — mot vilka varken Eders Kungl. Maj:t eller riksdagen synes haft något att erinra — har i Eders Kungl. Maj:ts kungörelse nr 272 år 1925 föreskrivits, att med ordinarie befattning i byggnadsstyrelsen ej må förenas sådant enskilt arkitektuppdrag, som, vad angår chefen, Eders Kungl. Maj:t och, vad angår innehavaren av annan befattning, styrelsen finner inverka hinderligt för tjänstgöringen i ämbetsverket.

Revisorerna synas ej heller vilja tillråda förbud för de arkitektutbildade tjänstemännen att utöva enskild verksamhet, men styrelsen har likväl ansett sig böra i detta sammanhang beröra denna för byggnadsstyrelsens verksamhet och möjlighet att fullgöra sina uppgifter enligt styrelsens förmenande så ytterst viktiga fråga.

Den verkställda undersökningen föranleder emellertid revisorerna till den reflektionen, att det »synes — — som om man, med hänsyn till de privata uppdragens antal och art, med fog kan ifrågasätta, huruvida ej tjänstemännens enskilda arkitektverksamhet vuxit ut till en omfattning, som sträcker sig utöver vad som ur statsintressets synpunkt kan anses tillbörligt». Byggnadsstyrelsen vill med anledning härav framhålla, att det icke torde vara möjligt att endast av en dylik uppräkning av arkitektuppdrag, som den nu lämnade, bedöma, huruvida »ur statsintressets synpunkt» de olika tjänstemännens privata verksamhet varit av otillbörligt stor omfattning. Man får nämligen icke förbise de olika personernas olika förmåga att organisera sitt arbete samt deras olika arbetsförmåga över huvud taget och ej heller i vilken utsträckning ett mottaget uppdrag krävt personligt arbete från vederbörande tjänstemans sida eller kunnat utföras med anlitande av biträden.

Att emellertid tjänstemännens enskilda arkitektverksamhet *kan* vara av sådan omfattning att den inverkar »hinderligt på tjänstgöringen i ämbetsverket» ligger i öppen dag. Tjänstemannens arbetskraft och intresse kunna med andra ord tänkas bliva tagna i anspråk i så hög grad för den enskilda sysselsättningen att arbetsresultatet inom ämbetsverket därav blevo lidande. Byggnadsstyrelsen vill emellertid understryka, att hittills något sådant fall icke inträffat och att alltså varken Eders Kungl. Maj:t, styrelsen veterligt, eller byggnadsstyrelsen haft anledning att, med stöd av

nyssberörda författningsrum, ingripa mot verkets chef respektive övriga befattningshavare. Det är väl att märka, att revisorerna icke heller göra något dylikt gällande.

Ehuru revisorerna sålunda icke påstå, att ämbetsverkets arbetsuppgifter blivit eftersatta på grund av tjänstemännens enskilda arkitektverksamhet, ifrågasätta de likväl, huruvida denna icke vore av en ur »statsintressets synpunkt» för stor omfattning. Styrelsen vill understryka, att detta uttalande, ägnat att hos allmänheten framkalla en viss misstro mot ämbetsverkets arkitektutbildade personal, måste betraktas endast såsom ett uttryck för revisorernas rent subjektiva uppfattning beträffande arten och omfattningen av denna verksamhet.

Vad beträffar revisorernas anmärkning, att »i vissa fall tjänstemännen åtagit sig privata uppdrag av sådan beskaffenhet, att av dem utarbetade förslag och ritningar enligt gällande författningar skola bliva föremål för granskning inom den byrå, dit vederbörande haft sin tjänstgöring förlagd», kan det synas vara det mest önskvärda, att tjänstemännen såsom enskilda yrkesmän icke taga någon som helst befattning med ritningsförslag, som »i en eller annan form skola bliva föremål för byggnadsstyrelsens prövning». De fall, där så ändock äger rum, äro emellertid jämförelsevis få; revisorerna nämna i detta avseende fem tjänstemän på kulturhistoriska byrån och stadsplanebyrån. I verkligheten torde icke heller kunna påvisas någon olägenhet härav, då vederbörande tjänsteman givetvis icke deltager i handläggningen av ärende, varmed han såsom privat arkitekt tagit befattning. Styrelsen lärer ej behöva för Eders Kungl. Maj:t särskilt framhålla, att även dessa ärenden bliva föremål för fullt opartisk granskning och prövning inom styrelsen.

Det är även att beakta, att på kulturhistoriska byrån och stadsplanebyrån krävas fackmän, som specialiserat sig på de där förekommande arbetsuppgifterna. Då man tager i betraktande, att alla kyrkorestaureringsfrågor och så gott som alla stadsplaneärenden i en eller annan form bliva föremål för byggnadsstyrelsens prövning, skulle därest hinder uppställdes för tjänstemännen på dessa byråer att privat befatta sig med dylika uppgifter, med all säkerhet omöjliggöras dessa byråtjänsters besättande med på dessa specialområden tillräckligt kunniga och erfarna yrkesmän. Och om en dylik rekrytering dock vore möjlig, men tjänstemännen hindrades att i praktiken tillämpa och förkovra sina kunskaper på dessa speciella ämnesområden, skulle detta bliva till stort men för ämbetsverkets kompetens vid bedömningen av de till dessa byråer hörande ärenden.

Ingen torde exempelvis med fog kunna påstå, att statsintresset i någon mån blivit lidande av den enskilda verksamhet på kyrkorestaureringarnas område, som nuvarande riksantikvarien utövade under den tid han såsom byggnadsråd förestod styrelsens kulturhistoriska byrå, och styrelsen vågar uttala, att resultatet av denna byrås arbete näppeligen kunde hava blivit så tillfredsställande, om chefen för byrån varit förhindrad att bedriva enskild arkitektverksamhet på kyrkorestaureringens område.

Beträffande de av chefen för statsplanebyrån, byggnadsrådet Linden, redovisade fyra uppdrag hava revisorerna gjort gällande, att samtliga berört ärenden, som författningsenligt skola underställas byggnadsstyrelsens prövning. Med anledning härav får byggnadsstyrelsen framhålla, att det ojämförligt mest omfattande av dessa uppdrag är upprättandet av förslag till generalplan för Domnarvets municipalsamhälle samt stads-

plan för samhällets tätare bebyggda delar. Det största arbetet har här varit knutet vid upprättandet av generalplanen, vilken emellertid icke är avsedd att fastställas av Kungl. Maj:t och icke heller kommer att bliva föremål för styrelsens granskning. Samtidigt får styrelsen framhålla, att arbetet med nämnda generalplan måste anses erbjuda ett stort allmänt intresse, då det utgör, så vitt styrelsen har sig bekant, det första försöket i vårt land att enbart på underlag av flygfotokartor upprätta skalenliga terrängkartor och generalplaner.

Såsom en följd av sin undersökning och därav bildade uppfattning i frågan uttala revisorerna slutligen såsom önskvärt, att en sådan ändring av ovanberörda bestämmelse i kungörelsen nr 272 år 1925 vidtoges, som otvetydigt angåve, att vederbörligt tillstånd till innehav av enskilt arkitektuppdrag skall för varje särskilt fall inhämtas. Byggnadsstyrelsen kan för sin del icke finna omständigheterna föranleda en dylik åtgärd. Den nu gällande föreskriften i ämnet finner styrelsen tillfyllest till förhindrande av missbruk i förevarande avseende. Det förefaller styrelsen dessutom, som om en föreskrift om skyldighet för tjänstemannen att »för varje särskilt fall» inhämta »tillstånd till innehavande av enskilt arkitektuppdrag» knappast skulle kunna praktiskt efterlevas, då enligt en sådan föreskrift tillstånd skulle behöva begäras för varje uppdrag och alltså även sådana av mindre eller ringa omfattning, som förekomma i en arkitekts praktik, såsom besiktningar, kostnadsutredningar och dylikt. Prövningen hos Eders Kungl. Maj:t respektive byggnadsstyrelsen av alla dylika framställningar måste även bliva tämligen värdelös.

På samma gång byggnadsstyrelsen alltså vill underdånigst avstyrka den av revisorerna föreslagna åtgärden såsom enligt styrelsens uppfattning obehövlig, vill styrelsen erinra därom att styrelsen i underdånigt utlåtande den 9 oktober 1930 angående 1928 års lönekommittés betänkande med förslag till allmänt avlöningsreglemente förklarat sig icke hava något att erinra mot det av kommittén föreslagna anmälningssystemet beträffande tjänstemännens bisysslor eller mot att denna anmälningsplikt även skulle avse »yrkesmässigt bedriven verksamhet», i samband varmed styrelsen emellertid betonade, att en dylik skyldighet att anmäla bisysslor icke finge inverka ändring i vad som för närvarande gällde rörande möjligheten för styrelsens ordinarie personal att bedriva enskild arkitektverksamhet.

Remissakten återgår.

I ärendets handläggning hava byggnadsråden Nilsson, Hjorth, Linden och Hedqvist samt byggnadschefen Lindh deltagit.

Stockholm den 11 januari 1932.

Underdånigst:

IVAR TENGBOM.

CHRISTIAN LOVÉN.

Sten Zethelius.

Generaldirektör I. Tengboms

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 72, § 30.

Till Konungen.

Med anledning av vad riksdagens år 1931 samlade revisorer i sin berättelse anfört i fråga om av vissa befattningshavare i byggnadsstyrelsen innehavda enskilda arkitektuppdrag tillåter jag mig, i vad jag såsom styrelsens chef därav beröres, att i underdånighet anföra följande.

I Eders Kungl. Maj:ts kungörelse nr 272 för år 1925 föreskrives, att med ordinarie befattning i byggnadsstyrelsen ej må förenas sådant enskilt arkitektuppdrag, som, vad angår chefen, Eders Kungl. Maj:t och, vad angår innehavare av annan befattning, styrelsen finner inverka hinderligt för tjänstgöringen i ämbetsverket. Författningen förutsätter alltså, att en enskild arkitektverksamhet i viss utsträckning får av tjänstemännen bedrivas vid sidan av tjänsten.

Revisorerna ifrågasätta emellertid, huruvida icke den enskilda verksamhet, som sålunda är medgiven, vuxit ut till större omfattning än vad som ur statsintressets synpunkt kan anses tillbörligt, och grunda revisorerna denna sin uppfattning på vissa av vederbörande tjänstemän lämnade uppgifter rörande deras enskilda arkitektuppdrag under viss tid.

Detta revisorernas uttalande har närmare bemötts i ett av byggnadsstyrelsen innevarande dag avgivet underdånigt utlåtande. Jag vill för min del här ytterligare betona, att förevarande fråga icke kan bedömas uteslutande med ledning av sådana uppgifter, som stått revisorerna till förfogande. Vid avgörandet huruvida verkligen vederbörande tjänstemans privata verksamhet varit av den omfattning, att den hinderligt inverkat på tjänstgöringen inom ämbetsverket, måste givetvis först och sist hänsyn tagas till den omständigheten, huruvida resultatet av vederbörandes arbete hos styrelsen varit kvalitativt och kvantitativt fullgott eller icke. Jag har i detta avseende under de gångna åren av min chefstid icke för min del funnit någon anledning till anmärkning mot styrelsens tjänstemän. I erkänsla för alla mina medarbetare inom styrelsen anser jag mig här böra för Eders Kungl. Maj:t framhålla, att jag städse kunnat påräkna ett kunnigt, intresserat och uppoffrande arbete från deras sida och att verkets företrädesrätt till deras arbetsprestationer aldrig på något sätt av dem ifrågasatts.

Revisorerna hava själva framhållit fördelen ur det allmännas synpunkt av att byggnadsstyrelsens tjänstemän även bedriva privat arkitektverksamhet jämsides med tjänsten, då tjänstemännen härigenom få större möjlighet att hålla sig i nivå med utvecklingen i sitt fack. Utom den sålunda påpekade fördelen vill jag särskilt framhålla den betydelse, som möjligheten till viss enskild praktik har för rekryteringen inom verket. Med stöd av en snart åttaårig erfarenhet såsom verkschef liksom en mångårig grundlig kännedom om förhållandena inom mitt yrke anser jag mig böra bestämt påstå, att, utan att vederbörande på förhand tillförsäkrats rätt till enskild verksamhet i viss utsträckning, de mest krävande tjänsterna inom verket icke skulle med de nuvarande lönevillkoren kunnat tillfredsställande besättas. Det är också enligt min mening tack vare möjligheten till fortsatt enskild praktik som verket på dessa poster har förmå-

nen att äga på respektive områden erkänt framstående, i praktisk verksamhet erfarna och betrodda fackmän. Betydelsen härav för auktoriteten hos ett ämbetsverk som byggnadsstyrelsen, där de praktiska uppgifterna så starkt framträda, anser jag mig i detta sammanhang hava särskild anledning att framhäva.

Med avseende å verkets chef framhalla revisorerna vikten av att han icke genom att själv bedriva en omfattande privat verksamhet försvagar sin ställning, då det för honom gäller att upprätthålla efterlevnaden av bestämmelsen, att med ordinarie befattning i styrelsen icke må förenas enskilt arkitektuppdrag, som finnes inverka hinderligt på tjänstgöringen i ämbetsverket.

Med anledning av detta uttalande måste jag här avvisa den tanken att min privata arkitektverksamhet haft den omfattning, att den varit ägnad att försvaga min auktoritet såsom chef eller minskat möjligheten för mig att effektivt fullgöra den mig såsom chef åvilande förpliktelsen att tillse att styrelsens tjänstemän prestera ett kvalitativt och kvantitativt fullgott arbete. Då jag alltid varit van att själv ställa stora fordringar på mina egna arbetsprestationer, har jag aldrig tvekat att ställa sådana även på mina medarbetares. Vid övervakandet av arbetet inom mitt stora ämbetsverk har jag emellertid, i enlighet med den av mig här ovan uttalade princip, i främsta rummet haft min uppmärksamhet riktad på arbetsresultatet och icke ansett mig böra alltför mycket blanda mig i tjänstemännens privata förehavanden, vilket dock icke hindrat, att jag åtminstone i ett par fall motsatt mig att tjänsteman åtagit sig enskilt uppdrag, då jag icke funnit detsamma lämpligen kunna förenas med vederbörandes tjänst. Jag tror mig också kunna påstå, att tack vare frånvaron av en tyngande formalism vid tillämpningen av ovannämnda författningsföreskrift arbetet inom ämbetsverket alltid kunnat på ett friktionsfritt sätt anpassas efter omständigheterna: när arbetsuppgifterna hopat sig, har aldrig någon av tjänstemännen sökt undandraga sin medverkan, även om det krävts arbete på övertid eller uppoffrande av nattro.

För att närmare klargöra min egen ställning till den enskilda arkitektverksamheten och för att bemöta de misstydningar i detta avseende, vartill revisorernas uttalande möjligen kunna föranleda, tillåter jag mig slutligen framhålla följande.

År 1924, då byggnadsstyrelsens chefsbefattning skulle återbesättas, vände sig dåvarande chefen för kommunikationsdepartementet till mig med förfrågan, om jag vore villig att mottaga ett förordnande. Vid denna tid var min arkitektpraktik en av de mest omfattande i landet, och då jag av ekonomiska skäl icke ansåg mig kunna lämna denna verksamhet, avböjde jag erbjudandet. Efter ytterligare underhandlingar och då det framhölls, att jag jämsides med statstjänsten fortfarande kunde utöva enskild praktik i viss utsträckning, övervunnos emellertid mina betänkligheter, och jag ställde mig till förfogande, dock under uttryckligt framhållande av att jag icke ville helt lämna min konstnärliga gärning för att uteslutande bliva ämbetsman. Under dessa förhållanden mottog jag sedan Eders Kungl. Maj:ts förordnande. För att jag skulle kunna ägna min huvudsakliga arbetstid åt ämbetsverket har jag emellertid naturligen måst väsentligt inskränka min enskilda verksamhet, till följd varav bland annat personalen på mitt arkitektkontor så småningom minskats med mer än två tredjedelar (nu-

mera sex biträden mot tidigare tjugu). Den enskilda verksamheten har på så sätt fått en begränsning, som jag med hänsyn till god organisation och min egen arbetskapacitet funnit påkallad, för att den icke skall verka hinderlig vid utövandet av mitt ämbete.

När mitt första förordnande såsom chef utgick år 1930 förfrågade sig dåvarande chefen för kommunikationsdepartementet, om jag vore villig att mottaga nytt förordnande. Jag svarade då, att jag var tveksam, och betonade, att jag icke önskade ifrågakomma, för den händelse betänkligheter förelåge med anledning av det förhållandet, att jag vid sidan av tjänsten utövade privat verksamhet. Emellertid erhöll jag Eders Kungl. Maj:ts förordnande såsom chef under ytterligare sex år, något som jag måste betrakta som ett godkännande från Eders Kungl. Maj:ts sida av de förhållanden, under vilka jag dittills uppehållit min befattning.

Stockholm den 11 januari 1932.

Underdånigst:

IVAR TENGBOM.

Byggnadsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I. sid. 78, § 31.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 19 december 1931 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt byggnadsstyrelsen att senast den 11 januari 1932 avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens år 1931 församlade revisorer under § 31 av sin berättelse anfört angående om- och tillbyggnad av stora institutionsbyggnaden m. m. vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet.

Till åtlydnad härav får styrelsen i underdånighet anföra följande.

Revisorerna uttala till en början, att de förberedande utredningarna för ifrågavarande byggnadsföretag icke bedrivits på nöjaktigt sätt samt att det vore anmärkningsvärt, att styrelsen först efter det riksdagen fattat beslut om byggnadsföretagets utförande föranstaltat om ett närmare studium av förhållandena på platsen i stället för att, såsom vederbort, gå i författning om en sådan undersökning, innan frågan hänsköts till Eders Kungl. Maj:t, och lägga berörda undersökning till grund för hela utredningen. Genom det av styrelsen här tillämpade förfaringssättet hade den för Eders Kungl. Maj:t och riksdagen ursprungligen framlagda kostnadsberäkningen blivit otillförlitlig.

Enligt styrelsens mening grundar sig revisorernas anmärkning på alltför ringa kännedom om de i här ifrågakomna fall föreliggande förhållanden och om byggnadstekniska spörsmål över huvudtaget.

Beträffande orsakerna till byggnadskostnadernas ökning får byggnadsstyrelsen till en början framhålla följande. Nästan utan undantag grundas de kostnadsberäkningar rörande byggnadsföretag, vilka underställas Eders Kungl. Maj:ts och riksdagens prövning, på s. k. skissritningar eller i enstaka fall på huvudritningar. Först sedan byggnadsföretaget beslu-

tats, sker utarbetandet av entreprenad- och detaljritningar samt ritningar till ledningsarbeten av olika slag. I detta speciella fall verkställdes utredningsarbetet i samråd med föreståndarna för respektive avdelningar inom centralanstalten, och förslaget godkändes av centralanstaltens styrelse. Under detta utredningsstadium, för vilket disponerades allenast tiden mellan den 3 och 28 september 1925, ansågs icke erforderligt att utarbeta detaljritningar till inredningar i laboratorielokaler m. m., helst som avdelningsföreståndarna höllo före, att dessa inredningar borde göras så enkla som möjligt för att nedbringa byggnadskostnaderna. När emellertid ritningarna till dessa laboratorieinredningar sedermera skulle i detalj utarbetas, framkommo från avdelningsföreståndarna enligt styrelsens mening välgrundade önskemål om laboratoriernas utrustande med inredning och ledningar m. m. till betydligt större omfattning än vad som ursprungligen avsetts. Efter överläggningar med dåvarande föredragande departementschefen, statsrådet Paul Hellström, själv väl bekant med dessa spörsmål såsom förutvarande funktionär vid centralanstalten, ansågs frågan rörande nämnda inredningsarbeten m. m. böra underställas Eders Kungl. Maj:ts och riksdagens prövning och ökade medel böra för ändamålet äskas.

Den andra orsaken till byggnadskostnadernas ökning utöver det ursprungligen äskade byggnadsanslaget hade sin grund däri, att vissa kompletteringsarbeten måste verkställas, vilka icke kunnat ursprungligen beräknas. I en av vissa av byggnadsstyrelsen och centralanstaltens styrelse utsedda delegerade den 11 november 1926 gemensamt avlåten underdånig skrivelse angåvos åtskilliga av dessa arbeten. Sålunda har ny grund måst utföras under den intill tillbyggnaden liggande gavelmuren av institutionsbyggnaden, vilken mur i allt väsentligt visat sig sakna grundmur. Då byggnaden icke företedde några skador till följd av sättningar, tjälskjutning eller dylikt, förelåg tydligen inga skäl att undersöka, huruvida byggnaden saknade grundmurar, ett förhållande, som för övrigt torde vara ytterligt sällsynt. Dessutom må erinras, att det här gällde en tillbyggnad, icke påbyggnadsarbeten.

Vidare anfördes i berörda skrivelse, att omläggning hade måst verkställas av ett flertal jämväl för andra byggnader inom området avsedda gas-, vatten- och avloppsledningar, vilka passerade genom platsen för tillbyggnaden, varvid vore att märka, att någon ritning, utvisande utsträckningen av ledningsnätet inom Experimentalfältets område, icke kunnat anträffas. Om revisorernas anmärkning rörande utredningsarbetets bedrivande i detta fall vore befogad, skulle detta förutsätta, att styrelsen skulle låtit verkställa omfattande grävningar på byggnadsplatsen för att söka efter möjligen befintliga rörledningar, en åtgärd, som väl tidigare aldrig ifrågasatts vid en förberedande undersökning.

De provisoriska åtgärder för ledning av gas och vatten till institutionsbyggnaden, vilka vidtagits, samhöra med nyssberörda förhållande.

Slutligen framhölls jämväl, att den befintliga värmeledningspannan inom den äldre byggnaden visat sig vara i sådant skick, att den måst utbytas, en åtgärd, som ej heller hade förutsatts vid kostnadsberäkningarnas upprättande. Som styrelsen tidigare anfört var avsikten att byggnadskostnaderna skulle hållas så låga som ske kunde. Ett utbyte av värmeledningspannan skulle givetvis i sinom tid ske med anlitande av underhållsmedel för anstaltens byggnader, varför kostnaderna för dylikt utbyte icke alls medtogos i de ursprungliga kostnadsberäkningarna. Därjämte förutsattes, såsom ock framgår av de ursprungliga kostnadsberäkningarna be

träffande värmeledningen inom tillbyggnaden, att densamma skulle utföras på enklaste sätt för lågtrycksånga i anslutning till värmeledningssystemet inom den äldre byggnaden, en förutsättning som måste anses vara försvarbar, då det gäller att på allt sätt söka nedbringa byggnadskostnaderna.

Att byggnadsstyrelsen i samråd med anstaltens byggnadsdelegerade sedermera fann skäl föreligga att föreslå Eders Kungl. Maj:t att hos riksdagen äska medel för värmeledningssystemets modernisering inom institutionsbyggnaden i dess helhet, måste givetvis anses som en sak för sig, vartill statsmakterna i vanlig ordning hade att taga ställning. Såsom i berörda skrivelse den 11 november 1926 framhållits talade åtskilliga skäl för en dylik åtgärd, vilken jämväl vann statsmakternas bifall och sedermera kommit till utförande.

Jämväl den i skrivelsens sista del omförmälda ventilationsanordningen för pressluft inom laboratorielokalerna ingår bland de nya arbeten, som tillkommit för att göra laboratorierna ändamålsenligare än ursprungligen avsetts.

Vad avser merkostnadernas belopp, 25,000 kronor, kan styrelsen icke finna, att dessa i och för sig varit för höga i förhållande till de genom desamma vunna förbättringarna, utan torde merkostnaderna tvärtom få anses låga. I övrigt må framhållas, att statsmakterna, därest de varit av samma mening som revisorerna, kunnat avvisa förslaget om utförande av laboratoriernas ökade inredning och värmeledningssystemets omläggning, i vilket fall ifrågavarande arbeten utförts enligt ursprunglig plan. Så har emellertid icke skett, utan 1927 års riksdag godtog förslaget enligt Eders Kungl. Maj:ts hemställan.

Den arbetsplan, som det enligt instruktionen ålegat arkitekten att utarbeta, är som av det följande framgår av synnerligen begränsad omfattning, vilket jämväl sammanhänger med byggnadsföretagets ringa storlek. Förslag till dylik arbetsplan har arkitekten framlagt vid muntliga överläggningar med styrelsens byggnadschef, och dessa muntliga överläggningar hava resulterat i den definitiva arbetsplan, som följts vid upprättandet av entreprenadhandlingar rörande byggnadsföretaget såsom här nedan framgår.

Revisorernas påstående, att arbetsplan, utvisande det beräknade fortskridandet av de olika arbetsetapperna, icke blivit upprättad, är oriktigt. Denna arbetsplan återfinnes i respektive entreprenörers kontrakt, däri stadgas

beträffande *byggnadsarbetena:*

till- och ombyggnad av huvudbyggnaden: arbetena fingo påbörjas omedelbart efter den 23 juli 1926; byggnaden skulle vara uppförd under plåttäckt yttertak senast den 30 december 1926; byggnaden skulle vara fullt färdig och till slutbesiktning anmäld senast den 1 september 1927;

ombyggnad av bostadshuset: arbetena fingo påbörjas omkring den 1 augusti 1926 och skulle vara fullt färdiga den 31 december 1926;

beträffande *värme- och sanitetstekniska arbeten:*

inom huvudbyggnaden: arbetena fingo påbörjas omedelbart efter den 10 februari 1927; arbetena skulle sedermera bedrivas i mån av byggnadsarbetenas fortskridande och i den ordning, som styrelsen genom ombud bestämde; arbetena skulle vara fullt färdiga senast den 1 augusti 1927;

inom bostadsbyggnaden: arbetena fingo påbörjas i den ordning byggnadsarbetena det medgåvo; värmeledningsarbetena skulle så bedrivas, att

värmeledningen kunde tagas i bruk senast den 1 december 1926; alla arbeten skulle vara fullt färdiga senast den 15 december 1926;

beträffande *elektrisk belysningsanläggning m. m.:*

inom huvudbyggnaden: arbetena skulle påbörjas så snart byggnadsarbetena det medgåvo och bedrivas sålunda, att putsningsarbetena utan hinder kunde utföras på därför avsedda tider; anläggningen i sin helhet skulle vara fullt färdig senast den 1 augusti 1927;

inom bostadsbyggnaden: arbetena skulle påbörjas den 9 december 1926 och vara fullt färdiga senast den 31 december 1926.

Därjämte ålåg det respektive ledningsentreprenörer att rätta sig efter byggnadskontrollantens föreskrifter beträffande den ordningsföljd, i vilken vederbörande arbeten skulle verkställas, så att hinder icke uppstode för byggnadsentreprenören m. fl.

Då revisorerna tagit del av styrelsens handlingar m. m. rörande byggnadsföretaget, har givetvis den här ovan anförda byggnadsplanen varit för dem tillgänglig.

Tillika bör erinras, att detta byggnadsföretag i avseende på arbetsledning i intet avseende skiljer sig från mindre byggnadsföretag i allmänhet och sålunda är jämförelsevis enkelt.

Revisorernas allmänna reflexioner rörande ändamalet med en arbetsplan är i det stora hela riktiga, men behöva givetvis kompletteras. Då teknisk sakkunskap och erfarenhet i erforderlig grad tydligen icke stått revisorerna till buds, anser sig styrelsen upplysningsvis böra framhålla, att, då byggnadsföretag utföras med tillämpning av entreprenadsystem, plägar byggherren endast fastställa — såsom ock i detta fall skett enligt ovan anförda arbetsplan — vissa byggnadsetapper, som tillförsäkra honom att byggnadsföretaget färdigställes i rätt tid, nödig uttorkningstid erhålles för byggnadsstommen, tillräcklig tid reserveras för ledningsarbetenas färdigställande m. m. Inom ramen av dessa huvuddata skall byggnadsentreprenören, som närmast handhaver arbetsledningen å arbetsplatsen, planlägga arbetena i detalj, svara för deras riktiga utförande och anställa behövligt antal arbetare samt utarbeta sin detaljerade plan, som givetvis bör vara tillgänglig för styrelsen och byggnadskontrollanten i mån av behov.

På basis av denna detaljplan fyller sedermera entreprenören sin kontraktsenliga skyldighet att i god tid hos styrelsen skriftligen rekvirera arbets- och detaljritningar och övriga för arbetena erforderliga besked.

I det fall arbetena utföras under styrelsens egen regi tillkommer det uppenbarligen styrelsen att jämväl upprätta den detaljerade arbetsplanen.

Vad beträffar skyldigheten för byggnadsföretagets arkitekt att avlämna ekonomiska och byggnadsrapporter må framhållas, att arkitektens kontrakt i detta fall var utformat efter ett äldre formulär, vilket numera icke tillämpas. Ekonomiska rapporterna hava alltid upprättats inom den avdelning av byggnadsbyrån, som handhaver räkningsgranskning m. m., men det tidigare använda systemet att jämväl vederbörande arkitekt skulle avgiva ekonomiska månadsrapporter till styrelsens byggnadschef är numera avskaffat. Arbetet med upprättandet av dessa rapporter, vilka nu äro långt mer detaljerade än vad tidigare var fallet, är sålunda helt anförtrott bemälda avdelning av byrån, under det att arkitekterna erhålla kopior av rapporterna för granskning och verifikation.

Liknande är förhållandet med arbetsrapporterna. Dessa utarbetas numera helt och hållet av dagkontrollanten vid byggnadsföretaget och insändas till styrelsens byggnadsbyrå genom arkitekten, sedan denne granskat desamma. Så skedde jämväl vid detta byggnadsföretag.

Styrelsen får erkänna, att styrelsen aldrig övervägt frågan om avdrag å arkitektens arvode för skillnaden mellan det arbete författandet, respektive granskningen av dessa rapporter kunnat föranleda. I betraktande av arkitektens ovanligt tidskrävande arbete vid detta ombyggnadsföretag med täta besök å byggnadsplatsen synes ett dylikt avdrag, vilket i varje fall icke torde hava kunnat uppgå till mera än ett eller annat tiotal kronor, icke motiverat.

Den av revisorerna framställda anmärkningen mot arkitektens granskning av specialkonstruktörens ritningar är icke i något fall motiverad. Styrelsen har motsatt åsikt mot revisorerna i detta fall. Tilläggsarbeten för den värme- och sanitetstekniska anläggningen sammanhör i allt väsentligt givetvis med förut omförmäld utvidgning av dessa installationsarbeten i laboratorier m. m.

Remissakten återgår.

I ärendets handläggning hava jämväl byggnadsrådet Nilsson och t. f. byråchefen Zethelius deltagit.

Stockholm den 7 januari 1932.

Underdånigst:

IVAR TENGBOM.

ERNST LINDH.

H. Öhman.

Byggnadsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 81, § 32.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 19 december 1931 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt byggnadsstyrelsen att senast den 11 januari 1932 avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens år 1931 församlade revisorer under § 32 av sin berättelse anfört angående om- och tillbyggnad inom veterinärhögskolan.

Till åtlydnad härav får styrelsen i underdånighet anföra följande.

Revisorerna uttala till en början, att, av vad i ärendet enligt revisorernas lämnade relation av ombyggnadsarbetenas gång framkommit, syntes framgå, »att de förberedande utredningarna för ifrågavarande byggnadsföretag bedrivits på ett otillfredsställande sätt». Anmärkningsvärt syntes det revisorerna, att byggnadsstyrelsen igångsatt arbetena utan att de för värmeledningsentreprenaderna erforderliga grundläggande förundersökningarna blivit slutförda. På grund av den härigenom senare under arbetets gång nödvändiga forceringen hade styrelsen gentemot entreprenörerna försatt sig i ett tvångsläge och nödgats antaga för statsverket ofördelaktiga anbud.

Revisorernas uttalande i denna fråga utvisar bristande kännedom om förhållanden i detta fall och beträffande liknande arbeten i allmänhet.

Det rationella tillvägagångssättet vid ett dylikt arbetes genomförande är utan tvivel att fullborda ombyggnaden av värmeledningssystemet un-

der tiden mellan två eldningsperioder. För ändamålet kan sålunda beräknas en arbetstid av omkring 5 månader. Innan entreprenadritningarna för rörledningsarbetena kunna definitivt upprättas, måste de befintliga rörledningssystemen undersökas för att utröna i huru stor omfattning desamma kunna på nytt begagnas. Dessa undersökningar måste verkställas under ledning av värmeledningskonstruktören med biträde av särskilt skickliga montörer, vilka i detta fall mot särskild ersättning tillhandahållits av värmeledningsaktiebolaget Calor, och tillgå sålunda, att vissa delar av systemet nedmonteras och vissa rörförbindningar åtskiljas eller vissa rör avskäras, varvid ofta nog betydande bristfälligheter och skador iakttagas. Detta arbete fordrar ganska lång tid, då vissa delar av ledningarna ligga inneslutna i väggar och bjälklag. Först sedan ledningssystemen i detalj undersökts och bristfälligheterna konstaterats, kunna de slutliga entreprenadhandlingarna upprättas och entreprenörer antagas. Så har även skett i detta fall. Det synes styrelsen följaktligen oförklarligt, att revisorerna kunna utan vidare förklara, att »byggnadsstyrelsen igångsatt arbetena utan att de för värmeledningsentreprenaderna erforderliga grundläggande förundersökningarna blivit slutförda». Påståendet är uppenbarligen oriktigt.

Revisorerna anföra vidare, att »trots den av byggnadsstyrelsen under hösten 1928 igångsatta forceringen blevo arbetena ej avslutade före eldningsperiodens början, utan det äldre värmeledningssystemet måste under vintern 1928—1929 delvis utnyttjas samtidigt med det nya systemet, vilket även inneburit extra kostnader för statsverket». Härtill vill styrelsen erinra, att de erforderliga undersökningarna av de under år 1928 icke ombyggda rörledningssystemen inom kirurgiska och medicinska klinikbyggnaderna visade sig vara synnerligen besvärliga och krävde lång tid, särskilt för uppdagande av sedan länge förefintliga läckor inom systemen. Slutförandet av dessa undersökningar måste sålunda anstå till år 1929. Anordningarna för provisorisk anslutning av dessa icke ombyggda ledningssystem till det nya ledningssystemet krävde obetydliga och följaktligen mycket billiga anordningar. I alla händelser hava styrelsens åtgärder i detta fall icke obetydligt minskat bränslekostnaderna för eldningsperioden 1928—1929 och böra sålunda innebära en icke oväsentlig kostnadsminskning för statsverket i förhållande till den av revisorerna nu rekommenderade åtgärden att dröja med ombyggnadsarbetena och sålunda begagna hela det äldre systemet under ytterligare en eldningsperiod.

Ytterligare anföra revisorerna i detta sammanhang, att »genom sättet för utredningsarbetets bedrivande nödvändiggjordes vidare uppdelningen av rörledningsarbetena på ett flertal småentreprenader, varigenom statsverket otvivelaktigt drabbats av onödiga kostnader». Styrelsen får härtill anföra, att utredningsarbetet icke kunde hava bedrivits på annat sätt än som skett, därest det skolat genomföras på ett rationellt och riktigt sätt. Uppdelningen i detta fall på ett flertal små-entreprenader torde i och för sig icke vara förkastlig utan tvärtom det riktiga, enär arbetenas genomförande inom fastställda tider under en tid på året, då värmeledningsfirmorna äro kraftigt engagerade, lättare kan ske med anlitande av flere entreprenörer, och ett flertal firmor har större möjligheter än en enda entreprenör att ställa till förfogande lämpligt antal skickliga montörer, som i detta fall speciellt krävts. Erinras bör att varje entreprenad omfattade en eller flere byggnader och sålunda var helt skild från de övriga entreprenaderna. Icke heller är det bevisbart, att uppdelningen i små-

entreprenader i och för sig åsamkat statsverket onödiga kostnader; snarare torde kunna förutsättas av ovan anförda skäl, att detta tillvägagångssätt i förevarande fall minskat omkostnaderna, då uppdelningen givetvis måste hava bidragit att minska forceringen för de olika entreprenörerna. Merkostnaderna torde, såsom ock styrelsen anfört i underdånig skrivelse den 4 oktober 1928, däremot hava uppstått genom den förkortning av arbetstiden, som förorsakades av den ovanligt kalla försommaren 1928, vilken minskade arbetstiden med tre à fyra veckor, och därigenom att undersökningarna av de äldre ledningssystemen krävde väsentligt längre tid än som ursprungligen kunnat förutses.

Ytterligare hava revisorerna betecknat som anmärkningsvärt, att »de för pannhuset erforderliga grundläggningsarbetena igångsattes utan att byggnadsstyrelsen efter verkställda utredningar i vanlig ordning infordrade entreprenadanbud». Till denna anmärkning vill styrelsen erinra, att styrelsen jämlikt § 6 i Eders Kungl. Maj:ts instruktion för styrelsen är berättigad att utan hinder av gällande förordning angående upphandling och arbeten för statens behov m. m. träffa uppgörelse under hand vid utförande av arbeten för styrelsens räkning, så ofta sådan finnes vara för ändamålet fördelaktig. Åtgärden prövades i vanlig ordning av styrelsen, som ansåg att densamma borde ifrågakomma för vinnande av tid med avseende på uppförandet av pannhuset, som skulle inrymma den nya panncentralen. Att åtgärden varit fullt riktig torde framga därav, att pannhuset i annat fall icke hunnit fullbordas i rätt tid före pannornas montage i behörig ordning. Än vidare bör i detta sammanhang påpekas, att platsen, där pannhuset måste uppföras, utgjordes av en slänt, bestående av uttippad storsten, i vilken borrningar för utrönande av markens beskaffenhet under densamma visat sig omöjliga att utföra. Stenen måste successivt borttagas efter sprängning. Betalningen till den firma, som utförde arbetet, skedde efter självkostnadspris med tillägg av 15 procent för arbetsledning och redskap m. m., en uppgörelse, som icke kan anses hava varit för statsverket oförmånlig, allra helst som arbetet verkställdes under styrelsens noggranna kontroll.

I fortsättningen framhålla revisorerna, att de omhandlade arbetena fortgått under åren 1928, 1929 och 1930, och anse, att det »härav torde klart framgå, att arbetena voro av en sådan omfattning, att byggnadsstyrelsen bort kunna förutse, att det icke ens med stark forcering var möjligt att slutföra desamma före början av eldningsperioden 1928—1929 och alltså även bort vänta med arbetenas igångsättande, till dess erforderliga handlingar kunnat upprättas för infordrande av enhetliga entreprenadanbud». Styrelsen får i anledning härav till att börja med framhålla, att ombyggnaden av värmeledningsanläggningen skedde beträffande huvuddelen under år 1928 och beträffande resterande två byggnader år 1929. Under år 1930 verkställdes vissa mindre arbeten, vilka icke stodo i direkt samband med dessa ombyggnadsarbeten, såsom rivning av äldre skorsten m. m. Revisorerna hade således, för att deras kritik i nu förevarande avseende skulle vara grundad på faktiska förhållanden, bort hava tagit hänsyn endast till de under åren 1928 och 1929 enligt ovan utförda arbetena. Styrelsen kan härvid icke finna ådagalagt, att styrelsen redan från början bort kunna utgå ifrån att dessa arbeten icke kunnat genomföras under en eldningsperiod. Skulle arbetena emellertid fördelas på två eldningsperioder, måste de utföras på det sätt, som i verkligheten skett, sålunda med utrednings- och entreprenadarbetena för viss del av ledningssystemet under ett

år och med motsvarande arbeten för återstående del av systemet under det nästföljande året. Det av revisorerna förordade tillvägagångssättet med ett enhetligt utförande av utredningsarbetet under ett år och entreprenadarbetenas verkställande året därpå har styrelsen icke ens reflekterat på att tillämpa, då ett dylikt tillvägagångssätt, som i övrigt måste betecknas som fullständigt osakkunnigt, skulle medfört väsentliga merkostnader för reparationer av de för undersökning söndertagna värmeledningssystemen i de olika byggnaderna för att möjliggöra det äldre systemets begagnande under eldningsperioden mellan utrednings- och ombyggnadsåren ävensom igensättning två gånger av slitsar och rännor i bjälklag m. m., frånsett övriga härmed sammanhängande olägenheter.

Beträffande det med Birberg träffade avtalet om utförande av rörledningskulvertarna får styrelsen framhålla, att styrelsen enligt styrelsens instruktion varit oförhindrad att träffa avtal med denne under hand, jämväl för det fall att i vanlig ordning inkomna entreprenadanbud föreligga från andra spekulanter. De inkomna entreprenadanbuden, av vilka det lägsta uppgick till 12,900 kronor, förkastades såsom varande för höga, och det från Birberg av kontrollanten efter byggnadschefens medgivande under hand infordrade anbud å 9,125 kronor antogs såsom varande skäligt. Att frånhända statsverket utan vidare ett belopp av nära 4,000 kronor kan givetvis icke ingå i rationellt handhavande av en byggnadsledning. Styrelsen anser, att denna större frihet, som blivit styrelsen medgiven vid genomförande av den byggnadsverksamhet, som är styrelsen anförtrodd, är synnerligen befogad. Under sin omfattande byggnadsverksamhet sedan år 1925, varunder styrelsen anförtrotts byggnadsarbeten för mer än 47 miljoner kronor, har styrelsen icke förmärkt någon olägenhet av nämnda frihet beträffande sättet för införskaffande och antagande av anbud eller att entreprenörernas förtroende för styrelsen till följd härav skulle hava minskats. Styrelsen har tvärtom kunnat iakttaga ett ständigt växande förtroende från entreprenörernas sida för styrelsens verksamhet.

Vad slutligen gäller den till Åström utlämnade entreprenaden å inmurning av pannor, har icke allenast det förhållande, att han erbjöd en kortare leveranstid än övriga spekulanter, varit avgörande utan jämväl den omständigheten, att Åström ansågs vara den mest kompetente av anbudsgivarna, vilket givetvis även är av stor betydelse vid ett arbete av sådan natur som detta. Revisorernas påstående att den avtalade leveranstiden icke iakttagits av Åström, i det att dennes arbeten i sin helhet avslutats först mer än en månad efter utgången av den i kontraktet stadgade tiden, är en sanning med modifikation, enär Åströms arbeten i allt väsentligt voro fullbordade inom föreskriven tid och icke på något sätt förhindrat panncentralens fullbordande i övrigt. Från styrelsens sida har icke heller funnits fog för någon erinran mot Åströms sätt att bedriva sina arbeten. Revisorernas anmärkning grundar sig på att Åström först mer än en månad efter utgången av den i kontraktet stadgade tiden för arbetenas fullbordande, under vilken mellantid endast obetydliga kompletteringar verkställts, anmält arbetena till besiktning. Detta förhållande behöver alls icke betyda, att arbetena först då färdigställts. För sådana arbeten som panninmurning, vilka dagligen måste följas av kontrollanten, är nämligen själva besiktningen efter färdigställandet av jämförelsevis underordnad vikt.

Remissakten återgår.

I ärendets handläggning har jämväl byggnadsrådet Nilsson och t. f. byråchefen Zethelius deltagit.

Stockholm den 7 januari 1932.

Underdånigst:

IVAR TENGBOM.

ERNST LINDH.

H. Öhman.

Statskontorets

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 101, § 39.

Genom remiss den 18 nästlidne december har Kungl. Maj:t anbefallt statskontoret, att, efter ombudsmannens i ämbetsverket hörande, inkomma med utlåtande med anledning av vad i riksdagens senast församlade revisorers berättelse yttrats rörande vissa lån ur kraftledningslånefonden och vattenkraftslånefonden till Mons elektriska distributionsförening u. p. a.

Med överlämnande av ett av ombudsmannen avgivet yttrande i ärendet får statskontoret anföra, att det åligger statskontorets ombudsman att i allmänna tidningarna följa de förändringar i låntagares och löftesmäns ekonomiska förhållanden, som däri kungöras. Därest den tjänsteman, som i egenskap av t. f. ombudsman handlagt ifrågavarande låneärenden, uppmärksammat kungörelserna angående boskifteshandlingarnas ingivande till häradsrätten, hade han bort underställa statskontoret frågan, huruvida indrivningsåtgärder genom att förklara lånen förfallna till omedelbar betalning samt eventuellt genom föreningens och löftesmännens försättande i konkurs borde vidtagas. Något dylikt underställande har emellertid i detta fall icke ägt rum. Huruvida ett konkursförfarande — därest ansökning därom över huvud taget vunnit rättens bifall — skulle hava för statsverket medfört mindre förlust än den, som nu uppkommit, är emellertid synnerligen ovisst.

Statskontoret anser sig i detta sammanhang böra upplysa, att för tillvaratagandet av statsverkets rätt på grund av utlämnade lån å ombudsmansexpeditionen föres särskilt kortregister över låntagare och löftesmän, mot vilket register kungörelserna i Post- och inrikes tidningar dagligen jämföras. Statskontoret vill emellertid icke underlåta att framhålla, att, hur omsorgsfullt en dylik jämförelse än göres, det med hänsyn till det mycket stora antalet gäldenärer, ofta förekommande namnlikheter och namnförändringar samt ombyten av bostadsorter alltid måste vara förenat med stora svårigheter att göra jämförelsen fullt säkerställande.

I handläggningen av detta ärende hava, förutom undertecknade, deltagit statskommissarierna friherre Leijonhufvud och Thorstenson, Nissen samt Tottie.

Stockholm den 7 januari 1932.

Underdånigst:

A. EM. ERICSSON.

NILS SPILHAMMAR.

Carl Peyron.

Ombudsmannens i statskontoret

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 101, § 39.

Till Konungen.

Genom remiss den 18 december 1931 har Kungl. Maj:t anbefallt statskontoret att med anledning av vad i riksdagens senast församlade revisorers berättelse yttrats rörande vissa lån ur kraftledningslånefonden och vattenkraftslånefonden till Mons elektriska distributionsförening u. p. a. (§ 39), efter ombudsmannens i statskontoret hörande, avgiva utlåtande. I anledning därav får undertecknad, som fått handlingarna till sig överlämnade för yttrande, i underdånighet anföra följande.

Genom beslut av kommerskollegium och lantbruksstyrelsen respektive den 29 mars 1924 och den 2 augusti 1926 beviljades Mons elektriska distributionsförening u. p. a. två särskilda lån från kraftledningslånefonden å respektive 30,000 kronor och 15,000 kronor.

Av lånet å 30,000 kronor utanordnades av statskontoret till föreningen 2 juli 1925 15,000 kronor och den 19 november samma år återstående 15,000 kronor. Lånet å 15,000 kronor utbetalades av statskontoret till föreningen med 10,000 kronor den 10 november 1927 och med 5,000 kronor den 29 december samma år.

Vidare beviljades föreningen genom Kungl. Maj:ts beslut den 11 juli 1924 ett lån från vattenkraftslånefonden å 30,000 kronor, som av föreningen lyftes i statskontoret den 4 juni 1925.

Såsom säkerhet för lånen godkändes av statskontoret den 29 december 1927:

I. För samtliga lånen gemensamt:

Hypotek.

3 inteckningar å tillhopa 75,000 kronor med bästa rätt i lägenheten Mon 1 [23], kallad Såghusets vattenfall, i Töftedals socken, å vilken lägenhet enligt kommerskollegii beslut den 14 februari 1925 registrerats ledningsnät och 4 understationer.

II. För 15,000 kronor jämte ränta av kraftledningslånet den 29 mars 1924 å 30,000 kronor:

Borgen av

1) stationsinspektoren Ragnar Pira, Mon,
2) nämndemannen M. H. Magnusson-Bågenholm, Mon,
3) handlanden C. Hj. Olsson, Mon,
4) hemmansägaren A. M. Nyqvist, Rinnane, Dalslands-Högen,
5) hemmansägaren K. G. Gustafsson, Mon.

III. För kraftledningslånet den 2 augusti 1926 å 15,000 kronor:

Borgen av

1) stationsinspektoren Ragnar Pira, Mon,
2) nämndemannen M. H. Bågenholm, Mon,
3) hemmansägaren C. P. Carlson, Mon,
4) » Magnus Nyqvist, Rinnane, Dalslands-Högen,
5) » K. G. Gustafsson, Mon,
6) » Kristian Nilsson, Skottan, Dalslands-Högen,
7) arrendatorn C. M. Pettersson, Mon.

Enligt från vederbörande häradsrätt inhämtade upplysningar hava borgensmännen Pira, Olsson, Gustafsson och Pettersson vunnit boskillnad i sina äktenskap. Boskifteshandlingar ingåvos till häradsrätten för makarna Pira den 11 juli 1929, för makarna Olsson och Gustafsson den 13 maj 1929 samt för makarna Pettersson den 4 juni 1929, varefter i allmänna tidningarna infördes kungörelser om skifteshandlingarnas ingivande till häradsrätten. Jämlikt 18 § i lagen om boskillnad den 1 juli 1898, som är tillämplig å ifrågavarande äktenskap, vilka ingåtts före den 1 januari 1921, skall skiftet, där det länt borgenärerna till förfång, på deras talan återgå, därest ena makens egendom varder avträdd till konkurs, efter ansökning, som gjorts inom tre månader från det skifteshandlingen till rätten ingavs.

För att kontrollera huruvida säkerheterna för lånen fortfarande vore tillfredsställande infordrade undertecknad i mars 1929 upplysningar angående borgensmännens solvens. Av dessa upplysningar inhämtades, att borgensmännen fortfarande kunde anses vederhäftiga för sina förbindelser. Sedermera beviljades undertecknad tjänstledighet under tiden från och med den 15 april till och med den 12 november 1929. Tillförordnade ombudsmannen upptog omedelbart nya förhandlingar med föreningen angående säkerheten för lånen. Då tillförordnade ombudsmannen ansåg säkerheten icke vara fullt betryggande, anhöll han i skrivelse den 27 april 1929 till länsstyrelsen i Älvsborgs län, att länsstyrelsen ville förelägga föreningen att till statskontoret inkomma med förslag till säkerhetens stärkande. Av detta föreläggande erhöll föreningen del den 6 maj 1929. Enligt vad undertecknad har sig bekant fördes under tiden därefter intill mitten av november månad 1929 — då föreningen inkom till Kungl. Maj:t med underdånig framställning om betalning till statskontoret av ett kontant belopp av 9,500 kronor såsom full likvid för skulden — ingående förhandlingar mellan tillförordnade ombudsmannen och föreningen angående föreningens lån.

Huruvida tillförordnade ombudsmannen uppmärksammat de i allmänna tidningarna införda kungörelserna angående ovan angivna boskifteshandlingars ingivande till häradsrätten eller annorledes vunnit kännedom om boskillnaderna, kan numera, sedan dåvarande tillförordnade ombudsmannen avlidit, icke med säkerhet avgöras. Med hänsyn till den kännedom, undertecknad numera erhållit angående förhandlingarna, anser jag dock, att övervägande skäl tala för antagandet, att han haft kännedom om boskillnaderna. Därest tillförordnade ombudsmannen ägt sådan kännedom, har han haft att överväga vilket av följande alternativ som vore för statsverket mest fördelaktigt, nämligen att föreslå statskontoret att vidtaga indrivningsåtgärder genom att förklara lånen förfallna till omedelbar betalning samt sätta föreningen och löftesmännen i konkurs och nöja sig med den eventuella utdelningen i konkurserna eller att förmå föreningen och borgensmännen att bjuda statskontoret ett kontant belopp, som kunde anses skäligt såsom full likvid för föreningens skuld. Även om vid tidpunkten för boskillnadshandlingarnas ingivande indrivningsåtgärder vidtagits mot föreningen och borgensmännen, torde det dock kunna ifrågasättas, huruvida det lyckats statskontoret att sätta borgensmännen i konkurs genom ansökning inom den stadgade tiden av tre månader. Därest föreningen och borgensmännen försatts i konkurs, hade detta med säkerhet medfört, att förhandlingarna angående eftergift vid betalningen av föreningens gäld avbrutits och statsverket betagits möjligheten att erhålla det kontant erbjudna beloppet, och det torde icke vara uteslutet, att sum-

man av de utdelningar, som statskontoret kunnat påräkna i borgensmännens konkurser, kommit att understiga det kontanta belopp, som skulle till statskontoret inbetalas, därest eftergift beviljades. Tillförordnade ombudsmannen synes hava kommit till den uppfattningen, att det varit för statsverket fördelaktigare att godtaga anbudet å 9,500 kronor. Under angivna förhållanden torde tillförordnade ombudsmannen icke kunna anses hava gjort sig skyldig till försummelse med avseende å bevakandet av statsverkets rätt på grund av ifrågavarande lån.

Föreningen försattes den 12 augusti 1930 i konkurs vid Vedbo häradsrätt. Statskontorets fordran bevakades i konkursen med 73,933 kronor 61 öre jämte viss ränta med yrkande om förmånsrätt enligt 17 kap. 9 § handelsbalken. Vid exekutiv auktion den 14 januari 1931 inropades lägenheten Mon 1 [23] av statskontoret för 20,000 kronor. Lägenheten försåldes enligt köpekontrakt den 20—21 november 1931 av statskontoret för ett belopp av 20,000 kronor till Dals—Ed—Rölanda elektriska distributionsförening u. p. a.

Den 10 december 1931 har statskontoret i avgivet underdånigt utlåtande över av föreningen och borgensmännen gjorda ansökningar om eftergift vid betalningen av föreningens lån från kraftledningslånefonden hemställt, att Kungl. Maj:t ville medgiva, att såsom full betalning för borgensmännens skuld finge godtagas ett kontant belopp av 7,500 kronor, under villkor att beloppet inbetaltes till statskontoret senast den 31 januari 1932.

Stockholm den 7 januari 1932.

Underdånigst:

ADIL WIFVESSON.

Generaltullstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 104. §§ 40—43.

Till Konungen.

Genom remiss den 18 december 1931 har Kungl. Maj:t anbefallt generaltullstyrelsen att avgiva utlåtande med anledning av vad i riksdagens senast församlade revisorers berättelse under §§ 40—43 yttrats rörande dels den under utredning varande frågan om förbättringar å tullverkets byggnader i Haparanda, dels ock beskaffenheten av de till tullverket av vederbörande städer upplåtna lokalerna i Uppsala, Västervik och Jönköping.

Till fullgörande härav får styrelsen anföra följande.

Beträffande tullverkets byggnader i *Haparanda* hava revisorerna, med bekräftande att desamma befunne sig i ett synnerligen bristfälligt skick, framhållit vikten av att frågan, om i vad mån därav påkallade förbättringsarbeten lämpligen kunde till sin omfattning begränsas, sorgfälligt beaktades. Den av revisorerna sålunda uttalade uppfattningen överensstämmer till fullo med den ståndpunkt till frågan, som styrelsen redan

från början intagit. Styrelsen har just av ekonomisk hänsyn vid upprepade tillfällen funnit sig böra låta omarbeta upprättade förslag till reparations-, om- och tillbyggnadsarbeten å dessa byggnader, något som givetvis förskjutit lösningen av förevarande byggnadsfråga. Det av revisorerna omnämnda förslag till restaureringsarbeten, vilket avvisats av tullkammaren i Haparanda men ännu ej slutligt prövats av styrelsen, har bland annat tagit sikte på att genom reducering av de utrymmen i byggnaderna, som hittills varit avsedda till tjänstebostad åt tullförvaltaren i Haparanda och som med beaktande av statens bostadsnämnds förslag till riktlinjer för tjänstebostäder möjligen kunde anses alltför stora, vinna sådant tillskott till byggnadernas övriga utrymmen, att hyresintäkterna för byggnaderna i deras helhet komme att ökas. Styrelsen ämnar givetvis före byggnadsfrågans definitiva avgörande noga undersöka även denna utväg till att göra det blivande byggnadsföretaget så ekonomiskt fördelaktigt som möjligt. Vid nedbringandet av byggnadskostnaderna synes största svårigheten hänföra sig till den omständigheten, att det större av tullverkets bostadshus på platsen saknar ordentlig grund och att därför, enligt byggnadsteknisk utredning, helt ny grund måste utföras för att icke de nödiga förbättringarna i husets överbyggnad skola bliva av alltför kort varaktighet.

Det av revisorerna gjorda uttalandet, att en undersökning syntes böra ske, huruvida ej lämpliga lokaler för tullverket kunde anordnas i statens järnvägars stationshus i Haparanda och huruvida de för tullverket nu använda byggnaderna därstädes skulle kunna på annat sätt utnyttjas, vill styrelsen beakta i samband med omhandlade byggnadsfrågas slutliga behandling. Emellertid anser styrelsen sig böra upplysa, att styrelsen på given anledning redan tidigare ägnat berörda spörsmål en ingående prövning och därvid kommit till det resultat, att en dylik överflyttning av tullkammarens huvudlokaler skulle icke blott för större delen av trafiken vålla synnerliga olägenheter utan även för tullverket medföra icke oväsentlig ökning i personalkostnader.

Revisorernas uttalanden angående beskaffenheten av de åt tullverket av vissa städer tillhandahållna lokalerna kan styrelsen så mycket hellre biträda som styrelsen hos vederbörande stadsmyndigheter framställt anmärkningar mot desamma och anmodat myndigheterna att snarast möjligt vidtaga åtgärder, i syfte att tidsenligare lokaler jämte inventarier och möbler bleve tullverket tillhandahållna av respektive städer. Ett dylikt förfarande har styrelsen för övrigt under de senare åren tillämpat även mot ett flertal andra städer.

I fråga om tullokalerna i *Uppsala* har, såsom av revisorernas berättelse framgår, styrelsen vidtagit särskilda åtgärder för att få frågan om förbättring av dessa lokaler utan onödigt uppskov bragt till en tillfredsställande lösning. Styrelsen har till och med tillhandagått staden med av särskild arkitekt upprättade skissritningar till ur tullverkets synpunkt godtagbara ändringsarbeten å tullokalerna. Upprepade påminnelser hava gjorts hos stadens myndigheter dock utan att leda till önskat resultat. Å sina två senaste skrivelser till stadens drätselkammare av den 26 september 1930 med anhållan om vidtagande av snara åtgärder för slutlig lösning av byggnadsfrågan och den 10 juli 1931 med begäran om upplysning, i vilket läge berörda fråga dåmera befunne sig, har styrelsen först någon tid efter det revisorernas föreliggande berättelse offentliggjorts, mottagit svar. Detta innefattas i härjämte i avskrift bilagda skrivelse från Uppsala stads

drätselkammare av den 7 december 1931, vilken kommit styrelsen till handa den 30 i samma månad; av skrivelsen framgår, att man från stadens sida numera vill förorda ett helt nytt förslag i tullhusfrågan, nämligen uppförande av ett tullhus å annan plats vid hamnen än den, där nuvarande tullhuset är beläget. Då frågan om nybyggnaden ställts i samband med ett i dagarna uppgjort förslag till stadsplan för stadens sydöstra delar, kan det, om berörda förslag godtages, befaras, att ett icke oväsentligt ytterligare uppskov med förbättringen av de redan år 1925 såsom otillfredsställande betecknade tullokalerna i staden, kommer att uppstå. Styrelsen, som emellertid ännu icke tagit slutlig ställning till det sålunda helt nyligen framförda förslaget, har denna dag dels remitterat drätselkammarens ifrågavarande skrivelse till tullkammaren i Uppsala, dels ock givit stadsfullmäktige i Uppsala samt tullkammaren del av revisorernas uttalande i förevarande ämne.

De av staden *Västervik* för därvarande tullkammare tillhandahållna lokalerna lät styrelsen genom i tullhusbyggnadsfrågor särskilt förfaren arkitekt besiktiga under år 1930. Besiktningsmannens rapport, som inkom till styrelsen den 13 september 1930, utmynnade i det uttalandet att tullhusbyggnaderna på platsen befunne sig i ett så bristfälligt och otidsenligt skick, att de icke längre kunde godtagas såsom tullokaler och att därför frågan om uppförande av nytt tullhus borde med det snaraste upptagas till behandling. I anledning av rapportens innehåll anhöll styrelsen i skrivelse till drätselkammaren i Västervik den 10 oktober 1930, att drätselkammaren måtte snarast möjligt vidtaga åtgärder, i syfte att i Västervik nya tidsenliga lokaler, förlagda på ett med hänsyn till trafiken och tulltjänsten lämpligt sätt, bleve tullverket tillhandahållna av staden. Då nämnda skrivelse emellertid omkring nio månader därefter ännu icke besvarats, hänvände styrelsen sig ånyo till drätselkammaren i skrivelse den 10 juli 1931, varvid styrelsen under påvisande av det förelupna dröjsmålet anhöll, att drätselkammaren ville lämna styrelsen upplysning om i vilket läge berörda fråga dåmera befunne sig. Till svar därå meddelade drätselkammaren i skrivelse den 15 juli 1931 i huvudsak, att drätselkammaren medgåve, att vissa anmärkningar kunde göras mot de av staden till tullverkets begagnande upplåtna lokalerna samt att desamma kunde väsentligen förbättras genom en del reparations- och ombyggnadsarbeten men att uppförandet av ett nytt tullhus på annan plats vid hamnen icke vore nödvändigt; förslag till förändringsarbetena vore under utarbetande och skulle så fort det förelåge färdigt översändas till styrelsen. Något sådant förslag har emellertid ännu icke kommit styrelsen till handa. Styrelsen, som givetvis kommer att söka i görligaste mån tillse, att berörda byggnadsfrågas fortsatta behandling icke oskäligen ytterligare fördröjes, har denna dag tillställt stadsfullmäktige i Västervik avskrift av revisorernas yttrande i frågan och därvid uttalat önskvärdheten av att frågans avgörande påskyndas. Samtidigt har en sådan avskrift översänts till tullkammaren på platsen.

Vidkommande slutligen de lokaler, som av staden *Jönköping* för närvarande tillhandahållas tullkammaren därstädes, fann styrelsen sig den 10 juli 1931, sedan chefen för dess kameralbyrå i tjänstepromemoria anmält vissa iakttagelser, som av honom gjorts vid företagen besiktning av berörda lokaler, böra i skrivelse till stadens drätselkammare framhålla, att nämnda lokaler icke skäligen kunde anses fylla de anspråk, som numera måste ställas på dylika lokaler. I anslutning därtill anhöll styrel-

sen, att drätselkammaren måtte snarast möjligt vidtaga åtgärder i syfte att tidsenligare sådana lokaler jämte inventarier och möbler bleve tullverket tillhandahållna av staden samt att blivande förslag till förbättrade lokaler, åtföljt av erforderliga ritningar och beskrivningar, måtte underställas styrelsen för godkännande. Med anledning därav meddelade drätselkammaren i skrivelse till styrelsen den 11 september 1931, att drätselkammaren å sammanträde den 14 augusti 1931 uppdragit åt en särskild kommitté att skyndsamt verkställa utredning i ärendet; kommitténs arbeten hade redan påbörjats, men kommittén hade efter samråd med dåvarande innehavaren av tullförvaltartjänsten i Jönköping funnit slutligt förslag och yttrande i ärendet böra framläggas först efter det ny innehavare av nämnda tjänst tillträtt sin befattning och lämnats tillfälle att avgiva yttrande i ärendet. Det må upplysas, att dåvarande tullförvaltaren i Jönköping numera beviljats avsked från tullverkets tjänst med utgången av december månad 1931 men att ny ordinarie innehavare av tullförvaltartjänsten i Jönköping ännu icke kunnat hinna utnämnas. Avskrift av revisorernas berättelse, i vad densamma rör förevarande ämne, har av styrelsen denna dag tillställts såväl stadsfullmäktige i Jönköping som därvarande tullkammare.

I handläggningen av förevarande ärende hava deltagit, förutom undertecknad generaltulldirektör, jämväl byråcheferna Beyer och Jansson, föredragande.

Stockholm den 7 januari 1932.

Underdånigst:

NILS WOHLIN.

Ed. Linders.

Uppsala stads drätselkammares

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 105, § 41.

Till kungl. generaltullstyrelsen.

Sedan kungl. generaltullstyrelsen den 26 september 1930 avgivit yttrande över ett av stadsarkitekten G. Leche i två alternativ utarbetat förslag till ändrings- och tilläggsarbeten å tullhuset i Uppsala, har Leche på uppdrag av Uppsala stads drätselkammare överarbetat förslaget samt därefter inkommit till drätselkammaren med detsamma. Det sålunda överarbetade förslaget, som ännu icke slutligt granskats av drätselkammaren, översändes härmed för erhållande av kungl. generaltullstyrelsens yttrande.

Vid behandling av det föreliggande ärendet har drätselkammaren emellertid funnit sig böra överväga, huruvida icke kravet på utökade och förbättrade tullokaler lämpligen borde tillgodoses genom nybyggnad. Redan de avsevärda kostnader, till- och ombyggnadsförslagets förverkligande komme att draga, kunna sägas motivera en utredning i angivet avseende. Härtill kommer emellertid en omständighet av ännu större betydelse. En-

ligt bilagda av stadsarkitekten Leche uppgjorda förslag till stadsplan för stadens sydöstra delar skulle tullhusets nuvarande område ingå i det kvarter, som disponeras av stadens gas- och elektricitetsverk. Stadsplaneförslaget, som granskats av byggnadsnämnden och även delgivits gas- och elektricitetsverksstyrelsen, torde komma att i allt väsentligt förverkligas med hänsyn till de fördelar, förslaget ur flera synpunkter erbjuder i förhållande till förut utarbetade stadsplaneförslag. Det nuvarande tullhuset torde i framtiden kunna komma till lämplig användning för tillgodoseende av gasverkets lokalbehov.

Därest nytt tullhus skulle uppföras, torde detsamma böra förläggas inom det område, som härför angivits å det översända stadsplaneförslaget, eller sålunda något norr om det nuvarande tullhusets förläggning och i omedelbar närhet av hamnen.

Genom nybyggnad skulle därjämte vinnas den fördelen, att verksamheten vid tullhuset under byggnadstiden kunde fortgå utan hinder av byggnadsarbetet.

Då drätselkammaren på grund av nu anförda skäl funnit önskvärt, att frågan om uppförande av nytt tullhus utredes, samt en dylik utredning icke torde komma att kräva större tidsutdräkt, tillåter sig drätselkammaren hemställa om kungl. generaltullstyrelsens medverkan till en sådan utredning.

För ärendets behöriga ombesörjande har drätselkammaren vid sammanträde den 7 december 1931 tillsatt en kommitté, och håller drätselkammaren före, att frågan om uppgörande av byggnadsprogram för en eventuell nybyggnad lämpligen kunde anförtros åt denna kommitté och någon eller några av kungl. generaltullstyrelsen utsedda personer.

Innan drätselkammaren vidtager ytterligare åtgärder i ärendet, tillåter sig drätselkammaren avvakta svar å denna drätselkammarens skrivelse.

Uppsala den 7 december 1931.

På drätselkammarens vägnar:

THORE ENGSTRÖMER.

Edgar Rosander.

Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 108, § 44.

Omförmälda anslagsbehållningar har vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien denna dag utanordnat och inlevererat till statskontoret för att tillgodoföras inkomsttitel för i anspråk tagna reservationer; och får akademien i anslutning härtill anföra följande.

I. På Kungl. Maj:ts förslag anvisade 1920 års riksdag för utgivande av ett av f. d. antikvarien E. Eckhoff planerat arbete, avseende en arkitekturhistorisk monografi över Visby stadsmur, ett reservationsanslag av 32,000 kronor. Därav anvisades för år 1921 16,000 kronor och av 1921 års riksdag återstående beloppet, 16,000 kronor. De anvisade medlen ställdes på akademiens förslag till akademiens förfogande genom

kungl. brev den 19 november 1920 och den 22 juni 1921. Efter Eckhoffs år 1923 timade frånfälle uppdrogs i enlighet med Eckhoffs begäran utarbetandet av det omfattande, för medeltidens konst- och kulturhistoria synnerligen betydelsefulla arbetet åt antikvarien hos akademien Otto Janse. Då emellertid doktor Janse drabbats av ohälsa och under längre tider nödgats begära tjänstledighet, har verkets utgivande kommit att avsevärt fördröjas. Redan före Eckhoffs död hade år 1922 utkommit det planerade verkets andra del, omfattande fullständiga uppmätningsritningar över muren. Den deskriptiva delen är numera färdigsatt och omfattar 250 trycksidor i 4:o. Under förutsättning att författarens hälsotillstånd icke försämras torde arbetet kunna beräknas vara utkommet senast den 1 juni 1932. Arbetet har hittills dragit en kostnad av 30,889 kronor 12 öre, därav statsanslaget påförts ett belopp av 22,418 kronor 52 öre och återstoden, 8,470 kronor 60 öre, ställts till förfogande av en för arbetet intresserad enskild person. Akademien har för avsikt att framdeles, då arbetet utkommit av trycket, göra framställning om anslag av allmänna medel i stället för det till statsverket inlevererade beloppet, 9,581 kronor 48 öre.

II. På sätt framgår av statsverkspropositionen till 1926 års riksdag (åttonde huvudtiteln, punkt 41) har kungl. myntkabinettet från dr. phil. Otto Smith fått mottaga en större donation, bestående av en värdefull samling mynt enligt ett den 20 augusti 1925 dagtecknat gåvobrev. Med donationens överlämnande var förbundet det villkoret, att nya ändamålsenliga montrer skulle anskaffas för myntsamlingarnas goda och rationella utställande. I anledning härav hemställde akademien i sina hösten 1925 avlåtna riksdagspetita om utverkande av anslag för denna nya monterinredning, och på Kungl. Maj:ts förslag anvisade jämväl 1926 års riksdag för ändamålet ett anslag av 10,000 kronor. Emellertid kom denna nyanskaffning i ett annat läge, sedan frågan om en nybyggnad för statens historiska museum började aktualiseras. Det kunde icke anses förenligt med god hushållning att skaffa en dyrbar specialinredning, som måhända icke kunde utan stora kostnader vinna ändamålsenlig användning i en annan miljö i en ny museibyggad. Med donators medgivande avbröts därför nyanskaffningen av montrer i avbidan på att de nya museilokalerna skulle bliva färdiga. Akademien har därför även i detta fall för avsikt att framdeles hemställa om anslag av allmänna medel för att möjliggöra myntsamlingarnas utställande i enlighet med ovannämnda villkor.

Stockholm den 8 januari 1932.

SIGURD CURMAN.

I. A. Hedenlund.

Universitetskanslerns

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 109, § 45.

Till Konungen.

Med anledning av vad i bifogade transumt av riksdagens senast församlade revisorers berättelse under § 45 anmärkts rörande vissa tandsköterskekurser vid tandläkarinstitutet samt vad tandläkarinstitutets

lärarråd i bilagda yttrande däröver anfört, hemställer jag, att statsrevisorernas ifrågavarande anmärkning icke måtte föranleda annan åtgärd än att Kungl. Maj:t bemyndigar mig att efter hörande av lärarrådet meddela närmare bestämmelser rörande sagda kurser och angående dispositionen av de uppkomna besparingarna å kursavgifterna.

Stockholm den 9 januari 1932.

Underdånigst:

ERNST TRYGGER.

Axel Hamacher.

Tandläkareinstitutets lärarråds

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 109, § 45.

Till kanslern för rikets universitet.

I remiss av den 21 december 1931 har ni anmodat tandläkarinstitutets lärarråd att senast den 8 januari 1932 inkomma med yttrande i anledning av vissa uttalanden av riksdagens revisorer beträffande tandsköterskeundervisningen vid tandläkarinstitutet. Till fullgörande av ifrågavarande anmodan ber lärarrådet att få anföra följande.

Ifrågavarande undervisning upptogs redan före tandläkarinstitutets inflyttning i sina nuvarande lokaler och i skrivelse av den 23 april 1925 anhöll lärarrådet om Kungl. Maj:ts medgivande att meddela densamma. Enligt sistnämnda framställning anordnades undervisningen i avsikt dels att tillgodose det behov av hjälpkrafter till tandläkarna, som föreligger vid utövandet av tandvården, dels också för att tillgodose ett vid tandläkarinstitutet föreliggande behov av kvinnlig arbetskraft utöver den, till vilken medel i vanlig ordning beviljats. I sin skrivelse betonade lärarrådet särskilt, att denna utbildning borde »försöksvis anordnas vid tandläkarinstitutet». Ifrågavarande undervisning föreslogs bliva helt bekostad genom av eleverna erlagda avgifter och hemställde lärarrådet, att dessa medel av inspektor enligt lärarrådets anvisning måtte få fördelas mellan de i undervisningen och handledningen deltagande personerna, dels också användas till åskådningsmateriell och övriga för kursen oundgängligen behövliga utgifter. Det torde icke kunna dragas i tvivelsmål att i dessa utgifter även skäliga omkostnader för den med ifrågavarande undervisningen förenade administrationen avsågos ingå.

Undervisningens karaktär av försök betonades helt naturligt av den orsak, att lämpligheten av den från början föreslagna anordningen först kunde göras, när någon tids erfarenhet vunnits. Av samma orsak begärde också lärarrådet en viss frihet att bestämma över de influtna kursavgifternas fördelning.

Enligt beslut av den 30 oktober 1925 medgav Kungl. Maj:t, »att ifrågavarande kurser finge tillsvidare försöksvis fortgå i huvudsaklig överensstämmelse med den i lärarrådets skrivelse lämnade redogörelsen», dock med viss inskränkning beträffande det föreslagna elevantalet.

Behovet av en viss erfarenhet beträffande tandsköterskeundervisningen och de med densamma förenade kostnaderna föranledde helt naturligt lärarrådet att iakttaga en långt driven försiktighet vid uppgörandet av omkostnadsstaten för densamma. I följd härav erhöllo varken inspektor eller den ordinarie läraren, som närmast erhöll tillsyn över kurserna något arvode. Utgiftsstaten hölls betydligt lägre än vad de inflytande inkomsterna gjorde nödvändigt, enär möjlighet förefanns att någon oförutsedd utgift kunde bliva nödvändig.

Denna försiktighet medförde, att det vid en av inspektor höstterminen 1929 föreslagen revision visade sig att på kurserna inbesparats ett kapital av ej mindre än 9,958 kronor 85 öre i överskottsmedel. Vid sammanträde den 16 december 1929 beslöt lärarrådet att fastställa ny stat för tandsköterskeundervisningen. I denna upptogs nu ovan nya poster bland annat dels ett arvode åt inspektor a 500 kronor per år och dels ett arvode åt kursledaren dr Hylin å 500 kronor per år såsom ersättning för deras befattning med ifrågavarande undervisning. Lärarrådet hade vidare den 4 november samma år beslutat tilldela Hylin ett retroaktivt arvode av 3,000 kronor, motsvarande 500 kronor för vart och ett av de år han lett tandsköterskeundervisningen.

Riksdagens revisorer framhålla nu dels att det synes dem »kunna ifrågasättas om institutets inspektor, som i sådan egenskap uppbär ett arvode av 1,450 kronor för år, bort tillerkännas särskild ersättning för sitt bestyr med nämnda kurser», dels anse de det olämpligt, att uppkomna behållningar å tandsköterskeelevernas avgifter disponerats för retroaktiv ersättning åt kursledaren dr. Hylin. Revisorerna framhålla slutligen »att större varsamhet bör iakttagas vid disponerandet av nämnda avgifter och att eventuella 'överskottsmedel', i första hand synas böra användas för något eleverna närmare berörande ändamål, exempelvis till beredande av befrielse helt eller delvis för medellösa eller mindre bemedlade tandsköterskeelever från erläggande av kursavgift».

Lärarrådet vill då till en början framhålla, att behovet av hjälpkrafter till tandläkarna numera, sedan en kommunalt anordnad barntandvård vunnit ökad utbredning, synes än mera påtagligt än vad förhållandet var, när tandsköterskeutbildningen vid tandläkarinstitutet påbörjades. Det synes också önskvärt, att denna utbildning äger rum under statens kontroll, så att den icke — i likhet med tandteknikerutbildningen — helt överlämnas till den privata företagsamheten och affärslusten. Den bör emellertid förbättras och fördjupas. Framställning om en omorganisation i sådan riktning har också gjorts till inspektor från tandsköterskehåll och är under lärarrådets behandling.

Vad åter beträffar frågan om lämpligheten av att tandsköterskeelever skola ersätta en avsevärd del av den för tandläkarinstitutets verksamhet nödvändiga kvinnliga personalen, får lärarrådet framhålla, att de gångna åren alltmer klarlagt olämpligheten av en dylik anordning. Fyra gånger om året får institutet mottaga nya elever, vilka äro helt ovana vid det arbete, till vilket de äro oundgängligen nödvändiga. Då tandläkarinstitutets lärarkrafter och övriga anställda personal — såsom lärarrådet vid ett flertal tillfällen framhållit — genom det ökade behovet av tandvård i landet och det därigenom stegrade behovet av utbildade tandläkare, blivit otillräckliga är det påtagligt, att institutets arbetsförhållanden än ytterligare måste försvåras därigenom, att en del av förefintliga hjälpkrafterna äro fullständigt outbildade för sitt arbete. Endast om den ordinarie personalen är tillräcklig kan det vara lämpligt, att tandsköterskeutbildningen vid tandläkarinstitutet bibehålles.

Den bör vara en undervisning avsedd uteslutande för att täcka behovet av tandsköterskor i landet, icke för att tillfredsställa tandläkarinstitutets behov av arbetskraft. Lärarrådet har också på sin tid begärt ett ökat antal tandsköterskor, men dess framställning har endast till en del beaktats av Kungl. Maj:t och riksdagen, i det att det äskade anslaget av 80,696 kronor nedskurits till 40,000 kronor. Vid denna framställning hade dock endast det mest trängande behovet beaktats. Lärarrådet skulle därför önska ytterligare göra framställning om åtta tandsköterskebefattningar med en lön av 2,400 kronor eller tillsammans 19,200 kronor om det med tanke på nu rådande ekonomiska förhållanden kunde anses sannolikt, att en dylik framställning vunne beaktande.

Efter att sålunda hava redogjort för den principiella sidan av tandsköterskeundervisningen mot bakgrunden av de erfarenheter, som vunnits, vill lärarrådet närmare beröra de speciella frågor, som berörts av riksdagens revisorer.

Den första av dessa gäller det skäliga i att inspektor för sin befattning med denna undervisning erhåller ett arvode av 500 kronor per år. Lärarrådet får då till en början erinra, att inspektor i själva verket är tandläkarinstitutets rektor. På grund av tandläkarinstitutets föråldrade organisation har denna befattning med åren blivit alltmera krävande, särskilt med hänsyn till den ökade mängden av studerande vid institutet. Detta har också insetts av tandläkarundervisningssakkunniga, vilka i sitt betänkande av den 4 december 1931 på tal om inspektors arvode framhålla: »Arvodet för inspektor (vilken i realiteten framförallt fullgör en rektors funktioner) utgöres för närvarande av en fast ersättning å 1,450 kronor för de mera direkta inspektorsgöromålen, vartill komma 1,500 kronor för ledamotskap i examensnämnderna, tillhopa alltså 2,950 kronor. (Med den ersättning å 500 kronor för göromål i samband med tandsköterskeutbildningen, som inspektor även uppbär, hava de sakkunniga i detta sammanhang ej anledning att sysselsätta sig.) Rörande nyssnämnda totalbelopp 2,950 kronor, vilja de sakkunniga uttala, att det tillsvidare bör utgå oförändrat. Visserligen medför den av de sakkunniga föreslagna omändringen av examenssystemet en minskning i inspektors arbete, men denna minskning mer än kompenseras av den ökning däri, som den stegrade elevtillströmningen inneburit.» Lärarrådet vill härtill erinra, att rektorerna vid de allmänna läroverken i Stockholm för sitt säkerligen mindre krävande och långt tacksammare arbete åtnjuta en lön, som med 1,700 kronor överstiger lektorslön samt dessutom hyresbidrag med 3,700 kronor, alltså tillhopa för rektorstjänsten 5,400 kronor. Det synes lärarrådet, att det under dessa förhållanden vore obilligt att utan ersättning ytterligare belasta inspektor med det arbete, tandsköterskeutbildningen kräver, under hänvisning till att han uppbär ett arvode av 1,450 kronor för inspektorsgöromålen.

Det förhållande, att inspektor ej tidigare uppburit dylikt arvode utgör intet skäl för att detsamma ej är väl berättigat, utan beror, som ovan nämnts, på den försiktighet, som av lärarrådet måste iakttagas, när tandsköterskeutbildningen påbörjades.

Ej heller kan lärarrådet instämma i den av riksdagens revisorer uttalade meningen, att arvodet av 500 kronor är alltför högt med hänsyn till de uppgifter som i avseende å kursernas administration avila ordinarie läraren Hylin och kassörskan fr. Holmberg. Då inspektor icke har bestämd arbetstid, måste hans arbete utföras, oavsett vilken tid det kräver. Upptages han av arbete med tandsköterskeutbildningen, blir detta en fullständigt extra belastning utöver det honom eljest sasom inspektor

åliggande arbetet. Detsamma gäller i huvudsak dr Hylin under det att fr. Holmberg numera endast undantagsvis i och för tandsköterskeutbildningens administration torde behöva offra arbetstid utöver den henne i tjänsten åligger.

Beträffande dr Hylin hava riksdagens revisorer ej funnit det oskäligt, att han för sitt arbete erhåller en ersättning av 500 kronor för år, men de anse det olämpligt, att han 1929 retroaktivt tilldelades motsvarande summa i ersättning för den tid han tidigare utfört detta arbete utan arvode. Lärarrådet skulle sålunda hava kunnat tilldela Hylin en ersättning av 500 kronor för år redan från och med år 1923, utan att detta väckt revisorernas ogillande. Han hade då till dato uppburit samma summa, som han nu erhållit. Som ovan nämnts ansåg sig lärarrådet emellertid till dess erfarenhet vunnits böra iakttaga försiktighet vid medlens disposition. Detta förhållande och det förhållandet, att Hylin osjälviskt utfört sitt arbete i avvaktan på att en överblick av verksamheten skulle erhållas, synes lärarrådet knappast kunna motivera, att Hylin skulle undandragas en i och för sig skälig ersättning för sitt arbete. Fastmer synes det lärarrådet, att Hylin utöver detta arvode, är förtjänt av tacksamhet, att han så länge velat låta med sitt skäliga arvode anstå.

Då riksdagens revisorer framhålla, att större varsamhet bör iakttagas vid disponerandet av tandsköterskeelevernas avgifter, må det tillåtas lärarrådet att erinra, att detsamma aldrig begärt eller erhållit anslag till denna undervisning. Oaktat den summa, som stått till lärarrådets förfogande för bekostande av utbildningen i fråga genom inskränkningen av antalet elever, blivit knappare än vad som från början beräknats har utbildningen icke blott kunnat fortgå efter de från början uppdragna riktlinjerna, utan omkring 7,000 kronor hava inbesparats och finnas att tillgå, i den händelse en omorganisation av undervisningen skulle kräva tillfälligt ökade utgifter eller om bidrag till obemedlade, såsom av revisorerna föreslagits, skall lämnas. Under dessa förhållanden synes det lärarrådet knappast med fog kunna sägas, att ej all nödig sparsamhet iakttagits.

Vad beträffar revisorernas förslag, att nedsättning eller befrielse från avgiften borde beredas mindre bemedlade elever, vill lärarrådet icke motsätta sig denna tanke och vill då föreslå, att räntan på de ovan nämnda, inbesparade medlen användes för detta ändamål. Dock bör lärarrådet, i den händelse undervisningens förbättring skulle kräva tillfälliga utgifter utöver dem, som årligen inflyta genom elevavgifterna, hava rätt att i första hand för detta ändamål begagna besparingsmedlen.

På grund av vad lärarrådet sålunda anfört, får detsamma anhålla

dels att ni av Kungl. Maj:t ville utverka tillåtelse för lärarrådet, att bevilja nedsättning eller befrielse från avgiften åt mindre bemedlade tandsköterskeelever med rätt för lärarrådet, att i den händelse så befinnes möjligt, i motsvarande grad använda räntan å inbesparade elevavgifter till utgifternas för undervisningen täckande,

dels att ni ville hemställa att riksdagens revisorers skrivelse i övrigt ej måtte till någon åtgärd föranleda.

Utdrag ur protokoll, innefattande skiljaktig mening bifogas.

Stockholm den 7 januari 1932.

På lärarrådets vägnar:

GÖSTA HÄGGQVIST.

Ernst Törnell.

Bilaga A.

Utdrag ur protokoll, hållet i tandläkarinstitutets lärarråd den 7 januari 1932.

Närvarande: Herrar inspektor professor Häggqvist, professor Henschen, docenten Olivecrona, ordinarie lärarna professor Thourén och tandläkaren Westin.

Frånvarande: på grund av resa professor Hammarsten och ordinarie läraren med. lic. Hylin.

§ 5.

Föredrogos handlingarna till Kungl. Maj:ts remiss på riksdagens revisorers berättelse, i vad densamma innefattade yttrande rörande vissa tandsköterskekurser vid institutet, i vilket ärende särskilda av lärarrådet vid föregående sammanträde utsedda kommitterade avgivit förslag till yttrande, vilket i avskrift före detta sammanträde delgivits lärarrådets ledamöter.

Herr Thourén, som förklarade sig i huvudsak biträda kommitterades förslag till utlåtande, hemställde, att lärarrådet måtte uttala sig för en nedsättning av administrationskostnaderna för tandsköterskekurserna samt föreslog i sådant avseende att, då det för närvarande årligen inflöte 4,800 kronor i elevavgifter och 1,300 kronor därav åtginge till kursernas administrering, endast 1,000 kronor måtte beräknas för nämnda ändamål med uppdelning i samma proportion som hittills.

Herr Westin yrkade bifall till kommitterades förslag.

Vid framställd proposition på herr Thouréns förslag beslöt lärarrådet antaga herr Westins förslag, och hade lärarrådet sålunda godkänt kommitterades förslag till utlåtande, vilket var av den lydelse registraturet utvisar.

Herr Thourén var skiljaktig och anhöll att till protokollet få anföra följande reservation.

»Undertecknad ber att få till protokollet foga, att jag i ärendet har en avvikande mening. Då lärarrådet i december 1929 beslöt tilldela inspektor 500 kronor, som arvode för arbete med sköterskekursen och därmed höja de årliga administrationskostnaderna för nämnda kurs, vilka tidigare under fem år utgått med 300 kronor (sedan november 1929 med 800 kronor, genom lärarrådets beslut om retroaktivitet uppgick administrationskostnaderna i realiteten till 800 kronor per år) till 1,300 kronor uttalade jag mina betänkligheter mot åtgärden i fråga då den synes strida mot anda och bokstav i Kungl. Maj:ts beslut av den 30 oktober 1925. Dessa betänkligheter hava under de gångna åren ingalunda minskats utan tvärtom. Det är förvisso en ganska egendomlig företeelse att av influtna medel 4,800 kronor administrationskostnaderna skola uppgå till bortemot 30 procent. Eller med andra ord varje sköterskeelev betalar till nämnda utgiftspost ej mindre än ungefär 80 kronor för en kurs på 6 månader.

Att anmärkning mot denna utgiftsposts storlek nu framförts av statsrevisorerna är ingalunda förvånansvärt och då denna anmärknings berättigande enligt mitt förmenande näppeligen torde kunna jävas, tillåter jag mig föreslå, att lärarrådet går i författning om att nämnda administrationskostnaderna sänkas så att en lämpligare proportion mellan dem och inkomststaten erhålles och fördelas på lämpligt sätt.»

Som ovan.

Ur protokollet:
Ernst Törnell.

Bilaga B.

Utdrag ur protokoll, hållet i tandläkarinstitutets lärarråd den 16 december 1929.

§ 7.

Återupptogs ärendet angående herr Westins förslag om utvidgning av utbildningskursen för tandsköterskor, och föredrogs härvid ett av herrar Hylin, Thourén och Westin avgivet yttrande i ärendet, vari föreslogs att avvakta vederbörande myndigheters beslut i tandvårdsfrågan, innan åtgärder vidtoges i föreslagen riktning.

Lärarrådet beslöt biträda denna hemställan.

I sammanhang beslöts fastställa följande stat för tandsköterskekurs' inkomster och utgifter.

Inkomster.		
Elevavgifter	kronor	4,800
Utgifter.		
Arvode till inspektor	»	500
D:o till doktor Hylin	»	500
Kursläraren i protéslära	»	600
» i tandfyllnadskonst	»	400
» i tandkirurgi	»	400
» i anatomi, fysik och kemi	»	400
Sjuksköterskan å tandkirurgiska avdelningen	»	1,000
Kassörskan L. Holmberg för kurs, tillsvidare	»	200
» » för skrivarbeten, tillsvidare	»	300
Laboratoriebiträdet	»	200
Kostnad för broschyrer och skrivmateriel	»	200
För oförutsedda utgifter	»	100
	Kronor	4,800

Ur protokollet:
Ernst Törnell.

Skolöverstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 110, § 46.

Till Konungen.

Genom nådig skrivelse den 18 december 1931 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt skolöverstyrelsen att med anledning av vad i skrivelsen bifogad transumt av riksdagens senast församlade revisorers berättelse yttrats rörande högre lärarinneseminariet efter hörande av vederbörande rektor avgiva utlåtande. I ifrågavarande berättelse hade riksdagens revisorer under hänvisning till nådiga kungörelsen den 19 december 1924 (nr 517) gjort anmärkning på att vid utgången av budgetåret 1930/1931

i högre lärarinneseminariets kassa innestod ett så stort kontant belopp som 4,350 kronor 14 öre.

Sedan överstyrelsen anmodat rektorsämbetet vid högre lärarinneseminariet att efter hörande av f. d. rektor G. R. Fåhræus inkomma med yttrande i ärendet, har nuvarande rektorn vid samma seminarium Sven Grauers inkommit med det infordrade yttrandet, vilket härmed jämte remissakten överlämnas, och får överstyrelsen såsom eget utlåtande i ärendet i underdånighet hänvisa till vad i förklaringen anförts.

I den slutliga handläggningen av detta ärende hava deltagit generaldirektören Holmdahl, avdelningschefen undervisningsrådet Wallin och undervisningsrådet Hänninger, föredragande.

Stockholm den 7 januari 1932.

Underdånigst:

OTTO HOLMDAHL.

NILS HÄNNINGER.
Föredragande.

Ingeborg Blomberg.

Rektors vid högre lärarinneseminariet i Stockholm

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 110, § 46.

Till kungl. skolöverstyrelsen.

Med anledning av infordrat yttrande över av riksdagens revisorer framställd anmärkning rörande högre lärarinneseminariets kontantbehållning vid budgetårets slut den 30 juni 1931 får jag efter hörande av f. d. rektor G. R. Fåhræus jämte remissaktens återställande vördsamt anföra följande:

Med hänvisning till kungörelsen av den 19 december 1924, nr 517, angående skyldighet för medelförvaltande verk och inrättningar att ha sina medel insatta å giroräkning i riksbanken ha revisorerna funnit anmärkningsvärt, att ett så stort belopp som 4,350 kronor 14 öre vid o. a. tidpunkt kontant innestått i seminariets kassa i stället för att vara insatt i riksbanken. Dåvarande redogöraren, rektor G. R. Fåhræus, har framhållit, att vid sagda tid dels ett belopp av 1,500 kronor (rektors och bitr. föreståndarinnors hyresbidrag) varit omedelbart förestående till utbetalning (1 juli 1931) dels ett antal räkningar väntats, som han önskat likvidera innan det förestående rektorsskiftet den 1 juli s. å. men att han därvid icke kunnat helt överblicka läget, varför den kontanta kassan varit större än som av behovet oundgängligen påkallats.

För övrigt har jag endast att tillägga, att de givna föreskrifterna för framtiden i görligaste mån skola komma att efterlevas.

Stockholm den 31 december 1931.

Sven Grauers.
Rektor.

Skolöverstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 111, § 47.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 18 december 1931 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt skolöverstyrelsen att, med anledning av vad i till remisskrivelsen fogat transumt av riksdagens senast församlade revisorers berättelse yttrats rörande leverering till statsverket av vissa terminsavgifter vid de allmänna läroverken, efter hörande av vederbörande rektorer avgiva utlåtande. Med anledning härav har överstyrelsen från vederbörande rektorsämbeten infordrat yttranden; sedan dessa numera till överstyrelsen inkommit, får överstyrelsen, med återställande av remissakten, till Eders Kungl. Maj:t överlämna desamma och därvid för egen del anföra följande.

Den av revisorerna framställda anmärkningen avser, att vid vissa läroverk de terminsavgifter till statsverket, som uppburits under höstterminen 1930, i ett fall jämväl under vårterminen 1931, blivit av rektor för sent inlevererade till vederbörande länsstyrelse. Anmärkningen gäller sju läroverk. Av de nu avgivna yttrandena framgår, att förhållandena i förevarande avseende gestaltat sig ganska olika vid de olika läroverken.

I fråga om samrealskolan i Falköping är anmärkningen fullständigt ogrundad, men överstyrelsen kan icke yttra sig om anledningen till statsrevisorernas misstag.

Från samrealskolorna i Lidingö och Ludvika hava ifrågavarande medel blivit avsända till vederbörande länsstyrelse inom den i läroverksstadgan angivna tiden men icke kommit länsstyrelsen till handa förrän efter utgången av sagda tid. Även i dessa båda fall torde anmärkningen således böra anses ogrundad, ehuru det må vara förklarligt, att den kunnat framställas.

Från samrealskolan i Skellefteå har leveransen skett två dagar efter den föreskrivna tidens utgång; och får överstyrelsen hänvisa till vad rektor såsom förklaring anfört.

De enda läroverk, där det kan vara tal om någon nämnvärd försening, äro samrealskolorna i Söderköping, Nässjö och Tomelilla. Vad dessa vidkommer, saknar överstyrelsen anledning till annat uttalande, än att överstyrelsen vill påpeka, hurusom dessa läroverk alla till för kort tid sedan varit kommunala mellanskolor, att rektorerna i sammanhang med skolornas förstatligande blivit överflyttade i statstjänst och att det givetvis varit förenat med ganska stora svårigheter och ganska mycken tidsutdräkt för dem att sätta sig in i de många förhållanden, icke minst på den ekonomiska förvaltningens område, som äro annorlunda ordnade vid ett allmänt läroverk än vid en kommunal mellanskola.

I den slutliga handläggningen av detta ärende hava deltagit generaldirektören Holmdahl, avdelningschefen undervisningsrådet Wallin och undervisningsrådet Johansson, föredragande.

Stockholm den 9 januari 1932.

Underdånigst:
OTTO HOLMDAHL.

AUGUST JOHANSSON.
Föredragande.

Nils M. af Malmborg.

Rektors vid Lidingö samrealskola

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 111, § 47.

Till Kungl. skolöverstyrelsen.

Som svar å härmed återsända remisshandlingar om leverering av terminsavgifterna till statsverket för höstterminen 1930 från Lidingö samrealskola får undertecknad härmed vördsamt anföra följande.

Sedan uppbörden i laga tid ägt rum, insattes medlen på sparkassebok i härvarande avdelning av Svenska Handelsbanken, varifrån de uttogos 30/12 och insändes till länsstyrelsen i Stockholm den *31/12* genom den check nr 4044 å 4,400 kronor varmed banken betalade de insatta medlen. Då denna tydligen ej kommit länsstyrelsen tillhanda förrän 2/1, har det skedda visat mig, att jag måste avleverera medlen *före* den 31/12, vilket hädanefter skall ske. För att förekomma ytterligare anmärkningar från herrar statsrevisorer ber jag få meddela, att den ränta, de i banken insatta medlen lämna, överföres till samrealskolans premie- och fattigkassa, såsom av räkenskaperna framgår.

Lars Gabriel Andersson.

Rektors vid Falköpings samrealskola

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 111, § 47.

Till kungl. skolöverstyrelsen, läroverksavdelningen.

Över en av riksdagens revisorer gjord, hit remitterad anmärkning vid samrealskolans i Falköping räkenskaper för budgetåret 1930/1931 får jag på anmodan härmed avgiva yttrande.

I berörda anmärkning säga sig riksdagens revisorer vid granskning av de allmänna läroverkens räkenskaper för budgetåret 1930/1931 hava funnit, att terminsavgifterna till statsverket för höstterminen 1930 från samrealskolan i Falköping inlevererats först *den 2 januari 1931,* under det de borde hava inlevererats före december (1930) månads utgång. — Det är mig ofattbart, att en sådan anmärkning kunnat framkomma. Den måste bero på något misstag, ty av mitt läroverks räkenskaper framgår med all önskvärd tydlighet, att jag inlevererat terminsavgifterna till statsverket för höstterminen 1930 *den 20 december 1930,* alltså i god tid före utgången av december månad. Till yttermera visso bifogar jag en från riksräkenskapsverket införskaffad, vidimerad avskrift av levereringsreversalet, vars data visa riktigheten av min uppgift.

Jag tillbakavisar på grund av det anförda ifrågavarande anmärkning såsom alldeles obefogad.

Möjligen föreligger här en namnförväxling. Det vore i så fall icke första gången, som obehag uppstått genom att namnet Falköping förväxlats

med ett annat delvis liknande stadsnamn. Men jag har svårt att föreställa mig, det något dylikt skulle kunna förekomma hos en sådan myndighet som riksdagens revisorer.

Må det förlåtas, om jag i samband med ovanstående framhåller det, minst sagt, olämpliga uti att sådana anmärkningar, varom här är fråga — ja, även mycket annat, som icke angår den stora allmänheten — ögonblickligen delgivas pressen, innan den eller de, vilka anmärkningarna gälla, haft tillfälle att yttra sig över dem. De kunna ju, som synes, vara oriktiga, och det är föga angenämt att alldeles oförskyllt i tidningarna utpekas som en försumlig tjänsteman.

Remissakten återgår.

Falköping den 3 januari 1932.

B. Drakenberg.
Rektor vid samrealskolan i Falköping.

Bilaga. *Avskrift.*

Fol. 117.

LEVERERINGSREVERSAL.

I *Riksbankens kontor i Mariestad* insättas för räkning *Länsstyrelsen i Skaraborgs län* å *Statsverkets giroräkning* Tretusen (3,000) kronor,* utgörande *terminsavgifter till statsverket* vid *samrealskolan i Falköping* för höstterminen 1930.

Falköping den 20 december 1930.

B. Drakenberg.
Rektor vid samrealskolan i Falköping.

*) i prmväxel Nr 228560 Skaraborgs Ensk. bank.

Förestående belopp, 3,000 kronor kvitteras Mariestad i riksbanken den 22 december 1930.

Annot.

M. Carlström. *H. Rosander.*

Rektors vid Ludvika samrealskola

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 111, § 47.

Till kungl. skolöverstyrelsen.

Som svar å remissakten av den 24 december 1931 får undertecknad härmed meddela, att ifrågavarande terminsavgifter av undertecknad avsändes *onsdagen den 31 december 1930*, varom även finnes anteckning i skolans diarium.

Ludvika den 4 januari 1932.

Martin Gustavi.

Rektors vid Skellefteå samrealskola

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 111, § 47.

Till kungl. skolöverstyrelsen.

Anmodad att avgiva yttrande över den anmärkning vid samrealskolans i Skellefteå räkenskaper för budgetåret 1930/1931, som gjorts av statsrevisorerna, med anledning av att terminsavgifterna till statsverket, som bort vara inlevererade för höstterminen 1930 före december månads utgång, icke blivit inlevererade förrän den 2 januari 1931, får jag härmed vördsamt förklara, att detta dröjsmål uteslutande berott på försummelse från min sida att i så god tid uttaga medlen från banken, att de hunnit i föreskriven tid inlevereras.

Skellefteå den 31 december 1931.

Almar Bexelius.

Rektors vid samrealskolan i Söderköping

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 111, § 47.

Till kungl. skolöverstyrelsen, läroverksavdelningen.

I anledning av kungl. skolöverstyrelsens skrivelse av den 24 december 1931 med anmodan om yttrande angående leverering till statsverket av vissa terminsavgifter vid de allmänna läroverken budgetåret 1930/1931 får jag härmed vördsamt hänvisa till bifogade avskrifter.

Söderköping den 31 december 1931.

Vilh. Hultén.
Rektor vid samrealskolan i Söderköping.

Bilaga. *Avskrift.*

Sparbanken i Söderköping.

På begäran överlämnas härmed utdrag av sparbanksbokskontot nr 16489 (statsverket, Söderköpings samrealskola).

					Dgr.	Ränta
1930	Nov. 5	Insatt	kronor	210: —	54	1: 26
	Dec. 31	Ränta	»	1: 26		
1931	Jan. 1	Behållning	kronor	211: 26		
	» 16	Uttag	»	210: —		
			kronor	1: 26		
	Juni 30	Ränta	»	0: 40		
	Juli 1	Behållning	kronor	1: 66		
	Dec. 17	Ränta	»	0: 02		
	Uttagit hela behållningen		kronor	1: 68		

Söderköping den 17 december 1931.

Sparbanken i Söderköping.

Emil Törnell. *R. Fagerholm.*

Rätt avskrivet, betyga

Vilh. Hultén. *David Wirsén.*
Rektor. Adjunkt.

Bilaga. *Avskrift.*

Levereringsreversal.

För *länsstyrelsens i Östergötlands län* räkning insättes i riksbankens avdelningskontor i Linköping å *statsverkets giroräkning* en krona (1: 68 öre), i enlighet med specifikation.

Söderköping den 17 december 1931.

Vilhelm Hultén.
Rektor.

Förestående belopp 1 krona 68 öre inbetalt att tillgodoföras statsverkets giroräkning.

Linköping i riksbanken den 18 december 1931.

Annot.

I. Gierstad. *J. Lilja.*

Upplupen ränta å i Söderköpings sparbank insatta kronor 210 utgörande terminsavgifter till statsverket vid samrealskolan i Söderköping höstterminen 1930.

Rektors vid samrealskolan i Söderköping

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 111, § 47.

Till kungl. skolöverstyrelsen, läroverksavdelningen.

I anledning av kungl. skolöverstyrelsens skrivelse av den 24 december 1931 med anmodan om yttrande angående leverering till statsverket av vissa terminsavgifter vid de allmänna läroverken budgetåret 1930/1931

får jag härmed vördsamt lämna följande kompletterande uppgifter till min skrivelse av den 31 december 1931.

Att de influtna terminsavgifterna till statsverket höstterminen 1930 ej inlevererades inom föreskriven tid utan först den 16 januari 1931, berodde uteslutande på förbiseende från min sida. De influtna avgifterna kronor 210, insattes efter uppbörden den 5 november 1930 i Söderköpings sparbank på konto statsverket, Söderköpings Samrealskola. När jag så i dagspressen såg statsrevisorernas anmärkning rörande de för sent inlevererade terminsavgifterna, inbetalade jag till statsverket den 17 december 1931 1 krona 68 öre, utgörande upplupen ränta å ovannämnda konto.

Söderköping den 7 januari 1932.

Vilh. Hultén.
Rektor vid samrealskolan i Söderköping.

Rektors vid Nässjö samrealskola

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 111, § 47.

Till kungl. skolöverstyrelsen, läroverksavdelningen, Stockholm.

Med anledning av kungl. skolöverstyrelsens skrivelse av den 24 december 1931 till rektorsämbetet i Nässjö angående av statsrevisorerna gjord anmärkning mot förutvarande rektor vid samrealskolan härstädes rörande för sent inlevererade terminsavgifter till statsverket, anhåller undertecknad vördsamt att efter inhämtade upplysningar från förutvarande rektor få vitsorda riktigheten av nämnda anmärkning.

Nässjö den 7 januari 1932.

Victor Engblom.

Rektors vid Tomelilla samrealskola

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 111, § 47.

Till kungl. skolöverstyrelsen, läroverksavdelningen, Stockholm.

Med anledning av statsrevisorernas anmärkning får jag vördsamt avgiva följande yttrande:

Terminsavgifterna ifråga ha av eleverna erlagts under senare delen av höstterminen 1930, respektive vårterminen 1931 och ha av mig för enkelhets vinnande upptagits som inkomst i en enda post vardera terminen.

Inlevererandet till statskontoret har genom förbiseende skett senare än som föreskrives. Härför har jag ingen annan ursäkt än den mängd nytt som mött vid övergången från kommunal mellanskola till samrealskola.

Tomelilla den 5 januari 1932.

I tjänsten:

Olof Hjorth.

Rektor.

Skolöverstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 112, § 48.

Till Konungen.

Sedan Eders Kungl. Maj:t genom nådig skrivelse den 18 december 1931 anbefallt skolöverstyrelsen att med anledning av vad i skrivelsen bifogad transumt av riksdagens senast församlade revisorers berättelse yttrats rörande Jönköpings västra elementarläroverk för flickor efter hörande av vederbörande skolstyrelse avgivna utlåtande, har överstyrelsen infordrat yttrande från skolstyrelsen, vilket härmed jämte remissakten överlämnas.

Såsom eget utlåtande i ärendet får överstyrelsen anföra följande.

Av skolstyrelsens yttrande framgår bl. a., att styrelsen är medveten om att skolans lokaler ej i alla avseenden uppfylla de fordringar, som gälla beträffande statsläroverkens byggnader, samt att den genom lämpliga åtgärder söker motverka de olägenheter, som föranledas av bristfälligheterna.

Såsom överstyrelsen redan tidigare framhållit, i sin underdåniga skrivelse den 11 januari 1930 angående yttrande av riksdagens revisorer rörande vissa privatläroverk i Stockholm, finner överstyrelsen det synnerligen angeläget, att de fordringar, som beträffande lokalerna böra ställas på en statsunderstödd enskild läroanstalt, i görligaste mån bliva uppfyllda.

Emellertid anser sig överstyrelsen tillika böra framhålla, att överstyrelsen ej anser det tillrådligt, att under nuvarande ekonomiska förhållanden och ej minst med hänsyn till den osäkerhet, som för närvarande råder beträffande åtminstone vissa enskilda skolors framtida ställning, åtgärder vidtagas i avsikt att framtvinga ekonomiskt betungande nybyggnads- eller ombyggnadsarbeten.

I den slutliga handläggningen av detta ärende hava deltagit generaldirektören Holmdahl, avdelningschefen undervisningsrådet Wallin samt undervisningsrådet Hänninger, föredragande.

Stockholm den 7 januari 1932.

Underdånigst:

OTTO HOLMDAHL.

NILS HÄNNINGER.
Föredragande.

Ingeborg Blomberg.

Styrelsens för Jönköpings västra elementarläroverk för flickor

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 112, § 48.

Till kungl. skolöverstyrelsen, läroverksavdelningen.

Sedan kungl. skolöverstyrelsen i skrivelse den 22 december 1931 anmodat styrelsen för Jönköpings västra elementarläroverk för flickor att inkomma med yttrande i anledning av riksdagens revisorers berättelse rörande läroverket, får styrelsen i detta ärende anföra följande:

Styrelsen är givetvis medveten om att skolans lokaler ej i alla avseenden uppfylla de fordringar, som gälla beträffande statsläroverkens byggnader, och skulle med synnerlig tillfredsställelse se, att en förbättring komme till stånd. Emellertid vill styrelsen framhålla, att skolans lokalfråga blivit så omsorgsfullt ordnad, som under rådande förhållanden överhuvud varit möjligt.

Det bostadshus, som disponeras av skolan, torde, då det inköptes år 1895, med hänsyn till rummens storlek ha varit det lämpligaste, som stod att få. Under många år förblevo också de däri inrymda skollokalerna, tack vare en del ändringar och sammanslagningar av rum, fullt tillräckliga för skolans behov. Ännu år 1916 var luftvolymen per elev i intet klassrum mindre än 5 kubikmeter. Men då under de senare åren den del av staden, där skolan är belägen, tillväxt och utbyggts med villaområden, har tillströmningen av elever blivit oväntat stor, och en viss trångboddhet har ej kunnat undvikas. Ej ens avvecklingen av de fyra lägsta årsklasserna har härutinnan medfört någon nämnvärd lättnad, då samtidigt nya parallellavdelningar måst upprättas på högre åldersstadier. Endast ett klassrum har blivit överflödigt, och detta torde till nästa läsår komma att sammanslås med ett bredvidliggande rum, varvid en lärosal med cirka 175 kubikmeters luftvolym erhålles. I övrigt äro, även oavsett kostnadsfrågan, inga väsentliga ändringar av skolbyggnaden möjliga. En påbyggnad kan med hänsyn till stadens byggnadsstadga ej ske; för tillbyggnad saknas utrymme å tomten. Medel till en nybyggnad finnas ej. Att i kringliggande hus erhålla lämpliga rum, varmed skollokalerna kunde utökas, har visat sig omöjligt. Under dessa förhållanden skulle enda utvägen vara att avvisa elever, och så har även i någon utsträckning skett. Men i de flesta fall har skolan ej rimligen kunnat tillgripa denna utväg, emedan den andra flickskolan för många barn ligger alltför avlägset.

Olägenheterna av den trångboddhet, som sålunda otvivelaktigt föreligger, söker emellertid skolans ledning att i möjligaste mån förminska. Med hänsyn till den avsevärda skillnaden mellan de yngre och de äldre lärjungarnas respirationsvolym tillses, att de högre klassernas elever ha tillgång till större luftvolymer; sålunda kommer under innevarande läsår på varje elev i klass 5 B och A respektive 5.03 och 6.03 kubikmeter, i klass 6 B och A respektive 4.83 och 5.67 kubikmeter, i klass 7 7.84 kubikmeter och i klass 8 B och A respektive 6.36 och 6.85 kubikmeter. Vädringen av klassrummen övervakas omsorgsfullt, och när så ske kan, hållas även under lektionerna fönster eller ventiler i klassrummen öppna. Hälso-

tillståndet bland lärjungarna har också, såsom framgår av bifogat intyg från skolans läkare, även under de senaste åren trots trångboddheten varit gott. (Bilaga A.)

Styrelsen får således såsom sin mening framhålla, att ehuru rymligare och mer tidsenliga lokaler givetvis äro mycket önskvärda, några allvarligare olägenheter i hygieniskt avseende knappast torde följa av skolans nuvarande lokalförhållanden.

Jönköping den 31 december 1931.

ANNA SANTESSON.
Ordförande i styrelsen för Jönköpings västra elementarläroverk för flickor.

Bilaga A.

Av styrelsen för Jönköpings västra elementarläroverk för flickor anmodad att avge ett yttrande med anledning av den av statsrevisorerna gjorda erinringen rörande utrymmesförhållande inom läroverket får jag meddela:

att, såvitt jag kunnat finna, vid disponerandet av undervisningslokalerna städse hänsyn tagits till de respektive klassernas lärjungeantal, att således lokalombyten för klasserna vid behov företagits,

att de föreskrifter, som lämnats om lokalernas utrymmande under alla raster och läsrummens grundliga utvädring noggrant iakttagits,

att sjukligheten inom skolan icke överstigit ordinära siffror,

att något menligt inflytande på elevernas hälsotillstånd och kroppsutveckling av skolarbetet icke kunnat påvisas,

samt att det allmänna hälsotillståndet bland skolans elever städse varit tillfredsställande.

Årsberättelserna för de fyra sistförflutna terminerna visa:

	allm. hälsotillståndet gott	mindre gott	antal elever
H. T. 1929	296	6	302
V. T. 1930	291	11	302
H. T. 1930	287	9	296
V. T. 1931	280	12	292

Jönköping den 31 december 1931.

Olof Sörensen.
Skolans läkare.

Skolöverstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 113, § 49.

Till Konungen.

Med återställande av närslutna remiss av riksdagens senast församlade revisorers yttrande rörande folkskoleseminariernas omkostnadsstater och med överlämnande av infordrade utlåtanden från samtliga seminarierektorer får skolöverstyrelsen i underdånighet anföra följande.

Revisorerna hava anmärkt, att utgifterna pa de olika anslagsposterna i många fall avsevärt understigit eller överskridit de belopp, varmed de upptagits i de särskilda seminariernas omkostnadsstater, och anse sig härav hava fått det intrycket, att vid uppgörandet av förslagen till omkostnadsstaterna de olika anslagsposternas belopp ej beräknats med erforderlig noggrannhet. I anledning av det sätt, på vilket rektorerna tillämpat det lämnade medgivandet att, därest så prövas nödigt, å en post göra minskning och å en annan ökning, under förutsättning att ej härigenom vederbörande omkostnadsstats slutsumma överskrides, ifrågasätta revisorerna, huruvida det icke vid omkostnadsstaternas fastställande borde föreskrivas, att *högst* de i staten uppförda beloppen må få användas för avsedda ändamål.

Vad först angår rektorernas beräkningar angående anslagsbehovet under de särskilda posterna i omkostnadsstaten, vill överstyrelsen framhålla, att för vissa poster är det mycket svårt att på våren närmast före vederbörande budgetår kunna med någon större grad av noggrannhet förutberäkna anslagsbehovet. Särskilt gäller detta bränslekostnaderna, vilka äro beroende av bränslepriser och klimatiska förhållanden under nästkommande vinter. I vissa fall kan under pågående läsår och budgetår uppstå behov av inköp under en viss anslagspost, som det icke varit möjligt att förutse vid avgivandet av förslag till omkostnadsstaten. Genom den nu rektor medgivna dispositionsrätten över de olika anslagsposterna inom omkostnadsstatens ram kunna sådana under läsåret uppstående anslagsbehov smidigare tillgodoses än om rektor skulle vara bunden vid varje särskild i omkostnadsstaten ingående utgiftsposts summa.

Vad särskilt angår det av revisorerna anmärkta förhållandet, att anslagsposten till böcker, undervisningsmateriel och inventarier vid flera seminarier avsevärt överskridits, kan anföras, att de i omkostnadsstaterna för dessa ändamål upptagna beloppen måste anses genomgående alltför knappt tilltagna. Särskilt utgifterna för böcker och materiel måste ju sägas vara de från principiell synpunkt viktigaste vid en lärarbildningsanstalt, icke minst med hänsyn till arbetssättet vid seminarierna, vilket kräver fortgående avsevärda utgifter för att bibliotek och materielsamlingar skola kunna hållas i nivå med tidens krav. Det nuvarande systemet medför sålunda, att det ligger i en om sitt seminariums utveckling mån rektors intresse att iakttaga största möjliga sparsamhet i fråga om sådana utgifter, som avse andra än direkt pedagogiska uppgifter, för att på så sätt inom omkostnadsstatens ram och utan att behöva för ändamålet begära extra anslag tillgodose seminariets huvuduppgifter.

Skulle den av revisorerna ifrågasatta begränsningen av rektors nu medgivna rätt att jämka mellan de olika anslagsposterna genomföras, torde rektorerna i sina förslag till beräkningen av de olika anslagsposterna bli tvungna att, för att vara på den säkra sidan, beräkna anslagen i överkant. Under sådana förhållanden bleve det ganska svårt för överstyrelsen att, utan ingående kännedom om de lokala behoven, i sin framställning till Eders Kungl. Maj:t rörande omkostnadsstaterna företaga rättvisa beskärningar.

Revisorerna föreslå dessutom, att överstyrelsen skulle erhålla befogenhet att i undantagsfall, där särskilda skäl föreligga, medgiva att uppkommen behållning å en post må användas till förstärkning av annan för avlöning ej avsedd post. Överstyrelsen vill då erinra därom, att tillämpningen av den sålunda för överstyrelsen ifrågasatta befogenheten kan

bland annat på grund av att överstyrelsen icke kan äga samma kännedom om de lokala förhållandena som vederbörande rektor — bliva synnerligen svår att rättvist handhava. Så t. ex. ingå i nuvarande utgiftsposter till »betjäning och renhållning» och till »trädgårdens underhåll och skötsel» jämväl avlöningar av tjänstepersonal. Vidare bär rektor för närvarande ansvaret för expensanslagets användning. Enligt överstyrelsens uppfattning vore det icke lyckligt eller lämpligt att genom den för överstyrelsen föreslagna befogenheten införa en fördelning av detta ansvar i fråga om expensanslagens användning.

Överstyrelsen vill i detta sammanhang framhålla, att enbart revisorernas nu föreliggande yttrande rörande folkskoleseminariernas omkostnadsstater säkerligen kommer att medföra, att vederbörande rektorer komma att låta sig angeläget vara att vid avgivande av förslag till omkostnadsstat företaga så noggranna förhandsberäkningar av de olika anslagsposterna, som det överhuvud är möjligt att åstadkomma.

Då, såvitt överstyrelsen kan se, en ändring i den riktning, revisorerna ifrågasätta, av rektors nuvarande rätt att på en post göra minskning och å annan ökning inom omkostnadsstatens ram icke skulle medföra någon besparing för statsverket, får överstyrelsen i underdånighet hemställa, att ingen ändring av nuvarande bestämmelser vidtages.

Revisorerna hava vidare anmärkt, att vid utgången av budgetåret 1930/1931 redovisas i räkenskaperna från flera seminarier behållningar å omkostnadsstaterna. I två fall, nämligen beträffande seminarierna i Strängnäs och Umeå äro dessa behållningar mycket stora.

Av rektorernas utlåtanden framgår, att den bokförda behållningen i vissa fall beror på att räkningar icke inkommit före budgetårets utgång den 30 juni 1931. Då affärsvärlden i allmänhet icke tillämpar samma räkenskapsår som statsverket, kunna givetvis dylika fall lätt inträffa.

I sina framställningar till Eders Kungl. Maj:t rörande näst påföljande års omkostnadsstater för folkskoleseminarierna har överstyrelsen för varje år vidtagit beskärningar i fråga om anslaget till de seminarier, där större behållningar redovisats. På så sätt har överstyrelsen sökt i realiteten tillgodose enahanda synpunkt, som statsrevisorerna anlagt på detta spörsmål. Särskilt framgår detta rörande det under indragning stående seminariet i Strängnäs samt seminariet i Umeå.

För budgetåret 1928/1929 föreslog överstyrelsen för sistnämnda seminarium med hänsyn till befintliga besparingar omkostnadsstatens slutsumma till 24,200 kronor, medan staterna för de närmast jämförliga seminarierna i Karlstad, Falun och Luleå föreslogos till respektive 35,800, 32 400 och 37,000 kronor. I syfte att nedbringa den fortfarande stora behållningen vid Umeå-seminariet har överstyrelsen för budgetåren 1929/1930—1931/1932 för varje år föreslagit omkostnadsstaten till 18,700 kronor, medan den för de tre andra ovannämnda seminarierna föreslagits till belopp växlande mellan 32,900 och 38,400 kronor. Överstyrelsens på så sätt föreslagna nedskärningar beträffande seminarierna i Strängnäs och Umeå hava givetvis även avsett de särskilda anslagsposterna, i syfte att de sålunda föreslagna beloppen skulle överskridas med anlitande av förefintliga besparingar. Samtliga dessa överstyrelsens förslag hava ock fastställts av Eders Kungl. Maj:t.

På detta sätt har besparingen vid seminariet i Umeå successivt nedbringats från 32,645 kronor 28 öre den 30 juni 1928 till 18,022 kronor 67 öre den 30 juni 1931.

Revisorerna hava vidare föreslagit, att vid budgetårets slut uppkommen behållning å omkostnadsstaten skall återlevereras till statsverket. Gent emot detta förslag har överstyrelsen i princip intet att erinra. Då emellertid omkostnadsstaterna för budgetåret 1931/1932 fastställts med hänsyn till befintliga besparingar och överstyrelsen i sin underdåniga framställning den 20 november 1931 angående omfattningen av folkskollärarutbildningen läsåret 1932/1933 m. m. jämväl tagit hänsyn till redovisade besparingar, synes det överstyrelsen lämpligast, att bestämmelser angående inleverering av besparingar å omkostnadsstaterna icke träder i kraft förrän efter den 1 juli 1933. Skulle den tillämpas tidigare måste en ökning av omkostnadsstaterna för 1931/1932 och av de för 1932/1933 beräknade behöva vidtagas. Överstyrelsen vill emellertid beträffande budgetåret 1932/1933 föreslå, att rektor under detta skall äga rätt disponera besparingarna, endast i den mån detta medgives av Eders Kungl. Maj:t. Vidare vill överstyrelsen tillägga, att inlevereringen av besparingarna givetvis bör avse endast det belopp, som ej redan disponerats, varför sålunda medel till likvidering av obetalda räkningar böra av rektor kvarhållas.

Vad revisorerna anmärkt rörande vid seminarierna i Lund och Umeå redovisade fonderade medel, som återstå av anvisade medel för vissa engångskostnader i samband med inredning av nämnda båda dubbelseminarier och anläggning av därtill hörande trädgårdar, kan överstyrelsen ansluta sig till. Överstyrelsen anser sålunda i likhet med revisorerna, att sedan de inköp och arbeten avslutats, för vilka dessa medel ursprungligen avsetts, bör eventuellt överskott inlevereras till statsverket.

I fråga om vad revisorerna anfört rörande seminarieträdgårdarnas uppgift och därmed förbundna ekonomiska förhållanden har överstyrelsen intet i princip att erinra. Överstyrelsen vill dock i anslutning till vad vederbörande rektorer framhållit, erinra om de olikartade lokala förhållandena vid de olika seminarierna med hänsyn till trädgårdens och tomtens storlek, beskaffenheten av anläggningens detaljer samt de olika klimatiska betingelserna för trädgårdarnas skötsel.

Vad slutligen angår redovisningen av inkomsterna av försäljningen av trädgårdsprodukter, hava revisorerna anmärkt på det förhållandet, att icke redogörelse över försäljningen åtföljer de i räkenskaperna upptagna reversalen, och framhållit önskvärdheten av att dylika redogörelser bifogas vederbörande inkomstreversal. Enligt vad som framgår av rektorernas utlåtanden förekommer emellertid flerstädes sådan redogörelse, vilken avlämnas av trädgårdens föreståndare till rektor.

Ehuru överstyrelsen förmenar, att genom den av revisorerna föreslagna åtgärden ingen skärpning i sak erhålles av nuvarande kontroll över berörda inkomster från seminarieträdgårdarna, har överstyrelsen likväl intet att erinra mot att bestämmelse utfärdas om att redogörelse över försålda trädgårdsalster bifogas vederbörande inkomstreversal och införes i seminariets räkenskaper.

I den slutliga handläggningen av detta ärende hava deltagit generaldirektören Holmdahl, avdelningschefen undervisningsrådet Bruce samt undervisningsrådet Thomson, föredragande.

Stockholm den 8 januari 1932.

Underdånigst:

OTTO HOLMDAHL.

A. THOMSON.

Gurli Hultengren.

Rektors vid folkskoleseminariet i Stockholm

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 113, § 49.

Till kungl. skolöverstyrelsen, folkskolavdelningen.

Enligt anmodan i skrivelse den 22 december 1931 får jag vördsamt inkomma med utlåtande med anledning av riksdagsrevisorernas yttrande rörande folkskoleseminariernas omkostnadsstater.

Revisorerna framhålla, att det beräknade medelbehovet vid ett flertal seminarier överskridits framför allt ifråga om anslagsposten till böcker, undervisningsmateriel och inventarier. Detta anslag har, vad folkskoleseminariet i Stockholm beträffar, såsom jag år efter år framhållit, visat sig otillräckligt. Det studiesätt, som användes vid seminariet, kräver riklig tillgång på böcker. Icke minst gäller detta studierna för det enskilda arbetet. Under de senaste åren ha även en del äldre skolmöbler måst ersättas med nya, varjämte tolv skrivmaskiner inköpts med anledning av att undervisning i maskinskrivning införts i övningsskolans högsta klasser. Det är framför allt genom att icke helt utnyttja anslaget till bränsle, som detta överskridande av anslaget till böcker m. m. möjliggjorts. Anslaget till bränsle är emellertid ingalunda för högt, men kostnaderna ha nedbringats genom en ytterlig sparsamhet, som lärare och elever funnit sig i med hänsyn till att undervisningsändamål därigenom främjats. Framförallt har besparing skett genom att seminariets högtidssal, som kräver oerhörd eldning, om den skall kunna fullt utnyttjas, endast tagits i anspråk för morgonandakten och andra enstaka tillfällen. Nu föreligger emellertid alltmer behov av att taga detta utrymme fullt i anspråk för undervisningsändamål. Även vissa institutioner, som kräva särskilt mycket uppvärmning, ha av sparsamhetsskäl hållits vid minimitemperatur. Skulle dessa lokaler uppvärmas till normal temperatur, torde inga besparingar kunna göras på bränsleanslaget. Det är min bestämda erfarenhet, att just det medvetandet hos lärare och elever, att sparsamhet med ljus, värme, vatten och dylikt kunnat öka möjligheterna att tillgodose biblioteket, som utgör en mycket central punkt för hela seminariets verksamhet, gjort sparsamhetstanken levande.

Revisorerna ifrågasätta nu, att rätten för rektor att å en post göra minskning och å en annan ökning skulle upphöra. Detta skulle, enligt min mening, binda rektor så, att seminariets verksamhet därav skulle lida allvarligt men. Det är nämligen en utomordentligt känslig och personlig sak att avgöra vilka utgiftsposter som för tillfället äro angelägnast. Det innebär för rektor att avväga önskemål från lärare, som företräda olika ämnen. Det kan betyda mycket, när det gäller att hålla institutionsföreståndarnas intresse levande, att rektor kan visa sitt uppskattande av ett gott initiativ genom att omedelbart ställa erforderliga medel till förfogande.

På grund av det sålunda anförda får jag vördsamt hemställa, att överstyrelsen måtte föreslå, att nu gällande rätt för rektor att använda de i omkostnadsstaten uppförda beloppen för olika ändamål måtte bibehållas,

för så vitt icke anslagen till de poster, som visat sig otillräckliga, väsentligt höjas.

Stockholm den 31 december 1931.

Anna Sörensen.
Rektor vid folkskoleseminariet i Stockholm.

Rektors vid folkskoleseminariet i Uppsala

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 113, § 49.

Till kungl. skolöverstyrelsen.

Genom remiss, som kommunicerats undertecknad den 24 dennes, har jag anmodats att före den 2 januari 1932 inkomma med yttrande i anledning av vad i riksdagens senast församlade revisorers berättelse § 49 yttrats rörande folkskoleseminariernas omkostnadsstater. Till åtlydnad härav får jag vördsamt anföra följande.

Revisorernas första anmärkning gäller det förhållandet, att utgifterna på de olika anslagsposterna »i många fall avsevärt understigit eller överstigit de belopp, varmed de upptagits i omkostnadsstaterna», och revisorerna, som finna det erforderligt, att en inskränkning vidtages i rektorernas rätt att disponera en anslagspost till annat ändamål än det med densamma avsedda, ifrågasätta, huruvida icke vid omkostnadsstaternas fastställande bör föreskrivas, att *högst* de i staten uppförda beloppen må få användas för avsedda ändamål, samt att vid budgetårets slut uppkommen behållning å omkostnadsstaten skall återlevereras till statsverket.

Beträffande den i samband härmed mot oss seminarierektorer riktade anmärkningen för bristande noggrannhet vid uppgörandet av förslagen till omkostnadsstat beder jag få erinra om de för överstyrelsen välbekanta förhållandena, att den största bland de nio särskilda anslagsposterna är den, som avser »uppvärmning och belysning m. m.» samt att vi rektorer icke äro utrustade med en sådan profetisk blick, att vi i april månad ett visst år kunna »med erforderlig noggrannhet» förutsäga den kommande vinterns temperaturförhållanden och icke heller dess bränslepriser. Under sådana förhållanden föreligga två alternativ som möjligheter vid förslagets uppgörande, antingen att upptaga en medeltalssiffra sådan som vi kunna med bästa förstånd beräkna den enligt vad vi vid tidpunkten i fråga erfarit rörande de blivande bränsleprisen, eller ock att upptaga en maximumsiffra. För min del har jag alltid föredragit det förra alternativet, även med risk att det kan bli nödvändigt att överskrida anslagsposten i fråga och sålunda bli mera återhållsam än vanligt i fråga om sådana anslagsposter, där det är möjligt, om ock ej önskvärt, att gå under det beräknade beloppet. Riksdagens revisorer synas emellertid föredraga det andra alternativet, att upptaga anslaget på förhand så högt, att det under alla förhållanden blir tillräckligt; jag vågar nämligen förutsätta, att avsikten ej är, att seminariets lärare och lärjungar skola utsättas för hygieniska vådor, därför att bränsleanslaget visat sig på förhand för lågt beräknat. En viss risk för, om ej slöseri,

så dock minskad sparsamhet kan ju dock sägas inneligga i att ett anslag måste på förhand upptagas till maximumbelopp.

Beträffande förslaget att rektor skulle vara skyldig att vid räkenskapsårets slut återleverera alla ej i anspråk tagna anslagsbelopp, vill jag endast på grund av egen erfarenhet anföra, att sådana belopp någon gång kunnat sparas med tanke på en väntad större utgift i början av nästkommande räkenskapsår. Naturligtvis går det väl för sig, att handhava seminariets räkenskaper även under de av revisorerna förordade förhållandena, även om i fråga om vissa detaljer det ekonomiska förutseendet måste skärpas och sålunda vi rektorer i ännu något högre grad än hittills komma att hindras i vårt egentliga pedagogiska arbete.

En speciell anmärkning framföra revisorerna beträffande seminarieträdgårdarna. »Icke vid något seminarium hava inkomsterna av försålda produkter täckt de med trädgårdens underhåll och skötsel förbundna utgifterna», framhålla revisorerna. Om detta skall uppfattas som en anmärkning mot rektors sätt att handhava ifrågavarande del av sitt rätt mångsidiga arbete, måste det djupt beklagas, att ej tidigare från statsmakternas sida anvisningar lämnats rörande denna del av en seminarierektors verksamhet. För min del har jag, tydligtvis i likhet med mina kolleger, trott, att seminarieträdgården vore väsentligen till för *undervisningens* skull. Jag har sålunda icke trott, att vi borde lägga an på en vidlyftig handelsträdgårdsverksamhet anordnad enligt strängt affärsmässiga metoder. Därför har jag icke heller ansett mig böra anställa extra personal för att kunna noggrant bokföra varje blomma, varje bär och varje äpple, som försäljes, utan har menat det även ekonomiskt fördelaktigare, att seminariet i detta fall nöjde sig med den personal, som här finnes och som jag litar på. Den minutförsäljning, som här är nästan den enda förekommande, skulle säkert minskas, om varje skolgosse, som köper en liter billig frukt, skulle avfordras reversal. En omläggning av odlingen med hänsyn till partiförsäljning bleve i så fall nödvändig, och detta komme att minska inkomstsumman. Beträffande det förhållandet att trädgården ej är ekonomiskt lönande erinrar jag slutligen därom att stora delar därav bestå av botanisk avdelning, prydnadsavdelning (som kommer teckningsundervisningen till godo) samt skolbarnsträdgård, vilka samtliga endast skaffa utgifter, ej inkomster; vidare föras på trädgårdens konto utgifterna för att hålla tomten i dess helhet med idrotts- och lekplaner i vårdat skick.

Uppsala, nyårsafton 1931.

Gideon Danell.

Rektors vid folkskoleseminariet i Strängnäs

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 113, § 49.

Till kungl. skolöverstyrelsen.

Efter anmodan får jag härmed vördsamt avgiva yttrande över av riksdagens revisorer angående folkskoleseminariernas räkenskaper året 1930/1931 framställda anmärkningar.

I.

Förhållanden vid Strängnäs folkskoleseminarium.

Då under räkenskapsåret 1930/1931 endast på en post en obetydlig överförbrukning ägt rum, torde uppmärksamhet behöva ägnas endast åt uppkomna överskott. Beträffande de tre största överskottsposterna, omslutande mer än 60 procent av hela överskottsbeloppet, föreligga följande grundorsaker: 1) Uppvärmning och belysning har oväntat förbilligats dels genom starkt prisfall på koks och dels genom en av Strängnäs stad år 1931 genomförd sänkning av elektricitetspriset. 2) Trädgårdens överskott sammanhänger med en sällsynt god skörd. 3) Böcker, undervisningsmateriel och inventarier ingingo i räkenskaperna vid årets början med en brist på 1,632 kronor 10 öre. Det synes mig tillbörligt, att ett anslag, som kommit i underskott, i första hand genom återhållsamhet i förbrukningen under följande år täcker sin brist, innan överföring från annat konto äger rum.

Strängnäs folkskoleseminarium intar ju den särställningen att sedan 3 år befinna sig under successiv indragning. All exakt förhandsberäkning måste ha erfarenhet att stödja sig på. Någon erfarenhet av ett statens folkskoleseminarium under indragning har ej gjorts förut under vår generation. Under sådana omständigheter synes det mig knappast kunna klandras, om det efteråt visar sig, att föreslående rektor och beviljande myndighet hållit sig en smula för långt in på den säkra sidan för att undgå den fatala situationen att vid seminariets upplösning ha brist och inte kunna betala de sista räkningarna. Förslag till omkostnadsstat måste ju avgå från seminarierna så tidigt, att de till grund liggande kalkylerna bli ganska gamla vid tillämpningen. Men så snart den stora behållningen av 10,564 kronor 21 öre blivit synlig i bokslutet, vidtog jag åtgärder för att i samband med nästa års omkostnadsstat minska den. Jag föreslog nämligen i skrivelse den 30 november 1930, att den för året 1931/1932 av mig som behövlig ansedda omkostnadsstaten, 17,700 kronor, skulle minskas med 6,000 kronor med hänsyn till förefintlig behållning. Så skedde också. Av behållningen den 30 juni 1931 ha sålunda 6,000 kronor redan frivilligt återlevererats. Efter den metoden skulle jag givetvis ha fortsatt, om seminariet fortlevt. Nu torde all behållning komma att inlevereras den 30 instundande juni och lär väl därvid bereda statsverket större fördel än obehag.

II.

Rörande seminarierna i allmänhet och statsrevisorernas förslag.

A. Seminarieträdgårdarna.

Seminariernas trädgårdar äro mycket olika till omfång, utgestaltning och klimatiska förutsättningar. Därav följer stor svårighet att jämförande bedöma utbytet i pedagogiskt och estetiskt avseende i förhållande till de nedlagda omkostnaderna. Av statsrevisorernas anförda siffror torde ingen slutsats kunna dras angående försäljningens inverkan på det ekonomiska nettot och utbytet för övrigt. All sannolikhet talar dock för, att denna försäljningsverksamhet är ett uttryck för vissa trädgårdslärares nit och driftighet samt åstadkommer rikare och mera verklighetsbetonade undervisningsförhållanden inom ämnet. Det är starkt att befara, att kritiken på denna punkt väsentligen kan få till följd, att seminarieträdgårdarna makligt inskränka sig till att vara mer eller mindre

finputsade parker med små konstgjorda parceller skolträdgårdsland utan pedagogisk livskraft. Statens utgiftsnetto torde enbart härigenom ej bli mindre.

Statsrevisorerna påyrka kraftigare verificering av trädgårdarnas inkomster. Det torde vara allmänt erkänt, att all inkomstverifikation är svår att göra effektiv, särskilt då det gäller kontantförsäljning, såvida ej kassaapparater kunna användas. Jag kan inte tänka mig någon metod, som i föreliggande fall skulle kunna helt ersätta den personliga ärligheten. Vid seminariet i Strängnäs tillgår så, att alla trädgårdens kontantinkomster införas i en kladd, som varje månad summeras och kontrolleras av rektor, som därtill skriver in en kvittomening, att han mottagit månadssumman. Samma summa införes därpå i ett reversal, som undertecknas av trädgårdsläraren och bilägges räkenskaperna. Det förefaller, som om statsrevisorernas önskan vore uppfylld, om även den ovannämnda kladden eller något motsvarande finge åtfölja räkenskaperna. Detta låter sig nog utan större svårighet göra. Fråga är blott, om den ringa ökningen av kontrollen är värd besväret. Riksräkenskapsverket torde ha svårt att i dessa försäljningslistor kontrollera mer än additionen. Rektor har större möjlighet att bedöma inkomsternas överensstämmelse med vad som rimligen kan väntas. Kärnan: de säljandes ärlighet och ordentlighet att anteckna varje inkomst, lär vara oåtkomlig för en centraliserad revision. Att då öka skalet av levererade papper anser jag vara av tvivelaktigt värde.

B. Seminariernas förvaltning för övrigt.

Det kan gott erkännas, att folkskoleseminarierna f. n. åtnjuta rikliga anslag och betydlig frihet i deras användande. Måhända har vårt land inte längre råd med sådan frikostighet. Mot de båda föreslagna restriktionerna, att varje anslagspost skall betecknas som »högst», och att uppkomna överskott skola efter bokslutet återlevereras, har jag egentligen ingenting att invända. Jag tillåter mig blott uttala en farhåga, att en sådan bestämmelse skulle få ringa, ja till och med negativt inflytande. Om nämligen en redogörare vet, att ett överskott omedelbart undandras hans institution och därtill utgör anledning till klander mot honom själv, såsom skett t. ex. i statsrevisorernas föreliggande anmärkningar, kommer han i framtiden, i den mån han är smidig och rädd om sitt anseende, att undvika överskott genom att sorgfälligt förbruka sina anslag in på sista öret. Det är ett beklagligt faktum, att förmåga att skaffa sin institution stora anslag och förbruka dem betraktas med stolthet och aktning såsom ämbetsmannamerit, under det att personer och institutioner, som av sparsamhet nöja sig med en blygsam ekonomisk utrustning, riskera att bli sedda över axeln. Så länge på detta sätt sparsamheten med allmänna medel ställs i skamvrån och rundhäntheten premieras, lär det bli svårt att genom några restriktioner åstadkomma sparsamhet i förvaltningen.

Strängnäs den 2 januari 1932.

Marcus Borgström.

Rektors vid folkskoleseminariet i Linköping

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 113, § 49

Till kungl. skolöverstyrelsen.

Härmed får jag vördsamt avgiva infordrat yttrande med anledning av vad riksdagens revisorer uttalat rörande folkskoleseminariernas omkostnadsstater.

Revisorerna påpeka, att i många fall utgifterna på de olika anslagsposterna underskridit eller överstigit de belopp, varmed de upptagits i omkostnadsstaterna. Härav draga revisorerna den slutsatsen, att de olika anslagsposternas belopp ej beräknats med erforderlig noggrannhet. Då detta över- och understigande av anslagsposter gäller alla seminarier, torde man vara berättigad att draga en annan slutsats än revisorernas, nämligen att ett noggrant beräknande av de olika anslagsposterna ej är möjligt. Dock torde tämligen lätt en skenbart bättre överensstämmelse mellan de beräknade och de verkligen erforderliga beloppen kunna åstadkommas genom en enkel bokföringsåtgärd. Det är nämligen så, att en utgift ofta kan föras under olika rubriker eller uppdelas på flera konti. Härigenom kan lätt en utjämning ske. I sak vore dock härigenom ingenting vunnet.

Revisorerna vända sig vidare mot den rätt rektor äger att, därest så prövas nödigt, å en post göra minskning och å en annan ökning, under förutsättning att ej härigenom vederbörande omkostnadsstatssumma överskrides. Revisorerna ifrågasätta, huruvida icke vid omkostnadsstaternas fastställande i stället för nuvarande bestämmelser bör föreskrivas, att högst de i staten uppförda beloppen må få användas för avsedda ändamål samt att vid budgetårets slut uppkommen behållning å omkostnadsstaten skall återlevereras till statsverket.

Innan så ändrade bestämmelser utfärdas, är det nödvändigt att väl övertänka följderna av desamma. Då behållning från en post ej får användas att täcka brist i en annan, följer härav, att brist omöjligen får förekomma på någon anslagspost. Dessa måste alltså samtliga beräknas i överkant. Det räcker ej med att taga ett medeltal för t. ex. de sista fem åren, utan man måste utgå från de högsta utgifter, som förekommit under i övrigt lika förhållanden. En särskilt känslig post är anslaget till uppvärmning m. m. Beräkningen av utgifterna göras i april månad, men först in i juli äro leverantörerna villiga att avgiva bindande anbud, såvida de ej få beräkna sina priser i överkant. Redan härigenom bliva uppgifterna osäkra. Därtill kommer, att bränsleförbrukningen varierar efter vinterns längd och kyla. Här är ytterligare ett osäkerhetsmoment. Får nu anslaget till bränsle ej överskridas, måste man utgå från extrema fall både ifråga om priser och bränsleåtgång, ty man kan omöjligen ställa sig inför utsikten att nödgas upphöra med eldningen. För Linköpings del kommer härtill, att bränslepriserna äro ovanligt låga, därigenom att den ring, leverantörerna tidigare bildat, sprängts av en utanför stående importör, som nu levererar bränsle till seminariet. Skulle han under pågående bränslesäsong av någon anledning bli urståndsatt att fortsätta leveransen, måste seminariet bereda sig på att betala ett avsevärt högre pris. Även en sådan eventualitet skulle jag nödgas taga hänsyn till vid

beräkning av kostnaderna för kommande budgetår. Om eventuellt överskott ej finge föras över till ett följande år och då användas, är det antagligt, att överskott sällan skulle uppstå. Som det nu är, kan man genom sparsamhet under ett eller flera år samla ihop medel till något seminariets ändamål, som kräver en större engångsutgift. På detta sätt kan man få möjlighet att göra önskvärda anläggningar i trädgården eller för idrotten, att inköpa eller utbyta musikinstrument o. s. v. Man kan möjligen invända mot ett sådant tillvägagångssätt, som nu är fullt tillåtet, att det ej innebär högsta möjliga grad av sparsamhet, då härigenom en del utgifter göras, som måhända ej varit absolut oundgängliga, men det troliga är, att statens utgifter i det långa loppet ej härigenom ökas, utan att en verklig besparing sker. Någon verklig vinst av en förändring i den riktning, som revisorerna antytt, torde ej vara att vänta. Säkert är att omkostnaderna måste beräknas avsevärt högre över lag; sedan återstår att se, hur stora de återlevererade överskotten bli. Som vinst kan man möjligen räkna ur revisorssynpunkt den större överensstämmelse mellan beräknade och verkliga utgifter, som skulle bli en följd av den föreslagna anordningen, men redan detta revisorernas påpekande torde vara tillräckligt att nå samma effekt. Som jag ovan antytt, är det ofta en ren bokföringsfråga att åstadkomma den åtrådda överensstämmelsen.

Om vinsten alltså är högst problematisk, äro olägenheterna så mycket mera påtagliga. Om man sätter någon till att göra ett arbete och önskar att han skall göra detta ej blott nödtorftigt och utan anmärkningar utan att han lägger ner en hel del intresse på uppgiften, så att arbetet blir så väl gjort, som det är honom möjligt, då är det nödvändigt att lämna denne arbetare en viss rörelsefrihet och möjlighet att själv taga initiativ. Men den enda rörelsefrihet vid förvaltningen av seminariernas medel revisorerna vilja lämna åt rektorerna är friheten att skriva inlagor. Sedan medlen beviljats, skulle rektorerna blott ha att betala ut dem, så länge det finns något att betala ut, och sedan säga stopp. Nog så nödiga utgifter, varav behov visar sig under pågående budgetår, kunna de omöjligen bestrida genom någon sin åtgärd förrän möjligen följande budgetår. Att det hela ej kommer att verka fördelaktigt för seminariernas arbete torde vara uppenbart.

Revisorerna ha vidare papekat, att vid härvarande seminarieträdgård både inkomsterna av försålda trädgårdsprodukter och utgifterna för trädgården varit osedvanligt höga. Det är lätt att förstå, att dessa summor stå i orsakssammanhang med varandra. Om ej avsevärda utgifter gjordes för inköp av växter, blomsterlökar, gödningsämnen m. m., skulle de försålda produkterna ej kunna inbringa så mycket. Att seminarieträdgårdens egentliga uppgift är att tjäna undervisningen är sant, och alltid blir det en olägenhet, att trädgården måste i större eller mindre grad drivas som handelsträdgård. Men de produkter, som dragas upp för undervisningsändamål, måste ju försäljas. Därtill kommer, att den inkomst, man kan skaffa, väl behöves för trädgårdens underhåll och skötsel. Härvarande seminarieträdgård är mycket stor och omfattar även en idrottsplats. Både planteringar, gräsmattor och idrottsplats med löparbana måste underhållas, vilket allt går till avsevärda summor. Vill man ej skaffa dem genom försäljning av trädgårdsalster, måste högre anslag beviljas, något som seminariet givetvis ej har något emot. Att icke vid något seminarium inkomsterna av försålda produkter täckt de med

trädgårdens underhåll och skötsel förbundna utgifterna, är ej förvånande för den, som ej blott sett på räkenskaperna utan även på trädgårdarna.

Revisorerna framhålla önskvärdheten av att vid inleverering av inkomsterna från trädgården redogörelse över försäljningen av trädgårdsalster bifogas reversalen. Förmodligen anse revisorerna, att denna redogörelse är önskvärd ur kontrollsynpunkt. Det hade varit synnerligen tacknämligt, om revisorerna kunnat lämna anvisning på ett enkelt, billigt och effektivt sätt att kontrollera försäljningen. Som det nu är omhänderhaves försäljningen av trädgårdsbiträdet, som sköter i huvudsak den löpande försäljningen och redovisar dagskassorna för trädgårdsläraren. Endast större kunder, som köpa på kredit, antecknas i särskild liggare. Om nu med den redogörelse över försäljningen, som revisorerna anse önskvärd, menas uppgift på dagskassornas storlek och avskrift av de större kundernas konton, så kan den ju lämnas; menas däremot med redogörelsen hur mycket som influtit vid försäljning av blommor, grönsaker, bär, frukt o. s. v., är det omöjligt att lämna dessa uppgifter utan ett tidsödande och betungande skrivarbete av ofta föga skrivkunniga trädgårdsbiträden. Hur som helst, om en redogörelse anses önskvärd, är det nödvändigt att närmare angiva, vilka uppgifter, som önskas, samt anvisa medel till att bestrida kostnaderna för det ökade arbetet.

Linköping den 30 december 1931.

G. L:son Högsby.

Rektors vid folkskoleseminariet i Växjö

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 113, § 49.

Till kungl. skolöverstyrelsen.

I anledning av kungl. skolöverstyrelsens anmodan den 22 december 1931 får jag för folkskoleseminariet i Växjö vördsamt anföra följande rörande riksdagens revisorers yttrande över folkskoleseminariernas omkostnadsstater för budgetåret 1930/1931.

Då rektor jämlikt vederbörande kungl. cirkulär med fastställande av seminariets omkostnadsstat medgivits rätt till jämkning å de enskilda anslagsposterna i staten, medgives gärna, att vid uppgörande av förslag till omkostnadsstat icke alltid utgifterna beräknats med den grad av noggrannhet, som givetvis måst användas därest omnämnda medgivande icke förelegat. Pricipiellt har jag ock under budgetåret förfarit så, att det utan men för anslagsposten »intressen» besparing å viss post kunnat ske, har sådan gjorts i syfte att tillgodose den för en lärarutbildningsanstalt viktigaste posten: utgifterna för böcker och undervisningsmateriel. Vad särskilt angår inköp av böcker har sedan några år tillbaka vid seminariet i Växjö lagts upp en plan för inrättande, i mån av tillgång på medel, av s. k. klassbibliotek för de olika seminarieklasserna i anslutning till årskursen i de särskilda ämnena. Med ledning av erfarenheterna under föregående läsår har så vid ämneskonferenserna vid början av höstterminen avgivits detaljerat förslag till inköp, ofta i flera exemplar, av särskilt

viktig litteratur. Vid en sådan situation har jag sålunda sökt att i görligaste mån få medel »lösa» från andra anslagsposter för att med utnyttjande av alla »lyckliga tillfällen» (bokauktioner, antikvariat m. m.) effektuera inköpsplanen. Jag har ansett och anser allt fortfarande att på detta sätt har seminariets bästa tillgodosetts och medlen kommit till för statsverket och samhället bästa nytta.

Vad angår kontot för lek och idrott bero de stora utgifterna på att skidmaterielen med ty åtföljande starka slitning dessbättre kunde starkt utnyttjas under vårterminen 1931.

För trädgården föreligger alltid osäkerhet rörande debet och kredit under vintersäsongen, som ej medgiver några större inkomster. I den mån som vårens inkomster strömma in, har jag låtit trädgårdens anslag få den täckning som erfordrats för att affärerna skolat gå ihop. Eventuell rest å trädgårdens »anslagspost» har så fått gå till andra konton.

Vad inkomstverifikationerna för trädgården beträffar har jag ansett månadsredovisning inför rektor och med reversal vara tillfyllest. Beträffande t. ex. försäljning av växter, frukt m. m. kan givetvis införas specifikation å dessa reversal, men på grund av rörelsens natur torde det i alla fall ej vara möjligt att på alla punkter uppnå fullt ingående kontroll, vadan förtroendemomentets betydelse kvarstår.

Vad slutligen beträffar revisorernas yrkande angående ändring i nu medgivna rätt för rektor att disponera anslagsposterna anser jag, trots vad som härutinnan anförts, det vara bäst, med hänsyn till behövlig och önskvärd smidighet med nuvarande medgivandes bibehållande. Skall inskränkning dock göras, torde den lämpligen kunna få den formen att »rektor medgives rätt att å en post göra en mindre minskning och å en annan en mindre ökning, därest så prövas nödigt» och under hittills gällande förutsättning. Emellertid är jag övertygad om att den påpekning av nuvarande förhållanden, som innehålles i revisorernas redogörelse, skall vara fullt tillräcklig och medföra en så detaljerad förhandsberäkning av de olika posterna, som det över huvud är möjligt att åstadkomma.

Storlien den 31 december 1931.

Sam. Mårtenson.
Rektor vid folkskoleseminariet i Växjö.

Rektors vid folkskoleseminariet i Kalmar

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 113, § 49.

Till kungl. skolöverstyrelsen.

Anmodad att inkomma med yttrande över riksdagens senast församlade revisorers uttalanden rörande folkskoleseminariernas omkostnadsstater, får jag vördsamt anföra följande.

Revisorerna ha anmärkt, att utgifterna på de olika anslagsposterna i många fall avsevärt skilt sig från de i omkostnadsstaten upptagna belop-

pen och ifragasätta, huruvida det icke borde föreskrivas, att högst de i staten upptagna beloppen må få användas för avsedda ändamål. Jag kan icke finna det troligt, att en sådan ändring i hittillsvarande bestämmelser skulle komma att medföra någon besparing för statsverket. Vid framställningen av sina anslagskrav skulle rektorerna nödgas upptaga alla poster i överkant för att vara på den säkra sidan, varefter Kungl. Maj:t hade att med ledning av skolöverstyrelsens förslag rättvist beskära dessa, vilket knappast torde vara möjligt utan en noggrann kännedom om de lokala förhållandena. Somliga poster äro även för rektorerna omöjliga att med någon större grad av noggrannhet förutberäkna. Särskilt gäller detta bränslekostnaderna, som äro beroende av bränsleprisen och klimatet under nästkommande vinter.

Revisorerna föreslå visserligen, att skolöverstyrelsen skulle befogas i undantagsfall medgiva, att uppkommen behållning på en post må användas till förstärkning av en annan. Som förut framhållits, torde det för överstyrelsen vara förenat med stora svårigheter att rättvist bedöma sådana fall. För närvarande vilar hela ansvaret för expensanslagens användning på rektorerna. Jag tror ej, att det skulle vara lyckligt att genom en fördelning av ansvaret minska rektorernas känsla av ansvarighet för seminariets ekonomi. Som föredragande i skolöverstyrelsen har jag under senare år haft att handlägga ärendet om seminariernas omkostnadsstater och sålunda haft anledning att taga del av seminariernas räkenskaper. Det är mitt bestämda intryck, att rektorerna hittills ej missbrukat det ansvar, som påvilat dem, och att de i det hela iakttagit en berömvärd sparsamhet med statens dem anförtrodda medel.

Ett undantag från denna regel finna revisorerna förmodligen beträffande materielanslagen, vilka vid flera seminarier avsevärt överskridits. Till rektorernas försvar bör dock framhållas, att de å omkostnadsstaterna för detta ändamål upptagna beloppen måste anses genomgående allt för knappt tilltagna, varför det ligger nära till hands för en om sitt seminariums utveckling mån rektor att använda eventuella överskott å andra konti till förstärkning av materielanslaget. Särskilt må framhållas, att det moderna studiesätt, som nu förekommer vid seminarierna, kräver ett välutrustat bibliotek, som måste hållas i nivå med tiden och utvecklingen. En eventuell begränsning av rektorernas rätt att disponera anslagen förutsätter därför över hela linjen höjda anslag till materiel.

Jag kan sålunda varken finna det nödigt eller önskvärt, att inskränkning göres i rektorernas hittillsvarande rätt att å en post göra minskning och å en annan ökning under förutsätting att ej härigenom omkostnadsstatens slutsumma överskrides. Skall en inskränkning göras, anser jag, att den bör hellre ske på så sätt, att rektorerna medgives rätt att, om minskning på andra poster göra det möjligt, låta utgifterna å en anslagspost med exempelvis högst 10 procent överstiga det i staten upptagna beloppet, med befogenhet för överstyrelsen att i undantagsfall medgiva ytterligare överskridande inom ramen för den fastställda omkostnadsstaten.

Revisorerna hava föreslagit, att vid budgetårets slut uppkommen behållning skall återlevereras till statsverket. Jag vill icke härom uttala någon bestämd mening. Det kan ju synas likgiltigt om medlen förvaras i riksbanken på det ena eller andra kontot. Förmodligen skulle den föreslagna bestämmelsen verka dämpande på rektorernas sparsamhetslust.

Å andra sidan kunna naturligtvis befogade anmärkningar göras mot att större behållningar bokföras år efter år.

Mot revisorernas uppfattning att på seminarieträdgårdarna i regel ej böra nedläggas större kostnader än som betingas av deras uppgift att tjäna undervisningsändamål har jag intet att erinra. Förhållandena äro dock högst olika på olika ställen. Vid härvarande seminarium torde det ej vara möjligt att nämnvärt nedbringa utgifterna för skötseln av den vidlyftiga, på tre skilda tomter fördelade trädgårdsarealen, om trädgårdslanden och gräsmattorna i parken skola hållas i något så när prydligt skick.

En fullständig kontroll över inkomsterna av försålda trädgårdsalster är, så vitt jag förstår, omöjlig. Jag har likväl intet att invända mot revisorernas förslag att låta till rektor ingivna reversal åtföljas av detaljerad redogörelse för försäljningarna, alldenstund sådana specifikationer skulle kunna vara av viss betydelse, när det gäller bedöma trädgårdens ekonomi.

Kalmar den 31 december 1931.

Hj. Nilsson.
Rektor vid Kalmar Folkskole-Seminarium.

Rektors vid folkskoleseminariet i Lund

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 113, § 49.

Till kungl. skolöverstyrelsen.

Sedan undertecknad anmodats inkomma med yttrande över riksdagens revisorers utredning rörande folkskoleseminariernas omkostnadsstater, får jag härmed vördsamt anföra följande.

Att en längre tid i förväg uppgöra ett med hänsyn till de särskilda anslagsposterna hållbart kostnadsförslag avseende kommande budgetår måste under nuvarande förhållanden anses vanskligt. Ehuru priserna under senaste tid icke fluktuerat till den grad, som förhållandet var för en del år tillbaka, äro de likväl ingalunda stabila. Detta gäller i första hand bränsleposten, men, ehuru i mindre grad, även flera andra poster. Härtill kommer, vad Lunds seminarium angår, också en annan omständighet. Seminariet uppfördes under kristid. Det har visat sig, att materialet icke i allo varit det bästa. De reparationsarbeten rörande bränsle- och belysningsanordningar samt vissa inventarier och de med dessa arbeten förbundna kostnaderna ha icke alltid kunnat i förväg fastställas. I visst fall har kostnadsanbud icke ens vid arbetets utbjudande kunnat erhållas, då man ansett sig först under arbetets fortskridande kunna bestämma dess omfattning, varför man förbehållit sig att få utföra arbetet för timlön. Vissa av dessa arbeten skulle efter framställning till länsstyrelsen sannolikt kunnat ersättas av för länsstyrelsen tillgängliga anslag. Då det emellertid gällt smärre, rätt ofta återkommande arbeten och då medel funnits tillgängliga, har jag gäldat kostnaderna i fråga av seminariets anslag.

Under många år ha besparingar kunnat göras av de årligen återkom-

mande anslagen för expenser, som kommit seminariet till del. Behållningen utgjorde för de fem sista åren: den 1 juli 1927 6,856 kronor 52 öre, den 1 juli 1928 5,533 kronor 61 öre, den 1 juli 1929 5,261 kronor 27 öre, den 1 juli 1930 2,443 kronor 73 öre och den 1 juli 1931 2,165 kronor 40 öre. Det har i regel varit brukligt, att besparingar å föregående års anslag — med undantag för lönemedel — icke återlevererats utan överförts som behållning. Vid uppgörandet av förslag till omkostnadsstat för det kommande budgetåret har hänsyn tagits till den beräknade behållningen. Kostnadsförslaget har därför kommit att särskilt med hänsyn till vissa utgiftsposter upptaga ett jämförelsevis lågt belopp, lägre än vad eljest skulle varit fallet och lägre än de kostnader, som verkligen kommit att utgå för dessa poster under det budgetår, kostnadsförslaget avsett. Dock har omkostnadsstatens slutsumma med tillägg av det besparade beloppet icke överskridits.

Mot statsrevisorernas ifrågasättande av att uppkommen behållning å omkostnadsstaten återlevereras till statsverket, har jag intet att erinra. Däremot synes det mig på anförda skäl lämpligt, att den bestämmelsen ännu så länge kvarstår, att rektor äger rättighet, därest så prövas nödigt, å en post i omkostnadsstaten göra minskning och å en annan ökning, under förutsättning att ej härigenom vederbörande omkostnadsstats slutsumma överskrides.

Vad angår anslaget för inredning m. m. av de nya byggnaderna, vilket återfinnes i 1922 års riksstat, togs detsamma första tiden med hänsyn till de då rådande höga priserna i anspråk endast för det mest nödvändiga. Kompletteringsarbeten ha därför under årens lopp måst äga rum. Detsamma gäller, ehuru i mindre grad ifråga om det anslag för tomtens ordnande och ny trädgårds anläggande som återfinnes i 1919 års riksstat. Ur detta anslag har också med nådigt tillstånd ersättning utgått för inköp år 1927 av det här nedan omnämnda, tegelbruket Annetorp förut tillhöriga, jordområdet.

Revisorerna hava uppmärksammat, att i några fall avsevärda kostnader nedlagts på seminarieträdgårdarnas underhåll och skötsel. Såsom exempel härpå framhålles, vad Lunds seminarium angår, att »inkomsterna av försålda trädgårdsprodukter uppgingo till 1,120 kronor 35 öre mot en kostnadssumma för trädgårdens underhåll och skötsel av 6,488 kronor 98 öre, därav till avlönande av trädgårdsbiträde och extra arbetare ej mindre än 5,052 kronor 73 öre».

Seminarietomten, inklusive den del därav, på vilken byggnaderna äro uppförda, omfattar en areal av cirka 4 hektar, vartill kommer dels ett från Annetorps tegelbruk inköpt jordområde, stort 1,137.1 kvadratmeter, dels den cirka 80 meter långa och 9 meter breda av seminariet arrenderade gatan eller uppfartsvägen från landsvägen till seminariet. Skötseln och vården av hela detta område, som med undantag för trädgården icke har något samband med trädgårdsskötseln som undervisningsämne och som icke lämnar någon ekonomisk avkastning, bestrides av omkostnadsstatens trädgårdsmedel. Denna skötsel och vård omfattar bland annat renhållning, grusning och stenfyllning av gata, gångar och lekplaner, rensning, besåning eller bättring samt kanthuggning av de vidsträckta gräsplanerna, delvis skötseln av den stora idrottsplatsen samt klippning en eller två gånger om året av den kring hela området löpande cirka 900 meter långa häcken. Härtill kommer eventuellt under vår och sommar vattning samt vintertiden sandning och snöskottning. Även med den principiella upp-

fattningen, att seminarieträdgården har till sin egentliga uppgift att tjäna undervisningsändamål samt »att ej större kostnad bör nedläggas på densamma, än som betingas av denna dess uppgift», torde man i fråga om härvarande seminarium ej kunna komma ifrån utgifterna för ovannämnda ändamål avseende jämväl att hålla tomtområdet snyggt och välvårdat.

Arbetet med själva trädgårdens skötsel blir också rätt kostsamt, då trädgården är nyanlagd och utgöres av styv och tungarbetad jord. De klassindragningar, som ägt rum vid seminariet, ha ock i någon mån ökat behovet av extra arbetskraft. Seminariet har strävat efter och även lyckats erhålla billig sådan. Under det att vid Lunds stads planteringar och kyrkogårdar enligt uppgift en arbetare betalas med 1 krona 8 öre per arbetstimme, vilket utgör 51 kronor 84 öre för 48 timmars arbetsvecka, betalar seminariet 5 kronor per dag och person eller 30 kronor för 48 timmars arbetsvecka för fullgoda arbetare i åldern 20—35 år. — Skolbarnsträdgårdens skötsel bestrides till stor del av barnen själva.

Då, som ovan nämnt är, trädgården är nyanlagd, har den krävt bearbetning och gödsling i högre grad, men lämnat mindre avkastning, än vad en uppvuxen trädgård skulle hava gjort. Avkastningen ökas emellertid efter hand, allt eftersom fruktträden växa till.

Sedan långa tider tillbaka har redovisningen för försålda produkter tillgått på det sätt, att trädgårdsmästaren för granskning av rektor fört dagbok med detaljerade uppgifter om kvantum och priser å utlämnade och försålda produkter, varjämte vid varje månads slut lämnats uppgift på inkomsterna för månaden av försålda produkter, vilken uppgift medföljt räkenskaperna som inkomstverifikation. Givetvis har jag ingenting att erinra mot att, om så skulle påfordras, förteckning på alla dessa småposter, som redovisas i dagboken, medföljer för granskning av vederbörande myndighet.

Ehuruväl jag gärna medgiver, att utgifterna för Lunds folkskoleseminariums trädgård, trots strävandena att begränsa desamma, äro betydande, måste jag å andra sidan framhålla, att trädgårdens karaktär av undervisningsanstalt och de säregna förhållanden, under vilka den här arbetar, gjort dem nödvändiga och att, även om, som är all anledning förmoda, inkomsterna av försäljningen, allteftersom fruktträden växa till, ökas, dessa dock näppeligen kunna tänkas komma att täcka de med trädgårdens underhåll och skötsel förbundna utgifterna.

Lund den 28 december 1931.

Ch. Swanborg.
Rektor.

Rektors vid folkskoleseminariet i Landskrona

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 113, § 49.

Till kungl. skolöverstyrelsen, folkskolavdelningen.

Anmodad inkomma med yttrande över de erinringar riksdagens revisorer framställt angående folkskoleseminariernas omkostnadsstater får undertecknad härmed vördsamt anföra följande.

Rätten för rektor att, därest så prövas nödigt, å en post göra minskning och å en annan ökning, under förutsättning att ej härigenom vederbörande omkostnadsstats slutsumma överskrides, synes mig vara en välbefogad och ändamålsenlig anordning. Att på förhand uppgöra en omkostnadsstat, där ingen dylik marginal skulle behövas, torde väl, med de fluktuationer från det ena året till det andra i såväl *behovet* å de särskilda posterna — man tänke sig t. ex. behovet av bränsle, där det rent av skulle kunna vara ödesdigert, om man något år hade ett för snävt tilltaget maximianslag, eller behovet av undervisningsmateriel — som i *priserna*, vara så gott som omöjligt. Skulle åter, såsom revisorerna ifrågasätta, föreskrivas, att högst de i staten uppförda beloppen må få användas för avsedda ändamål, och att vid budgetårets slut uppkommen behållning skall återlevereras till statsverket, torde åsyftade belopp behöva tilltagas rätt avsevärt högt, för att de i alla händelser måtte räcka till och helst något bli över. Det kan emellertid, synes det mig, ifrågasättas, huruvida icke en dylik anordning skulle fresta till att *antingen* inköpa mera t. ex. av undervisningsmateriel eller dylikt, än vad man eljes skulle göra, *eller* söka spara in på inköpen mera än som för undervisningen är gagneligt för att få så mycket som möjligt att återleverera. Intetdera torde vara önskvärt.

Beträffande de bokförda inkomstposterna å försäljning av trädgårdsprodukter, vilka endast verifieras medelst reversal på under viss tid uppkommen inkomst av försäljningen, torde kunna sägas, att det är omöjligt för rektor att i detalj följa varje försäljning av trädgårdsalster. När trädgårdsmästaren för en månad uppger, att det sålts t. ex. blommor för så och så mycket, rotfrukter för så och så mycket, jordgubbar för så och så mycket o. s. v., torde rektor få förutsätta, att dessa uppgifter äro riktiga. En redogörelse av nu antydd art, vilken alltså är ett utdrag ur trädgårdens kassabok, torde emellertid lämpligen kunna bifogas som verifikation jämte reversalet.

Landskrona den 1 januari 1932.

Åke Ryde.

Rektors vid folkskoleseminariet i Göteborg

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 113, § 49.

Till kungl. skolöverstyrelsen, Stockholm.

Genom skrivelse den 22 december 1931 har kungl. skolöverstyrelsen anmodat undertecknad att inkomma med yttrande med anledning av vad i riksdagens senast församlade revisorers berättelse yttrats rörande folkskoleseminariernas omkostnadsstater.

På grundvalen av dels en tablå, som utvisar den minskning (överskott) och den ökning (brist), som uppstått på de olika anslagsposterna i folkskoleseminariernas omkostnadsstater för budgetåret 1930, dels en sammanställning av behållningarna å ifrågavarande omkostnadsstater vid början av budgetåret 1930/1931 ävensom behållningarna vid samma budgetårs utgång ha revisorerna gjort vissa uttalanden.

Dessa uttalanden kunna sägas beröra tre olika frågor.

1) Revisorerna påpeka, att utgifterna på de olika anslagsposterna i många fall avsevärt understigit eller överstigit de belopp, varmed de upptagits i omkostnadsstaterna. Särskilt har, framhålla de, överskridande skett i fråga om anslagsposten till böcker, undervisningsmateriel och inventarier. Dessa fakta synas revisorerna vittna om att de olika anslagsposternas belopp icke beräknats med erforderlig noggrannhet, och revisorerna anse det erforderligt, att en inskränkning vidtages i vederbörande rektors rätt att disponera en anslagspost till annat ändamål än det med densamma avsedda. De ifrågasätta, huruvida icke bör föreskrivas, att *högst* de i staten uppförda beloppen få användas för avsedda ändamål, samt att vid budgetårets slut uppkommen behållning å omkostnadsstaten skall återlevereras till statsverket.

Revisorernas påpekanden rörande förskjutningarna mellan de olika anslagsposterna synas i åtskilliga fall motivera, att ett kommande budgetår en viss justering mellan anslagsposternas summor göres. På grund av de erfarenheter jag gjort under den relativt korta tid jag varit rektor vid härvarande seminarium skulle jag även utan vad nu påtalats föreslagit ett par dylika justeringar.

Men sedan jag gjort detta medgivande anser jag mig kunna med stöd av mina erfarenheter som rektor vid tvenne seminarier bestämt avstyrka det yrkande revisorerna gjort, att en inskränkning vidtages i rektors rätt att disponera en anslagspost till annat ändamål än det därmed avsedda. Och alldeles särskilt kraftigt vill jag avstyrka de åtgärder i detta syfte revisorerna ifrågasätta. Jag anser, att bestämmelser av dylik art skulle vara för seminariernas arbete i hög grad skadliga.

Visserligen kan man framhålla, att det i många fall kan vara en smaksak, till vilken anslagspost en utgift skall hänföras och att det i sådana fall står rektor fritt att placera utgiften under lämplig rubrik. Men skall det vara nödvändigt, att rektor skall behöva i sådana fall försätta tid med att sitta och flytta utgiftssummorna som i ett puzzle för att få de olika anslagsposterna på lämpligt sätt utfyllda?

Och bortsett härifrån, hur skall rektor förfara, om det under budgetårets lopp visar sig nödvändigt att göra en utgift, som rektor i april föregående budgetår, då förslagen till anslagsposternas summor uppgjordes, icke kunde förutse? Sådant inträffar varje år. Med nuvarande frihet för rektor är saken enkel. Med revisorernas ifrågasatta bestämmelser skulle rektor i vissa fall vara urståndsatt att ombesörja de nödvändigaste åtgöranden, såvitt icke de olika anslagsbeloppen, som ju icke skulle få överskridas, bli så rundligt tilltagna, att dylika oförutsedda utgifter under alla förhållanden rymmas inom anslagsposten.

Beträffande särskilt anslagsposten uppvärmning och belysning bör observeras, att det praktiskt taget är omöjligt att på förhand med någon visshet beräkna utgifterna under denna post. Förbrukningen av bränsle beror ju på väderleken, och den kan som bekant under olika år skifta väsentligt. Härtill kommer, att rektor vid den tid förslag till omkostnadsstat ingives icke kan med säkerhet beräkna priset å bränsle följande budgetår. Det är rektors skyldighet att tillse, att lokalerna äro tillbörligt uppvärmda, även om kostnaderna ett år på grund av stark och långvarig köld samt höga bränslepriser skulle bli abnormt höga och vida överstiga vad i omkostnadsstaten beräknats. Under nuvarande förhållanden kan saken ordnas genom inknappningar å andra poster.

Å andra sidan: kan genom gynnsamma förhållanden å posten uppvärmning och belysning eller andra poster besparingar göras, är det för en seminarierektor ganska naturligt, att han låter dessa besparingar komma den post tillgodo, som han självklart måste med allra största kärlek omhulda, nämligen posten böcker, undervisningsmateriel och inventarier. Att, som revisorerna påpeka, överskridandena förekomma mest å denna anslagspost, synes mig därför både naturligt och för rektorerna hedrande.

I förbigående anser jag mig här böra beträffande den relativt höga summan under denna anslagspost på härvarande seminariums omkostnadsstat framhålla, att, då jag med ingången av budgetåret 1930/1931 tillträdde rektoratet, förelåg från föregående budgetår en behållning av 1,124 kronor 2 öre, som måste anses tillkomma denna anslagspost. Den hade nämligen uppkommit på så sätt, att den förut fungerande vikarierande rektorn med avsikt reserverat medel för att betala vissa beställda inventarier, som skulle levereras före slutet av budgetåret 1929/1930. På grund av olycksfall bland leverantörens arbetspersonal blev i sista stund leveransen fördröjd in på det nya budgetåret, och betalningen kom att belasta det nya budgetårets utgiftssumma. Frånräknas denna summa, minskas det av revisorerna påpekade överskridandet av posten böcker, undervisningsmateriel och inventarier med mer än en tredjedel.

2) Vad revisorerna ha att anföra beträffande kostnaderna för trädgårdens underhåll och skötsel berör icke förhållandena vid härvarande seminarium, varför jag anser mig kunna förbigå denna fråga.

Vidkommande revisorernas framhållande av det önskvärda i att vid inleverering av inkomsterna från trädgården redogörelse över försäljningen av trädgårdsalstren bifogas reversalen vill jag framhålla, att ett dylikt krav åtminstone vid vissa seminarier med stor avsättning av trädgårdsprodukter torde medföra ett betydande arbete, som knappast torde vara av nöden påkallat. Det torde vara tillräckligt, att vederbörande rektor granskar trädgårdslärarens förda räkenskaper över de många små posterna av försålda blommor, frukt etc.

3) Vad slutligen revisorerna påtala rörande vissa vid tvenne seminarier balanserade besparingar å medel, som av riksdagen anvisats för vissa engångskostnader, berör detta icke härvarande seminarium. Jag saknar därför anledning att däröver yttra mig.

Göteborg den 2 januari 1932.

Gustaf Walli.

Rektor vid folkskoleseminariet i Göteborg.

Rektors vid folkskoleseminariet i Skara

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 113, § 49.

Kungl. skolöverstyrelsen.

Av kungl. skolöverstyrelsen anmodad att inkomma med yttrande med anledning av vad riksdagens senast församlade revisorer yttrat rörande folkskoleseminariernas omkostnadsstater får jag anföra följande.

Den dispositionsrätt över omkostnadsanslaget, som enligt gällande bestämmelser är vederbörande rektor medgiven, innebär för seminarierna en fördel, i det att härigenom möjliggöres ett fullständigare utnyttjande av de beviljade anslagen. Revisorerna föreslå nu, att rektors rätt att disponera anslaget inskränkes på så sätt, att högst de i staten uppförda beloppen må få användas för avsedda ändamål samt att uppkommen behållning å omkostnadsstaten skall återlevereras till statsverket. Härigenom skulle rektorernas handlingsfrihet bliva starkt begränsad. Den av revisorerna antydda möjligheten att rektor efter skolöverstyrelsens medgivande skulle kunna få använda uppkommen behållning å en post till förstärkning av en annan post torde icke komma att få någon större praktisk betydelse. I dylika fall skulle skriftväxlingen mellan seminariet och skolöverstyrelsen medföra en tidsspillan, som mången gång komme att omöjliggöra för rektor att besluta en utgift, erforderlig för att till seminariets bästa begagna ett gynnsamt tillfälle. Endast om man bortser från de reella förhållandena och låter sig ledas uteslutande av formella hänsyn, kan den ifrågasatta starka begränsningen av rektorernas handlingsfrihet anses motiverad.

Anses det önskvärt, att rektorerna mera sparsamt begagna rätten att, under given förutsättning, å en post göra minskning och å en annan ökning, torde detta mål kunna vinnas med mindre radikala åtgärder än den av revisorerna föreslagna.

Vad angår revisorernas yrkande, att inkomstposterna av försäljning av trädgårdsprodukter skola verificeras medels reversal med bifogande av redogörelse över försäljningen, är intet att däremot invända, men det torde komma att behövas föreskrift om hur specificerad och detaljerad ifrågavarande redogörelse skall vara.

Skara den 31 december 1931.

E. R. Norrman.
Rektor vid folkskoleseminariet i Skara.

Rektors vid folkskoleseminariet i Karlstad

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 113, § 49.

Till kungl. skolöverstyrelsen, folkskolavdelningen.

På grund av kungl. överstyrelsens remiss till rektorerna vid statens folkskoleseminarier den 22 december 1931 angående yttrande med anledning av vad i ett vid remissen fogat transumt av riksdagens senast församlade revisorers berättelse yttrats rörande folkskoleseminariernas omkostnadsstater, får jag vördsamt anföra följande.

Enligt kungl. brevet den 20 juni 1930 angående fastställande av folkskoleseminariernas omkostnadsstater äger vederbörande rektor att, därest så prövas nödigt, å en post göra minskning och å en annan ökning, under förutsättning att härigenom vederbörande omkostnadsstats slutsumma ej överskrides. Med hänsyn till den tillämpning detta medgivande fått, har

det synts revisorerna erforderligt, att en inskränkning vidtages i rätten att disponera en anslagspost till annat ändamål än det med densamma avsedda. Revisorerna ha därför ifrågasatt, huruvida icke vid omkostnadsstaternas fastställande i stället för nuvarande bestämmelser bör föreskrivas, att *högst* de i staten uppförda beloppen må få användas för avsedda ändamål samt att vid budgetårets slut uppkommen behållning å omkostnadsstaten skall återlevereras till statsverket, dock med befogenhet för skolöverstyrelsen att i undantagsfall, där särskilda skäl föreligga, medgiva, att uppkommen behållning å en post må användas till förstärkning av annan för avlöning ej avsedd post.

Med anledning av detta förslag vill jag framhålla, att anslaget till bränsle och lyse m. m. är svårt att noggrant beräkna, enär man givetvis på förhand ej kan veta, om den kommande vintern blir kall eller blid och därför kräver mera eller mindre bränsle än vid normal väderlek. Likaledes är det svårt att på förhand noggrant beräkna priset på koks för den kommande bränslesäsongen. Förslagets genomförande kräver därför, att på denna post anslaget tilltages så rundligt, att ingen brist uppstår under ovanligt kalla vintrar eller att möjlighet föreligger att få tilläggsanslag, om så erfordras. Beträffande övriga poster torde ibland en viss olägenhet uppstå, om man ej har någon marginal att röra sig med. Om man t. ex. på en post vid budgetårets slut har en obetald räkning på 250 kronor men endast har kvar 125 kronor på anslaget, nödgas man betala halva räkningen av budgetårets medel och andra hälften av nästa budgetårs anslag. Det synes därför vara önskvärt, att man finge en överskridningsmarginal av t. ex. 10 procent å varje anslagspost, under förutsättning att totalanslaget ej överskredes. Alltför rigorösa bestämmelser torde på detta område ej vara till gagn för förvaltningen.

För den händelse inlevererings till statsverket av ej förbrukade anslag kommer att föreskrivas, vill jag uttala önskvärdheten av att sådan ej behöver ske förrän inom två månader efter budgetårets slut. På grund av det starkt forcerade arbetet mot slutet av vårterminen och planläggningen av nästa läsårs arbete kan det ibland vara svårt att ha huvudbokslutet klart samma dag budgetåret slutar. Ett annat, måhända lämpligare sätt att vinna det avsedda ändamålet vore, att befintligt överskott anmäldes vid äskande av medel för närmaste budgetår, varvid det befintliga överskottet kunde avdragas från den fastställda omkostnadsstaten, så att endast skillnaden mellan den fastställda staten och överskottet finge rekvireras.

Beträffande anmärkningen att i några fall avsevärda kostnader nedlagts på trädgårdens underhåll och skötsel, torde härvarande seminarium ej träffas därav, då dess trädgård är bland de största och kostnaderna ej överskridit anslagssumman med tillägg av inkomsterna ur trädgården.

Ifråga om det av revisorerna framställda önskemålet, att vid inlevereringen av inkomsterna från trädgården redogörelse över försäljningen av trädgårdsalstren bifogas reversalen, torde ingen annan olägenhet följa av detta förslags förverkligande än ökat skrivarbete.

Karlstad den 31 december 1931.

Vördsamt:

Albin Olsson.

Rektors vid folkskoleseminariet i Falun

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 113, § 49.

Till kungl. skolöverstyrelsen, Stockholm.

Anmodad avgiva yttrande över statsrevisorernas berättelse ifråga om folkskoleseminariernas *omkostnadsstater för budgetåret 1930/1931*, får jag härmed vördsamt anföra följande.

Som av tablåerna för berörda omkostnadsstater utvisa, ha *utgifterna för Falu folkskoleseminariums verksamhet i stort sett ganska väl svarat mot vad som för olika anslagsposter beräknats.* Bristerna ifråga om anslagen för »lek och idrott» och »kurser och föreläsningar» äro ej större än att de ungefärligen täckas av det lämnade anslaget för »tillfälliga utgifter». — Anslaget för »expeditions- och tryckningskostnader» var beräknat med hänsyn till närmast föregående års utgifter i berörda avseende. Då framställning av medel gjordes, var jag visserligen medveten om, att anslaget var förhållandevis lågt tilltaget, allra helst som under berörda år skulle anskaffas nytt blankettryck för 5 år framåt, men jag begärde ej höjt anslag, eftersom jag trodde mig kunna i därför erforderlig utsträckning begränsa utgifter för andra anslagsposter. Så har ock kunnat ske, bland annat därigenom att det fick något anstå med anskaffandet av en del materiel för undervisningen i slöjd. — Att utgifterna för »uppvärmning m. m.» ej fullt motsvarade det beräknade anslaget, är ju en helt naturlig sak, då ju av väderleksförhållandena betingat bränslebehov och av valutaförhållandena beroende bränslepriser aldrig kunna på förhand säkert beräknas. Så belöpte sig kostnaderna för uppvärmningen härstädes läsåret 1926—1927 till 10,245 kronor och läsåret 1930—1931 till 11,468 kronor. En differens på åtminstone 500 kronor åt ena eller andra hållet om ett normalt genomsnittsbelopp måste man tydligen här alltid vara beredd på. Under vissa år har också det genomsnittligt beräknade anslagsbeloppet helt naturligt måst överskridas. Det har då varit mycket värdefullt och lämpligt, att det varit överlåtit åt rektor att vidtaga därför erforderliga begränsningar i utgifterna å andra poster. Han har då utan att behöva själv förskottera eller genom särskilda framställningar om tilläggsanslag på ett mjukt och naturligt sätt kunnat möta ovan berörda växlingar. I regel har då här särskilt anslaget till »böcker och undervisningsmateriel» befunnits vara lämpligt som ett slags regleringsanslag. Det ena året har sålunda från detta anslag tagits något mindre än som normalt beräknats för böcker m. m., men andra år, då det blivit överskott från anslaget för »uppvärmning m. m.», har så mycket mera kunnat lämnas för inköp av sådan materiel. Att rektor haft sådan rätt till lämplig reglering och avpassning av utgifterna alltefter förhållandena, torde icke kunna sägas ha på något sätt ökat statens utgifter, men tydligen berett seminariernas rektorer en värdefull lättnad i handhavandet av seminariernas ekonomi.

I revisorernas skrivelse framhålles också, att vid en del seminarier — och bland dem Falun — hava *omkostnadsstaternas slutsummor* på det sätt *överskridits*, att vid budgetårets början befintliga behållningar å omkostnadsstaterna helt eller delvis tagits i anspråk. I fråga om Falu-seminariet, vars slutliga budgetsumma det året var 36,921 kronor 66 öre, är differensen enligt de förda räkenskaperna 54 kronor 66 öre. Ger man emellertid akt på

— icke de betalda räkningarna — utan på de utgifter, som verksamheten vid seminariet under budgetåret verkligen åsamkat seminariet, skall man i stället finna, att dessa under det året snarare krävt mindre än större belopp, än vad som av statsmedel ställts till seminariets förfogande som expensmedel för året ifråga. Att den lilla differensen uppstått och synes markera ett »överskridande», beror helt enkelt på att jag icke ansett mig behöva dröja med betalning av en räkning, daterad i slutet av juni 1931, till juli månad, ehuru så skett med motsvarande räkning föregående år. På utgifter, förorsakade av seminariearbetet under budgetårets sista kvartal, kan man ju ej alltid begära att få räkning, förrän under juli månad, alltså under nytt budgetår. Då förhållandena i detta avseende givetvis gestalta sig något olika under olika år, är det därför önskvärt, att det åtminstone finns någon latitud för därav betingade växlingar, så att rektor icke skall behöva att på konstlat sätt så ordna med likvideringen, att bokföringen på öret anger de faktiska utgifterna för budgetåret ifråga.

Revisorernas förslag, att den behållning, som förefinnes vid ett budgetårs slut skall återbäras till statsverket, finner jag visserligen vara välmotiverat, om det gäller något större belopp, men om behållningen endast är ett mindre belopp, exempelvis mindre än 100 kronor, finner jag det sålunda av ovan berörda skäl vara lämpligast, att denna får överföras på det kommande budgetårets konto. Någon nämnvärd vinst för statsverket torde inlevereringen av dylika behållningar givetvis inte komma att bliva, då bestämmelser därom tydligen komma att föranleda att det ordnas med likvideringen av åsamkade skulder så, att någon nämnvärd behållning ej kommer att finnas.

Som sammanfattning av vad jag sålunda anfört får jag framhålla, att här gjorda erfarenheter visa, att den *ordning, som under sista åren följts ifråga om rektors rätt att disponera av statsmedel mottagna expensmedel och att överföra uppkommen behållning för ett år till det följande,* är för skötseln av seminariernas ekonomi synnerligen *praktisk och ändamålsenlig.* Det vore avgjort ett steg baklänges, att nu övergå till det i dessa avseenden av revisorerna nu förordade systemet. Det är nämligen att återgå till vad som förut visat sig vara på många sätt besvärligt och opraktiskt.

Vad revisorerna principiellt föreslagit ifråga om *trädgårdsskötselns uppgift* inom seminarierna och om redovisning för inkomster vid försäljningen av trädgårdsalster, finner jag däremot vara lämpligt och naturligt. Här har arbetet sedan flera år tillbaka lagts i enlighet med sådana synpunkter, och detta inte bara ifråga om trädgårdsskötsel utan också ifråga om undervisningen i hushållsgöromål.

Falun den 30 december 1931.

Vördsamt:

Carl Gustaf Hellsten.

Rektors vid folkskoleseminariet i Härnösand

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I. sid. 113, § 49.

Till kungl. skolöverstyrelsen.

I skrivelse från kungl. skolöverstyrelsen av den 22 december 1931 anmodad att inkomma med yttrande i anledning av vad i riksdagens revisorers senaste berättelse yttrats rörande folkskoleseminariernas omkostnadsstater för budgetåret 1930/1931, får jag vördsamt anföra följande.

Till förklaring av vad riksdagens revisorer i nämnda berättelse anmärkt beträffande överskridande av anslaget till böcker, undervisningsmateriel och inventarier vid folkskoleseminariet i Härnösand, får jag framhålla, att under ifrågavarande år början gjorts till successiv nyanskaffning av bänkar och stolar i lärorummen, ett behov som är alldeles ofrånkomligt; vidare att ett förutvarande materielrum iordningsställts för undervisningen i geografi och biologi, för vilket ändamål anskaffats en del bord och skåp samt anordningar gjorts för lokalens användning i och för skioptikonförevisning; att i teckningssalen och övningsskolans materielrum skåp anordnats; att ett pianino inköpts i utbyte mot två för undervisningen oanvändbara instrument, att kostnaderna för bokinköp och inbindning av böcker till väsentlig del förorsakats av att referensbibliotek för eleverna, vilket förut saknats, under vårterminen 1930 inrättats i det förutvarande skuggrummet intill teckningssalen. Dessa nyanskaffningar ha givetvis dragit en kostnad utöver det ordinarie anslaget, men de måste under föreliggande förhållanden anses oundgängliga. De ha kunnat göras dels tack vare det överskott på cirka 800 kronor, som uppkommit på övriga anslagsposter, dels och framför allt, tack vare den behållning, som förefunnits från budgetåret 1928/1929.

I anslutning till vad sålunda anförts, får jag rörande de av statsrevisorerna ifrågasatta nya bestämmelser om att högst de i staten uppförda beloppen må få användas för avsedda ändamål samt att uppkommen behållning skall återlevereras till statsverket, framhålla, att det synes föga ändamålsenligt att avgränsa de olika anslagsposterna mot varandra på sätt föreslagits. Ifråga om t. ex. kostnaderna för uppvärmning och belysning måste det finnas en vid marginal, då väderleken ej låter sig beräknas ett år i förväg. Behovet av en sådan marginal illustreras i mindre skala av det förhållandet, att snöskottning vid härvarande seminarium under år 1925—1926 dragit en kostnad av 783 kronor 50 öre, under det att för samma post år 1929—1930 endast krävts en summa av 95 kronor 25 öre. Uppenbart är visserligen, att t. ex. anslagsposten expeditions- och tryckningskostnader bör kunna vara mer konstant, men å andra sidan måste utgifterna för böcker, undervisningsmateriel och inventarier bli fluktuerande.

Nyanskaffning av inventarier, t. ex. bänkar, kan vissa år draga en betydande kostnad, och även frånsett ett sådant behov vore det olyckligt, om denna anslagspost bleve snävt begränsad, då böcker och undervisningsmateriel äro livsvillkor, för att ett seminarium, i synnerhet i en stad utan andra resurser i fråga om bibliotek och museer, skall kunna fylla sin uppgift. Det synes därför vara en billig fordran, att möjligheten att i viss utsträckning använda på andra poster eller under föregående år eventuellt uppkommet överskott alltjämt måtte få förefinnas. Skolöversty-

relsen har ju också tillfälle att genom reglering av omkostnadsstaten (under budgetåret 1927/1928 har t. ex. för Härnösands seminarium en minskning skett med 500 kronor och år 1929/1930 med 1,000 kronor) tillse, att tillbörlig sparsamhet iakttages.

Härnösand den 31 december 1931.

Karl Ågren.
Rektor vid folkskoleseminariet i Härnösand.

Rektors vid folkskoleseminariet i Umeå

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 113, § 49.

Till kungl. skolöverstyrelsen.

Genom remiss den 22 december 1931 anbefalld inkomma med yttrande i anledning av vad riksdagens senast församlade revisorer i sin berättelse anfört rörande folkskoleseminariets i Umeå omkostnadsstat m. m., får jag vördsamt anföra följande.

Vad först beträffar det överskott, som uppkommit å de årliga anslagen till seminariets omkostnader och som den 30 juni detta år uppgick till 18,022 kronor 67 öre, må framhållas dels, att de kostnadsförslag, som av mig framställts, icke vid jämförelse med omkostnaderna för övriga dubbelseminarier kunna anses högt beräknade, dels ock att överskottet utom genom sparsamt handhavande av medlen huvudsakligen uppkommit därigenom, att seminariet med anlitande av de särskilda anslag, riksdagen anvisat till inredning och möblering av nya seminariebyggnaden, till böcker och materiel samt till anläggning av seminarieträdgård, iordningställts och utrustats, varigenom utgifterna å omkostnadsstaten för inventarier och reparationer, böcker och materiel samt för trädgårdens underhåll kunnat hållas jämförelsevis låga. Summan av utgifter å omkostnadsstaten belöpte sig budgetåret 1927/1928 till 28,621 kronor 93 öre, budgetåret 1928/1929 till 28,431 kronor 22 öre, budgetåret 1929/1930 till 29,045 kronor 17 öre och budgetåret 1930 1931 till 28,110 kronor 89 öre, medan sistnämnda år utgifterna vid övriga dubbelseminarier varierade mellan 32,717 kronor 48 öre och 42,477 kronor 72 öre. Det är tydligt att utgifterna å omkostnadsstaten vid seminariet i Umeå icke i längden kunna hållas lägre än vid övriga dubbelseminarier. Redan under innevarande budgetår erfordras vissa ommålnings- och reparationsarbeten, varjämte komplettering av materiel och bokbestånd måste ske liksom ock omläggning av trädgårdens gräsmattor i stor utsträckning. Då tillika Kungl. Maj:t, för att berörda överskott skall snart avverkas i år liksom förra budgetåret anvisat endast ett belopp av 18,700 kronor till omkostnader, därav intet belopp till inventarier, reparationer, böcker och materiel, torde det ligga i öppen dag, att större delen av det besparade överskottet kommer att behöva tagas i anspråk detta budgetår.

Av det sagda torde i någon mån framgå, att det är svårt att exakt beräkna omkostnaderna. Detta är för övrigt helt enkelt omöjligt. Inkomsterna från trädgården bero av årsväxten. Även utgifterna äro svårbe-

räkneliga. Bränslepriserna fluktuera. Vattenavgifterna springa i höjden, om sommaren blir torr och vattenåtgången för trädgårdens räkning stegras. Somliga år erfordras mera penningar till blankettryck än andra o. s. v. Mera än tillnärmelsevis är det icke möjligt att beräkna vare sig utgifter eller inkomster. Det synes mig därför nödvändigt, att rektor fortfarande erhåller rätt att disponera anslagen å omkostnadsstaten.

Vad angår anmärkningen, att under posten »uppvärmning och belysning m. m.» här upptagits avlöningen till eldaren, får jag anföra, att detta skett med avsikt, enär jag ansett, att denna kostnad bör påföras eldningskontot, vilket jämväl sker i de redogörelser för dessa kostnader, som varje år lämnas till kungl. socialstyrelsen. Även med tillägg av berörda kostnad har kontot varit mindre än vid seminarierna i Luleå, Falun, Karlstad och Uppsala samt nästan lika lågt som i Lund.

Att anslaget till renhållning och betjäning, vilket anslag blott utgjorde 5,000 kronor, måste överskridas och bristen täckas av överskottsmedlen, behöver jag knappast framhålla. Att bristen blev så pass betydande, berodde främst på, att seminariet måste betala samtliga vattenavgifter (1,255 kronor 75 öre) utan bidrag från anslaget å generalplanen. Inga andra utgifter än rent nödvändiga för renhållning och snygghet ha förekommit.

I anledning av vad revisorerna anfört angående balanserade medel, som av 1924 års riksdag anvisats för vissa engångskostnader, får jag lämna följande redogörelse.

I huvudsak togs anslaget till inredning och möblering av den nya seminariebyggnaden omedelbart i anspråk. I detalj var inredningen planlagd. Jag fann det emellertid föga klokt att uteslutande med ledning av ritningarna över lokalerna anskaffa en fullständig inredning från första början och att det skulle bliva ändamålsenligare att i vissa fall successivt komplettera densamma. Därför besparades en del av anslaget för sådan komplettering. Under de senare åren har t. ex. bibliotekets inredning med bokhyllor fullföljts, i mån som bokbeståndet vuxit, och kommer jämväl detta budgetår att fullföljas. Till en början försågos klassrummen endast med en centrallampa med helindirekt belysning. Sedan numera taken mörknat, har det blivit nödvändigt att under detta budgetår taga även de övriga fyra ljuspunkterna i klassrummen i anspråk. Kostnaden för ytterligare erforderlig armatur beräknar jag till 800 à 1,000 kronor för 15 klassrum. Slutligen är det reserverade beloppet avsett för inköp av en orgel för högtidssalen i enlighet med mitt till överstyrelsen inlämnade förslag till inredning, vilket förslag lades till grund vid beräkningen av anslaget. Orgelns kostnad är i förslaget upptagen till 4,000 kronor. Sedan dessa inköp och arbeten skett, torde behållningen å anslaget vara förbrukad.

Det torde väl knappast behöva sägas, att en anläggning av en seminarieträdgård måste ske så småningom. Särskilt gäller detta den botaniska avdelningen. I huvudsak är trädgårdsanläggningen nu fullbordad utom i fråga om nämnda avdelning, för vars fullföljande under innevarande budgetår jag avsett det lilla återstående beloppet av anslaget till seminarieträdgård. — I fråga om revisorernas uttalande om önskvärdheten av att vid inlevereringen av inkomsterna från trädgården redogörelse över försäljningen av trädgårdsalstren bifogas reversalen, har jag intet att erinra, om härigenom någon kontroll utöver den, rektorerna nu kunna utöva, står att vinna.

Umeå den 29 december 1931.

N. H. Nyman.

Rektors vid folkskoleseminariet i Luleå

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 113, § 49.

Till kungl. skolöverstyrelsen.

Härmed får jag vördsamt avgiva yttrande — — — begärt med anledning av riksdagens senast församlade revisorers berättelse — — — angående folkskoleseminariernas omkostnadsstater.

Riksdagens revisorer påpeka i sin berättelse vissa påtagliga fakta och framkomma med ett förslag angående inskränkning i rektorernas rätt att handhava de medel, som för vederbörande seminarium ställts till förfogande i och för bestridande av omkostnaderna. I övrigt är deras berättelse såtillvida synnerligen oklar, att därav icke framgår, huruvida enligt deras mening missförhållanden i något avseende verkligen förekomma. — Innebörden av deras förslag och skrivelsen i övrigt giver emellertid vid handen, att de anse, att rektorerna i alltför hög grad begagnat sig av den dem tillerkända rätten att överskrida en anslagspost, när icke på den grund omkostnadsstatens slutsumma överskrides. Det förefaller, utan att detta uttryckligen säges, som om enligt deras åsikt härigenom skulle lämnas möjlighet till slöseri i viss mån med statens medel. Emellertid anmärka de icke på storleken av de anslag, som anvisats folkskoleseminarierna till bestridande av deras omkostnader, såvida icke deras påpekande av, att överskott av medel vissa år och vid vissa seminarier förefunnits, kunde tydas i denna riktning.

Angående det överskott, som vid senaste budgetårets slut förefanns vid folkskoleseminariet i Luleå, får jag anföra följande. Detta överskott uppkom genom iakttagande av sträng sparsamhet å seminariets samtliga utgiftstitlar och i alldeles bestämt syfte, nämligen verkliggörandet av ett länge närt önskemål att kunna installera en automatisk pump för uppfordring av sjövatten för trädgårdens behov. Detta syftemål har nu nåtts och innebär en årlig, icke oväsentlig besparing samtidigt med utsikter till en ökad avkastning av trädgårdsalster genom att det kalla, salthaltiga vattenledningsvattnet icke behöver användas.

Den frihet, som hittills tillerkänts rektorerna beträffande handhavandet av de medel, som ställts till seminariernas förfogande, innebär en mycket stor fördel. Härigenom skapas möjlighet att tillgodose krav från undervisningens sida på utveckling av skolans undervisningsmedel; genom sparsamhet med medel å somliga konton kan således ena året kanske slöjden, andra året fysiken o. s. v. tillgodoses på ett mera effektivt sätt beträffande undervisningsmateriel.

Riksdagens revisorer ha konstaterat, att anslaget beträffande somliga konton överskridits, beträffande andra underskridits. De ha emellertid icke kunnat påvisa någon olägenhet av det nu praktiserade systemet, ej heller ha de kunnat påvisa eller ens påstå, att seminariernas anslagssumma är för stor. Under sådana förhållanden förefaller deras positiva förslag en smula egendomligt, och får jag också på det livligaste avstyrka, att detsamma genomföres.

Luleå den 2 januari 1932.

Gustaf Melin.

Rektor vid folkskoleseminariet i Luleå.

Skolöverstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I. sid. 122, § 50.

Till Konungen.

Med anledning av härmed återgående nådiga remiss får skolöverstyrelsen i underdånighet anföra följande.

Riksdagens revisorer hava framhållit, att det i förevarande fall synes kunna ifrågasättas, om sådana omständigheter förelegat, som nödvändiggjort sjukledighet vid folkskollärartjänsten. Med anledning av detta uttalande vill överstyrelsen erinra därom, att ett skolråd vid prövning av en lärares ansökan om tjänstledighet på grund av sjukdom icke torde hava någon annan vägledning att tillgå än det för sökanden utfärdade läkarintyget. Enligt § 20 i nådiga kungörelsen den 16 september 1918 (nr 760) angående avlöning åt lärare vid folk- och småskolor samt statsbidrag till sådan avlöning erfordras för utbekommande av statsbidrag till vikarie för sjuktjänstledig lärare att genom intyg av läkare styrkts, att sjukdomen är av sådan beskaffenhet, att den tjänstledige läraren på grund av densamma varit urståndsatt att vederbörligen uppehålla sin tjänst. Ett sådant läkarintyg torde få anses som en förutsättning för beviljandet åt lärare av tjänstledighet för sjukdom.

Uppenbarligen har det icke varit lagstiftarnas mening, att lärare, som beviljats tjänstledighet på grund av sjukdom, skulle äga att under ledigheten åtaga sig annan avlönad befattning, framför allt icke lärarbefattning. Att emellertid förbud häremot icke blivit infört i gällande avlöningsbestämmelser för lärare vid kommunala och statliga läroanstalter — liksom ej heller eljest för befattningshavare i statens tjänst — torde bero därpå, att saken synts självfallen. Något verkligt missbruk i nu berörda avseende torde ock, så vitt överstyrelsens erfarenhet sträcker sig, hava förekommit endast i rena undantagsfall.

Enligt överstyrelsens mening föreligger alltså icke något behov av ändring i berörda avlöningsbestämmelser.

I den slutliga handläggningen av detta ärende hava deltagit generaldirektören Holmdahl, avdelningschefen undervisningsrådet Bruce och undervisningsrådet Nylund, föredragande.

Stockholm den 8 januari 1932.

Underdånigst:

OTTO HOLMDAHL.

SVEN NYLUND.
Föredragande.

Gustaf Redelius.

Bilaga.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde med Övertorneå församlings skolråd den 30 december 1931.

§ 1.

Från kungl. skolöverstyrelsen hade remitterats för yttrande en skrivelse från kungl. ecklesiastikdepartementet rörande ordinarie folkskolläraren

Nils Johan Waldemar Palmblads vid Övre Kuivakangas folkskola tjänstledighet under vårterminen 1931.

Skolrådet vill framhålla dels, att befattningen icke tillsatts av skolrådet utan av domkapitlet i Luleå på skolrådets förslag, och dels att Palmblad varit i tjänstgöring vid ifrågavarande statsfolkskola från höstterminens början till och med den 21 oktober, då han på egen begäran erhöll avsked. För övrigt har skolrådet intet att erinra utöver vad som framgår av statsrevisorernas skrivelse i ärendet.

Å skolrådets vägnar:

Per Boreman.

Ordf.

Stuteriöverstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 123, § 51.

Till Konungen.

Genom remiss den 18 december 1931 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt stuteriöverstyrelsen att, efter hörande av chefen för Flyinge hingstdepå och stuteri, avgiva underdånigt utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört i § 51 av deras den 15 i samma månad avgivna berättelse.

Med överlämnande av bemälde depåchefs yttrande i ämnet, får stuteriöverstyrelsen för egen del i underdånighet anföra följande.

Revisorerna framhålla, att det åt stuteriöverstyrelsen lämnade bemyndigandet att använda uppkommen besparing å någon utgiftspost i hingstdepåernas och stuteriets omkostnadsstater till täckande av brist å annan för avlöning ej avsedd post, givetvis ej bör utnyttjas på sådant sätt, att vissa poster i beräkningen upptagas till avsevärt högre belopp, än som rimligen kunna beräknas såsom erforderliga. Stuteriöverstyrelsen får då till en början erinra därom, att beräkningarna av medelsbehovet för hingstdepåerna och stuteriet måste uppgöras senast under juli—augusti månader året före det, då staterna skola tillämpas. Det gäller alltså att förutse och beräkna de priser, som kunna bliva rådande under en tidrymd, som ligger 10—22 månader efter den tid, då stuteriöverstyrelsen har att till Eders Kungl. Maj:t avgiva sitt förslag till hingstdepåernas och stuteriets inkomst- och utgiftsstater.

Revisorernas uttalande torde närmast hänföra sig till den av stuteriöverstyrelsen med underdånig skrivelse den 31 augusti 1929 till Eders Kungl. Maj:t överlämnade beräkningen av kostnaderna för furageringen vid Flyinge hingstdepå och stuteri under budgetåret 1930/1931. Dessa kostnader hava visserligen visat sig i verkligheten betydligt understiga de beräknade, men med de ovissa och starkt fluktuerande priser å foderämnen, som varit gällande under de senaste åren har det varit hart när omöjligt att med större grad av sannolikhet förutse de priser, som skulle bliva gällande omkring ett och ett halvt år senare. Redan härutinnan har anledning givits att, för att vara på den säkra sidan, beräkna dessa i överkant. Under år 1928 var medelpriset för havre i Sverige 17 kronor 70

öre per 100 kilogram, vartill måste läggas frakt och övriga leveranskostnader. I Skåne står havrepriset i regel 1 krona à 1 krona 50 öre högre än i landets övriga delar. Det torde alltså icke med fog kunna tillvitas stuteriöverstyrelsen att hava upptagit kostnaden till avsevärt högre belopp än som rimligtvis kunde beräknas såsom erforderligt.

Till jämförelse och för belysande av de svårigheter, som äro förenade med beräknandet så långt i förväg av dylika utgifter, må meddelas följande siffror beträffande furageupphandlingen vid Flyingeanstalten under de tre budgetår, som närmast föregått det ifrågavarande.

Budgetår	Beräknad kostnad	Verklig kostnad		Överskott (+) eller brist (—)	
1927—1928	76,000	68,411	50	+ 7,588	50
1928—1929	79,500	92,468	78	— 12,968	78
1929—1930	85,000	77,520	77	+ 7,479	23

Vid uppgörande av foderstaterna för hingstdepåerna infordras depåchefernas förslag till dessa, vilka sedermera underkastas granskning och ofta omarbetning inom stuteriöverstyrelsen. Av bifogade av chefen för stuteriöverstyrelsen uppgjorda foderstat för Flyingeanstalten för budgetåret 1930/1931, torde framgå, att densamma göres så specifik och sannolik som möjligt. Att faktorer sedan kunna tillstöta, vilka i viss mån ändra kalkylerna, är givetvis klart. Om tillgången på kraftigt bete är särdeles god och om betestiden kan utsträckas utöver den beräknade, minskas det tillskott av kraftfoder och hö, som eljest ansetts behövligt för moderston och unghästar, och, om det befinnes ekonomiskt fördelaktigt att utbyta ett fodermedel emot ett annat, så iakttages detta. Depåcheferna äro ålagda att i varje månadsrapport angiva den kvantitet foder, som eventuellt kunnat inbesparas. Huruvida sådana besparingar kunna göras, är naturligtvis även beroende av fordrets kvalitet, vilken ej alltid är den allra bästa.

Skiljaktigheten mellan den ifrågavarande inkomst- och utgiftsstaten för Flyingeanstalten under budgetåret 1930/1931 samt de verkliga inkomsterna och utgifterna hänför sig emellertid icke ensamt till den opåräknade nedgången i furageprisen utan även till den oväntade stegringen av inkomsterna.

Överskridandet av de för vissa anslagsposter beräknade utgifterna har, såsom statsrevisorerna själva framhållit, delvis sin grund i Eders Kungl. Maj:ts särskilda medgivande att inköpa en hästtransportautomobil för ett belopp — inberäknat transportkostnaderna m. m. — av omkring 25,000 kronor, som debiterats anslagsposten till underhåll av inventarier. Vidare har Eders Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 30 december 1930 medgivit, att Flyingeanstalten finge för en kostnad av 5,500 kronor förvärva rätt till grustäkt å närbelägna fastigheter, vilken kostnad avförts å anslagsposten till jordbruket. Bland övriga utgifter å sistnämnda anslagspost må särskilt framhållas de, som uppkommit genom anläggande av en ny väg från Flyinge kungsgård till ängs- och betesmarkerna vid Valleberg, samt genom ett omfattande täckdikningsarbete. Dessa kostnader hava svårligen kunnat på förhand till siffran noga beräknas.

Vad slutligen angår statsrevisorernas uttalande därom, att det kunde ifrågasättas, huruvida icke, med anledning av vad i detta sammanhang förekommit, en ändring av nu gällande bestämmelser om rätten att använda omförmälda medel borde göras av innebörd att, därest i kostnads-

staten upptagna medel ansåges böra disponeras för andra ändamål än i staten angivna, Eders Kungl. Maj:ts medgivande till vidtagande av en dylik åtgärd skulle inhämtas, får stuteriöverstyrelsen framhålla, att väsentliga svårigheter skulle uppstå, om ett sådant tillvägagångssätt bleve fastställt. I allmänhet kan det icke konstateras, huruvida en anslagspost måste överskridas eller kommer att lämna överskott, förrän under allra sista delen av budgetåret, och enär framställning till Eders Kungl. Maj:t i nu berörda avseende knappast kan göras, innan det med visshet låter sig beräkna, att överskott å en anslagspost verkligen uppstår, torde för det mesta tiden bliva för knapp att draga avsedd nytta av ett dylikt överskott. Särskilt skulle den ifrågasatta bestämmelsen föranleda olägenheter, om det förhållandet inträffade, att furageprisen, i stället för att nedgå, komme att till följd av missväxt eller andra omständigheter stiga, och de beräknade kostnaderna därför måste överskridas, innan ännu några överskottsmedel å andra utgiftstitlar kunde påvisas. Inskränkningen i stuteriöverstyrelsens förfoganderätt till överskottsmedlen måste nämligen medföra, att en anslagspost ej heller må överskridas med mindre än att Eders Kungl. Maj:t därtill lämnat medgivande och i erforderlig mån ställt medel härför till förfogande. Likaledes måste konsekvensen bli att överstyrelsens hittillsvarande rätt att till alla slags utgifter under anslaget använda eventuella överskott utöver de beräknade beloppen av de vid hingstdepåerna och stuteriet inflytande uppbördsmedlen icke vidare får kvarstå, utan att Eders Kungl. Maj:ts medgivande måste inhämtas även i fråga om sådana överskotts användande.

Enligt vad stuteriöverstyrelsen inhämtat, har ett flertal institutioner och anstalter inom statsförvaltningen bemyndigande att disponera uppkommande överskottsmedel å en utgiftspost till täckande av brist å annan för avlöning ej avsedd post, såsom t. ex. centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet, lantbruksinstituten, veterinärhögskolan, hovbeslagsskolan och trädgårdsskolan vid Alnarp samt maskin- och redskapsprovningsanstalterna vid Ultuna och Alnarp, för att blott nämna några under jordbruksdepartementet lydande inrättningar. Det bör erinras, att samtliga därvid ifrågakommande utgifter bestridas av allmänna budgetmedel, under det att stuteriväsendet finansieras direkt av totalisatormedel, som enligt Eders Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut böra användas endast till främjande av landets hästavel. De behållningar, som kunnat uppstå å de beräknade utgiftsposterna för stuteriväsendet och som kommit andra utgiftstitlar till godo, hava alltså i alla händelser använts inom den ram, som gäller för medlens användning över huvud taget. Under dessa förhållanden torde stuteriöverstyrelsen icke böra försättas i den undantagsställningen, att överstyrelsen icke skulle äga rätt att, på sätt hittills medgivits, använda uppkommande överskottsmedel.

Den remitterade akten återställes härjämte.

I behandlingen av detta ärende hava deltagit, förutom undertecknade Lindström och Nyborg, fullmäktige hos stuteriöverstyrelsen översten friherre W. H. von Essen och förste hovjägmästaren friherre H. O. Ramel.

Stockholm den 7 januari 1932.

Underdånigst:
ALB. LINDSTRÖM.

MART. NYBORG.
Föredragande.

Lennart Idén.

Chefens för Flyinge hingstdepå

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 123, § 51.

Till kungl. stuteriöverstyrelsen.

Härmed får jag vördsamt översända genom kungl. styrelsens skrivelse den 22 dennes, nr 1668, infordrade uppgifter rörande för anstaltens räkning upphandlade foderartiklar under budgetåret 1930/1931.

I samband härmed får jag erinra att i den erlagda betalningen icke ingå några kostnader för fodrets hemforsling från Flyinge järnvägsstation — då sådan ifrågakommit — eller upptagning och inläggning å de olika förvaringsplatserna på depåns foderskullar. Detta har utan kostnad för staten ombesörjts av anstaltens personal och skjutsar.

Kostnaderna för hemforsling från stationen och uppläggning å anvisade platser på foderloften torde böra beräknas till cirka 30 öre per 100 kg. för kraftfodret och till minst det dubbla för stråfodret.

Flyinge den 28 december 1931.

OSCAR SAMUELSON.

Chef för Flyinge hingstdepå och stuteri.

John Cederborg.

Uppgift över till Flyinge hingstdepå och stuteri upphandlad havre, hö och halm under budgetåret 1930/1931.

	Utg. Nr	Havre kg.	Havre kr.	Hö kg.	Hö kr.	Halm kg.	Halm kr.	Summa kronor
A.-B. C. Engström	16	34,080	4,815 50	—	— —	—	— —	4,815 50
D:o	17	5,000	706 50	—	— —	—	— —	706 50
A.-B. P. Laveson	24	—	— —	—	— —	50,840	1,240 50	1,240 50
D:o	40	—	— —	—	— —	5,560	135 66	135 66
Gustaf Andersson	94	—	— —	14,590	800 99	—	— —	800 99
D:o	132	—	— —	5,650	310 18	—	— —	310 18
Fr. Boijsen	166	—	— —	13,110	786 60	—	— —	786 60
Bengta Nilsson	200	—	— —	2,250	135 —	—	— —	135 —
Olof Jeppsson	222	—	— —	12,950	841 75	—	— —	841 75
Bengta Nilsson	253	—	— —	980	58 80	—	— —	58 80
C. Mathiasson	255	—	— —	4,730	307 45	—	— —	307 45
D:o	264	—	— —	3,250	211 25	—	— —	211 25
D:o	278	—	— —	14,590	948 85	—	— —	948 85
Lars Nilsson	279	—	— —	3,480	226 20	—	— —	226 20
Gottfrid Persson	290	—	— —	10,240	665 60	—	— —	665 60
Hjularöds gods	291	—	— —	750	48 75	—	— —	48 75
C. Mathiasson	293	—	— —	1,540	100 10	—	— —	100 10
Hjularöds gods	333	—	— —	920	59 80	—	— —	59 80
Tage Carlsson	334	—	— —	870	56 55	—	— —	56 55
Fr. Boijsen	335	—	— —	15,380	965 25	—	— —	965 25
D:o	355	—	— —	16,660	1,082 90	—	— —	1,082 90
Kristinetorps gård	360	—	— —	550	35 75	—	— —	35 75
Björnstorps gods	361	—	— —	—	— —	7,590	170 77	170 77
C. Sundström	367	—	— —	9,820	694 27	—	— —	694 27
Bengta Nilsson	404	—	— —	—	— —	2,250	45 —	45 —
P. Jeppsson	405	25,740	2,831 40	—	— —	—	— —	2.831 40
Bengta Nilsson	410	—	— —	—	— —	2,000	40 —	40 —
Gottfrid Persson	411	—	— —	7,670	498 55	—	— —	498 55
Högestad gård	437	50,320	5,233 28	—	— —	—	— —	5,233 28
Carl Sundström	438	—	— —	15,000	1,060 50	—	— —	1,060 50
D:o	439	—	— —	15,960	1,128 37	—	— —	1,128 37
Hervid Larsson	440	—	— —	—	— —	5,400	121 50	121 50
Hjularöds gods	441	—	— —	—	— —	6,910	155 47	155 47
Flyinge station	442	—	— —	Frakt	280 55	—	— —	280 55
D:o	443	—	— —	D:o	191 85	—	— —	191 85
D:o	444	—	— —	D:o	191 80	—	— —	191 80
Bror Olsson	455	2,000	208 —	—	— —	—	— —	208 —
Erik Stenman	456	—	— —	37,500	2,250 —	—	— —	2,250 —
Birger Johansson	498	—	— —	—	— —	7,240	162 90	162 90
Anders Olsson	514	—	— —	—	— —	10,440	234 90	234 90
Janne Holst	518	—	— —	5,230	339 95	—	— —	339 95
Hervid Larsson	530	1,600	166 40	—	— —	—	— —	166 40
Carl Sundström	538	—	— —	33,210	2,347 95	—	— —	2,347 95
Anders Svensson	539	—	— —	—	— —	8,030	180 67	180 67
Hjularöds gods	558	—	— —	—	— —	3,630	81 67	81 67
Bror Olsson	585	2,000	205 —	—	— —	—	— —	205 —
Olof Olsson	586	10,000	1,000 —	—	— —	—	— —	1,000 —
Carl Sundström	595	—	— —	30,440	2,152 11	—	— —	2,152 11
Flyinge station	596	—	— —	Frakt	239 75	—	— —	239 75
D:o	601	—	— —	D:o	248 55	—	— —	248 55
D:o	603	—	— —	D:o	239 75	—	— —	239 75
Svenstorps gård	612	—	— —	—	— —	7,080	159 30	159 30
Pehard Jeppsson	613	21,675	2,254 20	—	— —	—	— —	2,254 20
Erik Stenman	615	—	— —	65,300	3,906 17	—	— —	3,906 17
Flyinge station	616	—	— —	Frakt	225 55	—	— —	225 55
D:o	617	—	— —	D:o	218 35	—	— —	218 35
Hjularöds gods	614	—	— —	—	— —	11,470	258 07	258 07

	Utg. Nr	Havre kg.	Havre kr.		Hö kg.	Hö kr.		Halm kg.	Halm kr.		Summa kronor	
Hugo Jönsson	618	5,000	520	—	—	—	—	—	—	—	520	—
Olof Persson	649	10,000	1,000	—	—	—	—	—	—	—	1,000	—
Gottfrid Persson	657	—	—	—	1,230	79	95	—	—	—	79	95
Bröderna Larsson	658	—	—	—	—	—	—	19,010	427	72	427	72
J. Andersson	694	—	—	—	—	—	—	4,200	94	50	94	50
Bror Olsson	714	10,000	1,025	—	—	—	—	—	—	—	1,025	—
D. Persson	750	—	—	—	—	—	—	8,690	195	50	195	50
Carl Sundström	760	—	—	—	16,490	1,165	84	—	—	—	1,165	84
Nils Persson	794	—	—	—	—	—	—	3,340	75	15	75	15
D:o	807	—	—	—	—	—	—	2,890	65	03	65	03
Sven Nilsson	811	—	—	—	—	—	—	3,080	69	30	69	30
Flyinge station	840	—	—	—	Frakt	253	85	—	—	—	253	85
Carl Sundström	841	—	—	—	14,340	860	40	—	—	—	860	40
Hans Persson	851	—	—	—	—	—	—	2,340	52	65	52	65
Barsebäcks gård	969	—	—	—	—	—	—	100,920	2,270	70	2,270	70
Flyinge station	974	—	—	—	Frakt	162	75	—	—	—	162	75
D:o	975	—	—	—	D:o	174	—	—	—	—	174	—
Utsädesbolaget	981	10,000	1,293	—	—	—	—	—	—	—	1,293	—
Summa		187,415	21,258	28	374,680	26,552	08	272,910	6,236	96	54,047	32

Kostnaderna för annonsering m. m. uppgå till 358 kronor 18 öre.

Flyinge den 28 december 1931.

John Cederborg.
Redogörare.

Uppgift över till Flyinge hingstdepå och stuteri upphandlat linfrömjöl, vetekli och sojaskrå under budgetåret 1930/1931.

	Utg. Nr	Linfrömjöl kg.	Linfrömjöl kr.		Vetekli kg.	Vetekli kr.		Sojaskrå kg.	Sojaskrå kr.		Summa kronor	
Lunds stenkolsbolag	57	500	92	50	1,000	105	—	520	72	80	270	30
D:o	151	700	129	50	700	80	50	650	97	50	307	50
D:o	189	500	92	50	1,000	110	—	390	58	50	261	—
D:o	211	500	92	50	1,000	107	50	520	78	—	278	—
D:o	266	600	111	—	1,200	120	—	650	97	50	328	50
D:o	301	800	140	—	1,000	100	—	715	103	68	343	68
D:o	339	800	140	—	1,000	95	—	700	98	—	333	—
D:o	354	800	136	—	800	76	—	700	98	—	310	—
D:o	370	600	100	50	1,200	114	—	630	88	20	302	70
D:o	418	800	138	—	1,000	100	—	350	50	75	288	75
D:o	436	800	138	—	1,200	126	—	490	71	05	335	05
D:o	457	600	103	50	1,100	115	50	490	71	05	290	05
D:o	519	800	138	—	1,000	107	50	210	29	40	274	90
D:o	543	700	120	75	1,200	129	—	420	58	80	308	55
D:o	584	600	103	50	1,000	107	50	420	58	80	269	80
D:o	600	700	120	75	800	86	—	420	59	85	266	60
D:o	625	500	83	75	800	86	—	210	29	93	199	68
D:o	656	600	100	50	1,200	132	—	140	19	95	252	45
D:o	675	500	83	75	1,200	132	—	325	47	13	262	88
D:o	740	500	83	75	700	78	75	325	47	13	209	63
D:o	761	500	83	75	1,000	115	—	420	60	90	259	65
D:o	780	500	83	75	800	94	—	350	50	75	228	50

	Utg. Nr	Linfrömjöl kg.	Linfrömjöl kr.		Vetekli kg.	Vetekli kr.		Sojaskrå kg.	Sojaskrå kr.		Summa kronor	
Lunds stenkolsbolag ...	816	500	83	75	800	94	—	195	28	28	206	03
D:o ...	858	300	50	25	1,500	176	25	130	18	85	245	35
D:o ...	904	—	—	—	1,500	165	—	—	—	—	165	—
D:o ...	925	400	62	—	—	—	—	325	43	88	105	88
Summa		15,100	2,612	25	25,700	2,752	50	10,695	1,538	68	6,903	43

Flyinge den 28 december 1931.

John Cederborg
Redogörare.

Avskrift.

Flyinge hingstdepå och stuteri. Beräknade furageringskostnader under budgetåret 1930/1931.

	Antal rationer					
	5. 6. 5.	5. 8. 5.	4. 8. 5.	3. 5. 6. 5.	3. 5. 7.	2. 2. 5.
50 äldre hingstar i 250 dagar ...	12,500	—	—	—	—	—
5 » » i 365 » ...	1,825	—	—	—	—	—
15 hingstar i 4:e året, 365 » ...	—	5,475	—	—	—	—
15 » i 3:e » , 275 » ...	—	4,125	—	—	—	—
15 » i 3:e » , 90 » ...	—	—	—	—	—	1,350
25 » i 2:a » , 275 » ...	—	—	6,875	—	—	—
25 » i » » , 90 » ...	—	—	—	—	—	2,250
25 » i 1:a » . 100 » ...	—	—	—	2,500	—	—
50 fölston i 275 » ...	—	—	—	—	13,750	—
50 » i 90 » ...	—	—	—	—	—	4,500
5 ston i 4:e året 275 » ...	—	1,375	—	—	—	—
5 » i » » 90 » ...	—	—	—	—	—	450
6 » i 3:e » 275 » ...	—	1,650	—	—	—	—
6 » i » » 90 » ...	—	—	—	—	—	540
5 » i 2:a » 275 » ...	—	—	1,375	—	—	—
5 » i » » 90 » ...	—	—	—	—	—	450
5 » i 1:a » 275 » ...	—	—	—	1,375	—	—
5 » i » » 90 » ...	—	—	—	—	—	450
40 föl 30 » ...	—	—	—	—	—	1,200
	14,325	12,625	8,250	3,875	13,750	11,190

Sammandrag.

	Havre kg.	Hö kg.	Halm kg.
14.325 rationer à 5 kg. havre, 6 kg. hö, 5 kg. halm	71,625	85,950	71,625
12,625 » à 5 » » , 8 » » , 5 » »	63,125	101,000	63,125
8,250 » à 4 » » , 8 » » , 5 » »	33,000	66,000	41,250
3,875 » à 3.5 » » , 6 » » , 5 » »	13,562	23,250	19,375
13,750 » à 3 » » , 5 » » , 7 » »	41,250	68,750	96,250
11,190 » à 2 » » , 2 » » , 5 » »	22,380	22,380	55,950
	244,942	367,330	347,575
Avgår arrendeleveranser	20,160	64,000	80,000
Att upphandla	224,782	303,330	267,575
Utjämnas till	225,000	300,000	270,000

225,000 kg. havre à 20 kr.	kr.	45,000
300,000 » hö à 10 »	»	30,000
270,000 » halm à 5 »	»	13,500
Summa kr		88,500
Vetekli, linfrömjöl, sojamjöl	»	11,500
Summa kr.		100,000

Stockholm den 26 juli 1929.

Alb. Lindström.

Bestyrkes å tjänstens vägnar:
E. Sandberg.

Lantmäteristyrelsens
yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 126, § 52.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 18 december 1931 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt lantmäteristyrelsen att avgiva utlåtande i anledning av vad § 52 av riksdagens revisorers berättelse för budgetåret 1930/1931 innehåller, och får lantmäteristyrelsen till åtlydnad härav i underdånighet anföra följande.

Sedan förrättning rörande skifte å Gällivare 1² i Gällivare socken, vilken förrättning uppdragits åt distriktslantmätaren i Gällivare distrikt John Ollner genom vederbörande länsstyrelses förordnande den 29 augusti 1927, genom Gällivare domsagas ägodelningsrätts utslag första gången den 25 juli 1930 och andra gången den 26 juni 1931 blivit till förrättningsmannen för förnyad handläggning återförvisad, hade det synts revisorerna, som om genom bättre samarbete mellan förrättningsmannen och överlantmätaren det för delägarna menliga och ekonomiskt betungande dröjsmålet med ärendets slutförande kunnat undvikas. Av de upplysningar delägarna lämnat revisorerna hade det framgått, att mellan delägarna i fastigheten full enighet varit rådande rörande hemmanets klyvning även som att ingen tvist eller meningsskiljaktighet förelegat mellan delägarna och rågrannarna rörande gränserna för respektive hemmansdelar.

Enligt gällande lagstiftning rörande delning av jord å landet skall vid laga skifte icke blott träffas avgörande i rättsförhållandet mellan sakägarna inbördes utan jämväl tillses, bland annat, att en ur allmän synpunkt onyttig och ändamålslös jorddelning förhindras, att läget av fastställda ägogränser för framtiden tryggas samt att ej heller tredje mans rätt (inteckningshavare m. fl.) trädes för nära.

I överensstämmelse härmed innehåller berörda lagstiftning och därtill anknutna författningar noggranna bestämmelser rörande såväl det tekniska utförandet av jorddelningsförrättningar som det formella förfaran-

det vid sådana förrättningar. I sistnämnda avseende stadgas bland annat avsevärd inskränkning i delägarnas beslutanderätt i de frågor, som förekomma vid laga skiften. Flertalet frågor skola således avgöras av förrättningsmännen, vilka även hava att besluta i de frågor, varom vederbörande sakägare äga träffa förening, i de fall då dessa icke äro ense eller deras beslut stå i strid mot föreskrifterna i gällande lag.

Uppenbart är att förrättningsmännen vid laga skifte böra söka tillfredsställa delägarnas önskemål så långt sådant är lagligen möjligt, men endast den omständigheten, att — såsom i förevarande fall — delägare och rågrannar icke hava något att erinra mot ett laga skifte, innebär icke i och för sig någon garanti för, att skiftet utförts i enlighet med de av Eders Kungl. Maj:t och riksdagen fastställda föreskrifter och så, att det därmed avsedda syftemål uppnåtts. Tvärtom har i gällande lagstiftning uttryckligen föreskrivits, att jorddelningsförrättningarna skola, även om besvär mot desamma icke blivit anförda, prövas och granskas av vederbörande ägodelningsdomare eller ägodelningsrätt, vilken senare äger föreskriva ändringar i förrättning eller återförvisa densamma för ny handläggning även om yrkande därom ej framställts.

Innan ägodelningsdomarens eller ägodelningsrättens prövning företages, granskas emellertid förrättningen av vederbörande överlantmätare, vilken har att avgiva yttrande rörande densamma ävensom att till ägodelningsdomaren översända den förklaring över gjorda anmärkningar, överlantmätaren må hava infordrat från förrättningslantmätaren. Någon rätt för överlantmätaren att därvid beträffande avslutad förrättning i samråd med förrättningsmannen företaga någon rättelse av betydelse i sak föreligger icke. Den åtgärd, som av överlantmätaren kan vidtagas för att underlätta förfarandet inför ägodelningsdomaren eller ägodelningsrätten, är att lämna förrättningslantmätaren tillfälle avgiva förklaring över framkomna anmärkningar och rätta misskrivningar och därmed jämförliga felaktigheter. Något egentligt samarbete mellan överlantmätare och distriktslantmätare vid förrättning kan således icke förekomma sedan densamma avslutats.

Under förrättnings handläggning både kan och bör däremot, på sätt revisorerna torde hava avsett, sådant samarbete förekomma på så sätt, att förrättningsmannen i förekommande fall av överlantmätaren inhämtar upplysningar och råd. Förutsättningen för resultat av samarbete i denna form är givetvis, att vederbörande förrättningsman tager rättelse av honom givna råd och anvisningar, vilka på grund av sakens natur i allmänhet måste vara tämligen generella.

Lantmäteristyrelsen nödgas emellertid konstatera, att denna förutsättning beträffande förevarande lantmäteridistrikt icke är för handen. Omnämnas må att ägodelningsrätten den 26 juni 1931 ansett sig nödsakad vägra fastställelse å icke mindre än sju av samma förrättningsman handlagda förrättningar.

Lantmäteristyrelsen har sedan lång tid tillbaka haft sin uppmärksamhet riktad å de ej minst för vederbörande sakägare otillfredsställande förhållandena å lantmäteridistriktet. Av styrelsen mot distriktslantmätaren vidtagen bestraffningsåtgärd liksom honom givna föreställningar hava icke lett till resultat lika litet som ett honom av allmän domstol ådömt bötesstraff efter av styrelsen beslutat åtal.

Emellertid äro givetvis tjänstgöringsförhållandena pressande för lantmäteripersonalen i rikets nordligaste bygder. Med beaktande härav och

då distriktslantmätaren velat göra gällande, att mellan honom och överlantmätaren förefunnes personliga motsättningar, har lantmäteristyrelsen vid skilda tillfällen under åren 1928—1930 i ändamål jämväl att söka åvägabringa för sakägarna tillfredsställande förhållanden förordnat den förstnämnde till tjänstgöring å lantmäterikontor i södra Sverige, men har han icke kunnat förmås kvarstanna å dessa förordnanden utan återinträtt i tjänstgöring å sitt distrikt.

För närvarande har han åter ställts under åtal vid allmän domstol dels för av honom i stor omfattning begångna felaktigheter vid förrättningarnas handläggning och dels för av honom visad allvarlig ohörsamhet mot överordnads föreskrifter.

Givetvis kommer lantmäteristyrelsen allt framgent att med uppmärksamhet följa förhållandena å distriktet och vidtaga alla de för sakläget påkallade åtgärder, som ligga inom styrelsens befogenhet.

I handläggningen av detta ärende har jämte undertecknade deltagit byråchefen O. Bagger-Jörgensen.

Stockholm den 5 januari 1932.

Underdånigst:

TORSTEN NOTHIN.

AXEL SANDBERG.

Lantmäteristyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 127, § 53.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 18 december 1931 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt lantmäteristyrelsen att avgiva utlåtande i anledning av vad § 53 av riksdagens revisorers berättelse för budgetåret 1930/1931 innehåller, och får lantmäteristyrelsen till åtlydnad härav i underdånighet anföra följande.

Vad först angår frågan om anledningen till den betydande ökningen av utgifterna å nionde huvudtitelns anslag till rese- och traktamentskostnader har lantmäteristyrelsen uti det den 10 januari 1931 avgivna utlåtandet uttalat den uppfattningen, att den av 1930 års revisorer konstaterade ökningen till största delen belöpte å andra förrättningsmän än distriktslantmätare och deras tjänstebiträden. På sätt av styrelsens utlåtande framgår grundade styrelsen denna sin uppfattning på den i Sveriges officiella statistik ingående redogörelsen för rikets lantmäteri, utvisande att den debiterade resekostnads- och traktamentsersättningen till lantmätarna och deras tjänstebiträden för kalenderåret 1927 belöpte sig till omkring 834,000 kronor och för kalenderåret 1929 till 909,000 kronor, och utgick därvid styrelsen, som icke ägde kännedom om de för olika förvaltningsgrenar för budgetår utbetalade resekostnads- och traktamentsersättningar, därifrån att nyssnämnda siffror kunde i huvudsak läggas till grund för en approximativ uppfattning av de under närmast motsvarande budgetår för nu an-

givna ändamål utanordnade medel. Genom den av 1931 års revisorer nu förebragta utredningen framgår, att ifrågavarande kostnader under kalenderåren 1927 och 1930 icke visa mera avsevärda avvikelser från de för budgetåren 1927/1928 och 1930/1931 skedda utbetalningarna, under det att däremot för kalenderåret 1929 och budgetåret 1929/1930 skillnaden synes uppgå till icke mindre än över 80,000 kronor. Styrelsens utgångspunkt härutinnan lärer därför icke varit riktig, varför ock på sätt 1930 års revisorer uttalat, ökningen för budgetåret 1929/1930 vad beloppets storlek anginge fölle främst å distriktslantmätarna och deras tjänstebiträden; procentuellt sett synes däremot ökningen för nämnda budgetår hava någorlunda lika fördelat sig mellan nu nämnda och övriga förrättningsmän. För budgetåret 1930/1931 har förhållandet ändrat sig därhän, att även procentuellt sett ökningen är störst för lantmäteripersonalen.

Anledningen till lantmäteristatens ökade resekostnads- och traktamentsersättningar beträffande senast förflutna budgetåren är uteslutande att söka i den ökade jorddelningsverksamheten. Distriktslantmätarnas och deras tjänstebiträdens resor äro nämligen icke beroende av deras eget eller överordnad myndighets beprövande; i den mån de enskilda jordägarna påkallat lantmätarnas biträde för varjehanda lantmäteriförrättningar, måste också vederbörande lantmätare infinna sig för förrättningarnas handläggning. Vad som av lantmätaren bör påfordras och av överordnad myndighet övervakas är däremot, att lantmätaren så planlägger sina resor till de olika förrättningsställena, att den sammanlagda resekostnads- och traktamentsersättningen blir den lägsta möjliga. För tillsyn härav granskas också alla lantmätarnas och deras tjänstebiträdens resedagböcker ingående av vederbörande överlantmätare.

Att lantmäteriarbetet avsevärt utökats framgår av antalet avslutade förrättningar under de senaste åren. I nedanstående tabell göres en sammanställning över dels den av distriktslantmätarna och tjänstebiträden i deras arbetsredogörelser för respektive kalenderår angivna resekostnads- och traktamentsersättningen dels det under motsvarande år slutförda antalet lantmäteriförrättningar och dels det belopp, som av resekostnads- och traktamentsersättningen i genomsnitt belöper på varje under året slutförd förrättning.

År	Sammanlagda resekostnads- och traktamentsersättningen under kalenderåret i kronor	Antalet under kalenderåret avslutade eller inställda förrättningar	Å varje slutförd förrättning belöper i genomsnitt kronor	
1925	791,191	15,572	50	80
1926	818,116	16,543	49	40
1927	833,887	17,203	48	40
1928	784,895	15,776	49	80
1929	908,905	18,650	48	70
1930	1,007,175	21,509	46	80

Huru motsvarande siffror ställa sig för år 1931 är ännu icke för styrelsen känt.

Styrelsen förbiser ingalunda, att antalet slutförda förrättningar för de olika åren ej giver en alldeles riktig bild av själva arbetsbördans storlek. På denna inverkar nämligen även antalet påbörjade men ej avslutade förrättningar vid årets början, respektive slut, liksom även de olika förrätt-

ningarnas storlek. Med hänsyn till det betydande antal förrättningar, som statistiken omfattar, torde det dock kunna antagas, att ojämnhet i den ena riktningen på ett håll någorlunda utjämnas av ojämnheter i annan riktning på annat håll, och att den gjorda sammanställningen därför ger en någorlunda god bild av förhållandena.

En granskning av sammanställningen utvisar vidare en visserligen långsamt men dock stadigt sjunkande genomsnittskostnad för resor och dagtraktamenten per förrättning. Möjligen hava förrättningarna en tendens att något minska i omfång, men den inverkar i sänkande riktning av genomsnittskostnaden för varje förrättning, som av detta förhållande skulle kunna förväntas, torde för den sexårsperiod, som sammanställningen avser, i stort sett uppvägas av den ökade omständlighet i den formella handläggningen, som den med 1928 års ingång ikraftträdda nya jorddelningslagen medfört och som i stor utsträckning givit anledning till förnyade förrättningssammanträden med därav följande resekostnader. Denna av den nya lagstiftningen föranledda kostnadsökning avspeglar sig också i viss mån vid en jämförelse mellan siffrorna för åren 1927 och 1928.

Då i allt fall genomsnittskostnaderna för resa och dagtraktamenten per förrättning räknat under den sista sexårsperioden visar en nedåtgående tendens, anser styrelsen detta kunna tillskrivas såväl lantmäteripersonalens egen strävan att söka genom bästa möjliga planläggning av sina resor nedbringa kostnaden för desamma som ock de överordnade lantmäterimyndigheternas noggranna tillsyn över den underordnade personalen. Styrelsen håller för sannolikt, att denna tillsyn i effektivitet icke har sin motsvarighet å många håll inom statsförvaltningen, och att, därest en jämförelse kunde göras mellan olika förvaltningsgrenar och med hänsyn tagen till såväl antalet befattningshavare som ock det genomsnittliga antalet resedagar för varje befattningshavare under året, denna jämförelse skulle utfalla till lantmäteriets fördel.

Vad härefter angår frågan huruvida genom ändrade grunder för reseersättningens utgående några mera betydande besparingar kunna göras, så anser sig lantmäteristyrelsen till en början böra erinra därom att, sedan 1930 års riksdagsrevisorer gjorde sitt uttalande, statsmakterna efter initiativ av statens organisationsnämnd meddelat tvenne beslut av den största betydelse för frågan om resekostnadernas nedbringande, nämligen om dels sänkning av de så kallade kilometerpenningarna till halva beloppet och dels sänkta och enhetliga automobiltaxor för hela riket. Det torde kunna antagas, att den sammanlagda kostnaden för lantmätarnas rese- och traktamentsersättning genom dessa beslut kommer att nedbringas med omkring 10 procent av det belopp, vartill nämnda kostnad eljest skulle hava uppgått.

Dessa åtgärder hava emellertid ej avseende enbart å lantmätarnas utan å samtliga statliga befattningshavares tjänsteresor. Såsom riksdagens revisorer erinrat, förefinnas emellertid särskilda så kallade besparingsreglementen för vissa grupper befattningshavare. Dessa besparingsreglementen torde i regel vara motiverade därmed, att på grund av särskilda förhållanden kostnaden för därav berörda befattningshavares uppehälle under resor ställer sig billigare än för tjänstemän i allmänhet. För lantmätare och lantbruksingenjörer gäller i detta hänseende den begränsning, att vid avbrott i arbete å förrättningsställe ersättning för därav föranledd resa från förrättningsstället och åter endast utgår i vissa närmare angivna fall, att om arbete, som utförts å förrättningsstället

och tagit i anspråk mer än sex dygn, är av beskaffenhet att hava kunnat utföras å stations- eller bostadsorten, traktamentsersättning utgår för den tid, arbetet pågått, endast i det fall, att kostnadsersättningen för resa dit och åter, inberäknat traktamenten under resorna, skulle till beloppet hava överstigit nämnda traktamentsersättning, att oavsett antalet av förrättningsman medhavda tjänstebiträden ersättning ej må utgå till flera sådana, än som med hänsyn till förrättningens omfattning och beskaffenhet äro erforderliga för dess utförande på lämpligaste sätt, att om förrättning är av så ringa omfattning att arbetet å förrättningsstället jämte i förekommande fall arbetet å övriga på samma plats samtidigt handlagda förrättningar kan verkställas av en person under tid ej överstigande tre dygn, ersättning till förrättningsman åtföljande tjänstebiträde icke i något fall må beräknas för mer än ett biträde samt utgå allenast, då medverkan av tjänstebiträde finnes hava varit av omständigheterna påkallat. Vidare gäller den begränsning, att om förrättningsman eller tjänstebiträde för en eller flera förrättningar vistas på samma plats längre tid i följd än femton dygn, traktamentsersättningen minskas från och med sextonde dygnet för den som är familjeförsörjare med hälften och för annan med två tredjedelar. I detta sammanhang torde böra framhållas, att ifrågavarande besparingsreglementen tidigare innehållit ytterligare inskränkande bestämmelser, vilka emellertid sedermera upptagits jämväl i allmänna resereglementet.

Då nu 1931 års riksdagsrevisorer uttala sig för en begränsning av traktamentsersättningen, får lantmäteristyrelsen såsom sin mening uttala, att de förhållanden, som ifråga om domänstatens tjänstemän motiverat en nedsättning av dagtraktamentena, knappast torde göra sig gällande för lantmäteripersonalen mera än för befattningshavare i allmänhet vid kortare tids vistelse å ett förrättningsställe. Lantmätaren torde därvid i regel i väsentligt större utsträckning än åtskilliga andra tjänstemän, för vilka besparingsreglementen icke ifrågasatts (domänintendenter, folkskoleinspektörer med flera), för sitt vivre vara hänvisad till gästgivaregårdar och hotell av olika slag. Annorlunda ställer det sig däremot vid vistelse längre tid å samma plats, då genom ordnande av inackordering på ett eller annat sätt kostnaden bör kunna nedbringas. Lantmäteristyrelsen anser sig icke kunna avstyrka, att den nu fastsställda tid av 15 dygn, efter vilken traktamentsersättningen minskas, något nedsättes, dock icke med mera än en vecka, eller alltså till 8 dygn. Däremot kan lantmäteristyrelsen ej underlåta framhålla, att den nu fastställda reduktionen efter 15:de dygnet visat sig vara väl stor, och att alltså nedsättningen under tiden från och med 9:de till och med 15:de dygnet icke bör göras fullt så stor.

Lantmäteristyrelsen har i det föregående berört, hurusom lantmäteripersonalens tjänsteresor äro beroende av den omfattning, i vilken jorddelningsförrättningar förekomma. Statsverkets kostnader för dessa resor äro emellertid till sin natur endast att anse såsom ett statsbidrag till jordägarna för fastighetsbildningar av olika slag, laga skiften, ragångsförrättningar, vägdelningar m. m. Därest ett ytterligare nedbringande av statsverkets ifrågavarande kostnader anses behövligt, synes därför böra tagas under övervägande, huruvida icke förevarande form av statsbidrag skulle kunna begränsas till mera ömmande fall, närmast motsvarande dem, där staten lämnar bidrag till själva förrättningskostnaden. Med fog kan ju sättas ifråga, huruvida icke rese- och traktamentskostnaden

i många fall borde gäldas av de enskilda sakägarna (yrkesmässiga markexploatörer, gränstvistande grannar med flera).

I handläggningen av detta ärende har jämte undertecknad deltagit byråchefen O. Bagger-Jörgensen.

Stockholm den 5 januari 1932.

Underdånigst:

TORSTEN NOTHIN.

AXEL SANDBERG.

Statens pensionsanstalts

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 134, § 55.

Såsom även av statsrevisorerna anförts, erhöll anstaltens direktör först under år 1921 kännedom om de anmärkta förhållandena och således efter det ifrågavarande understöd (pension) blivit av statsmakterna beviljat Blomqvist. I direktörens skrivelse den 21 maj 1921 framhölls bland annat, att reglementet ej syntes kunna tillämpas på det sätt, att understödet skulle indragas vid nytt tjänstetillträde.

Anstaltens styrelse finner det likaledes vara tvivelaktigt, huruvida rättelse i det anmärkta förhållandet kunnat vinnas, och instämmer därför för sin del i statsrevisorernas uttalade mening om behövligheten av att vid beslut om understöd och pension av ifrågavarande art knytes villkor, som utesluter ett upprepande av vad som i förevarande fall inträffat.

Stockholm den 30 december 1931.

Underdånigst:

AND. LINDSTEDT.

OLOF OLSSON. CARL WIDSTRÖM.

E. S. Heurlin.

Järnvägsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 137, §§ 56—58.

Till Konungen.

Genom remiss den 19 december 1931 har Kungl. Maj:t anbefallt järnvägsstyrelsen att senast den 11 innevarande januari avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer under paragraferna 56, 57 och 58 i sin berättelse anfört i fråga om vissa styrelsens åtgärder med avseende

å handläggningen av fråga angående tryckluftbroms för godståg, omläggning av statens järnvägars bokföring samt vikariatsersättning för tjänstgöring såsom trafikbiträde vid statens järnvägar.

Till åtlydnad härav får styrelsen, med remissaktens återställande, anföra följande.

Angående § 56.

Tryckluftbroms för godståg.

De av statsrevisorerna vid deras sysslande med den i denna paragraf behandlade frågan framförda erinringarna hänföra sig dels till den av järnvägsstyrelsen intagna ställningen till önskemålen hos ett privatföretag, som velat lancera en svensk bromskonstruktion, benämnd Transitbromsen, dels till det av järnvägsstyrelsen med Knorr-Bremse Aktiengesellschaft slutna kontraktet angående leverans till statens järnvägar av bromsutrustningar enligt system Kunze-Knorr.

Beträffande järnvägsstyrelsens hållning gentemot Transit-bromsintresset anse statsrevisorerna, att järnvägsstyrelsen »vidtagit vissa åtgärder, vilka torde hava varit ägnade att försvåra utvecklandet och exploaterandet av en svensk uppfinning, som av åtskilliga andra experter än statens järnvägar dock ansetts innebära möjligheter till åvägabringandet av en inhemsk bromsindustri».

För att kunna bedöma motiven till järnvägsstyrelsens försiktiga och delvis avvisande hållning gentemot Transit-bromsen torde först böra i korthet redogöras för järnvägsstyrelsens ställning till bromsfrågan i sin helhet. Denna är givetvis påverkad av vad som på detta område rört sig inom järnvägsväsendet på den europeiska kontinenten, med vars normalspåriga järnvägssystem Sverige genom statens järnvägar knutits i nära förbindelse och vagnsamtrafik.

För att tillgodose alltjämt växande krav på ökad trafikkapacitet och ökad trafiksäkerhet beträffande godstågen hava under en lång följd av år åtskilliga stora järnvägsförvaltningar i Europa bedrivit ett intensivt arbete i syfte att åstadkomma en för europeiska förhållanden användbar maskinbroms för godståg. Det var givetvis omöjligt för en enstaka förvaltning eller till och med för ett enstaka land att på egen hand lösa denna fråga, som redan från början måste behandlas med hänsyn till den internationella samtrafiken. Vid det tredje internationella sammanträdet i Bern år 1907, av den 1882 bildade »Teknisk Enhet», som utgör en sammanslutning av de flesta europeiska regeringar, däribland Sverige, i syfte att åstadkomma teknisk enhet i järnvägsväsendet, gjordes det uttalandet, att det förelåg behov att införa *»en automatisk och framförallt enhetlig godstågsbroms för de europeiska järnvägarna»*. Schweiziska förbundsrådet fick i uppdrag att vidare behandla frågan, och den 5—11 maj år 1909 sammanträdde i Bern en internationell bromskommitté, sammansatt av representanter från de flesta europeiska regeringar, däribland även Sverige. Härvid fastställdes ett program, det så kallade Bernerprogrammet, som innehöll *dels* de fordringar, som måste ställas på en genomgående godstågsbroms, *dels* bestämmelser för officiella provningars utförande. Svenska regeringen har genom kungligt brev av den 27 augusti 1909 *dels* för Sveriges del godkänt ovannämnda bestämmelser, *dels ock* förklarat Sverige berett att, därest studier av och försök med dylik broms komme att göras *inom* landet, utföra dessa enligt nyssberörda bestämmelser, samt att, därest svenska regeringen skulle föreslå införandet i den internationella trafiken av en sådan broms, inbjuda representanter för nämnda stater att närvara vid försöken med densamma.

I början av år 1914 hade Tyskland inbjudit »Teknisk Enhets» bromskommitté att sommaren 1914 företaga prov med den då langt utexperimenterade Kunze-Knorrbromsen. Genom världskriget avbröts dock allt internationellt samarbete i bromsfrågan.

Tyskland fullföljde emellertid, i samband med Österrike och Ungern, trots världskriget, sina försök med Kunze-Knorrbromsen. Sålunda förklarade Tyska rikets bromsutskott, med instämmande av samtliga tyska järnvägsförvaltningar, i maj och september 1916, att Kunze-Knorrbromsen icke blott uppfyllde Bernerprogrammets fordringar, utan därutöver hade att uppvisa viktiga fördelar såväl för trafiksäkerheten som ur driftmässiga synpunkter. Efter ytterligare ingående prov i Österrike och Ungern förklarade dessa länder sin anslutning till ovanstående uttalande den 12 september 1917 och 18 januari 1918.

När svenska statsmakterna år 1919 beslutade om införandet av Kunze-Knorrbromsen — varom mera sedan — var denna broms sålunda grundligt utexperimenterad och provad och hade därvid icke blott visat sig uppfylla Bernerprogrammets fordringar, utan kunde uppvisa avsevärda fördelar därutöver. Detta var vid den tiden ej fallet med något annat känt bromssystem.

Det internationella samarbetet i bromsfrågan upptogs åter ett par år efter världskrigets slut. År 1922 bildades nämligen i Paris den internationella järnvägsföreningen »Union Internationale des Chemins de fer» (U. I. C.), vartill de flesta europeiska järnvägsförvaltningar anslöto sig.

U. I. C:s arbeten i bromsfrågan resulterade bland annat däri, att vid ett sammanträde i Paris december 1926 av dess bromsutskott föreslagna 33 punkter antogos att gälla för internationellt godtagbart bromssystem, och förklarades därvid bland annat, att Kunze-Knorrbromsen uppfyllde dessa 33 punkter. Det andra bromssystemet, som vid detta tillfälle kunde givas samma vitsord, var den amerikansk-engelska firman Westinghouse's konstruktion, vilken dock synes hava kommit till erforderlig fullländning först under samma år.

Av U. I. C. fattade beslut i bromsfrågan hava sedan delgivits de till »Teknisk Enhet» anslutna regeringarna, vilka också numera godkänt de 33 punkterna. Kungl. Maj:t godkände sålunda för Sveriges del de internationella reglerna den 20 januari 1928.

Vid tiden omkring år 1919 användes vid statens järnvägar genomgående maskinbromsar endast å den för malmtrafiken avsedda lokomotiv- och vagnparken. All övrig godstågsmateriel var handbromsad. I och med öppnandet av ångfärjeförbindelsen med Tyskland över Trälleborg—Sassnitz, varigenom vagnsamtrafiken med kontinenten blev betydande, anskaffades och utrustades visserligen år 1909 och därpå följande år ett antal täckta godsvagnar med den vanliga, vid denna tidpunkt enda befintliga typen av enkammarbroms, men dessa vagnar användes aldrig med bromsmaskineriet i effekt vid vagnarnas gång inom landet.

Olägenheterna med handbromsningen hade emellertid med den växande trafiken och särskilt under krigsåren med dess besvärliga personalförhållanden allt mer gjort sig gällande. Järnvägsstyrelsen ansåg därför år 1918 tidpunkten vara inne att upptaga frågan om införande av genomgående godstågsbroms vid statens järnvägar, och måste styrelsen givetvis då gå in för Kunze-Knorrbromsen, vilken, enligt vad som ovan anförts, då var den enda kända internationellt godtagbara godstågsbromsen. Vid den jämförande driftskostnadsberäkning, som därvid verkställ-

des, framgick det, att ett införande av Kunze-Knorrbromsen vore, även under ogynnsamma antaganden, ett fullt räntabelt företag. Med hänsyn härtill samt med hänsyn till de högst betydande trafiktekniska fördelar, som stode att ernå, ingick järnvägsstyrelsen med framställning till Kungl. Maj:t om proposition till 1919 års riksdag med begäran om anslag för att under år 1920 få påbörja arbetet med införande av Kunze-Knorrbromsen å all rullande materiel med undantag av malmvagnarna. Dessa gå nämligen å den avskilda linjen Luleå—Riksgränsen (Narvik) i slutna tåg, utan samtrafik med den övriga materielen, varför det ej fanns någon anledning att för dem övergå till annat bromssystem.

Efter prövning av järnvägsstyrelsens förslag och beräkningar — en prövning, som blev särskilt ingående på grund av öppna och dolda motinlägg av intresserade för Westinghouse's bromssystem, vilket emellertid vid den tiden ej nått en utveckling, som fyllde Bernerprogrammets fordringar — beslöt riksdagen år 1919, att Kunze-Knorrbromsen skulle få införas vid statens järnvägar. Arbetet med bromsens inmontering å statens järnvägars lokomotiv- och vagnpark utfördes sedan under åren 1920—1928. Under den tid detta bromssystem varit i bruk, det vill säga sedan den 1 juli 1921, har detsamma visat sig fylla alla krav på tillförlitlighet och billighet i drift och underhåll, som rimligtvis kunna ställas på en fullgod maskinbroms, och dess införande vid statens järnvägar visade sig också som en driftsekonomisk succes. Det må härvidlag blott anföras, att totalkostnaden för godstågsbromsens införande, vilken uppgick till 14.1 miljoner kronor, kunde betraktas vara slutamorterad under år 1929, och att därefter med 1930 års trafikomfattning en årlig nettovinst av cirka 3.1 miljoner kronor uppkommer.

De synnerligen goda erfarenheter och resultat, som vunnits beträffande den genomgående maskinbromsen vid statens järnvägar, hava också sedan föranlett den ena enskilda järnvägen efter den andra att jämväl införa sådan bromsanordning, och hava de därvid, såvitt järnvägsstyrelsen kan förstå, dels stödda på de vid statens järnvägar vunna, synnerligen goda resultaten, dels ledda av en fackmässigt sett visserligen naturlig men för svenska förhållanden dock mycket berömvärd förståelse för det allmänviktiga i standardiserings- och enhetlighetssyftet, gått till att välja samma bromskonstruktion som den, vilken förut valts för de inom landets järnvägssystem dominerande statsbanorna. Numera ha sålunda de flesta enskilda järnvägar av någon betydelse gått in för Kunze-Knorrbromsen. Järnvägsstyrelsen vill nämna sådana bland de enskilda järnvägsföretagen ledande järnvägar som trafikförvaltningen Göteborg—Dalarna—Gävle, omfattande Bergslagernas, Gävle—Dala och Södra Dalarnas järnvägar, vidare Halmstad—Nässjö och Uppsala—Gävle järnvägar samt Ostkustbanan. Därjämte har Kunze-Knorrbromsutrustning i större eller mindre omfattning anskaffats av järnvägar såsom Kalmar järnvägar, Landskrona och Hälsingborgs järnvägar, Stockholm—Nynäs järnväg, Östra Skånes och Uddevalla—Vänersborg—Herrljunga järnvägar.

Järnvägsstyrelsen vill i detta sammanhang särskilt framhålla, att bland dessa järnvägsföretag, som i förnuftigt och prisvärt enhetlighetssyfte valt Kunze-Knorrbromsen, sålunda förekomma även Gävle—Dala järnvägar, vilka just äro de järnvägar av någon betydelse, som ställt sig stödjande Transitbromsidén. Valet av bromssystem för Gävle—Dala järnvägar synes hava träffats så sent som hösten år 1929, då Kunze-Knorrbromsen började införas vid trafikförvaltningen Göteborg—Dalarne—

Gävle, och detta bör väl ådagalägga, att det särskilda intresse, denna järnväg velat skänka experimenterandet med den under försök till framkonstruktion varande Transitbromsen, icke hänför sig till järnvägens egna behov. Det må i detta sammanhang påpekas som märkligt också, att bland de av statsrevisionen åberopade andra experterna än statens järnvägars, vilka sagt sig tro på Transitbromsen, förekomma tjänstemän vid järnvägar, vilka, såsom exempelvis Halmstad—Nässjö järnvägar, trots denna deras egen expertis, likväl valt det redan i landet införda fullt färdiga och internationellt godkända Kunze-Knorrsystemet. De synas hava gjort detta med förvaltningsmässig klokskap och sinne för standardiseringskravet, i stället för att giva sig hän till osäkra förhoppningar beträffande Transitbromsens framtid. Med vett och vilja lär vidare ingen ansvarig järnvägsförvaltning, sedan den en gång träffat sitt val, vilja gå in för att antaga ytterligare ett bromssystem för sin vagnpark.

Om det på något håll förmodas, att en exploatering av Transitbromsen skulle innebära möjligheter till åvägabringandet av en inhemsk bromsindustri, stödd även på svenska järnvägarnas behov, torde en sådan förmodan sakna fog för sig. Till belysande härav vill järnvägsstyrelsen meddela, att enligt av Svenska järnvägsföreningen gjord utredning i oktober 1921 finnes det vid 47 enskilda järnvägar, som kunna komma ifråga att införa genomgående godstågsbroms, sammanlagt cirka 16,000 godsvagnar, av vilka 4,000 ansågos böra få bromsmaskineri och 12,000 endast ledning. Av förstnämnda 4,000 vagnar hava, enligt vad statsrevisorerna meddela, 2,400 redan erhållit Kunze-Knorrbroms. Härav lär framgå, att det praktiskt taget icke kan vara tal om någon bärande marknad inom Sverige för Transitbromsen, motiverande tillkomsten av någon industri härför. Detta resonemang lär gälla, även om man beaktar, att vagnantalet vid de nyssnämnda 47 stycken järnvägarna sedan 1921 något litet — med cirka 300 vagnar — ökats.

Denna styrelsens uppfattning delas tydligen också på ledande enskilt järnvägsmannahåll. I ett handbrev av chefen för trafikförvaltningen Göteborg—Dalarne—Gävle (inkluderande som ovan anförts Gävle—Dala järnvägar, där vissa experiment med Transitbromsen fått utföras), vilket av statsrevisorerna intagits i deras berättelse, säger denne nämligen:

»Att vi vid G. D. J. en tid provat ett 20-tal Transitbromsar och nu låtit Verkstadsbolaget uppsätta ytterligare ett antal dylika förbättrade bromsar är ej att fatta som en önskan från vår sida att vid våra banor införa bromsen utan blott som ett tillmötesgående mot en svensk firma i dess strävan att arbeta sig in på världsmarknaden.

Då Transitbromsen ej ännu är fullt utprovad och det alltså ännu dröjer länge, innan den kan bliva internationellt godkänd, vill det synas mig tämligen klart, att utsikterna för dess införande vid svenska banor äro minimala, även om bromsen i fråga visar sig hava en del framträdande goda egenskaper.»

I frågan om angelägenheten av att stödja en inhemsk bromsindustri anföra statsrevisorerna bland annat, »att tillverkningen av Kunze-Knorrbromsen numera överflyttats till Sverige och ombesörjes av aktiebolaget Nordiska armaturfabrikerna i Lund.» Av denna formulering att döma synes statsrevisorerna hava bibringats den uppfattningen, att fabrikationen först på ett senare stadium skulle hava påbörjats i Sverige. Så är emellertid icke fallet. Redan vid riksdagens första behandling av saken förelåg som en antagen förutsättning, att fabrikationen skulle vara

svensk. I riksdagens skrivelse nr 83 till Konungen av den 4 april 1919 med beslut om införande av Kunze-Knorrbromsen vid statens järnvägar anföres sålunda följande.

»Med hänsyn till de stora fördelar, vilka, som ovan nämnts, äro att vinna genom införande av tryckluftbroms, har riksdagen, som vill framhålla, att, enligt vad riksdagens vederbörande utskott inhämtat, avsikten är, att tillverkningen av den erforderliga bromsutrustningen i största möjliga utsträckning skall utföras inom landet, ansett sig böra bevilja det av Kungl. Maj:t begärda anslaget för ändamålet.»

Kunze-Knorrbromsen började också redan 1920 att delvis tillverkas i Sverige och sedermera har den, så snart erforderliga arbetsmaskiner med mera hunnit anskaffas, allt sedan slutet av år 1922 *helt och hållet* tillverkats inom landet, av svenskt material och av svenska arbetare. Den från början av riksdagen gjorda förutsättningen har alltså av järnvägsstyrelsen kunnat väl infrias. Det bör härvid framhållas också, att den sålunda igångsatta svenska bromsindustrien levererat bromsapparater icke endast till statens järnvägar och de enskilda järnvägarna i Sverige utan även i ganska avsevärda mängder till Norge och Danmark. Som belysande omfattningen av de leveranser, som den svenska fabriken, aktiebolaget Nordiska armaturfabrikerna i Lund, utfört till och med år 1931, vill styrelsen hänvisa till nedanstående tabell.

	Kunze-Knorrbromsutrustningar		Bromsutrustningar		Ledningsutrustningar
	för godsvagnar	för personvagnar	för ånglokomotiv	för elektrolokomotiv	
Sverige	9,256	2,090	924	204	23,686
Norge	250	22	27	—	—
Danmark	330	—	1	—	1,687

Dessa leveranser motsvara ett försäljningsvärde av omkring 16 miljoner kronor, och ett svenskt industriföretag med underleverantörer har sålunda beretts en avsevärd sysselsättning under de gångna åren. Samtidigt har blott relativt små licensavgifter behövt utgå till utländska patentinnehavare. Det vill under sådana omständigheter synas som skulle ett eventuellt industriellt exploaterande av den ännu dock ofullgångna Transitbromskonstruktionen i själva verket endast kunna innebära, att tillverkningen av bromsar i större eller mindre omfattning flyttas från ett svenskt industriföretag till ett annat och det förmenta monopolet från en svensk firma till en annan.

I den kontinentala järnvägsvärlden ha, som styrelsen inledningsvis anfört, länge gjort sig gällande strävanden att komma till en bättre ordning för den stora samfärdseln mellan länderna, beträffande bland annat kravet på en enhetligt användbar genomgående maskinbroms för godsvagnarna. Dessa strävanden har, som framhållits, även den svenska regeringen givit sin anslutning. Vad som sålunda ansetts böra gälla som eftersträvansvärt i stort torde också hava sin fulla giltighet för våra inre, låt vara smärre förhållanden. I vårt land äro de allmänna standardiseringssträvandena erkända. Under Kungl. Maj:ts auspicier verkar sedan länge en standardiseringskommission, »Sveriges standardiseringskommission.» Vad som anses eftersträvansvärt i allmän omfattning

torde böra erkännas som eftersträvansvärt även inom järnvägsväsendets område.

Järnvägsstyrelsen har därför vid flera tillfällen hävdat bland annat nödvändigheten av en standardisering av den genomgående godstågsbromsen vid Sveriges normalspåriga järnvägar. Sålunda ingick järnvägsstyrelsen den 20 juni 1929 till Kungl. Maj:t med begäran, att Kungl. Maj:t skulle utfärda sådana bestämmelser för de enskilda järnvägarna, att, i den mån de avsåge att skrida till införandet av tryckluftbroms, denna skulle i enhetliggörandets och standardiseringens tecken och syfte vara av samma system som det, vilket nu en gång efter statsmakternas prövning och beslut kommit att väljas för landets största och ledande järnvägsföretag.

Denna styrelsens framställning var av följande lydelse:

»Frågan angående kraftbroms för godsvagnar i internationell trafik har som bekant varit föremål för ingående behandlingar av den tekniska kommissionen inom 'Union Internationale des Chemins de fer' och är numera löst på så sätt, att till 'Unité Technique des Chemins de fer' anslutna stater, däribland Sverige,

dels antagit av U. I. C. utarbetade regler för internationell godstågsbroms,

dels förklarat att vissa bromssystem uppfylla dessa regler.

De sålunda redan godkända bromssystemen äro:

Kunze-Knorr,

Westinghouse typ L—U, och

Drolshammer.

Ytterligare ett bromssystem, Bozic, torde inom den närmaste tiden komma att godkännas.

Av de godkända bromssystemen är Kunze-Knorrbromsen införd vid statens järnvägar samt dessutom vid ett flertal utländska järnvägsförvaltningar, nämligen helt i Tyskland samt under införande i Österrike, Ungern, Tjeckoslovakien, Polen och Holland. Även i Danmark och Norge äro ett stort antal för internationell trafik avsedda vagnar utrustade med Kunze-Knorrbroms.

Vad de svenska enskilda järnvägarna beträffar, så synas de största förvaltningarna redan ha påbörjat införandet av Kunze-Knorrbromsen.

Man kan sålunda på goda grunder påstå, att för den internationella samtrafiken inom centrala Europa och Skandinavien Kunze-Knorrbromsen kommer att praktiskt taget bliva enhetsbromsen. Detta är av mycket stor praktisk och ekonomisk betydelse icke endast för den internationella godsvagnssamtrafiken, utan i synnerhet för samtrafiken inom Sverige. Sålunda förenklas arbetet för personalen med bromsens handhavande och skötsel avsevärt, när den endast har att göra med *ett* bromssystem, som den väl känner till. Felaktigheter kunna omedelbart fastställas och avhjälpas, och den synnerligen viktiga reservdelsfrågan kan lösas på billigaste sätt, då ju endast reservdelar för *ett* bromssystem behöva hållas i lager. Denna sistnämnda omständighet blir av särdeles stor ekonomisk betydelse, om t. ex. statens järnvägar skulle övertaga en enskild järnväg, som infört ett *annat* bromssystem. Därtill kommer, att Sverige beträffande Kunze-Knorrbromsen är helt oberoende av leveranser från utlandet, enär fullständig fabrikation av denna broms numera äger rum inom landet.

Då nu ett flertal enskilda normalspåriga järnvägar synas stå i begrepp

att införa tryckluftsbroms å sin vagnpark, är det av mycket stor betydelse för samtrafiken, att ett med statsbanorna och de större enskilda järnvägarna gemensamt bromssystem väljes. För den internationella samtrafiken får man ju alltid räkna med att en och annan vagn med annat godkänt bromssystem än Kunze-Knorrbromsen inkommer i landet. Men för samtrafiken inom landet och för den tekniska enheten inom landets normalspåriga järnvägar skulle det ovillkorligen vara mindre fördelaktigt, om de enskilda järnvägarna nu införde ett eller, vilket vid obeskuren frihet icke torde kunna anses uteslutet, flera andra bromssystem, som visserligen äro godkända för den internationella trafiken, men som dock, såsom ovan framhållits, skulle åstadkomma en hel del svårigheter i den inrikes samtrafiken.

Järnvägsstyrelsen anser sig därför böra hävda den uppfattningen, att det är mest förenligt med landets intressen, att de enskilda järnvägarna, som ej av ålder hava annat system, nu och hädanefter införa samma bromssystem som vid statens järnvägar.

Den ekonomiska innebörden av ett sådant allmänt åläggande för de enskilda järnvägarna torde icke kunna anses vara av stor betydelse. Prisskillnaden mellan Kunze-Knorrbromsen och de övriga godkända bromssystemen med likvärdig bromseffekt torde vara obetydlig.

Då det sålunda för den allmänna samfärdselns del är av största betydelse, att de enskilda järnvägarna, som äro i samtrafik med varandra eller med statens järnvägar, utrustas med samma bromssystem, och då av kungl. kungörelsen den 21 oktober 1864 angående vissa bestämmelser ifråga om begagnande och underhåll av enskilda bolags för allmän trafik upplåtna järnvägar samt kungl. kungörelsen den 31 december 1904 angående kontroll över enskilda järnvägars rullande materiel torde framgå, att de enskilda järnvägarna hava att ställa sig till efterrättelse Kungl. Maj:ts bestämmelser rörande beskaffenheten av deras rullande materiel, får järnvägsstyrelsen härmed kraftigt framhålla önskvärdheten av att Kungl. Maj:t måtte meddela bestämmelser för de enskilda järnvägarna, att i den mån de övergå till införande av tryckluftbroms, denna skall vara av systemet Kunze-Knorr.

I handläggandet av detta ärende har jämväl byråchefen för militärbyrån deltagit.»

Denna styrelsens framställning gingo dock Svenska järnvägsföreningen och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen emot på ett sätt, som styrelsen blott kan beklaga. Styrelsen kan icke finna deras ståndpunkt vara väl förenlig med framsynthet samt med tidsenliga behov och fordringar i praktisk järnvägsdrift. Styrelsen kritiserade därför ock väg- och vattenbyggnadsstyrelsens framställning i en ytterligare skrivelse till Kungl. Maj:t av den 30 december 1929, vari styrelsen anför följande:

»Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen medger visserligen, att det måste anses vara av betydelse för det svenska järnvägsväsendet, att enhetlighet ifråga om bromssystem eftersträvas i nödig utsträckning men anser icke genomförbart att föreskriva Kunze-Knorrsystemet. Som skäl härför anföres, att Kunze-Knorrbromsen skulle ha vissa olägenheter, som vid de enskilda järnvägarna nedsätta dess allmännare användbarhet. Till bevis härför anföres, att Kunze-Knorrbromsen ej kan anbringas på lättare godsvagnar och att på grund härav, bland annat, landets samtliga smalspåriga järnvägar utestängas från bromsens användande.»

Järnvägsstyrelsen vill häremot först och främst betona — något som

ock tydligt framgår av styrelsens ovannämnda skrivelse den 20 juni — att järnvägsstyrelsen med sin framställning endast avsett landets *normalspåriga* järnvägar. Vidare får järnvägsstyrelsen framhålla, att överhuvud taget *intet av de moderna och internationellt godkända bromssystemen* praktiskt lämpa sig för lättare äldre och omoderna vagnar. Statens järnvägar hava ju också vid införandet av Kunze-Knorrbromsen från montering uteslutit sådana äldre vagnar, och hade dylika vagnar måst uteslutas från montering, vilket bromssystem som än valts. Järnvägsstyrelsens framställning går ju dessutom endast ut på att de enskilda järnvägarna, i den mån de övergå till tryckluftbroms, skola införa Kunze-Knorrbromsen. Sålunda avses icke sådana järnvägar, som redan hava ett visst system infört. Ej heller avses ett allmänt åläggande för järnvägarna att omedelbart införa Kunze-Knorrbromsen.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens uttalande, att införandet av Kunze-Knorrbroms erfordrar ett *högre* antal med broms utrustade vagnar än det tidigare använda skruvbromssystemet, är ganska märkligt och alldeles icke riktigt. Det förhåller sig tvärtom så, att på grund av kraftbromsens exakta funktionerande efter lokförarens bedömande, erfordras i ett kraftbromsat tåg för ernående av samma bromsväg ett betydligt *mindre* antal bromsvagnar än i ett likadant skruvbromsat tåg, där bromsens funktionerande är helt beroende på olika personers förmåga att snabbt uppfatta och verkställa av lokföraren givna signaler med lokets vissla.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anser, i likhet med järnvägsföreningen och firman Holmberg, att det icke kan bereda personalen svårigheter att ha att göra med ett flertal olika bromssystem. Järnvägsstyrelsen, som har grundligt kunnat bedöma denna sak såväl å egna linjer som genom studier på de stora kontinentala järnvägarna, får emellertid ånyo kraftigt framhålla, att en dylik hopblandning av olika bromssystem kommer att bereda stora svårigheter. Som ett exempel kan nämnas, att avstängningsanordningen för regleringsventilen, som ju linjepersonalen måste känna till och kunna handhava, är *olika* anordnad på de godkända systemen. Det är sålunda ganska svårt att på ett sådant i bromshänseende oenhetligt sammansatt tåg avgöra, på vilka vagnar kraftbromsen är inkopplad eller icke, och detta är en kontroll, som måste göras. För att kunna bedöma, om en broms fungerar rätt eller ej, måste personalen vidare noggrant undervisas *i alla de system*, som kunna komma i fråga i större utsträckning på egna banan. Att allt detta innebär svåra praktiska olägenheter, är ju en given sak. Järnvägsstyrelsen anser sig vidare särskilt böra framhålla, att från generalstabens sida härvid uttalats, att stora olägenheter och risker vid en mobilisering kunna uppstå, enär vid ett sådant tillfälle såväl statens som de enskilda järnvägarnas godsvagnar måste dirigeras om varandra utan hänsyn till ägande banan. Att en och annan utländsk vagn med annat bromssystem än Kunze-Knorrbromsen kommer in i landet är ofrånkomligt, men kan detta ju på intet sätt jämföras med olägenheten av att vid de intima vagnssamtrafikförhållanden, som råda i landet, de enskilda järnvägarna inom landet ha ett flertal bromssystem. Det må dessutom anföras, att det väl aldrig skulle falla en järnvägsförvaltning in att på egen materiel införa flera olika bromssystem. Och det må ytterligare anföras, att exempelvis uti Frankrike, där det förutom statsbanor finnas flera stora privatbanor, enligt rapport till Internationella järnvägsföreningen av april 1924 man

antagit ett för alla banor inom Frankrike *gemensamt* bromssystem, och att som motiv härför påpekats bland annat de svårigheter, som skulle uppstå, om inom landet funnes ett flertal olika bromssystem.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen uttalar vidare betänkligheter emot, att en monopolrätt tillförsäkras viss firma. Järnvägsstyrelsen tror sig av erfarenhet kunna påstå, att dessa betänkligheter äro ogrundade. De priser, som tillämpas gent emot järnvägsstyrelsen av bromsleverantören, som ju kan sägas hava ett monopol för statens järnvägars vidkommande, hava alltid gjorts beroende endast av rådande material- och arbetskostnader och ha sålunda under årens lopp visat såväl fallande som stigande tendens. Och att så betydande privatbanor som trafikförvaltningen Göteborg—Dalarne—Gävle så sent som i oktober 1929 tecknat beställning på 1,000 satser Kunze-Knorrutrustningar, ger icke stöd för dylika farhågor. I detta sammanhang får järnvägsstyrelsen framhålla, att järnvägsföreningens uttalanden, att Kunze-Knorrbromsen med hänsyn till den uppnådda bromsprestationen måste anses mycket dyrbar, är helt oriktigt. Statens järnvägars godstågsbroms ger med ett utlagt kapital av 14.1 miljoner kronor fr. o. m. år 1930, *då hela detta kapital dessutom kan betraktas som amorterat*, en årlig nettovinst av 2.9 miljoner kronor. Det hade sannerligen blivit en dyr godstågsbroms för statens järnvägar, om järnvägsstyrelsen underlåtit att gå in för ett föreliggande färdigt bromssystem och i stället i förväntan på ett annat ännu icke upptäckt bättre sådant, under ett ovisst antal år förlorat driftbesparingar av dylik storleksordning.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen omnämner i slutet av sin skrivelse den av Carl Holmbergs mekaniska verkstads aktiebolag tillverkade s. k. »Transit»-bromsen, och synes anse, att de enskilda järnvägarna böra vänta på detta bromssystems internationella godkännande för att få en »konkurrenskraftig broms, helt tillverkad inom landet». Järnvägsstyrelsen får då först och främst erinra om, att Kunze-Knorrbromsen sedan slutet av år 1922 *helt och hållet* tillverkas inom landet, av svenskt material och av svenska arbetare. Vad vidare »Transit»-bromsen beträffar, så är ju densamma ännu icke ens anmäld för Internationella järnvägsföreningen, varför det får med starkaste fog ifrågasättas, om det är god ekonomi för de enskilda järnvägar, som nu överhuvudtaget kunna med driftsekonomisk fördel utnyttja en kraftbroms, att vänta därmed, tills »Transit»-bromsen eventuellt blir godkänd. Det torde väl vidare vara fullständigt omöjligt för firman Holmberg att, på sätt som skett i firmans skrivelse, redan nu angiva, vad »Transit»-bromsen kan komma att kosta, innan bromsen ens lämnat försöksstadiet. Järnvägsstyrelsen vill sålunda icke uttala sig angående de av firman Holmberg angivna jämförande kostnadssiffrorna, utan inskränker sig till att påpeka, att de anförda siffrorna beträffande Kunze-Knorrbromsen äro alltför höga. Järnvägsstyrelsen vill ej heller nu uttala sig med anledning av de av firman Holmberg lämnade meddelandena angående »Transit»-bromsens egenskaper, utan vill endast framhålla, dels att »Transit»-bromsen enligt de beskrivningar och försöksresultat, som äro järnvägsstyrelsen bekanta, icke uppfyller de internationella reglerna, dels att bromssystemet i övrigt är grundat på en sedan cirka 20 år av de stora, ledande bromsfirmorna övergiven princip. Det kan möjligen sägas, att man ur näringspolitisk synpunkt skulle kunna böra lämna frågan om det rationella ordnandet av den maskinella godstågsbromsen i vårt land öppen i avvaktan på utfallet

av dylika industriella exeperiment, som firman ifraga anmält, men inför det gamla och alltid som berättigat erkända kravet på största möjliga standardisering inom järnvägsväsendets teknik kan en dylik avvaktande hållning icke betraktas som god kommunikationspolitik.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen framkastar i slutet av sin skrivelse den förmodan, att Knorrbolaget uppköpt de s. k. Drolshammerpatenten för att kunna förbättra sina egna konstruktioner, och anser, att de enskilda järnvägarna även på grund härav böra vänta på att ett bättre bromssystem än Kunze-Knorrbromsen skall framträda. Beträffande den först nämnda förmodan, så kan man väl på lika goda grunder antaga, att rent merkantila skäl föranlett uppköpet av Drolshammerpatenten. Och om de enskilda järnvägarna enligt väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag ej böra taga Kunze-Knorrbromsen utan vänta på ett bättre bromssystem, så skulle de ju *aldrig* kunna gå in för en kraftbroms, då det ju alltid kan komma ytterligare ett system, som av intressenter påstås bliva än bättre.

Järnvägsstyrelsen, som är i tillfälle att i detalj följa med utvecklingen på det bromstekniska området, är av den bestämda uppfattningen, vilken även bekräftas av mångårig praktisk erfarenhet, att Kunze-Knorrbromsen uppfyller alla rimliga krav på en fullt modern godstågsbroms. Då väg- och vattenbyggnadsstyrelsen själv medger, att det vore av betydelse för landet att få ett enhetligt bromssystem, och då de anförda skälen emot en sådan riktig utveckling, såsom ovan visats, ej kunna anses bärande, får järnvägsstyrelsen härmed ånyo framhålla vikten av att från statsmakternas sida åtgärder snarast möjligt vidtagas i av järnvägsstyrelsen i dess skrivelse den 20 juni 1929 föreslagen riktning.»

De allmängiltiga synpunkter och alltid bärande idéer, som styrelsen i dessa inlagor framfört, har styrelsen med sitt levande intresse för järnvägsväsendets rationella utveckling i vårt land all anledning att fortfarande vidhålla. Styrelsen har därför också för avsikt att vid lämpligt tillfälle och då situationen så kräver återkomma med en förnyad underdånig framställning angående vikten och betydelsen i standardiseringssyfte bland annat av ett enhetligt bromssystem inom landet.

Hittills har emellertid Kungl. Maj:t icke velat taga ställning i den förevarande principfrågan till förmån för järnvägsstyrelsens mening, utan har den 9 januari 1930 resolverat, att Kungl. Maj:t funnit järnvägsstyrelsens framställning icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Vid sådant förhållande är det uppenbart, att järnvägsstyrelsen, då Sverige är anslutet till »Teknisk Enhet», icke heller kan förvägra en enskild svensk järnväg, som enligt gällande vagnsamtrafiksavtalets och Kungl. Maj:ts bestämmelser om svensk vagnsamtrafik är ansluten till statens järnvägar i vagnsamtrafik, att använda sina godsvagnar i vagnsamtrafik med statens järnvägar och alltså få införa dem på statens järnvägars linjer, även ifall vagnarna äro utrustade med maskinbroms enligt Transitbromsens system, *sedan detta system väl blivit på vederbörligt sätt internationellt godkänt.* En svensk järnväg måste givetvis därvidlag äga samma rätt som en utländsk järnväg. Så länge ej särskilda för det egna landet gällande bestämmelser träda hindrande i vägen måste även olika svenska järnvägar få i vagnsamtrafik med andra järnvägar använda sig av vad bromssystem det vara må, *blott det är internationellt godkänt.* Styrelsen har velat anföra detta på grund av att det vill synas styrelsen som hade statsrevisorerna lagt något mera vikt vid ett citerat yttrande

i ett personligt handbrev från överdirektören Virgin till verkställande direktören Norrby, än som rätteligen bör kunna läggas vid detsamma. Det är ju nämligen tydligt, att styrelsen icke kan uppträda som brytare mot gällande överenskommelser och författningar. Denna episod lär väl också av andra skäl kunna betraktas såsom havande varit och varande av föga praktisk betydelse för händelsernas utveckling och frågans bedömande. Styrelsen avser härvidlag främst sakförhållandet med Transitbromsens i varje fall utomordentligt ringa utsikter att komma till internationellt erkännande, en fråga, vartill styrelsen skall återkomma här nedan.

Såsom i det föregående framhållits, har förutom statens järnvägar ett flertal mera betydande enskilda järnvägar redan infört Kunze-Knorrbromsen. Den av järnvägsstyrelsen eftersträvade enhetligheten och standardiseringen av den genomgående godstågsbromsen vid landets normalspåriga järnvägar synes därför dess bättre i varje fall vara på god väg att bliva en verklighet. Med den grundåskådning, som järnvägsstyrelsen har i denna fråga, kan det då uppenbarligen icke få väntas vila någon benägenhet eller beredvillighet hos styrelsen till att understödja Transitbromsen i några strävanden hän till en exploatering inom landet. Härigenom skulle styrelsen frivilligt medverka till att också *denna* tämligen långt avancerade enhetlighet beträffande i daglig drift använda bromssystem omintetgjordes i vårt lands ändock i så många hänseenden olyckligt splittrade järnvägsväsen. Styrelsen har ingen som helst ämbetsplikt att på dylikt sätt träda fram för att tillgodose privata företagareintressen, vilket för övrigt alltid är någonting synnerligen ömtåligt och delikat. Alldeles särskilt kan styrelsen icke hava haft någon sådan plikt att ställa sig ett företagareintresse till tjänst, vilket är förenat med önskemål, som stå i motsättning till de statens järnvägars intressen, vilka styrelsen har att efter bästa övertygelse och förmåga bevaka. Det kan icke med rättmätighet anmärkas emot styrelsen som något fel eller oförstånd i styrelsens ämbetsutövning, att styrelsen så icke velat göra. Det kan icke heller med något fog anses hava varit av någon verklig betydelse för den hos statsrevisorerna klagande firman, att så icke skett, då, såsom styrelsen ovan påvisat, *det i varje fall icke kunde bliva fråga om någon nämnvärd inhemsk marknad för den av firman lancerade bromskonstruktionen.*

Innan styrelsen går vidare till att behandla frågan om det stöd, som möjligen kan hava bort eller för framtiden kan böra skänkas firman inför dess förmenta utsikter att kunna exploatera Transitbromsen för utländsk marknad, vill styrelsen dock först i korthet klarställa verkliga förhållandet beträffande en omständighet, därom statsrevisorerna erinra.

Revisorerna anföra, att järnvägsstyrelsens tal om teknisk enhet »näppeligen kan sägas hava tillräckligt reellt underlag», och vilja anföra som bevis härför, att 12 procent av de tryckluftbromsutrustade godsvagnarna vid statens järnvägar äro försedda med annan bromstyp än Kunze-Knorr. Den omständigheten, att dessa vagnar finnas, hänför sig till att ett antal *äldre* godsvagnar, vilka såsom inledningsvis redan omnämnts, under år 1909 och närmast följande år anskaffades av statens järnvägar i samband med öppnandet av ångfärjeförbindelsen Trälleborg—Sassnitz, äro utrustade med tryckluftbroms av äldre system (icke godstågsbroms) än det sedermera vid statens järnvägar införda. Detta är i själva verket en sak, som i detta sammanhang är ovidkommande.

Att dessa äldre vagnar med sin äldre bromsutrustning ännu delvis finnas kvar, får nämligen endast betraktas som en *övergångsanordning* och kan ej åberopas som *stöd eller försvar* för åtgärder till fortsatt och kanske ökad menlig uppblandning av bromssystemet.

Järnvägsstyrelsen arbetar som ofta nämnts målmedvetet för en standardisering, men det torde utan vidare vara klart, att en standardisering av här omhandlade slag av *äldre* materiel givetvis ej kan — bland annat på grund av ekonomiska hänsyn — utföras på *en gång* med slopande av redan befintliga utrustningsmateriel, även om denna ej kan anses fullgod. Dessa äldre bromsanordningar hava därför som en övergångsanordning blott moderniserats enligt internationella regler, så att de nödtorvtigt kunna samarbeta med godkända bromssystem, men det är, som ock till statsrevisorerna meddelats, styrelsens avsikt att efter hand som berörda vagnmateriel åldras utrangera ifrågavarande bromsutrustningar. Arbetet härmed pågår ock sedan rätt länge. Det rör sig alltså här om en helt annan sak än om man, sedan viss standard och enhetlighet blivit införd och visat sig fullgod, skulle utan vägande skäl frångå densamma. Det vore detta som bleve fallet, i den händelse nu ett *nytt* bromssystem skulle komma att delvis införas vid statens järnvägar eller vid andra landets järnvägar i vagnsamtrafik med statens järnvägar.

Såsom järnvägsstyrelsen ovan anfört, måste en industri för Transitbromsens exploatering *praktiskt taget helt bygga på utländsk marknad.* En första förutsättning är då numera, att bromssystemet kan komma att fylla de fordringar på driftsäkerhet och driftsekonomi, som äro programenligt fastställda för en fullgod godstågsbroms, så att bromsen kan bliva internationellt godkänd.

Det kan givetvis hävdas, att det bör vara ett nationellt intresse att söka skapa arbete för svensk industri, och järnvägsstyrelsen vill alltid gärna medverka därvidlag inom ramen för sin befogenhet och sina övriga möjligheter — järnvägsstyrelsen vågar förmoda, att industriens målsmän skola vilja vitsorda detta. Men ett första givet villkor för styrelsens medverkan och stöd måste därvid naturligtvis vara, att styrelsen kan äga eller kan bibringas en uppfattning, att de företag eller objekt det i varje fall kan vara fråga om verkligen hava någonting för sig. Förutsättningar måste övertygande kunna anses föreligga för en ekonomisk fabrikation och en lönande avsättning av den skapade produkten. I annat fall kommer ju blott, som sorgliga erfarenheter många gånger givit vid handen, genom kostsamt experimenterande och misslyckad drift att äga rum en oförnuftig konsumtion och en förstöring av svenskt kapital, som kunnat få en i nationalekonomiskt hänseende bättre användning. Järnvägsstyrelsen fruktar storligen, att detta senare är förhållandet i intressenternas för Transitbromsen fall, och styrelsen är glad över att ej dela något ansvar härför, då styrelsen, som av styrelsens ovan återgivna underdåniga skrivelse av den 20 juni 1929 framgår, redan på så tidigt stadium som gärna varit styrelsen möjligt velat varna intressenterna ifråga för att gå till vidare med kostnader förenat arbete för framförandet av en till synes ganska hopplös sak.

Styrelsen har nämligen icke av representanterna för Transitbromsen någonsin ända hitintills kunnat bibringas någon övertygelse eller uppfattning, att sådana yttre och inre förutsättningar vore för handen för Transitbromsens del, att ett exploaterande av konstruktionen skulle kunna anses äga några utsikter för sig. Tvärtom är det motsatta fallet.

Styrelsen gar nu till att närmare redogöra för vad som passerat vid styrelsens beröring med intressenterna för Transitbromsen och för vad som även i övrigt kunnat komma att ligga till grund för styrelsens uppfattning om och ställning till deras angelägenhet.

Det var den 30 augusti 1927, som Carl Holmbergs mekaniska verkstads aktiebolag i Lund meddelade, att bolaget upptagit tillverkning av en ny tryckluftbroms för godsvagnar, benämnd »Transit». I nämnda skrivelse, som var åtföljd av en broschyr med beskrivning av bromsen, föreslog bolaget, att järnvägsstyrelsen skulle låta uppsätta bromsen på ett antal malmvagnar, som vid ifrågavarande tid skulle anskaffas. Det synnerligen ofullkomliga skick, vari Transitbromsen vid tiden för detta erbjudande befann sig, vittnar mer än tydligt om hur litet begrepp firman och dess experter hade om de mest elementära fordringarna på en modern tryckluftbroms. Den erbjudna konstruktionen var baserad på redan i början av 1900-talet övergivna principer och om bolaget velat taga reda på vilket bromssystem, som användes å malmbanans materiel (den vanliga enkammarbromsen med så kallad hjälpledning), och förstått dettas verkningssätt, så hade väl erbjudandet aldrig gjorts. Bolaget har *nu* hos statsrevisorerna beklagat sig över att de bromsutrustningar, som voro utförda enligt sådana 1927 års felaktiga principer, på sin tid blevo underkända av de för trafiksäkerheten ansvariga myndigheterna. Det var dock endast järnvägsstyrelsens oavvisliga plikt att för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen påpeka det dåvarande utförandets fullkomliga oanvändbarhet. Bolaget har ju också självt sedermera tagit avstånd från dessa konstruktioner och för statsrevisorerna betecknat dessa som föråldrade — ett uttryck, som dock säger alldeles för litet.

Emellertid företogos, på begäran av Nora—Bergslags järnväg, vissa prov av bromsen med det dåvarande utförandet, och ägde proven rum den 14—15 oktober 1927 i Nora. Proven ådagalade till fullo, att bromsen *icke* var driftssäker, och att den *icke* kunde samarbeta med statens järnvägars tryckluftbromssystem, vilket också av såväl järnvägsledningen som bolaget vid provningstillfället medgavs.

Sedan hördes ingenting av bromsen förrän i januari 1928, då bolaget inbjöd till en ny besiktning, denna gång i verkstadslaboratoriet i Lund. Besiktningen ägde rum den 17 januari 1928 i närvaro av representanter för järnvägsstyrelsen och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Härvid framkom, att bromsen fortfarande var behäftad med allvarliga principiella och tekniska felaktigheter och detta påpekades för bolaget i en promemoria av den 23 januari 1928.

I skrivelse den 1 oktober 1928 lämnade bolaget vissa upplysningar angående de då återigen ändrade bromsregleringsorganen.

Dessa upplysningar hava av järnvägsstyrelsen beaktats men hava till intet föranlett, då de icke övertygade om några väsentliga framsteg.

I den amerikanska tidskriften »Railway Mechanical Engineer» av maj 1930 förekom en sannolikt inspirerad längre artikel angående Transitbromsen, vari gjordes gällande, att bromsen med gott resultat provats bland annat vid svenska statsbanorna. Järnvägsstyrelsen tillställde omedelbart den 26 maj 1930 den amerikanska redaktionen ett beriktigande av artikeln, och detta beriktigande erkändes av redaktionen genom skrivelse den 2 juli 1930 och blev intaget i tidningens julinummer. Ett slags beriktigande från bolagsledningen kom järnvägsstyrelsen så sent tillhanda som den 17 juli 1930.

Efter skrivelsen den 1 oktober 1928 avhördes återigen ingenting officiellt från bolaget förrän den 26 juli 1930, då bolaget till järnvägsstyrelsen översände en teknisk beskrivning på engelska med schemata samt diverse detaljritningar härtill, varvid framgick, att bromsen ytterligare omarbetats.

Den 3 december 1930 inkom så firman Carl Holmbergs mekaniska verkstads aktiebolag till järnvägsstyrelsen med en anhållan, »att kungl. järnvägsstyrelsen måtte medgiva, att alla vagnar, som Sveriges enskilda järnvägar komma att utrusta med Transitbroms, må tillåtas att obehindrat ingå i inrikes samtrafik även på statens järnvägars linjer». Till denna skrivelse var fogad *dels* samma tekniska beskrivning på engelska, som överlämnats den 26 juli 1930, *dels* några meddelanden angående montering av bromsen samt uppräkning av dess olika delar. Handlingarna innehöllo även en hel del fotografier av enstaka bromsdetaljer, vagnar och provtåg.

Vad styrelsen i övrigt på olika sätt fått sig bekant om bromsen, som sålunda begärdes godkänd för allmän svensk vagnsamtrafik, kan i korthet sammanfattas så, att de prov med ett fåtal vagnar, som vid olika utvecklingsstadier av försökskonstruktionerna företagits på Gävle—Dala och vissa mindre enskilda järnvägar med små trafikförhållanden och liten kapacitet hos den använda transportmaterielen, vore uppenbarligen av alltför liten omfattning och företagna på ett alltför primitivt sätt för att ett bedömande av bromsens egenskaper och duglighet för *större* förhållanden över huvud taget skulle kunna ske. De intyg, som det oaktat avgivits av några för den *stora* frågan för övrigt skäligen främmande tjänstemän vid ett par sådana mindre enskilda järnvägar, kunde man därför ej tillmäta någon större än mindre någon avgörande betydelse. En del av intygen vittnade för övrigt om att intygsgivarna föga behärskade det ämne, vari de yttrat sig, och detta syntes dessutom ha skett desto mera så att säga con amore, enär icke ens deras egna förvaltningar velat gå in för något annat än för att införa den som färdig och internationellt godkänd föreliggande Kunze-Knorrbromsen. Icke ens den större enskilda järnvägsförvaltning, som för experimenterande med Transitbromsvagnar öppnat en del av sina linjer eller rättare sagt tåg, hade upptagit dessa bromsvagnar i vagnsamtrafik; till och med syntes det som att de ej annat än i inskränkt omfattning och undantagsvis fingo där användas som ledningsvagnar.

Någon till vagnsamtrafiksavtalet ansluten järnvägsförvaltning eller Svenska järnvägsföreningen, med vilken vagnsamtrafiksavtalet är träffat för de enskilda järnvägarnas del, hade icke inkommit med någon begäran att få använda med Transitbroms försedda godsvagnar i den allmänna vagnsamtrafiken, utan hade sådan framställning blott gjorts av vagnsamtrafiksavtalet ovidkommande part.

Järnvägsstyrelsen upptog likväl den gjorda framställningen till behandling och den *11 december 1930* begärde järnvägsstyrelsen alltså i och för dess och själva sakfrågans prövning vissa kompletterande upplysningar angående monteringsritningar och för säkerhets skull även angående de med Transitbromsen utförda proven. Då med svar härå trots påminnelser dröjde, ansåg styrelsen sig ändock kunna underställa det bekomna materialet det bedömande även av framstående utländsk expertis som styrelsen ansåg borde ske, och gjorde styrelsen den 22 december 1930 den av statsrevisorerna omnämnda framställningen härom till Ministe-

rialdirektor Anger vid Hauptverwaltung der Deutschen Reichsbahn-Gesellschaft (D. R. G.).

Att med utgång endast från företedda ritningar och beskrivningar bedöma, om en bromskonstruktion kan anses fylla alla driftstekniska fordringar, är tämligen vanskligt. Däremot kan vid en sådan granskning den erfarne fackmannen relativt lätt komma under fund med förefintliga principiella felaktigheter eller olämpliga konstruktionsdetaljer. Det var en sådan granskning, som företagits av järnvägsstyrelsen med dess tillgängliga expertis men som styrelsen gärna, för att ingen orätt skulle kunna sägas ske, ville komplettera med tyska riksjärnvägarnas givetvis än mera framstående internationellt verksamma och erkända expertis.

Statsrevisorerna vilja nu göra gällande, att det undersökningsmaterial, som vid denna hänvändelse till mest sakkunniga håll av järnvägsstyrelsen ställts till Ministerialdirektor Angers förfogande, skulle hava varit föråldrat. Järnvägsstyrelsen får på det bestämdaste bestrida detta. Den tekniska beskrivning av Transitbromsen, som tillhandahållits och legat till grund för Deutsche Reichbahn-Gesellschafts utlåtande, var den beskrivning på engelska, som överlämnades till järnvägsstyrelsen den 26 juli 1930 och var exakt lika med den engelska beskrivning, som överlämnades den 11 december 1930.

Att järnvägsstyrelsen samtidigt översände en del äldre beskrivningar och utländska tidskrifter var endast för att vederbörande skulle få tillfälle bilda sig ett omdöme om bromsens utveckling. För fackmannen är det ju en självklar sak, att han vid prövningen av en föreliggande konstruktion skall ägna sin särskilda uppmärksamhet åt företedda ritningar och beskrivningar över konstruktionen i det utvecklingsskede för densamma, beträffande vilket man begärt, att han skall yttra sig. Det nya material, som bolaget, då det äntligen den 30 januari 1931 lät höra av sig med svar på järnvägsstyrelsens anhållan av den 11 december 1930, tillställde järnvägsstyrelsen, var för övrigt *fullständigt betydelselöst* för bedömandet av bromssystemet. Detta material innehöll nämligen blott följande:

1) Intyg över bromsprov *2 augusti 1928.*
2) Profilen härtill.
3) Specifikationer härtill och tågbilder.
4) Ytterligare specifikationer.
5) Intyg över bromsprov *12—13 oktober 1928.*
6) Profilen härtill.
7) Specifikationer härtill och tågbilder.
8) Ytterligare specifikationer.
9) Intyg från Gävle—Dala järnvägar 12 november 1930 över bromsar, som monterats i *maj 1929.*
10) Diverse fotografier av provtåg.

Härav torde framgå, att det den *30 januari 1931* överlämnade materialet *måste betecknas som föråldrat*, då de däri omnämnda proven avse prov med ett, i jämförelse med bolagets skrivelse den 3 december 1930, *äldre* utförande. De utförda proven och intygen över desamma äro dessutom av den kvalité, att de säkerligen icke skulle hava bidragit till att förändra D. R. G:s uppfattning om bromsen till det bättre. Järnvägsstyrelsen kan finna en förklaring till det anmärkta endast däri, att stats-

revisorerna erhållit, hos järnvägsstyrelsen icke kontrollerade, vilseledande uppgifter från det klagande bolaget.

Järnvägsstyrelsen tycker sig i detta sammanhang kunna utläsa en antydan av statsrevisorerna, att järnvägsstyrelsen på något sätt sökt påverka Dr. Anger och att det från sakkunnigaste håll erhållna uttalandet om Transitbromsen skulle brista i objektivitet. Järnvägsstyrelsen vill med anledning härav endast tillåta sig framhålla, att utlåtandet från D. R. G. ej är avgivet av Dr. Anger privat, utan efter behandling i den tekniskt högst framstående och auktoritativa samt i internationella järnvägskretsar högt aktade ämbetsbetonade institutionen »Zentralamt der Deutschen Reichsbahn-Gesellschaft» avgivet av »D. R. G. Hauptverwaltung».

Mot järnvägsstyrelsens förfarande har även den anmärkningen riktats, att järnvägsstyrelsen bort i syfte att utreda frågan på ett i möjligaste mån objektivt och allsidigt sätt känna sig manad att anlita främmande expertis även från annat land än Tyskland. Järnvägsstyrelsen vill fritaga sig för denna anmärkning. Järnvägsstyrelsen har funnit det nog att komplettera sin egen tillgängliga sakkunskap genom en hänvändelse, som för övrigt icke ens den behövt åligga järnvägsstyrelsen, till det mest erfarna och sakförståndiga håll i utlandet, som styrelsen känner. Det borde väl, synes det styrelsen, kunnat hava legat närmare till hands att anmärka på den skäligen egendomliga omständigheten, att icke det klagande bolaget i sitt intresse gittat förebringa något som helst betyg över sina konstruktioners lämplighet och nödiga fulländning från någon utländsk auktoritetskälla. Bolaget har nöjt sig med att åberopa inhemsk sakkunskap och namn, vilka uti de internationella järnvägsmannacirklar, dit bolaget avser att en gång få föra sin angelägenhet, måste väga fjäderlätt mot den av järnvägsstyrelsen frivilligt av omsorg för saken och egen auktoritet tillsporda främmande lysande auktoriteten. Järnvägsstyrelsen fruktar emellertid storligen, att orsaken till bolagets tillbakadragenhet härvidlag är att finna i bristande möjligheter för bolaget att åstadkomma något sådant betyg. I de förbindelser bolaget enligt dess uppgifter uppehåller med världsfirman på området, Westinghouse, torde det väl annars hava varit för bolaget lätt att åstadkomma någonting åtminstone därifrån.

Den 24 februari 1931 expedierades järnvägsstyrelsens svar på bolagets framställning, vilket var av följande lydelse: »Styrelsen har vid sin granskning av bromskonstruktionen fått den även av ledande utländska experter på bromsområdet delade och bekräftade uppfattningen, att bromsen ifråga icke innebär några tekniska framsteg, utan tvärtom är internationellt godkända bromssystem underlägsen. Styrelsen anser sig därför icke kunna medgiva samtrafik med statens järnvägar av vagnar utrustade med dylik broms. En tillåtelse till dylik vagnsamtrafik, under vilken de med Transitbroms försedda vagnarna skulle ingå med verksamt arbetande broms eller blott verkande som ledningsvagnar, skulle medföra dels olägenheter för statens järnvägars personal med därav följande trafiksvårigheter, dels kunna föranleda, att enskilda järnvägar med stöd av en sådan tillåtelse kunde få den uppfattningen, att järnvägsstyrelsen skulle anse införandet av bromsen ifråga önskvärd. Järnvägsstyrelsen, som med hänsyn till betydelsen av teknisk enhet inom landets olika järnvägssystem icke vill medverka till en ur många synpunkter olämplig, mot de överallt i världen pågående standardiseringssträvandena stridan-

de splittring, som ett eventuellt införande av ett nytt system skulle medföra, anser vidare, att den första fordran på att en ny broms skall tillåtas inom landet är, att densamma blivit internationellt godkänd.

Sådana som förhållandena nu ligga, vill järnvägsstyrelsen tillåta sig giva eder det välmenta rådet att först inhämta internationella järnvägsföreningens (U. I. C.) uttalande angående utsikterna för bromsens eventuella godkännande, innan ytterligare bromsapparater tillverkas och uppmonteras. Styrelsen har också fått den uppfattningen av muntliga uttalanden från representant för eder, att det närmast var för den utländska marknaden, som ni avsåg edra tänkta tillverkningar av Transitbromsen, och mot ett exploaterande där kan ju styrelsen icke hava något att erinra, då ju styrelsen i varje fall måste hava att räkna med att vagnar med internationellt godkänt annat bromssystem än det vid Sveriges ledande järnvägar antagna kan — om än då väl att märka i förhållandevis ringa och föga generande antal — inkomma till befordran på de svenska järnvägarna.

Det är ju påtagligt, att det vore ägnat att minska edra ekonomiska risker vid ett fortsatt sannolikt mycket kostbart experimenterande, om ni från ytterst bestämmande ansvariga och sakkunniga håll kunde erhålla ett uttalande, huruvida eder broms, trots vad styrelsen anfört, dock kan anses äga den fulländning, att ni skulle kunna tänka på åtgärder för dess internationella godkännande. Järnvägsstyrelsen får alltså föreslå, att ni låter anmäla densamma inför U. I. C. för undersökning och provning.

En dylik anmälan till U. I. C. skulle i så fall, jämlikt gällande internationella överenskommelser, insändas till järnvägsstyrelsen av den järnvägsförvaltning, som företagit de mest omfattande proven, och kommer järnvägsstyrelsen utan något eget yttrande att omedelbart vidarebefordra denna anmälan till Schweiziska förbundsjärnvägarna, vilka äro ordförande i U. I. C:s bromsutskott. Anmälan skall åtföljas av fullständiga beskrivningar samt provningsprotokoll, avfattade på franska och tyska språken, 10 exemplar av vardera.

När utfallet av denna U. I. C:s prövning kan bliva känt, skall styrelsen, ifall det bliver för eder gynnsamt, gärna återupptaga till övervägande, huruvida och i vad mån det kan bliva styrelsen möjligt, att på ett praktiskt sätt underlätta för eder eder tillverknings exploatering på de utländska marknader, ni kan vilja söka.»

De vänliga råd och de välvilliga erbjudanden, styrelsen i denna skrivelse givit bolaget, har bolaget ej använt sig av. Icke heller har bolaget, som ju stått detsamma öppet och legat nära till hands, anfört några besvär hos Kungl. Maj:t över järnvägsstyrelsens behandling av bolagets angelägenhet och utbett sig Kungl. Maj:ts prövning av frågan i sak. Det hade väl ock varit det rätta om en dylik fråga, om statens stöd åt ett privatföretag skulle skänkas, hade fått sin prövning och sitt avgörande hos Kungl. Maj:t, dit emellertid järnvägsstyrelsen med sin uppfattning om företagets bristande förutsättningar saknat varje anledning att draga frågan. En underordnad statens företagsförvaltning intager i dylika fall alltid en mycket ömtålig och vansklig ställning. Vart skulle det kunna taga vägen, om järnvägsstyrelsen själv utan tillbörlig allra största försiktighet skulle börja framträda stödjande olika privatintressen på sätt, som i förevarande fall påkrävts. Den ena gången kan det gälla en uppfinning som denna Transitbroms, andra gånger kan det gälla

uppfinningar som nya lokomotivtyper, motorvagnar, skenskarvar, automatiska vagnskoppel, torvförädlingssystem med mera, i mängd. Idéer och förslag, mer eller mindre förflugna och ofullgångna, kunna omfattas av privatintresserade och kunna upptagas till exploaterande av smarta eller oförnuftigt ledda industriföretag, som då kunna komma att söka och kräva statens indirekta stöd genom järnvägsstyrelsen och statens järnvägar. En enskild järnvägsförvaltning kan, som skett i förevarande fall, av välvilliga hänsyn lämna tillfälle en gång till företagande av vissa experiment på sina linjer. En sådan privat företagsledning kan dock nästa gång utan vidare avvisa krav av andra; den behöver ej riskera några påtalanden. I en helt annan ställning befinner sig däremot ledningen av ett statens företag. Denna måste riskera konsekvenser och måste alltså söka värja sig genom urskiljning och försiktighet. Alla medborgare kräva som bekant gärna att bliva lika behandlade av statens organ. Statsrevisorerna förutsätta också, att något statens järnvägars bistånd åt den av Transitbromsen intresserade firman icke bort lämnas på sådant sätt, att detta medfört några kostnader för statens järnvägar. Men vad kan man veta på förhand om utvecklingen härvidlag? Styrelsen har erfarenheter från fall, då styrelsen trätt in för att lämna bistånd åt svenska företagare med förhoppningar på utländsk marknad, att detta, givetvis emot vad som ursprungligen antogs, blivit för statens järnvägar ganska dyrbara affärer. Järnvägsstyrelsen kan som exempel nämna provanskaffningar och provdrift gällande ångturbinlokomotiv och torvpulverfabrikation.

Järnvägsstyrelsens fullständiga brist på tilltro till Transitbromsens konstruktioner har, efter närmast här ovan omhandlade styrelsens besked till bolaget givits, ytterligare förstärkts genom det förhållandet, att konstruktionerna, vilka, såsom ovan framhållits, redan förut under de par tre åren bromsen varit känd, ideligen underkastats avsevärda omarbetningar nu även på senare tid undergått ytterligare sådana. I Teknisk tidskrift för den 3 oktober 1931 omnämnes sålunda ännu ett styrelsen ej bekantgjort utförande, vilket i tekniskt avseende synes avsevärt avvika från det, som förelades järnvägsstyrelsen den 3 december 1930. Även mot detta utförande synas vägande erinringar vara att göra, men järnvägsstyrelsen äger ej tillfälle att därom närmare yttra sig här. Trots allt detta har järnvägsstyrelsen ej velat helt taga sin hand ifrån bolaget och dess angelägenhet. Vid en uppvaktning av bolagsledningen i järnvägsstyrelsen den 1 oktober 1931 har styrelsen sålunda förklarat, att styrelsen gärna vore villig att genom sina sakkunniga på området låta underkasta Transitsystemet förnyad granskning, om bolaget blott ville lämna järnvägsstyrelsen besked om och gärna genom tekniska demonstrationer i styrelsens sakkunnigas närvaro påvisa de förbättringar, som enligt bolagets vid uppvaktningen gjorda, men på intet sätt då styrkta påståenden ytterligare skulle hava vidtagits, sedan järnvägsstyrelsens senaste undersökning av bromssystemet ägt rum. Det uttalades ock, att järnvägsstyrelsen gärna skulle beakta de intyg eller uttalanden om bromskonstruktionen i dess senaste utvecklingsskede, som bolaget möjligen skulle vilja önska anskaffa, exempelvis från Westinghouse's experter. Styrelsen antog, att dessa väl borde känna till konstruktionen, sedan Westinghouse nu enligt bolagsrepresentanternas uppgift skulle hava av bolaget inköpt rätten till att exploatera Transitbromsen, något som styrelsen dock icke givits närmare kännedom om.

Om det med ledning av sådana ytterligare undersökningar och eventuella intyg med goda vitsord skulle kunna befinnas även enligt järnvägsstyrelsens mening vara något hopp om bromskonstruktionens framtid, så uttalades vidare, att järnvägsstyrelsen skulle ställa sig välvillig till det vid uppvaktningen framförda önskemålet om mottagande i vagnsamtrafik med statens järnvägar av vagnar, utrustade med Transitbroms, åtminstone som ledningsvagnar. Styrelsen ville dock icke med brott emot standardiseringens och den tekniska enhetens princip gå till att instruera berörd statsbanepersonal uti Transitbromsens inrättning och bruk. En förutsättning för rätten att i vagnsamtrafik införa Transitbromsvagnar på statens järnvägars linjer som ledningsvagnar måste därför — bland annat även av trafiksäkerhetsskäl — vara, att bromsinrättningen på lämpligt sätt plomberades vid passerandet av överlämningsstationerna. Styrelsen ställde sig till och med ej främmande för tanken att, om vissa förutsättningar komme att visa sig vara för handen, söka utverka något statens pekuniära bistånd åt bolaget och detta närmast då för åstadkommande av det för de nödiga internationella proven erforderliga antalet bromsvagnar samt för bekostande av de nödiga förberedande försöken, vilka väl då lämpligen kunde utföras på den järnväg, där man redan berett vissa möjligheter för bolaget att företaga sina experiment. Styrelsen kan i detta sammanhang dock ej undertrycka en undran, varför det stora världsföretaget Westinghouse, om det nu verkligen, som den klagande svenska firman uppger, enligt träffat avtal, gått in för att exploatera Transitbromsen på vissa utländska marknader och alltså väl skulle tro på konstruktionen, icke skulle vilja gå till att även taga på sig omsorgen för bromssystemets internationella prövning. För en firma av Westinghouse's mått borde detta vara relativt en småsak samtidigt som det ju ock för den firman är ett villkor för att kunna tillgodogöra sig något av det avtalsenliga förvärvet. Det må i förbigående också framhållas, att det står helt oklart, hur det kommer att efter ett eventuellt internationellt godkännande av Transitbromskonstruktionen kunna basera en svensk industri på densamma för den utländska marknaden, om den svenska firman verkligen i någon större omfattning överlåtit exploateringsrätten för utlandet på Westinghouse-bolaget. Detta bolag lär väl då önska taga hand även om bromsapparaternas tillverkning vid egna eller nära befryndade utländska verkstäder.

Det är *mycket* anmärkningsvärt, att intressenterna för Transitbromsen hittills på intet sätt använt sig av dessa järnvägsstyrelsens erbjudanden och icke låtit sig vidare avhöra i styrelsen. De synas i stället hava velat ägna sig åt det för deras industriella och merkantila syftemål väl dock skäligen improduktiva arbetet att söka skaffa järnvägsstyrelsen obehag. Detta är också ganska väl överensstämmande med deras väsen under hela tiden för deras framträdande med sin angelägenhet, men det säger sig självt, att järnvägsstyrelsen det oaktat gärna vill stå för sina under hand gjorda erbjudanden till dem, ifall de möjligen framdeles skulle vilja närma sig styrelsen för fullföljande av sin angelägenhet eller ifall de skulle med densamma vilja vända sig till Kungl. Maj:t.

Någon tid eller något tillfälle för den klagande firman att komma till de internationella proven är i varje fall ej försutten. Styrelsen befarar tvärtom eller är rättare sagt ganska viss om, att firmans bromskonstruktion ännu ej nått någon sådan fulländning, att den över huvud kan få komma ifråga att snart upptagas till internationell provning. Av sär-

skild betydelse härvidlag är också att, enligt vad styrelsen tror sig med bestämdhet veta, vederbörande i den internationella järnvägsunionen avse att tillåta och mottaga till praktiska prov endast sådana nya bromskonstruktioner, vilka vid den förberedande mera teoretiska granskningen kunna visa sig äga egenskaper överlägsna redan befintliga provade och godkända konstruktioner. I de allmänna enhetlighets- och standardiseringssträvandenas tecken skola däremot icke få framföras konstruktioner, som på sin höjd kunna visas likvärdiga med befintliga, godkända system men ej uppvisa verkliga framsteg och förbättringar.

Om vad styrelsen sålunda tror sig veta kommer att bekräftas, lära Transitbromsens utsikter att komma till internationellt godkännande vara försvinnande små, och all anledning synes därför föreligga att i avvaktan inställa vidare utgifter för försöken att driva fram densamma mot den mera omfattande och ingående sakkunskapens råd.

Statsrevisorerna hava givit järnvägsstyrelsen en skarp reprimand för att styrelsen i sin skrivelse till Kungl. Maj:t den 20 juni 1929 lämnat vissa felaktiga uppgifter angående länder, där Kunze-Knorrbromsen då skulle vara under införande. Styrelsen kan kanske i viss mån förtjäna denna reprimand och måste beklaga, att styrelsen kommit att lämna uppgifter, som med tiden visat sig icke vara till fullo hållbara. De lämnade uppgifterna vila på uppgifter, som i sin tur på goda grunder lämnats styrelsen av styrelsens bromsexpert. Denne anför nu i saken följande:

»Vid sammanträde med U. I. C. i april 1928 lämnades av representanter för Österrike, Tjeckoslovakien, Ungern, Polen och Holland den uppgiften, att nämnda länder hade för avsikt införa Kunze-Knorrbromsen. De förhörde sig också noga angående vid svenska statsbanorna praktiserade metoder vid montering av bromsen, underhåll, driftbestämmelser med mera. Under senhösten 1928 besöktes dessutom statens järnvägar av representanter för Holland och Polen, vilket ytterligare bidrog att bekräfta de i april lämnade uppgifterna. Vad Polen beträffar, inleddes till och med förhandlingar angående svensk leverans av bromscylindrar Det torde observeras, att vid förstnämnda tidpunkt (april 1928) endast Westinghouse L-u, Kunze-Knorr-G och Drolshammer-bromsarna voro av U. I. C. godkända för internationell trafik. Sedermera synes bromsfrågan i Österrike, Tjeckoslovakien och Polen av någon inom järnvägsstyrelsen obekant och oss givetvis fullständigt ovidkommande anledning hava kommit i ett annat läge, vilket framgick av en sammanställning från U. I. C:s bromsutskott, som inkom till järnvägsstyrelsen den 4 november 1930. Enligt denna förklara sig Österrike och Polen ännu ej hava valt system, under det att Tjeckoslovakien skulle vilja gå in för Bozicbromsen. Ungern och Holland hava däremot vidhållit sin ståndpunkt. Om dessa ändrade förhållanden likasom om de pågående proven med Lipkovsky, Hardy och Hildebrand-Knorrbromsen fingo representanter för Transit-bolaget kännedom vid besök i järnvägsstyrelsen i början av år 1931.»

För egen del vill järnvägsstyrelsen även gärna erkänna, att styrelsen förbisett att den 4 november 1930 underrätta Kungl. Maj:t om dessa förhållanden. Ett sådant förbiseende kan ju om än icke göras ursäktligt dock förklaras av att detaljen råkat i glömska och blivit obeaktad, sedan hela saken ej längre var aktuell, i och med det att Kungl. Maj:t den 9

januari 1930 lämnat järnvägsstyrelsens framställning av den 20 juni 1929 utan åtgärd. För järnvägsstyrelsens vidare mellanhavanden med det klagande bolaget liksom i övrigt för dess förevarande angelägenhet saknar den i varje fall varje betydelse, och den av styrelsen lämnade tyvärr icke rättade uppgiften lär väl icke heller i övrigt hava kunnat komma någon skada åstad.

Statsrevisorerna uttala, att genom järnvägsstyrelsens åtgöranden i denna sak har en enskild firma kommit att på detta område intaga en monopolställning, som, enligt vad svenska järnvägsföreningen intygat, av firman utnyttjats till förhöjning av priserna på Kunze-Knorrbromsen, och säga vidare, att styrelsens hållning synes kunna få avsevärd betydelse för de enskilda järnvägarnas ekonomi. Styrelsen har med anledning härav tillfrågat svenska järnvägsföreningen och fått från densamma följande svar: »Till svar å kungl. styrelsens skrivelse den 22 december (1931) angående Kunze-Knorrbromsen får föreningen äran meddela, att föreningen *icke* avlämnat något intyg angående kostnaden för sagda broms. Föreningen har endast i frågan avgivit ett yttrande till Konungen den 27 augusti 1929.»

I detta föreningens yttrande, om det är det statsrevisorerna avse, säger föreningen på denna punkt: »Det av kungl. järnvägsstyrelsen valda bromssystemet Kunze-Knorr måste med hänsyn till den med detsamma uppnådda bromsprestationen anses som mycket dyrbart.

Ett stadgande om skyldighet för de enskilda järnvägarna att vid övergång till tryckluftbroms använda endast Kunze-Knorr-bromsen skulle således för dem medföra en väsentlig tunga och en tunga, som skulle bliva särskilt kännbar under nuvarande för de enskilda järnvägarna i ekonomiskt avseende brydsamma förhållanden.

Föreningen anser sig slutligen böra framhålla, att ett dylikt stadgande självfallet skulle komma att för innehavaren av patentet å Kunze-Knorrbromsen skapa en monopolställning, som torde komma att inverka på priset på bromsutrustningarna enligt Kunze-Knorrsystemet. Det har också visat sig, att, efter det järnvägsstyrelsens förevarande framställning blivit känd, vederbörande tillverkare av Kunze-Knorr-bromsarna i avgivna infordrade anbud fordrat pris, som varit åtskilligt högre än förut fordrade pris.»

Detta anser sig emellertid styrelsen hava i den här ovan återgivna underdåniga skrivelsen av den 30 december 1929 tillräckligt bemött, och järnvägsstyrelsens ställning till den med enhetlighetskravets tillgodoseende för de enskilda järnvägarnas del förknippade kostnadsfrågan är för övrigt den att, om mot förmodan och mot vad som ännu på något som helst vederhäftigt sätt visats, Kunze-Knorr-bromsens införande skulle ställa sig något dyrare än någon annan godkänd godstågsbroms, så borde med hänsyn till det enligt styrelsens förmenande oeftergivliga kravet på längst möjligt driven teknisk enhet en uppträdande kostnadsskillnad, som i varje fall för de små fattigare järnvägsföretag, vilka kunna behöva något stöd, måste röra sig om relativa bagateller, bestridas av det allmänna, gärna för en gångs skull genom en utgift för statens järnvägsaffär, då ju statens järnvägar draga nytta av påkrävda tekniska standardisering.

Statsrevisorerna framhålla, hurusom andra länder stödja den egna in-

dustrien genom att gynna inhemska uppfinningar. Det bör emellertid därvid enligt styrelsens förmenande också väl observeras, att dessa länder då dittills ej haft något godstågsbromssystem. Och när statsrevisorerna särskilt erinra om att Tyskland, trots det att man i landet redan infört Kunze-Knorr-bromsen, nu anställer försök med en ny bromstyp, den så kallade Hildebrand-Knorr-bromsen, bör det observeras, att denna broms blott är en utveckling, en variant av Kunze-Knorr-bromsen. Då Hildebrand-Knorr-bromsen den 10 oktober 1931 framlördes för representanter för »Teknisk Enhet» meddelade Tyska Rikets representant, att tyska riksjärnvägarnas framförande av Hildebrand-Knorr-bromsen för internationellt godkännande ingalunda finge betraktas som ett frångående av Kunze-Knorr-bromsen, utan som ett led i Tysklands alltid visade strävan att bidraga till ett tekniskt riktigt framåtskridande inom bromsteknikens område. Givetvis komma även statens järnvägar, efterhand som förbättringar kunna komma att göras på den av statens järnvägar använda tryckluftsbromsens system, att tillgodogöra sig dessa, men detta är något helt annat än att uppblanda sitt i stort sett enhetliga bromssystem med ett annat.

Den anmärkning, som statsrevisorerna gjort emot det av järnvägsstyrelsen med Knorr-Bremse A. G. slutna kontraktet, avser huvudsakligen de däri stipulerade beräkningsgrunderna för prissättningen å de i Sverige tillverkade bromsutrustningarna. Detta kontrakt framlades på sin tid (1919 års riksdag) för statsutskottet och lämnades av utskottet och riksdagen utan erinran. Det sedermera förnyade och beträffande denna sak ej ändrade, nu påtalade avtalet, har tillkommit, *dels* för säkerställande av kontinuiteten i leveranserna till statens järnvägar och *dels* för att fabrikationen inom landet skulle kunna bibehållas. I avtalet mellan Knorr-Bremse A. G., Berlin, och den svenska fabrikanten, Aktiebolaget Nordiska Armaturfabrikerna, stadgas nämligen, att de den svenska firman tillförsäkrade rättigheterna angående tillverkning av Kunze-Knorr-bromsen och delar därtill *bortfalla* samtidigt med att avtalet mellan järnvägsstyrelsen och Knorr-Bremse A. G. upphör att gälla. För den händelse avtalet icke förnyats, hade järnvägsstyrelsen därför varit urståndsatt att anskaffa erforderligt bromsmateriel av *svensk* tillverkning efter avtalets utgång. Statsrevisorerna ha från järnvägsstyrelsen erhållit kännedom om detta förhållande.

Då i avtalet mellan Knorr-Bremse A. G. och den svenska firman även stadgas, att den svenska firmans rätt till leverans av bromsmateriel för Norge, Danmark och Finland bortfaller, i händelse statens järnvägar icke förnya avtalet med Knorr-Bremse A. G. efter år 1930, så hade även möjligheterna för svensk industri att få utföra leveranser till Danmark och Norge, vilka såsom förut omtalats pågått i avsevärd omfattning, helt bortfallit, ifall järnvägsstyrelsen icke förnyat sitt avtal med Knorr-Bremse A. G.

Genom det fortsatta samarbetet med Knorr-Bremse A. G. hava statens järnvägar även vunnit betydande fördelar därigenom, att statens järnvägar omedelbart efter uppkomsten av förbättringar inom bromsteknikens område sättas i tillfälle erhålla kännedom härom och tillgodogöra sig härmed förknippade fördelar att tillämpas på sitt bromssystem.

Statsrevisorerna hava som ovan vidrörts velat göra gällande, att fir-

man utnyttjat en monopolställning till förhöjning av priserna på Kunze-Knorr-bromsen. Beträffande denna sak ber järnvägsstyrelsen att få vidare meddela följande.

Kostnaden för en normal godsvagnsbromsutrustning har sedan år 1919 varit följande:

1919	1,200: —	1926	953: 66
1920	1,215: —	1927	953: 66
1921	1,043: 62	1928	953: 66
1922	921: 66	1929	1,003: 55
1923	923: 91	1930	1,003: 55
1924	953: 66	1931	987: 25
1925	953: 66		

Härav framgår visserligen, att en viss prisökning ägde rum 1928—1929, men detta berodde därpå, vilket torde vara allmänt bekant, att vid denna tid materialpriserna underkastades en betydande stegring — exempelvis steg kopparpriset med cirka 85 procent samt aducergods med cirka 20 procent, varförutom arbetslönerna höjdes på grund av det i december 1928 mellan verkstadsföreningen och vederbörande arbetareorganisationer ingångna nya kollektivavtalet. Efter materialprisernas nedgång har sedermera som synes åter en reduktion ägt rum.

Järnvägsstyrelsen har till statsrevisorerna lämnat visst material för bedömande av priserna och enligt däri förekommande prislistorna framgår det med full tydlighet, att de nya priser, som fastställdes den 1 juli 1931, således *efter* kontraktets förnyande, ligga avsevärt under föregående prislistor. Enligt vad järnvägsstyrelsen med bestämdhet vet, tillämpas icke heller högre priser för de enskilda järnvägarna än för statens järnvägar.

Statsrevisorerna synas vilja göra gällande, att järnvägsstyrelsen, på grund av att vissa patent å Kunze-Knorr-bromsen under kontraktsperioden 1 januari 1931 till och med 31 december 1939 efter hand komma att gå ut, härigenom skulle kunnat föranstalta om ordnandet av en för statens järnvägar billigare fabrikation på annat sätt än genom sin förbindelse med den nuvarande leverantören. En sådan fabrikation med den förhållandevis ringa avsättning av bromsutrustningar, som hädanefter är att räkna med, lär emellertid icke kunna igångsättas och bliva ekonomiskt lönande. Även om patenten äro fria, så erfordras dock en hel del för igångsättningen av en tillverkning hos en ny företagare. Det må sålunda här nämnas först och främst arbetsritningar och beskrivningar, vidare invecklade och dyrbara specialmaskiner och en vid den erforderliga höga precisionen van arbetarstam. Järnvägsstyrelsen vill ej tro, och styrkes därvid i sin uppfattning från sakkunnigt industrihåll, att något privat företag skulle vara villigt att för låga försäljningspris sätta igång med en dylik fabrikation, som i varje fall numera aldrig skulle kunna bli någon massfabrikation.

Till belysande härav vill järnvägsstyrelsen anföra vad en framstående verkstadsindustriman skriver:

»Anmodad yttra mig angående utsikterna för upptagandet av tillverkning av sådana delar till tryckluftbromsar, system Kunze-Knorr, vilka i Sverige icke äro patentskyddade, får jag, sedan jag tagit del av innehållet i det 30-tal patent, vilka skydda Kunze-Knorr-bromsen, meddela följande:

Upptagandet av tillverkningen av delvis patentskyddade artiklar mås-

te, såväl ur juridisk som ur moralisk synpunkt sett, i och för sig betecknas såsom betänkligt. Det är i många fall synnerligen svårt att utröna i vilken omfattning patentskydd å en konstruktion föreligger, emedan patent kunna vara tilldelade under andra beteckningar än de, vilka motsvara detaljens normala patentbeteckning. Patentskyddet kan således förefinnas inom andra patentgrupper än i de, varest man förmodar patent vara tillfinnandes. Det kan därför vara förenat med svårigheter bevisa, att eventuellt patentintrång skulle hava skett bona fide.

För att ikläda sig alla med upptagandet av dylik fabrikation förknippade risker skulle därför tillverkningsobjektet vara lockande, d. v. s. stort och vinstbringande. Detta är icke fallet med bromsobjektet, emedan, enligt upphandlingsprotokoll för senare år, statens järnvägar beställt endast ett jämförelsevis ringa antal bromsutrustningar.

Alla större enskilda järnvägar, med undantag av Göteborg—Borås järnväg, och därmed sammanhörande mindre järnvägar, hava redan helt eller delvis infört Kunze-Knorr-bromsen. Mindre enskilda järnvägar, vilka kunna anses hava nytta av en tryckluftbroms, torde icke hava ekonomiska resurser att införa Kunze-Knorr-bromsen. Tillverkningsobjektet måste därför betecknas såsom jämförelsevis litet och synes icke stå i riktig proportion till de risker och kostnader, fabrikationens upptagande ovillkorligen måste medföra.

För att en tillverkning av den art, Kunze-Knorr-bromsfabrikationen är, skulle med nödig noggrannhet kunna genomföras till rimliga kostnader, måste specialmaskiner och specialverktyg för betydande belopp anskaffas. Dessutom bör beaktas, att en dylik fabrikation erfordrar avsevärd erfarenhet, innan erforderlig noggrannhet i tillverkningen uppnås, varför en längre tids experiment måste föregå själva tillverkningen.

Då bromsaggregaten i allmänhet måste levereras kompletta, vilket med hänsyn till nödvändigheten att anskaffa de patentskyddade delarna från patentinnehavaren komme att medföra betydande svårigheter, så torde fabrikationen icke kunna genomföras på ett rationellt sätt. Dessutom torde de patenterade delarna komma att betinga oproportionellt höga priser på grund av patentinnehavarens avoghet emot en inkräktare i hans tillverkning.

Jag anser därför upptagandet av tillverkningen av icke patenterade delar för Kunze-Knorr-bromsen av annan fabrikant än patentinnehavaren vara praktiskt ogenomförbart och under alla omständigheter förenat med avsevärda ekonomiska och rättsliga risker, däremot äro utsikterna till häremot svarande ekonomiskt vederlag så ringa, att jag under inga omständigheter anser mig kunna tillråda upptagandet av tillverkningen ifråga. Alldeles särskilt gäller detta i sa kritiska tider, som de nu rådande.»

Järnvägsstyrelsens påtalade åtgärd att förlänga kontraktet med Knorr-Bremse A. G. säkerställer nog ensam den svenska fabrikationen, och den torde väl därför få anses välbetänkt. Det är visserligen sant, att den uppfinning, på vilken den nuvarande svenska tillverkningen replierar, icke är svensk, men det finnes mycken och betydande svensk industri — till exempel den tyska boggiekonstruktionen system Görlitz, det amerikanska uppvärmningssystemet för järnvägsvagnar system Vapor samt elektriska värmekopplingar för järnvägsvagnar — som i samma mån är baserad på utländska patent, utan att någon klandrar detta. Likaså finnes det mången storindustri i utlandet, som är baserad på svenska patent.

Järnvägsstyrelsens åtgärder i bromsfrågan hava, såsom torde hava framgått av ovanstående, haft till huvudändamål tillskapandet av en högst önskvärd tidsenlig teknisk enhet för landets normalspåriga järnvägar i ett synnerligen viktigt avseende. Genom järnvägsstyrelsens åtgöranden har en svensk bromsindustri av hög kvalitet skapats, och svensk industri har under en lång följd av år tillförts och kommer alltjämt, tryggat för relativt lång tid, att tillföras arbetsobjekt, icke endast för landets egna behov, utan även för en icke helt obetydlig i dessa tider väl behövlig export. Införandet av Kunze-Knorr-bromsen har visat sig vara en trafik- och maskintekniskt synnerligen fördelaktig och i driftsekonomiskt avseende utomordentligt god affär. Skulle järnvägsstyrelsen ställt sig avvaktande intill dess en svensk och som ett givet villkor internationellt godtagen konstruktion framkommit, skulle detta hava indirekt kostat statens järnvägar och landet många miljoner kronor. Mot bakgrunden härav måste statsrevisorernas anmärkningar mot järnvägsstyrelsen te sig för styrelsen som oförtjänta, riktade, som de väl få förstås innerst vara, mot styrelsen, därför att styrelsen med sina atgärder i bromsfrågan skulle hava åsidosatt något landets samt statens och statens järnvägars intresse och styrelsen därmed hava icke tillräckligt väl fyllt sin ämbetsplikt. Styrelsen vet icke heller, i vad mån det vid dylikt bedömande kan hava givits beaktande, *dels* att styrelsen i själva verket ställt sig mycket välvillig till den hos statsrevisorerna klagande firmans intressen, reducerade som de äro till möjligheter att exploatera sin lancerade uppfinning endast på utländsk marknad, och att styrelsen därvid som grundlag för egna åtgärder endast framställt mycket skäliga krav på vad firman för sin del borde kunna prestera och förete, *dels* att i förevarande sak stått meningsskiljaktigheter eller måhända rättare sagt mot varandra stridande önskemål mellan, å ena sidan, ett statens, efter bästa förmåga och övertygelse objektivt och osjälviskt handlande förvaltningsorgan och, å andra sidan, ett givetvis av personliga förvärvsintressen påverkat och lett privatföretag.

Angående § 57.

Revisorernas anmärkningar rörande utredningen angaende omläggning av statens järnvägars bokföring gälla tre punkter, nämligen

Omläggning av S. J. bokföring.

dels att utredningen verkställts i två etapper med lång mellantid och att sambandet mellan de båda utredningarna varit svårt att klarlägga på grund av lämnade uppgifter, vilket förhållande revisorerna anse kunna tolkas såsom tydande på en viss planlöshet i utredningsarbetet,

dels utredningskostnadernas storlek,

dels slutligen att bokföringsreformen genomförts utan samrad med riksräkenskapsverket.

Vad första punkten angar, må först papekas, att revisorerna aldrig begärt någon uppgift om ifrågavarande samband mellan de båda utredningarna. Den revisorernas skrivelse, dagtecknad den 22 oktober 1931, vari vissa uppgifter angående omläggningen begärdes — för övrigt den enda, som styrelsen mottagit i ärendet — hade till den del, som här kan vara av betydelse, följande lydelse: — — — »till revisorerna överlämna utredning angående den kostnad, som varit förenad med förarbetena till samt utarbetandet och genomförandet av det nya bokföringssystemet vid statens järnvägar. Av utredningen bör bland annat framgå i vad mån tjänstemän under sysslandet med nu ifrågavarande ämne åtnjutit tjänstle-

dighet helt eller delvis från sina övriga göromål, de lönebelopp de under ledigheten uppburit, om vederbörande tjänsteman därunder erhållit ersättning utöver lönen, om extra personal varit anställd för ändamålet och vilken ersättning, som till sådan personal utgått, samt huruvida särskilda sakkunniga anlitats och vad de i så fall uppburit».

Med anledning av denna skrivelse lämnade järnvägsstyrelsen den 9 november 1931 närmare uppgifter om de utredningsarbeten, som stå i direkt samband med omläggningen, och vilka igångsattes år 1928. Inledningsvis framhölls emellertid, att frågan vore av mycket äldre datum och erinrades särskilt om det utredningsarbete, som under åren 1918 (1917)—1922 verkställdes inom en självständig kommitté, statens järnvägars bokföringskommitté. På särskild telefonledes framförd begäran lämnades sedermera i en skrivelse av den 12 november 1931 vissa närmare uppgifter rörande nämnda kommitté.

I berörda skrivelser av den 9 och 12 november förekomma av revisorerna anförda uttalanden, att i kommitténs betänkande uppdragna riktlinjer varit vägledande för det framtida arbetet, men att utredningen icke på något område förts fram så långt, att betänkandet ifråga kunde tjäna som underlag för omedelbara praktiska åtgärder samt att år 1922 utredningsarbetet ej kunde fortsättas, enär vederbörande fackmän måste tagas i anspråk för brådskande ärenden.

Mot detta ställa revisorerna ett uttalande i statens järnvägars minnesskrift rörande perioden 1906—1931 (band I sid. 194), där det sägs, att bokföringskommitténs betänkande ägde så vittgående innebörd, att det vid tidpunkten för avgivandet icke kunde bliva tal om dess omedelbara genomförande, och att frågan därefter fick vila till år 1927, då styrelsen beslöt att inom verket återupptaga utredningen på grundval av de år 1917 givna direktiven.

Järnvägsstyrelsen kan icke finna någon motsägelse mellan de båda uppgifterna eller något rimligt skäl att, såsom revisorerna gjort, tala om olika versioner. — De sist anförda meningarna ingå i en uppsats, vilken på ett utrymme av sju sidor behandlar statens järnvägars bokförings- och kassaväsen i dess helhet. Författaren har därvid utnyttjat huvudparten av det till buds stående ytterst knappa utrymmet till en redogörelse för huvuddragen av nuvarande ordning på området. Endast några *rader* ha däri ägnats åt statens järnvägars bokföringskommitté samt åt det år 1928 påbörjade utredningsarbetet. Att man i en så kortfattad och för en stor allmänhet avsedd framställning icke rimligen kunde gå in på sådana för denna allmänhet skäligen intresselösa detaljer som rörande samarbetet mellan de båda utredningarna eller orsakerna till det långa uppehållet synes järnvägsstyrelsen självfallet. Med järnvägsstyrelsens nyssnämnda skrivelser var förhållandet ett helt annat; förenämnda spörsmål måste där något närmare beröras för att visa, varför styrelsen ansett sig icke böra räkna bokföringskommitténs arbete såsom tillhörande i revisorernas skrivelse omförmälda *förarbeten*.

De skilda ändamålen — ävensom omständigheten att de båda redogörelserna icke äro skrivna av samma person — torde vara tillräckliga för att förklara olikheten i framställningssätt. Någon motsägelse i sak dem emellan kan styrelsen emellertid, som sagt, icke finna. Styrelsen anser i och för sig intet vara att vinna genom ifrågavarande detaljspörsmåls upptagande till behandling efter så lång tid som nu förflutit, sedan detsamma var aktuellt; då frågan emellertid framförts av revisorerna, har styrel-

sen funnit sig böra söka i någon mån klarlägga de närmare omständigheterna. — Bokföringskommitténs den 27 december 1921 dagtecknade betänkande var, som i styrelsens nämnda skrivelser framhållits, ett principbetänkande, det vill säga i första rummet en allmän regleringsplan för det vidsträckta område, som statens järnvägars bokföringsväsen utgör. Detsamma omfattade jämte ett par inledningskapitel, vari kommittén dels lämnade en redogörelse för frågans historiska utveckling, dels tog ställning till vissa allmänt vägledande principer, ett motiverat förslag till schemata för balansräkning och resultaträkning ävensom driftsräkningar för järnvägsrörelsen, sidoordnad verksamhet och hjälpverksamhet. Då dessa »räkningar» radikalt avveko från de sammanställningar av bokföringsresultat, som dittills uppgjorts, var förslaget uppenbarligen, som det heter i minnesskriften, av vittgående innebörd. Att det ej kunde bli tal om något omedelbart genomförande berodde åter på flera omständigheter.

För det första torde det vara klart, att en omläggning av bokföringen icke kan ske enbart på grundval av schemata över de resultat, som densamma skall lämna. Kommittén hade heller aldrig tänkt sig, att akten ifråga, vilken i en samtidigt avgiven skrivelse betecknades såsom *första delen* av bokföringskommitténs betänkande, skulle föranleda några omedelbara åtgärder, utan blott ett ståndpunktstagande i princip från styrelsens sida.

I missivskrivelsen säges bland annat:

»Av nämnda utarbetade schemata, jämförda med motiveringen till desamma, framgår, till vilka mål den av kommittérade tänkta redovisningsbokföringen syftar. Som närmast föreliggande större uppgift tänka sig kommitterade utarbetandet av förslag till bokföringsordning, som, utom fullständiga bokföringsschemata jämte detaljerade anvisningar till dessa, bör innehålla bestämmelser för bokföringstjänstens organisation och bokföringens tekniska anordning. Viktiga förarbeten äro i nämnda hänseenden utförda.

En på anfört sätt uppställd bokföringsordning kommer att innehålla alla viktigare bestämmelser av varaktig natur rörande *redovisningsbokföringen*. Till denna sluter sig vidare den för ett affärsdrivande verk av statens järnvägars omfattning och beskaffenhet utomordentligt viktiga *statistikbokföringen*. Kommitterade anse det vara av synnerlig vikt, att statens järnvägars statistikbokföring och statistik anpassas efter en förändrad redovisningsbokföring och med denna sammansmältas i ett enhetligt utformat system.

— —

Sedan förslag till bokföringsordning framdeles avgivits, bör statistikbokföringen upptagas till närmare utredning. Kommitterade inse emellertid väl, att statistikbokföringen måste huvudsakligen ordnas efter inre förvaltningstekniska synpunkter, vilka skifta för varje särskild tjänstegren, och att kommittén icke har egna arbetskrafter för ett fullständigt lösande i detalj av denna vittutseende arbetsuppgift. Detaljarbetet för statistikbokföringens reformering i olika avseenden bör därför enligt kommitterades åsikt överlämnas åt olika personer, som äro särskilt förtrogna med de respektive tjänstegrenar, som beröras av skilda reformförslag.»

Det var tydligen ett mycket långvarigt och omfattande utredningsprogram, som här framfördes. Redan denna omfattning av det återstående utredningsarbetet jämte sammankopplingen av vad kommittén benäm-

ner redovisningsbokföring, statistikbokföring och statistik, uteslöt enligt järnvägsstyrelsens uppfattning icke blott alla åtgärder, syftande att inom en närmare framtid förverkliga någon del av vad kommittén föreslagit, utan till och med ett omedelbart ståndpunktstagande från styrelsens sida. — Inför denna plan kunde styrelsen knappast undgå att ställa frågan, huruvida icke det i 1917 års protokoll angivna målet skulle kunna nås på en väsentligt genare väg.

Nu tillkom en omständighet, som medförde, att styrelsens beslut rörande de former, under vilka det framtida utredningsarbetet skulle bedrivas, utan olägenhet kunde uppskjutas tillsvidare. Vare sig arbetet skulle fortsättas av bokföringskommittén eller inom styrelsen, var det nämligen självfallet, att detsamma i huvudsak skulle komma att uppbäras av de å administrativa byråns avdelning för ekonomiska utredningar placerade tjänstemän, vilka utgjort kommitténs sekretariat och kansli. Nämnda tjänstemän kunde emellertid vid denna tid ej avdelas för utredning rörande bokföringen, utan att andra mer brådskande ärenden — särskilt överarbetningen av förslaget till ny godstaxa — bleve lidande.

Av det förestående torde framgå, att de av revisorerna påtalade *olika* uppgifterna rörande orsakerna till att utredningsarbetet år 1922 tillsvidare avbröts äro *väl förenliga*.

Vad beträffar sambandet mellan de båda utredningarna, så har redan påpekats, att detsamma ej är så intimt, att den ena kan betraktas såsom en direkt fortsättning av den andra. Visserligen är det riktigt, att huvudsyftemålet med utredningen angivits på samma sätt i 1927 års protokoll som i 1917 års; genom bokföringen skulle åstadkommas en överblick av utgifternas storlek, sedda såväl i relation till den trafik och de inkomster, varemot de särskilda utgifterna närmast svarade som ock i relation till utförda arbeten och prestationer av olika slag. Häremot är dock att ställa, att den nya utredningen utförts under andra arbetsformer, av andra personer och under mycket förändrade tidsförhållanden. Det är väl närmast detta som revisorerna anse sig kunna tolka såsom tydande på en viss planlöshet i utredningsarbetet.

Det är svårt att förstå, vad revisorerna egentligen åsyfta. Att arbetet icke följt i förväg utstakade linjer är obestridligt, men den brist på planmässighet, som detta förhållande uttrycker, är väl emellertid närmast tidens egen, och motstycken torde träffas inom de flesta områden av såväl offentlig som enskild verksamhet; utvecklingen har ju på de flesta håll blivit en annan än man år 1917 väntade, och man har fått anpassa sig. — För övrigt ligger det i sakens natur, att då ett vidsträckt utredningsuppdrag lämnas åt en självständig kommitté, uppdragsgivaren icke kan med säkerhet förutse, i vad mån resultatet skall kunna komma till praktisk användning. Bokföringskommitténs betänkande torde faktiskt i detta hänseende hava vederfarits ett bättre öde än kanske flertalet andra från samma tid härrörande kommittépublikationer.

Vad beträffar övergången från en arbetsform till en annan, torde denna ej heller vara svårförståelig. Då järnvägsstyrelsen år 1917 hänsköt bokföringsfrågan till en självständig kommitté, följde styrelsen endast dåvarande praxis; såsom närmaste förebild torde kunna åberopas den av Kungl. Maj:t år 1913 tillsatta skogsbokföringskommittén. Och statens järnvägars bokföringskommitté upphörde med sin verksamhet år 1922, det år som betecknade slutet för så många större och mindre kommit-

téer. — Det hade väl snarast varit att förvärra, om statens järnvägar i detta hänseende icke följt med i den allmänna utvecklingen.

Såsom kostnad för utredningsarbetet angiva revisorerna en summa av 168,575 kronor och finna densamma anmärkningsvärt hög. — Enligt järnvägsstyrelsens uppfattning säger beloppet ifråga intet, vare sig om kostnadernas faktiska storlek eller om desammas skälighet. Summan har aldrig uppgivits av järnvägsstyrelsen utan sammanräknats av revisorerna på grundval av uppgifter, vilka järnvägsstyrelsen avlämnat i anledning av revisorernas ovan i transumt återgivna skrivelse den 22 oktober 1931. De många reservationer, med vilka styrelsen meddelat uppgifterna ifråga, hava därvid utelämnats.

Huvudparten av summan eller 100,700 kronor hänför sig, såsom framgår av revisorernas redogörelse, till förenämnda statens järnvägars bokföringskommitté. I fråga om detta belopp bör först erinras, att vid tiden för kommitténs arbete (1918—1922) penningvärde och avlöningar voro helt andra än nu. Vidare säger en naken siffra föga, för att få perspektiv måste man jämföra med övriga under samma tid arbetande kommittéer; sannolikt kommer vid en sådan jämförelse beloppet att framstå såsom skäligen blygsamt. Man måste dock komma ihåg, att utredningen avsåg ett mycket stort och komplicerat affärsverk. — Slutligen är att anmärka, att av summan 100,700 kronor utgöra ej mindre än 80.800 kronor avlöning åt ordinarie och icke ordinarie tjänstemän vid statens järnvägar. Såsom i järnvägsstyrelsens skrivelse den 12 november 1931 påpekades, utförde vissa av dessa tjänstemän arbete icke blott för bokföringskommittén utan jämväl för en annan kommitté, nämligen 1918 års järnvägskommitté, ävensom vissa utredningar utan direkt samband med bokföringens omläggning; det är numera icke möjligt få fram, huru stor del av anförda avlöningsbelopp rätteligen bör komma på dessa övriga arbeten.

Vad beträffar den summa, 67,875 kronor, som av revisorerna anföres såsom kostnad för den senare utredningen, är i första rummet att erinra, att revisorerna, såsom av ovan anförda citat framgår, begärt uppgift om de lönebelopp, som utgått till tjänstemän, vilka i anledning av bokföringsutredningen åtnjutit tjänstledighet helt eller delvis från sina övriga göromål. I förenämnda summa, 67,875 kronor, ingå, som synes, 38,655 kronor sådan avlöning. Då det gäller dispositionen av ordinarie personal, är det emellertid icke nämnda totala avlöning, som är av väsentligt intresse, utan den *mer*kostnad i form av vikariatsersättningar m. m., som uppkommer på grund av utredningsarbetet, och dessa ersättningar uppgå alltid till endast en liten bråkdel av avlöningen.

Ifråga om föredraganden, förste sekreteraren Malmkvist, på vilken uppförts ett belopp av 32,955 kronor, är vidare att observera, att alltsedan år 1929 arbetet med bokföringens omläggning och för mera löpande kamerala ärenden — vilka måste skötas av samma person — utan bestämd gräns övergått i varandra. Ledningen av bokförings- och kassatjänsten påvilar nämligen instruktionsenligt det tjänsteställe, dit också bokföringsutredningen är förlagd, nämligen styrelsens ekonomibyrå, och kräver för ett så stort och mångsidigt verk som statens järnvägar även normalt ganska mycket tid. — Malmkvist har också alltsedan sitt tillträde av förste sekreteraretjänsten trots utredningsuppdraget fungerat som byrånchefens ställföreträdare. Att upptaga hela det angivna avlöningsbeloppet såsom kostnad för bokföringsutredningen är vid sådant förhållande orimligt.

Vad åter beträffar ersättningen till med instruktionsenlig befogenhet anlitade personer utom verket, utgör densamma en faktisk merkostnad. — Järnvägsstyrelsen kan emellertid icke finna dessa ersättningsbelopp vara av någon större betydelse, då det gäller en så vittomfattande rationalisering som den förevarande.

Vad slutligen beträffar anmärkningen att bokföringsreformen genomförts utan samråd med riksräkenskapsverket, har densamma möjligen ett visst formellt berättigande, men torde sakligt sett vara utan betydelse. Det må vara sant, att någon officiell hänvändelse till riksräkenskapsverket icke ägt rum. De av verkets tjänstemän, som kunna anses särskilt sakkunniga inom området, äro emellertid noga underkunniga om förändringarna inom den del av statens järnvägars bokföring, som intresserar riksräkenskapsverket och vilken från nämnda verks ståndpunkt kan betraktas såsom del av statens räkenskapsväsen, nämligen den kamerala bokföringen eller kanke rättare viss del av densamma. Några erinringar hava emellertid icke framställts. På direkt förfrågan har chefen för riksbokslutbyrån nu meddelat, att för byråns del den nya uppställningen av huvudboken med bilagor vore avgjort mer tillfredsställande än den äldre.

Det torde böra påpekas, att någon direkt hänvändelse till riksräkenskapsverket icke var nödvändig för att erhålla kännedom om huru denna del i huvudsak borde vara anordnad för att ansluta sig till den allmänna statsbokföringen. Rörande nuvarande ordningen inom denna föreligga nämligen diverse tryckta redogörelser. En sammanfattande framställning i ämnet, vilken dock numera är något föråldrad, lämnas i förenämnda skogsbokföringskommittés betänkande, del I. Av denna redogörelse — vilken torde få anses såsom högst auktoritativ, eftersom kommitténs ordförande var riksräkenskapsverkets första chef, generaldirektören Tenow — framgår bland annat, att man från statsbokföringen avskilt alla moment, som icke med nödvändighet tillhöra en systematisk bokföring. »Statsbokföringens huvuduppgift är», heter det, »att redovisa budgeten, sådan den blivit av riksdagen detaljerad, och statskapitalet. — De till statsverket hörande huvudförvaltningarna måste därför i sina till den centrala statsbokföringen ingående räkenskaper inskränka sig till att redovisa den del av budgeten och statskapitalet, som blivit dem till förvaltning upplåten.

Detta är vad man kan kalla redovisningsbokföring.»

Uppläggandet av en sålunda begränsad redovisningsbokföring erbjöd tydligen för statens järnvägars del inga större svårigheter. Redan den äldre bokföringen lämnade givetvis alla för den centrala statsbokföringen erforderliga uppgifter, och frågan gällde alltså närmast att få fram dessa i en mera överskådlig form. — Ifråga om huvudbokens kontoschema återstår för övrigt ännu en del att göra. Det torde vara överflödigt påpeka, att sådana ändringar, vilka i minsta mån kunna beröra riksräkenskapsverket, komma att genomföras först efter vederbörligt samråd.

Järnvägsstyrelsen vill slutligen i denna punkt framhålla att någon strävan att isolera statens järnvägar från riksräkenskapsverket aldrig förefunnits. Rapporten mellan vederbörande tjänsteställen inom de båda verken har fastmer städse varit och är alltfort mycket livlig.

Emellertid har omläggningen av den kamerala bokföringen icke krävt några större kostnader eller nödvändiggjort anlitande av särskilda sakkunniga. Den alldeles övervägande delen av utredningsarbetet har fastmer varit ägnat åt andra partier av det vidsträckta område, som med ett

gemensamt uttryck benämnes statens järnvägars bokföring. Om dessa partier, vilka pläga sammanfattas under beteckningen statistikbokföring, och som ej ha någon motsvarighet inom den allmänna statsbokföringen, torde riksräkenskapsverket icke ha någon mer ingående kännedom. Verket har ej heller, styrelsen veterligt, någon större erfarenhet beträffande användningen av moderna bokförings- och statistikmaskiner. Styrelsen kan följaktligen icke finna, huru ett samarbete med riksräkenskapsverket skulle kunnat ersätta anlitandet av inom sistberörda område särskilt sakkunniga personer eller på annat sätt hava bidragit till utredningskostnadernas nedbringande.

Ifråga om själva huvudspörsmålet inom föreliggande problemkomplex, nämligen frågan om den nya bokföringens lämplighet, hava revisorerna avstått från att uttala något omdöme. Ett slutgiltigt svar på denna fråga kan givetvis blott framtiden lämna.

Då emellertid ur revisorernas uttalanden synes framskymta uppfattningen, att en avgörande vikt därvid borde läggas vid storleken av kostnaderna för själva bokföringsarbetet, vill styrelsen framhålla, att omläggningen icke i första rummet åsyftat att få fram en billig bokföring, fastän nu verkligen även ett sådant syfte synes komma att bliva ganska väl tillgodosett. Vad man velat ernå är i stället en bokföring, i stånd att lämna samtliga de uppgifter angående utgifternas fördelning med mera, som äro erforderliga för den tekniska och ekonomiska ledningen av järnvägstjänstens olika grenar. Härav motiveras först och främst den allmänna litterabokföring, som har till ändamål att visa driftkostnadernas fördelning efter tjänstegrenar, lokala områden, utgifternas egenart med mera, vilket är nödvändigt bland annat för ett effektivt övervakande av nämnda kostnader, ävensom samma kostnaders uppdelning efter skilda huvudslag av trafik. Det är denna litterabokföring, vilken bildar ett från den kamerala bokföringen avskilt område, som numera centralicerats och för vilken de anskaffade bokföringsmaskinerna komma till användning.

Till sagda litterabokföring ansluter sig nära specialbokföringen för vissa mera fristående rörelsegrenar, nämligen verkstads- och förrådstjänsten.

Av det anförda torde framgå, att man, då det gäller att bedöma lämpligheten av viss förändring inom statens järnvägars bokföring, icke kan inskränka sig till att betrakta själva bokföringsarbetet utan måste söka se denna relativt lilla tjänstegren såsom ingående i ett större sammanhang; bokföringens reformering är med andra ord icke självändamål utan ett medel att i sin mån befordra den snabbt fortgående rationaliseringen av järnvägsdriften i dess helhet.

Angående § 58.

Vikariatsersättning för tjänstgöring såsom trafikbiträde.

I § 58 hava revisorerna ansett sig böra fästa uppmärksamheten på järnvägsstyrelsens förfarande att medgiva att stationskarlar må förordnas upprätthålla trafikbiträdesbefattning och utbekomma vikariatsersättning även i det fall, att trafikbiträdesbefattningar icke finnas i tillräckligt antal upptagna i personalstaten. Enligt revisorernas mening syntes den vidtagna anordningen kunna medföra icke önskvärda följder även i fråga om den övriga statsförvaltningen och därför borde förevarande organisationsfråga hava underställts Kungl. Maj:ts prövning.

Trafikbiträdesbefattningen inrättades genom 1919 års avlöningsreglemente för kommunikationsverken. I sitt förslag till detta reglemente an-

förde kommunikationsverkens lönekommitté, att den funnit, att de fordringar, som ställdes på stationskarlar inom vissa tjänstegrenar, samt det ansvar, som mångenstädes pålagts dem, vore så väsentligt högre än på vissa andra områden, att en tudelning av stationskarlsgruppen visat sig väl motiverad. Kommittén upptog därför den nya befattningen trafikbiträde i andra lönegraden — motsvarande nuvarande sjätte lönegraden — och förslaget godkändes av riksdagen.

I sitt förslag till personalstat för andra halvåret 1920 angav järnvägsstyrelsen de tjänstegrenar, för vilka den nyinrättade befattningen borde avses, och beräknade antalet behövliga trafikbiträdesbefattningar preliminärt till 1,286, vilket antal också av Kungl. Maj:t fastställdes. Vid avgivande av förslag till personalstat för år 1921 meddelade emellertid styrelsen, att vid det definitiva fastställandet av det antal stationskarlsbefattningar, som borde förändras till trafikbiträdesbefattningar, detta hade visat sig vara något lägre än vad som tidigare beräknats, varför antalet då föreslogs till 1,204. Detta antal fastställdes av Kungl. Maj:t för år 1921.

Det dröjde emellertid icke länge förrän olägenheter visade sig vara förknippade med inrättandet och tillsättandet av den nya befattningen. Denna var bland annat avsedd för tjänstgöring såsom tågvägsinspektör å sådana stationer, där särskild sådan tjänsteman erfordrades, såsom ledare av växlingslag i ständig växlingstjänst, där ledaren ej är stationsförman, såsom växlingsledarens närmaste man i växlingslag, där ledaren är stationsförman, såsom spårväxlare med huvudsaklig uppgift att ombesörja växelomläggningar med lokalt omläggbara växlar samt i ställverkstjänst i större ställverk med härför särskild avdelad personal. För samtliga dessa tjänstegrenar erfordras emellertid personal med fullgod kroppslig vigör och i regel även med full rörlighet, och det blev efterhand nödvändigt att till annan tjänstgöring förflytta allt flera trafikbiträden, som ej längre voro i stånd att fullgöra den ifrågavarande, påfrestande tjänsten. Härvid var det i många fall ej alltid möjligt att bereda dessa tjänstemän en tjänstgöring i andra tjänstegrenar, som var avsedd att ävenledes fullgöras av trafikbiträde, utan de fingo sättas att fullgöra mera vanlig stationskarlstjänst. Härigenom kommo dessa att fortfarande uppbära lön såsom trafikbiträde, ehuru de endast upprätthöllo en enklare stationskarlstjänst, och statens järnvägars lönekonto blev högre än vad som rätteligen bort vara förhållandet. Detta förhållande skulle även komma att bliva av bestående natur, därest trafikbiträdesbefattningar tillsattes i samma mån som vakanser inom befattningen uppstode.

För att undkomma dessa olägenheter har styrelsen därför ansett lämpligast ur driftstjänsts- och driftsekonomiska synpunkter, att uppkomna vakanser inom trafikbiträdesgraden icke återbesättas, varför ock styrelsen i sina förslag till personalstat för åren från och med år 1922 upptagit allt lägre antal befattningar av detta slag. Dessa förslag hava av Kungl. Maj:t godkänts, och det fastställda antalet trafikbiträden har för de olika åren utgjort

1922	1,170	1927	1,092
1923, 1:a halvåret	1,154	1928	1,071
1923, 2:a »	1,147	1929	1,033
1924	1,139	1930	1,000
1925	1,123	1931	962
1926, 1:a halvåret	1,109	1932	896
1926, 2:a »	1,099		

Sedan emellertid kammarrätten genom utslag i besvärsmål förklarat, att tjänsteman, som upprätthölle en vakant trafikbiträdesbefattning, vore berättigad till vikariatsersättning enligt 20 § i avlöningsreglementet, ansåg styrelsen det riktigt, att vikariatsersättning även skulle tillkomma sådan tjänsteman, som fullgjorde de högre kvalificerade stationskarlsgöromål, som enligt utfärdade grunder skulle utföras av den i realiteten blott högre gruppen av stationskarlarna, nämligen trafikbiträdena, och detta med stöd av avlöningsreglementets § 20, moment 3 även i det fall, att trafikbiträdesbefattningen på ovan angivna skäl blivit formellt indragen. Såsom av revisorerna uppgivits, utgick vikariatsersättning till 308 stationskarlar, vilka ej upprätthöllo någon vakant trafikbiträdesbefattning. Av dessa tjänstgjorde emellertid ej mindre än 69 för sådana trafikbiträden, som av en eller annan orsak icke kunde fullgöra sin tjänst utan satts att förrätta stationskarlstjänst. Frånräknas dessa 69, vilka sålunda upprätthöllo i verkligheten befintliga befattningar, återstår ett antal av 239. Tillsammans med det den 1 januari 1931 befintliga antalet trafikbiträdesbefattningar, 957, utgjorde alltså antalet tjänstemän, som fullgjorde trafikbiträdesgöromål, 1.196, vilket antal med 8 understiger det som fastställdes för år 1921. Trots tillkomsten av nya bandelar har sålunda en minskning av antalet trafikbiträdestjänster genomförts.

I stället för det tillämpade förfaringssättet att indraga uppkomna trafikbiträdesvakanser kunde givetvis dessa hava bibehållits i personalstaten utan att tillsättas med ordinarie innehavare. Antalet stationskarlar, som erhållit förordnande att upprätthålla trafikbiträdesbefattning, hade då blivit detsamma som nu, men personalstaten hade kommit att utvisa ett större antal ordinarie personal än som i verkligheten funnits. Styrelsen anser därför sakliga skäl tala för bibehållandet av nuvarande anordning, men har givetvis intet att erinra mot att i samband med förslaget till personalstat underställa Kungl. Maj:ts prövning, huru stort antal trafikbiträdesbefattningar som för följande år må finnas vid statens järnvägar utan att vara besatta med ordinarie innehavare.

I behandlingen av detta ärende hava, förutom undertecknade, jämväl deltagit byråcheferna Englund och Svensson samt tjänsteförrättande byråchefen Malmkvist.

Stockholm den 11 januari 1932.

Underdånigst:

AXEL GRANHOLM.

GEORG JACOBI.

Kungl. Vattenfallsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 181, § 59.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 19 december 1931 har vattenfallsstyrelsen anbefallts att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens år 1931 församlade revisorer under § 59 av sin berättelse anfört i fråga om vissa

av vattenfallsstyrelsen utbetalade gratifikationer. Till åtlydande härav får vattenfallsstyrelsen i underdånighet anföra följande.

Statsrevisorerna påpeka, att vattenfallsstyrelsens beslut om de ifrågavarande gratifikationerna till driftchefen Ljungdahl och kraftverksdirektören Malmfors fattades den 17 april 1931, alltså två dagar efter det att riksdagen i skrivelse den 15 april 1931 bifallit Eders Kungl. Maj:ts proposition nr 66 rörande tillfälligt lönetillägg till driftchefen vid Västerås kraftverk. Det är en ren tilltällighet, att vattenfallsstyrelsens sammanträde blev så förlagt, att beslutet om gratifikationerna tillkom i ovan nämnda ordning. Frågan om de båda gratifikationerna upptogs av generaldirektören och överdirektören redan vid årets början. Förslaget utformades mera exakt i ett tjänstememorial av överdirektören den 30 mars 1931. Vid ärendets behandling i plenum ändrades något de av överdirektören föreslagna gratifikationsbeloppen, varför nytt tjänstememorial utskrevs med dessa ändrade belopp. Detta tjänstememorial daterades därför den 17 april 1931. Det bifogas härmed i avskrift, enär motiven för beslutet även torde vara av en viss betydelse vid bedömandet av denna frågas *reella* innebörd. Vattenfallsstyrelsens överrevisorer, som gjort anmärkning mot den formella sidan av vattenfallsstyrelsens beslut, ha för sin del uttalat, att de anse ifrågavarande tjänstemän väl förtjänta av de högre inkomster de kommit i åtnjutande av genom vattenfallsstyrelsens beslut.

Ärenden angående utdelning av gratifikationer till personal vid statens vattenfallsverk ha tidigare alltid avgjorts av generaldirektören. På sin tid tilldelades förre driftchefen vid Västerås kraftverk, N. Forssblad, enligt beslut av generaldirektören den 3 augusti 1927 en gratifikation å 5 000 kronor för de nya uppslag och konstruktioner, som genom hans initiativ och medverkan kunnat tillämpas vid utförande av ångpannorna nr 9 och 10 vid ångreservcentralen i Västerås och varigenom stora fördelar vunnits både i ekonomiskt och driftteknisk avseende. Detta beslut har icke föranlett någon anmärkning varken från överrevisorernas eller statsrevisorernas sida. I förevarande fall har emellertid beslutet om gratifikationerna fattats av *vattenfallsstyrelsen in pleno,* varvid styrelsens samtliga ledamöter varit närvarande och ense om beslutet.

Enligt instruktionen äger *vattenfallsstyrelsen in pleno* befogenhet att självständigt besluta i frågor av synnerligen stor ekonomisk räckvidd, såsom angående kraftavgifter, krafttaxor och kraftkontrakt. — Någon sådan befogenhet tillkommer icke generaldirektörsverken. — Det förefaller egendomligt, om icke vattenfallsstyrelsen skulle hava befogenhet eller anses kapabel att själv fatta beslut i en fråga av så jämförelsevis ringa ekonomisk betydelse som utdelandet av gratifikationer å 4,000 kronor inom ramen för det till dylikt ändamål anvisade anslaget å statens vattenfallsverks driftkostnadsstat, i synnerhet som gratifikationer av denna storleksordning lämnats i endast några få fall.

Statsrevisorerna anse, att vattenfallsstyrelsen överskridit sin befogenhet vid utdelandet av gratifikation till kraftverksdirektören Malmfors, enär avlöningsreglementets § 40 icke skulle hava tillämpning å tjänstemän, som förordnats för viss tid i enlighet med reglementets kap. 2. Det må erkännas, att denna synpunkt är ny för vattenfallsstyrelsen, som ej är övertygad om att densamma verkligen överensstämmer med lagstiftarens mening, enär dels vissa andra paragrafer i kap. 3 såsom §§ 23, 24 och 27 utan gensaga från något håll tillämpas även beträffande förordnandetjänste-

männen, dels reglementets § 40 innebär en begränsning av möjligheten att utan Eders Kungl. Maj:ts särskilda medgivande till ordinarie tjänstemän utbetala extra ersättningar *annorledes än som gratifikation eller belöning* från anslag, som anvisats för sådant ändamål. Härtill kommer, att Eders Kungl. Maj:ts beslut rörande upptagande i de årliga driftkostnadsstaterna för vattenfallsstyrelsen av anslag till gratifikationer sedan år 1920 icke varit förbundna med några restriktioner beträffande de kategorier av tjänstemän, till vilka gratifikationer må utbetalas.

I detta avseende må ytterligare påpekas, att den prestation, som belönats med gratifikationen till kraftverksdirektören Malmfors, till största delen utförts under åren 1924—1928 och sålunda innan han fr. o. m. den 1 juli 1929 förordnats till kraftverksdirektör och därmed kommit att lyda under reglementets kap. 2, även om beslutet om gratifikationen fattats först senare, då så att säga slutstenen i arbetet med hushållselektrifieringen inom Norrbottens län blivit infogad.

Även vad driftchefen Ljungdahl beträffar har gratifikationen lämnats med hänsyn till av honom under ett flertal gångna år gjorda prestationer av särskilt stor betydelse, under det att den av 1931 års riksdag medgivna löneförhöjningen givetvis avser hans framtida arbete.

Statsrevisorerna erinra om att vid järnvägsstyrelsen i tvenne liknande fall byråchefen Öfverholm och arkitekten Zettervall tilldelats betydande gratifikationer, men att i båda dessa fall Eders Kungl. Maj:ts tillstånd till åtgärden inhämtats. Det må därvid observeras, dels att dessa gratifikationer voro väsentligt större, nämligen 12,000 resp. 6,000 kronor, och att det till järnvägsstyrelsens disposition ställda normala anslaget till gratifikationer icke var tillräckligt för dessa stora gratifikationer, vilket gjort en särskild framställning till Eders Kungl. Maj:t nödvändig, dels att vid järnvägsstyrelsen icke finnes mellan generaldirektören och Eders Kungl. Maj:t någon beslutande instans motsvarande vattenfallsstyrelsen in pleno.

Stockholm den 9 januari 1932.

Underdånigst:

G. MALM.

W. BORGQUIST.

Olof Håkansson.

Bilaga. *Avskrift.*

Tjänstememorial.

Ang. gratifikationer till kraftverksdirektören S. Malmfors och driftchefen K. G. Ljungdahl.

Jag får härmed vördsamt hemställa, att vattenfallsstyrelsen måtte tilldela kraftverksdirektören S. Malmfors en gratifikation av 4.000 kronor för banbrytande arbete vid hushållselektrifieringen inom Norrbottens län samt driftchefen K. G. Ljungdahl en gratifikation av likaledes 4.000 kronor för banbrytande arbete vid ångpanneanläggningen i Västerås.

Beträffande båda dessa chefstjänstemän gäller, att de vid sidan av om-

fattande och betydelsefulla normala arbetsuppgifter även på ett lyckligt sätt löst en synnerligen viktig specialuppgift, som jag anser böra på detta sätt belönas.

Ingenjör Malmfors har, alltsedan Norrfors kraftverk projekterades, varit chef för detta kraftverk och haft ledningen av detsamma under dess snabba och lyckliga utveckling under de gångna åren. Malmfors har därjämte sedan år 1925 haft hand om Porjus kraftverks angelägenheter.

När Malmfors tillträdde arbetet vid Porjus kraftverk, hade detta råkat i ett ekonomiskt svårartat läge genom att A.-B. Porjus Smältverk nedlagt sin verksamhet och Norrbottens Järnverks A.-B. förklarat sig icke vilja uttaga den abonnerade kraften. Porjus kraftverk var utbyggt för att kunna fullgöra dessa kraftleveranser. Suorvaregleringen hade visserligen tillkommit delvis med hänsyn till Harsprångsanläggningen, men i väsentlig grad var den motiverad av kraven på ökad vattenmängd vid Porjus. Det var ett betydande kapital, som nedlagts på dessa nyanläggningar och som icke kunde förräntas.

Det fanns ingen annan möjlighet till förbättring av ekonomien vid Porjus kraftverk än att dels i möjligaste mån begränsa utgifterna, dels och framför allt åstadkomma ökad kraftavsättning. I viss mån har dylik ökning av kraftavsättningen kommit till stånd utan särskilda åtgärder från vattenfallsstyrelsens sida, nämligen genom beslutet om den ökade malmbrytningen i Kiruna och Malmberget. Kraftavsättningen har emellertid ytterligare ökats genom utvidgningen av Porjus kraftverks distribution till Norrbottens kustland och nu senast till Skellefteå stads kraftnät. I detta sammanhang må emellertid framför allt betonas den betydelsefulla kraftavsättning, som ernåtts för hushållsändamål i främsta rummet inom Kiruna och Malmberget, men därjämte även inom Boden och inom Norrbottens kustland.

Hushållselektrifieringen har trots ett intensivt arbete gått ganska långsamt framåt i Sverige. Detta beror på många omständigheter, såsom billigt kol- och vedbränsle och låga gaspriser. Men orsaken därtill är även till en viss grad, att det saknats sådana taxor för detaljdistributionen, som möjliggjort en omfattande hushållselektrifiering, och att det trots allt icke bedrivits en tillräckligt intensiv propaganda. Det skulle säkerligen icke heller varit möjligt att åstadkomma hushållselektrifiering i Kiruna och Malmberget, om det icke lyckats att förvärva rätt åt Porjus kraftverk att *själv* omhändertaga denna distribution i detalj. Det krävdes ett långvarigt och intensivt arbete för att få tillstånd till och skapa intresse för den första hushållselektrifieringen inom Kiruna. Även sedan densamma kommit igång, visade det sig förenat med stora svårigheter att åstadkomma en mera allmän anslutning på grund av den allmänna misstron mot alla nymodigheter och de besvärligheter de första hushållen hade vid utnyttjandet av sin elektriska hushållsutrustning. Det krävdes en år efter år pågående individuell undervisning inom de särskilda hushållen och en lämpligt ordnad apparatförsäljning, för att hushållselektrifieringen skulle få en allmän utbredning. Sedermera har emellertid hushållselektrifieringen slagit så väl ut, att numera ungefär 59 procent av hushållen i Kiruna ha elektrisk kokning och huvudsakligen elektrisk uppvärmning. Trots den framgång, som hushållselektrifieringen hade i Kiruna, visade det sig länge omöjligt att erhålla tillstånd till och tillräckligt intresse för hushållselektrifieringen i Malmberget — det andra stora gruvsamhället. Efter långvarig bearbetning

har det likväl lyckats att år 1928 få till stånd ett nät för hushållsström även i Malmberget, och ehuru tillsvidare anslutningen där är relativt begränsad, i det att endast cirka 19 procent av hushållen abonnerat på hushållsström, så har man dock anledning att tro, att elektrifieringen skall småningom genom outtröttlig propaganda kunna föras framåt även där.

Märkligt är, hurusom även mindre samhällen, som exempelvis garnisonssamhället i Boden, infört hushållselektrifiering i stor utsträckning. I Boden ha sålunda 64 procent av hushållen numera elektrisk kokning. Vad angår städerna i kustlandet, så har hushållselektrifieringen inom dessa skötts av de lokala elektricitetsverken. Under samverkan med Porjus kraftverk ha emellertid dessa städer successivt omlagt sina gammalmodiga likströmsnät för växelström (en omläggning, som ännu icke är fullt genomförd) och därmed skapat möjlighet till billigare distribution av hushållsström. Lämpliga taxor ha småningom införts, och därigenom har också förbrukningen i städerna avsevärt växt.

Distributionsföreningarna inom Norrbotten hade ett mycket bekymmersamt läge, då vattenfallsstyrelsen började sin distribution därstädes. Inkomsterna svarade icke mot utgifterna. Krafttillgången var för övrigt mångenstädes otillräcklig redan för dåvarande behov. Genom anslutningen till vattenfallsstyrelsens nät erhöllo föreningarna obegränsat tillskott av kraft. Det gällde därefter endast att skapa största möjliga förbrukning. Detta var ett intresse både för föreningarna och för vattenfallsstyrelsen. Under senare år har det gjorts lyckade försök att öka hushållsförbrukningen inom dessa föreningar genom att Porjus kraftverk på prov utsänt olika hushållsapparater, strykjärn, kokapparater och dylikt, vilka i regeln visat sig bliva så omtyckta, att vederbörande abonnent oftast inköpt den på prov översända apparaten.

Ingenjör Malmfors har personligen omhänderhaft denna hushållselektrifiering inom Norrbottens län, och att detta arbete lyckats så väl får i främsta rummet tillskrivas Malmfors' insatser. Hushållselektrifieringen är ju icke endast ny inom denna landsända utan den är även enastående i vårt land. Den ekonomiska betydelsen av hushållselektrifieringen torde framgå därav, att av Porjus kraftverks totala inkomster under år 1930 icke mindre än 298,300 kronor belöpte på hushållselektrifieringen. Väl att märka har denna hushållselektrifiering åstadkommits utan att årsutgifterna inklusive ränta ökats med mer än cirka 20,500 kronor. Hushållselektrifieringen har sålunda tillfört Porjus kraftverk ett netto av 277,800 kronor, utgörande ränta på ett kapital av ungefär 5,500,000 kronor.

Driftchefen Ljungdahl tillträdde i slutet av år 1927 befattningen såsom driftchef vid Västerås kraftverk. Redan då var det klart, att man stod inför en betydande utvidgning av ångkraftverket. Frågan hade emellertid dittills endast flyktigt behandlats. Det blev därför Ljungdahls uppgift att vid sidan av det normala driftarbetet utarbeta planer för hela den framtida utvecklingen av Västerås kraftverk och att genomföra dessa planer vad beträffar de omedelbara utvidgningarna.

Jag vill erinra om att Västerås kraftverk vid Ljungdahls tillträde till chefskapet var utbyggt för 42.000 kilowatt. De utbyggnadsplaner, som nu utarbetats, avse en utvidgning av ångkraftverket till cirka 150,000

kilowatt. Under innevarande år kommer den utbyggda effekten att ökas till 90,000 kilowatt.

Ångkraftstationen i Västerås har från början utbyggts med en mycket komprimerad uppställning av maskiner, pannor och apparater. Det specifika byggnadsutrymmet i Västerås (per kilowatt räknat) torde sålunda uppskattningsvis icke ha varit mer än omkring hälften av samma byggnadsutrymme i det ungefär samtidigt uppförda Örstedverket i Köpenhamn. För att utvidgningen av Västeråsanläggningen skulle kunna genomföras på billigaste sätt måste man så långt möjligt försöka inrymma nya maskiner, transformatorer och ställverk inom de redan existerande byggnaderna — med erforderliga ändringar av dessa, så att de nödvändiga tillbyggnaderna begränsades till det minsta möjliga. Detta har givit en särskild karaktär åt projekteringsarbetet. Det har varit nödvändigt att dels minutiöst undersöka, huru man skulle kunna med minsta möjliga ändringar på bästa sätt använda de förhandenvarande utrymmena, dels i samarbete med leverantörerna försöka åstadkomma en sådan formgivning åt maskineri, transformatorer och ställverk, att dessa kunde få plats, utan att det dock blev för trångt omkring dem. Enligt min uppfattning har arbetet i detta hänseende lyckats synnerligen väl, då enligt den nu uppgjorda planen ångkraftverket i Västerås kan utvidgas till 150,000 kilowatt, utan att byggnadsutrymmet för maskin- och kondensorsal samt ställverks- och transformatorbyggnad behöver utökas med mer än cirka 40 procent. Under Ljungdahls tid såsom driftchef har även projekterats och utlagts en ny kolgård för lagring av kol upp till 100,000 ton.

De särskilda arbeten, för vilka jag anser, att gratifikation bör tilldelas Ljungdahl, avse emellertid själva *ånganläggningen*. Denna representerar ett för vattenfallsstyrelsen speciellt gebit. Fordringarna på vattenfallsstyrelsens arbete ha dessutom skärpts därigenom, att ångkraftverket i Västerås har en mycket speciell uppgift på grund av sin funktion såsom reserv- och toppkraftcentral. Efter ingående utredningar har det vid förhandenvarande arbetssätt visat sig mest rationellt att icke höja ångtrycket såsom driftchefen Forssblad på sin tid ifrågasatt, utan att bibehålla det gamla trycket, ehuruväl med en väsentlig ökning av ångans överhettning, något som med fördel kan genomföras även vid de äldre anläggningsdelarna.

Det var till en början tveksamt, om vattenfallsstyrelsen skulle vågat fortsätta med att självständigt utforma den nya ångpanneanläggningen med användande av delvis nya konstruktionsprinciper, sedan driftchefen Forssblad, som uppfunnit de i Västerås senast installerade strålningspannorna nr 9 och 10, avgått ur styrelsens tjänst. Dessa strålningspannor äro för Västeråsverkets arbetssätt synnerligen lämpliga. Man ernår med dem både den lägsta anläggningskostnaden och den kortaste uppeldningstiden. Men den i Västerås senast installerade ångpannetypen kunde icke oförändrad användas för den nya ångpanneanläggningen, dels därför att den visat sig vara förenad med vissa svagheter, som dock torde kunna bortarbetas, dels därför att typen måste väsentligt ändras i och med övergång till de större ångpanneenheter, som lämpligen borde komma till användning i och med att ångturbinerna ökats till tre gånger den gamla storleken.

Jag anser det vara en insats, som är värd särskild belöning, att driftchefen Ljungdahl oförfärat tagit itu med de för honom alldeles

nya konstruktiva ångkraftproblemen, och att han gjort detta med en skicklighet och uppslagsrikedom, som synes tillförsäkra företaget god framgång. Den ångpanna, som nu konstruerats, avviker till sina allmänna grunddrag så avsevärt från pannorna 9 och 10, att den kan i många hänseenden betraktas såsom en ny konstruktion. För denna nya panna har driftchefen Ljungdahl i samråd med dels vattenfallsstyrelsens konsulterande ingenjör, Edenholm, dels sitt ritkontor, verkställt mycket ingående beräkningar över det mest ekonomiska sättet för värmets uttagning i varje särskild del av ångpannan och den gynnsammaste dimensioneringen av dess olika delar med hänsyn till minsta framtida underhållskostnader. Resultatet är, att anläggningskostnaden för den nya jätteångpannan torde komma att bliva avsevärt lägre än ursprungligen beräknats. Jag tror även, att den kommer att kunna uppvisa en synnerligen god driftekonomi. Jag vill mera i förbigående omnämna, att ingenjör Ljungdahl därjämte påbörjat men ännu icke hunnit avsluta undersökningar rörande sådana ändringsåtgärder vid de äldre ångpannorna, genom vilka deras effekt skall kunna ökas.

I anslutning till det ovan sagda får jag sålunda vördsamt hemställa om godkännande av ovan angiva gratifikationer.

Stockholm den 17 april 1931.

W. Borgquist.

Bifölls vid kungl. vattenfallsstyrelsens sammanträde den 17 april 1931.

W. Borgquist.

Vidimeras:

S. Rehn. *C. Jansson.*

Domänstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 184, § 60.

Styrelsen har i tre fall medgivit överjägmästare och jägmästare rättighet att tillsvidare inneha uppdrag såsom ordförande eller ledamot i vissa affärsbankers avdelningskontor. Styrelsen har härvid utgått från att det vore lämpligt, att skogsstatstjänstemännen erhölle en för deras ställning såsom förvaltare av statsskogar värdefull inblick ej blott i en del affärsförhållanden i allmänhet utan ock i vissa virkesköpares ekonomi, varigenom förluster för domänverket kunde förebyggas.

Därest förhållandena skulle så utveckla sig, att påtagliga olägenheter för domänverket komme att uppstå till följd av de meddelade bank- eller andra uppdragen, ämnar styrelsen givetvis tillse, att ifrågavarande tillstånd komma att upphöra.

Vid detta ärendes avgörande ha, förutom undertecknad, närvarit överdirektören samt byråcheferna Cassel och Wahlestedt, den senare föredragande.

Stockholm den 7 januari 1932.

Underdånigst:

G. KUYLENSTJERNA.

L. Carlquist.

Register.

	Del I sid.	Del II sid.	Del III sid.
A.			
Abrahamsons, Aug., stiftelse	—	144	—
Affärsdrivande verk, statens, särskilt uttalande	185	—	—
Akademien för de fria konsterna	—	102	—
Allm. barnbördshuset med asylen för fattiga barnaföderskor m. m.	—	114	—
Allmänna civilförvaltningens lönenämnd	—	74	—
Allmänna läroverken m. m.	—	122	—
Alnarps egendom	—	158	—
Alnarps lantbruks- och mejeriinstitut jämte hovbeslagsskola	—	156	—
Alnarps trädgårdar jämte trädgårdsskolan	—	159	—
Apoteksarrendena	35	—	69
Arbetsdomstolen	—	36	—
Arbetsrådet	—	36	—
Arméförvaltningen	10	17	4
Armén, totalkostnader	—	19	—
Arméns underofficersskola	—	26	—
Artilleri- och ingenjörhögskolan	—	23	—
B.			
Bank- och fondinspektionen	—	72	—
Barnhuset, allmänna	—	48	—
Befattningshavare i statstjänst m. m.	86	—	—
Besök, vilka ej föranlett uttalande	190	—	—
Blomqvist, Hilda J., pension och avlöning samtidigt utbetalda	134	—	284
Bränslekommissionen i likvidation	—	224	—
Byggnadsstyrelsen	—	61	—
Byggnadsstyrelsens befattningshavares enskilda uppdrag	72	—	203
Börstils väghållningsdistrikts räkenskaper	65	—	188
C.			
Centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet	—	152	—
Centralanstaltens för jordbruksförsök institutionsbyggnad	78	—	210
Chalmers tekniska institut	—	118	—
» » », materialprovningsanstalten	—	119	—
D.			
Danviks hospital	—	53	—
Djurgårdskassan	—	7	—
Domänverkstjänstemännens enskilda uppdrag	184	—	323
Dyrtidstillägg åt sjukhuspersonal i Karlskrona	22	—	16
Dyrtidstilläggsanslaget åt befattningshavare vid sjöförsvaret	21	—	15
E.			
Ecklesiastikdepartementet	108	78	226
Egerström, A. F., pension åt	133	—	—
Exekutiva auktioner å fast egendom, arvoden för	40	—	72
F.			
Farmaceutiska institutet	—	115	—
Finansdepartementet	86	65	218
Flygstyrelsen	—	32	—
Flyinge hingstdepå och stuteri	123	—	271
Flyttningsersättningar (till landshövdingar m. fl.)	100	—	—
Folkskoleseminariernas omkostnadsstater	113	—	242
Fångvårdsstyrelsen	—	12	—
Försvarsdepartementet	10	—	4
Försäkringsinspektionen	—	191	—
Försäkringsrådet	—	42	—
G.			
Gjutgodsupphandling till flottans varv i Stockholm	15	—	14
Gratifikationer utbetalda av vattenfallsstyrelsen	181	—	317
Gymnastiska centralinstitutet	—	143	—
Gällivare 1^2, laga skifte å	126	—	278
Göta hovrätt	—	11	—
H.			
Handelsdepartementet	—	182	—
Hovrätten över Skåne och Blekinge	—	11	—
Huvudtitlar			
första	5	1	3
andra	6	8	—

	Del I sid.	Del II sid.	Del III sid.
Huvudtitlar			
tredje	—	14	—
fjärde	10	17	4
femte	23	33	26
sjätte	57	58	184
sjunde	86	65	218
åttonde	108	78	226
nionde	123	145	271
tionde	—	182	—
elfte	133	194	284
Häradsskrivare, tillförordnade, ersättning till	45	—	114
Häradsskrivare, tillförordnade, flyttningsersättning till	49	—	149
Högre lärarinneseminariet	110	—	232
Högsta domstolen och nedre justitierevisionen	—	9	—
I.			
Infanteriskjutskolan	—	25	—
Ingenjörsvetenskapsakademien	—	193	—
Institutet och förskolan för blinda å Tomteboda	—	131	—
J.			
Jordbruksdepartementet	123	145	271
Justitiedepartementet	6	8	—
Justitiekanslersexpeditionen	—	9	—
Jönköpings västra elementarläroverk för flickor	112	—	240
K.			
Kallortstillägg till landshövdingarna i Västerbottens och Norrbottens län	39	—	71
Kammarkollegium	—	66	—
Kammarrätten	—	70	—
Karolinska mediko-kirurgiska institutet	—	110	—
Kassainventeringar	189	—	—
Kommerskollegium	—	182	—
Kommittétabellen	—	212	—
Kommunikationsdepartementet	57	58	184
Konsistorier, domkyrkor m. m.	—	92	—
Kontrollstyrelsen	—	77	—
Krigshögskolan	—	22	—
Krigsskolan	—	21	—
Kristidskommissionernas avveckling	—	224	—
Kulturhistoriska museet i Lund	—	91	—
Kungl. biblioteket	—	84	—
Källshagens sjukhus i Vänersborg, värmeledningsanläggning	31	—	56
L.			
Lantbruksakademien	—	150	—
» , trädgårdsavdelningen	—	151	—
Lantbruksinstitutet vid Ultuna	—	153	—
Lantbruksstyrelsen	—	146	—
Lantmäteristyrelsen	—	176	—
Lappfogdars med biträden resekostnader	51	—	175
Lindecrona, G. C. A., försålda möbler till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen	59	—	186
Livrustkammaren	—	90	—
Lotsstyrelsen	—	188	—
Lunds universitet	—	107	—
Läroanstalterna för blinda	—	133	—
M.			
Marinförvaltningen	11	27	6
Marinförvaltningens bokföring	11	—	6
Medicinalstyrelsen m. m.	25	49	26
Militärvägen Boden-Lappträsk	10	—	4
Mons elektriska distributionsförening u. p. a., lån ur kraftledningslånefonden	101	—	218
Musikaliska akademien	—	103	—
Musikhistoriska museet	—	91	—
Mynt- och justeringsverket	—	69	—
N.			
Nationalmuseet	—	88	—
Navigationsskolorna	—	186	—
Nödhjälpsanslaget för Norrbottens län	53	—	—
P.			
Patent- och registreringsverket	—	189	—
Pedagogiska biblioteket	—	87	—
Pensionsanstalter, statsunderstödda	—	194	—
Pensionsstyrelsen	—	43	—
Pensionsväsendet	133	—	284
Postverket	—	196	—
R.			
Rasbiologiska institutet	—	115	—
Rese- och traktamentspenningar under nionde huvudtiteln	127	—	280
Reservationer	198	—	—
Ridskolan	—	24	—
Rikets allmänna kartverk	—	178	—
Riksförsäkringsanstalten	—	38	—
Riks- och landsarkiven	—	78	—
Riksräkenskapsverket	—	74	—

	Del I sid.	Del II sid.	Del III sid.
S.			
Salberga sjukhus, upphandling av eldsläckningsapparater	34	—	58
Serafimerlasarettet	—	112	—
Sjökarteverket	—	31	—
Sjökrigshögskolan	—	29	—
Sjökrigsskolan	—	30	—
Skanörs och Vikens hamnar	67	—	189
Skeppsbrons körbana, omläggning av	18	—	15
Skjutsentreprenader, statens bidrag till	69	—	190
Skogshögskolan	—	172	—
Skolöverstyrelsen	—	120	—
Skrivmaskinsinköp för statsförvaltningen	93	—	—
Slott, Drottningholms	—	2	—
» Gripsholms	5	3	3
» Haga lustslott och park	—	5	—
» Rosersbergs	—	6	—
» Strömsholms	—	5	—
» Ulriksdals	—	4	—
Slottet, kungl., polis-, lys-, renhållnings- samt brandväsendet	—	1	—
» reparationer	—	1	—
Socialdepartementet	23	33	26
Socialstyrelsen	—	34	—
Sparbanksinspektionen	—	73	—
Statens affärsverksamhet	137	—	284
» biografbyrå	—	142	—
» bostadsnämnd	—	75	—
» byggnadsbyrå	—	37	—
» centrala frökontrollanstalt	—	168	—
» domänverk	184	206	323
» egnahemsstyrelse	—	169	—
» folkhushållningskommissionsfond	—	226	—
» folk- och småskoleseminarier	113	128	242
» industrikommissionsfond	—	225	—
» järnvägar	137	202	284
» järnvägars bokföring	176	—	309
» lagerhus och fryshusstyrelse	—	167	—
» lokala fiskeriadministration m. m.	—	170	—
» meteorologisk-hydrografiska anstalt	—	180	—
» provningsanstalt	—	192	—
» reproduktionsanstalt	—	210	—
» skogsförsöksanstalt	—	173	—
» skogsskolor och fortsättningsskolan vid Kloten	—	174	—
» tryckerisakkunnige	—	76	—
» tvångsarbetsanstalt och vårdanstalt för alkoholister i Landskrona	23	46	—
å Svartsjö	—	45	—
Statens uppfostringsanstalt å Bona	—	13	—
å Salbohed	—	52	—
i Vänersborg	—	53	—
» utarrenderade jordbruksdomäner	—	210	—
» vattenfallsverk	181	204	317
» vårdanstalt på Venngarn	—	47	—
Statistiska centralbyrån	—	70	—
S:ta Maria Sjukhus i Hälsingborg	29	—	26 50
Statskontoret	101	67	218
Statsliggaren	97	—	—
Statstjänstemän, ordinarie, ledigheter för enskilda angelägenheter	88	—	—
Statsverkets inkomster och utgifter	—	222	—
Stifts- och landsbiblioteket i Linköping	—	86	—
Strafflagen, utredning ang. revision av	8	—	—
Stuteriväsendet	—	163	—
Svea hovrätt	—	10	—
Svenska akademien	—	96	—
Svenska hydrografisk-biologiska kommissionen	—	171	—
Sveriges geologiska undersökning	—	179	—
T.			
Tandsköterskekursen vid tandläkarinstitutet	109	—	226
Tekniska högskolan	—	116	—
» läroverk	—	136	—
Telegrafverket	—	200	—
Terminsavgifter vid allmänna läroverken, inleverering av	111	—	234
Tjänstledighet vid Kuivakangas statsfolkskola	122	—	270
Trafikbiträdes vid statens järnvägar vikariatsersättning	179	—	315
Tryckluftbroms för godståg, handläggning av frågan om	137	—	284
Tullkammaren i Haparanda	104	—	221
» i Jönköping	107	—	221
» i Västervik	106	—	221
» i Uppsala	105	—	221
Tullverket	—	76	—
Tysta skolan å Lidingön	—	130	—
U.			
Ulleråkers sjukhus vid Uppsala, bagerirörelsen	30	—	53
Ulricehamn—Jönköpings järnväg, kostnadsberäkningar för	57	—	184
Ultuna egendom m. m.	—	155	—
Undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar	—	160	—
Uppsala universitet	—	104	—
Utrikesdepartementet	—	14	—

	Del I sid.	Del II sid.	Del III sid.
V.			
Vetenskapsakademien med naturhistoriska riksmuseet	—	97	—
Veterinärhögskolan	—	165	—
Veterinärhögskolan, till- och ombyggnad	81	—	214
Veterinärinrättningen i Skara	—	166	—
Vikens och Skanörs hamnar	67	—	189
Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien	108	100	225
Vittnen i brottmål m. fl., ersättning till	6	—	—
Vårdanstalten i Lund för blinda med komplicerat lyte	—	135	—
Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen	57	59	184
Vägskatt, debitering och uppbörd	60	—	187
Västra Marks sjukhus i Örebro, upphandling av eldsläckningsapparater	34	—	63
Y.			
Yrkesundervisningen, särskilda anstalter för	—	140	—
Ö.			
Översikt av statens finansiella ställning	2	—	—
Överståthållareämbetet och länsstyrelserna	—	55	—
Övertidsarbete, ersättning för	99	—	—